

Onsdagen den 23 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 23 maj	Sid.
Svar på interpellation av herr Bengtson ang. utbildning av bilskollärare	6
Reformering av den obligatoriska skolan m. m. (Forts.)	7
Anslag till vidareutbildning av lärare m. m.	37
Förslag till skollag m. m.	38
Vissa frågor rörande lärarutbildning	44
Anslag till klass- och ämneslärarutbildningen:	
Avlöningar vid folkskoleseminarierna	49
Materiel, böcker m. m. vid folkskoleseminarierna	51
Folkskoleseminariernas utrustningsbehov	52
Om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna	53
Lokalisering i fred av visst robotförband	58
Markförvärv för övningsfält m. m.	60
Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.	61
Vidgad vuxenutbildning	94
Om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala	103
Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.	107
Lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde	128
Yrkesutbildningen på jordbrukets område	130

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 23 maj

Gemensamma omröstningar:

ang. bidrag till S:t Lukasstiftelsen	5
ang. undantagande av begagnade traktorer och lantbruksmaskiner m. m. från allmän varuskatt	5
ang. undantagande av vissa tidskrifter från allmän varuskatt..	6
Andra lagutskottets memorial nr 33, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen	7
Särskilda utskottets utlåtande nr 1, ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.	7
— nr 2, ang. förslag till skollag m. m.	38
— nr 3, ang. anslag å tilläggsstat II: förberedelseåtgärder för skolreformen m. m.	44
— nr 4, ang. vissa frågor rörande lärarutbildning	44
Utrikesutskottets utlåtande nr 3, ang. vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut	53
— nr 4, ang. svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning	53
— nr 6, om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna	53
— nr 7, ang. godkännande av samarbetsöverenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige	57
— nr 8, dels ang. förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer m. m., dels ock ang. godkännande av det fjärde tilläggsprotokollet till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet ..	57
Statsutskottets memorial nr 113, ang. allmän beredskapsstat	57
— utlåtande nr 114, ang. riksdagens revisorers berättelse om granskning av statsverket m. m.	57
— nr 115, ang. medelsbehoven under försvarsgrenarnas avlöningsanslag m. fl. anslagsfrågor m. m. inom försvarsdepartementets verksamhetsområde	58
— nr 116, om anslag till Armén: Avlöningar till viss arbetarpersonal	60
— nr 117, ang. anslag för Flyttning av Stockholms örlogsbas (Muskövarvet) m. m.	60
— nr 118, ang. vissa markförvärv för försvaret	60
— nr 119, om överlåtelse av viss kronan tillhörig mark	61
— nr 120, ang. nya gränser för Stekenjokks statsgruvefält m. m.	61
— nr 121, ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.	61
— nr 122, om statsbidrag till kommunala musikskolor	94
— nr 123, om bidrag till restaurering av Karl XIV Johans födelsehus i Pau	94
— nr 124, ang. vidgad vuxenutbildning	94

	Sid.
— nr 125, om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala	103
— nr 128, ang. organisationen av centrala sjukvårdsberedningen m. m.	106
— nr 129, ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens men- talsjukhus m. m.	106
— nr 130, ang. ändringar i det till grund för samarbetet inom SAS liggande konsortialavtalet	106
— nr 131, ang. vissa televisionsfrågor	106
— nr 132, ang. stat för riksgäldsfonden	106
— nr 133, ytterligare utgifter å tilläggsstat II: avskrivning av nya kapitalinvesteringar m. m.	106
Bevillningsutskottets betänkande nr 52, ang. viss ändring i gällan- de bestämmelser rörande försäljning av obeskattade varor på tullflygplats, m. m.	107
Första lagutskottets utlåtande nr 36, ang. ändrad lydelse av 30 § lagen om försäkringsrörelse m. m.	127
— nr 37, ang. en internationell konvention om skydd för utövan- de konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag ..	127
— nr 38, om konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge angående indrivning av underhållsbidrag, m. m. ..	127
— nr 39, ang. ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 16:o) och 17:o) lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	127
Andra lagutskottets utlåtande nr 24, ang. grunder för avlöning och andra ersättningar åt civilförsvarspliktiga m. m.	127
Statsutskottets utlåtande nr 126, ang. grunder för avlöning och andra ersättningar åt civilförsvarspliktiga m. m.	127
Bevillningsutskottets betänkande nr 46, ang. ändrad lydelse av punkterna 6 och 7 av anvisningarna till 32 § kommunalskatte- lagen	127
Andra lagutskottets utlåtande nr 25, ang. förhöjning av vissa ers- ättningar i anledning av yrkesskada m. m.	128
Statsutskottets utlåtande nr 127, ang. förhöjning av vissa ersätt- ningar i anledning av yrkesskada m. m.	128
Andra lagutskottets utlåtande nr 26, ang. ratifikation av Interna- tionella arbetsorganisationens konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, m. m. ..	128
Tredje lagutskottets utlåtande nr 34, ang. ändring i vägtrafikför- ordningen, m. m.	130
Jordbruksutskottets utlåtande nr 20, ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område	130
— nr 26, ang. besiktningsveterinärernas vid kontrollslakterier an- ställningsförhållanden m. m.	149
Allmänna beredningsutskottets memorial nr 48, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	149

Onsdagen den 23 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 107 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att motionerna I: 219 och II: 331 icke må av riksdagen bifallas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av motionerna I: 219 och II: 331, till *Bidrag till S:t Lukasstiftelsen* för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 30 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstning medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 68.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 520, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 110 ja och 112 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 183 ja och 180 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 53 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Angående under punkten A) i utskottets hemställan i betänkande nr 37 angivna lagstiftningsyrkande i syfte att från allmän varuskatt undantaga begagnade traktorer och lantbruksmaskiner m. m.

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla yrkandet i den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen av herr John Ericsson m. fl. och alltså hemställa

att förevarande motioner i nu ifrågasvarande hänseende icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren antagit det i utskottets hemställan under punkten A) angivna författningsförslaget.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 69.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 521, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 110 ja och 113 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra

Ang. utbildning av bilskollärare

183 ja och 182 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 53 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Angående under punkten B) i utskottets hemställan i betänkande nr 37 angivna lagstiftningsyrkande i syfte att från allmän varuskatt undantaga vissa tidskrifter

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla yrkandet i den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen av herr John Ericsson m. fl. och alltså hemställa

att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren antagit det i utskottets hemställan under punkten B) angivna författningsförslaget.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 67.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 522, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 109 ja och 114 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 183 ja och 181 nej, vadan beslut i frågan

Ang. utbildning av bilskollärare

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **SKOGLUND**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Bengtsons interpellation angående utbildning av bilskollärare, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Bengtson har frågat mig, om jag uppmärksammat den brist som nu finns i fråga om utbildning av körskollärare och om jag avser att vidtaga åtgärder i syfte att avhjälpa denna brist.

Jag har redan i propositionen nr 155 till årets riksdag med förslag till förordning om ändring av vägtrafikförordningen m. m. anmält min avsikt att begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga att verkställa utredning om förarutbildningen och därmed sammanhängande frågor. Denna utredning har ännu icke tillsatts eftersom den mycket omfattande inventeringen av trafiksäkerhetsproblemen, som sedan drygt ett halvår tillbaka pågår inom departementet, först bör avvaktas. Vid utarbetandet av direktiven kommer jag att ha uppmärksamheten riktad på bl. a. frågan om utbildningen av körskolornas personal.

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för det positiva svaret på min interpellation om bilskollärarytbildningen. Det framgår av svaret att det föreligger en brist på detta område men att statsrådet redan har observerat denna brist och i viss mån vidtagit vissa åtgärder. Den utredning som skall tillsättas men som ännu inte har kommit till stånd kommer — förstår jag — att tillsättas ganska snart. Det har också sagts i direktiven att uppmärksamheten skall riktas på utbildningen av körskolpersonal.

Jag har bara att till detta tillägga, att jag hoppas att utredningen tillsättes så snart som möjligt så att vi kan avhjälpa bristen på den viktiga utbildningspunkt som körskollärarnas utbildning utgör.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionerna nr 738—740.

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 33, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän försäkring, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Härefter beslöts på gjord proposition att memorialet skulle läggas till handlingarna.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 250, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän försäkring, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om återföring av vissa enligt lagen om allmän sjukförsäkring m. m. fonderade medel.

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående särskilda utskottets utlåtanden nr 1—4.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Vi har hunnit ganska långt i denna debatt, och de flesta argumenten lär väl vara uttömda. Jag lovar av två skäl att fatta mig mycket kort. Det ena är den enorma föredragningslista kammaren har framför sig i dag. Det andra är att näste talare är kammarens värderade ålderspresident, som vi alla brukar lyssna till med stort intresse, inte bara på grund av den vältalighet med vilken han brukar framträda här utan också på grund av tyngden i de argument han brukar framföra.

Jag skall bara be, herr talman, att få ta upp en detalj i hela detta stora ärende. Jag skall alltså inte ge mig in på de mera svepande frågorna. Det gäller vissa aspekter på de privata skolornas problematik. Min avsikt är emellertid inte att diskutera dessa skolfrågor i hela deras vidd, ehuru jag tycker att det finns anledning att i viss mån se kritiskt på den hållning till dessa skolor som propositionen har intagit. Bildningsmål, lärostoff och pedagogiska metoder är ju ändå sådant som är under ständig debatt. Om vi behandlar de privata skolorna något annorlunda och generösare, tror jag ändå inte att vi behöver riskera någon mera allvarlig vildvuxenhet i den skolflora vi har. Föräldrar vill gärna ge sina barn det bästa de kan i skolväg och vill inte låta sina barn bli försökskaniner för vad som helst inom pedagogiken.

Men, herr talman, vi har i det här sammanhanget vissa vad jag vill kalla minoritetsproblem att beakta. De har ju aktualiserats från en utgångspunkt i en fyrpartimotion, som begär ett uttalande om att statsbidrag även skall kunna utgå till konfessionella skolor som i övrigt i allt väsentligt fyller fordringarna för den undervisning som meddelas inom det allmänna skolväsendet.

Jag vill inte påstå att utskottet ställer sig direkt avvisande. Formuleringen an-

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

ger närmast att man bör pröva frågan om statsbidrag med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet, men utskottet slutar ändå med att avstyrka bifall till motionerna. Mera positiva ställer sig de reservanter som framträder på denna punkt. De understryker att man i varje fall inte bör bedöma dessa skolor strängare i statsbidragshänseende än de s. k. nationalitetsskolorna. Reservanterna anser att statsbidrag sålunda i princip bör kunna ifrågakomma jämväl för konfessionella skolor efter prövning i varje särskilt fall.

Detta är vad jag kallar ett minoritetsproblem. Vi är lyckliga nog här i landet att inte ha några särskilt stora minoritetsproblem, men vi har dem ändå. I Stockholm finns det veterligen två skolor av den här karaktären, som kan komma i fråga och som motionärerna har pekat på. Den ena är den i anknytning till mosaiska församlingen drivna s. k. Hillelskolan och den andra är Sankt Eriks katolska skola. Båda skolorna står sedan länge under Stockholms skoldirektions överinseende, och de åtnjuter bidrag till materiel, skolmältider o. s. v. Barnen där är enligt vår terminologi »främmande trosbekännare», och som sådana skulle de vara befriade från kristendomsundervisningen i de allmänna skolorna och i stället få sin religionsundervisning på annat håll. Som elever i dessa privatskolor får de däremot religionsundervisning enligt dessa skolors läroplaner, ehuru givetvis med mosaisk respektive katolsk inriktning.

Möjligheten för främmande trosbekännare — jag medger att »främmande trosbekännare» är en olycklig term — att få religionsundervisning inom samma skola och samma läroplan som övrig undervisning har visat sig äga stora pedagogiska fördelar framför en uppsplittning. Det har nämligen visat sig att den religionsundervisning som eleverna kan få efter den ordinarie skoltidens slut medför ganska stora påfrestningar för barnen, och särskilt i de lägre klasserna har arrangemanget visat sig lätt leda till överansträngning. Att det dessutom inkräktar i hög grad på fritiden, eftersom

barnen måste resa till något annat ställe för att få religionsundervisning, och påverkar läxläsningen ogynnsamt, är ju alldeles uppenbart.

Det finns alltså starka pedagogiska skäl för statsbidrag till de här skolorna, och jag vill betona att det under alla omständigheter är statens skyldighet att se till att dessa barn får skolundervisning. Ginge dessa barn i de vanliga skolorna, skulle de kosta stora pengar, och jag tror att vi inte skall glömma den saken, ty det gäller barn som i stor utsträckning inte kan svenska språket så pass bra att de kan följa med i en vanlig skolklass. Att då sticka in dem i de vanliga skolorna här och var i klasserna är en ganska besvärlig sak.

Nu tycker jag nog att det förhållandet, att dessa barns föräldrar eller närstående visar djupt intresse och engagemang i fråga om karaktären av de skolor som deras barn skall gå i och att de religiöst sett utgör en minoritet, inte kan få utgöra något bärande skäl för att staten skall utnyttja möjligheterna att slippa vara med och betala skolkostnaderna.

Men detta må nu vara. Jag tycker att allvarligare i sammanhanget är den ofta mycket ömtaliga situation som majoriteten av barnen här befinner sig i. Föräldrarna har ofta vuxit upp utomlands och i en miljö som är väsensskild från den svenska. Många av föräldrarna är före detta koncentrationslägerfångar, som verkligen upplevt nazismens faser i deras högsta potens. Många har kommit hit som flyktingar. De har sköljts upp på våra kuster. Låt mig nämna att av den katolska skolans 110 elever är inte mindre än ett 40-tal flyktingbarn. Ett 10-tal olika nationer är representerade, vilket visar hur det hela är.

Det är inte underligt om många av dessa elever är ganska hudlösa, sårade, kanske skrämde, och det fordras gynnsamma förutsättningar i skolorna för att man skall nå fram till en god anpassning för dem och för att de skall kunna vinna trygghet och tillit. Det fordras bl. a. att deras lärare och hela skolmiljön är uppmärksam på deras miljösvårigheter.

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Jag vill betona, herr talman, att det inte vore något originellt om de svenska skolmyndigheterna intoge en generös attityd till detta problem. Flertalet väst-europeiska länder gör det. Jag skall bara ta det land som ligger närmast, Danmark. Där betalar man dessa skolors kostnad till ungefär 80 procent.

Man kan säga att detta är ett litet problem. Ja, visst är det ett litet problem, dess kvantitativa omfattning är ringa, men för dem det gäller tror jag det är en fråga av djupt intresse. Jag tror det är riktigt att säga att ett land inte är bättre än på det sätt, på vilket det behandlar sina minoriteter, och detta är ett minoritetsproblem.

Herr talman! Det är någon som sagt vid något tillfälle — jag erinrar mig inte längre vem — att barnen är ett folk och att de lever i ett främmande land. Jag tror detta är sant om vanliga barn, våra egna barn här i landet, ty de har ändå en annan värld att leva i än de äldre, men det är i dubbel mening sant om de barn det här gäller, dessa flyktingbarn och dessa som tillhör religiösa minoriteter.

Herr talman! Jag hemställer och vädjar till kammaren att stödja den reservation med nr 30, som är fogad till utskottets utlåtande. Den begär en generös bedömning av detta problem. Det innebär inte att man skall pruta på de pedagogiska kraven på något sätt, men man begär en generös bedömning av statsbidragsfrågan för dessa skolor, när den kommer upp. Jag tror inte att det på något sätt skulle stå i strid med det stora skolbeslut som vi här i dag fattar, om vi kostade på oss att inta en generös och välvillig hållning till den typ av skolproblem det här gäller och en typ av skolor som vi har mitt ibland oss.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! I en angelägenhet av så allmänt samhällsintresse som den förevarande frågan bör det inte vara orimligt att det i debatten finns plats för åtskilliga inlägg utanför utskottets krets. För min del har jag inte velat underlåta

att som en gengångare från 1950 års skolutskott — vilket utskott ju lanserade de grundläggande idéerna för vad vi då kallade enhetsskolan och som igångsatte den mångåriga försöksverksamheten — ge uttryck för min glädje över att vi nu äntligen efter 12 år står inför det avgörande beslutet att genomföra den nya skolan.

Förtjänsten härav är delad. Den tillkommer skolberedningens ansträngningar att forma ett förslag, om vilket man kunde förvänta, som man då trodde, en allmän anslutning. Det har ju i hög grad lyckats men icke helt, vilket är att beklaga. Förtjänsten tillkommer i hög grad departementschefens omsorgsfulla och skickliga beredning och slutligen det goda utskottsarbete som har skett här i riksdagen.

Jag kan i alla väsentliga delar ge min anslutning till det resultat som särskilda utskottet har kommit till, och jag vill gärna lyckönska särskilda utskottets ordförande till att ha kunnat på en relativt kort tid genomföra den mycket krävande uppgift som detta utskott hade sig förelagd.

Det må tillåtas mig att framföra några personliga reflexioner, en del divergerande från och andra helt instämmande i vad utskottet har föreslagit.

Utan att göra affär av saken och utan särskild argumentering vill jag bara anmäla, att jag för min del kommer att biträda den reservation under punkten 4, som avser att åt den nya utvidgade hela folkets gemensamma bottenskola bevara namnet folkskola.

Jag har utan entusiasm tagit kännedom om benämningarna på de olika befattningshavarna i den nya skolan. I det gamla skolutskottet tyckte vi att det kunde vara enkelt att låta alla ha titeln lärare, men nu får vi småskollärare, folkskollärare, ämneslärare och adjunkter.

I all synnerhet vill jag fästa uppmärksamheten på de s. k. småskollärarna, som nu blir anförtrödda hela lägstadiet, inte bara de två lägsta klasserna. Man bör nog snarast möjligt göra en bedömning av lämpligheten av att för hela lägstadiet ha en sämre utbildad lärarkår. Min för-

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

hoppning är att utvecklingen av lärarutbildningen skall leda till att hela denna lärarkategori blir utmönstrad.

I fråga om klassernas storlek förstår jag väl, att med hänsyn till både kostnader och framför allt lärarbristen det är omöjligt att för närvarande ta ett längre steg än det i och för sig betydelsefulla som skolberedningens, departementschefens och utskottets förslag innebär. Men jag för min del skulle ha satt värde på en mera positiv skrivning beträffande framtiden. Med framtid förstår jag da inte de närmaste åren. När vi talar om den nya skolan finns det ju all anledning att inte bara tänka på 1960-talet, utan också på ett kommande årtionde.

Vad jag har sett i Amerika beträffande bygghet för olika utbildningsanstalter gör att jag vill uttrycka min sympati för att ge kommunerna vidgade möjligheter att bygga paviljonger. Undervisningens kvalitet stiger säkerligen icke proportionellt mot den relativa skolbyggnadskostnaden.

Såsom kunde vara att vänta har naturligen ämnet kristendom kommit att i hög grad sysselsätta skolberedningen, departementschefen och utskottet. Det har inte talats så mycket om den saken under debatten här i kammaren, men något tycker jag ändå bör sägas.

Departementschefens målsättning, som man återfinner på s. 38 i detta utskottsutlåtande, kan jag för min del utan vidare underskriva. Där står, för att bara ta upp ett par delar av målsättningen, att skolan skall med vidsynthet och tolerans ge kännedom om skilda åskådningar som rymmes inom och utom kristendomen. Jag tillåter mig bara säga, att med denna målsättning blir ju benämningen kristendomskunskap inte någon särskilt adekvat beteckning på vad man avser med ämnet. Men jag förstår för min del mycket väl hur oklokt det skulle ha varit att mobilisera en stor strid kring denna fråga, till skada säkerligen för en allmän anslutning till det betydelsefulla reformförslaget.

Så länge en statskyrka består tror jag att man får räkna med att religionsfrihetens principer inte kan till fullo förverk-

ligas, och det lär nog komma att gälla även skolan.

Jag sade nyss, att jag utan vidare kan underskriva departementschefens målsättning. Jag har emellertid mycket vaga föreställningar om hur denna målsättning skall kunna förverkligas på lågstadiet. Jag förstår mycket väl att den passar på ett högre stadium.

Jag tror nog att man får räkna med den möjligheten att man här och där i våra skolor trots denna målsättning söker att inpränta i barnen den lutherska läran såsom den enda sanna. Men, som sagt, så länge statskyrkan består får vi dras med en viss oklarhet i tillämpningen av denna målsättning. Statskyrkan är i förbigående sagt tillkommen med tillämpning av Luthers tes »cuius regio eius religio», vilket översatt betyder ungefär, att den som har hand om statsmakten bestämmer också religionen. Men jag är glad över att riktpunkten för utvecklingen är av departementschefen klart angiven, och det är här som på andra punkter lärarutbildningen som kommer att få avgörande inflytande.

En sak som jag vill uttrycka min synnerliga tillfredsställelse med är att det blivit allmän anslutning — det råder ingen som helst meningsskiljaktighet — om att införa den allmänna undervisningen i engelska för alla våra skolbarn. Det betyder en sak som kommer att verka i klassutjämnings tecken inom vårt land, och det är betydelsefullt för hela vårt folk med hänsyn till dess roll i en alltmer internationell tidsålder.

Jag vill i detta sammanhang berätta om ett av de ABF-initiativ, som är något av det märkligaste som förekommit i fråga om det samarbete mellan familj och skola, varom det talas i mycket allmänna ordalag i utskottsutlåtandet. För flertalet föräldrar finns det ju möjlighet att hjälpligt följa med barnens utveckling i de olika ämnena, men beträffande undervisningen i engelska står man ju inför det predikamentet, att barnens kunskaper ligger på en föräldrarna obegriplig högre standardnivå. En lärarinna i engelska i Göteborg har tagit det initiativet, att hon har vänt sig till för-

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

äldrarna med en förfrågan om de ville deltaga i en nybörjarkurs i engelska med samma lärobok, med samma läxor och med samma lärarinna som barnen. Detta experiment har mottagits med oväntat stort intresse. Ett betydande antal mammor — papporna har kanske varit förhindrade av sitt arbete — har begagnat sig av den möjlighet som erbjudits, och hela experimentet har utfallit synnerligen väl. Det är klart att man i detta fall är i hög grad beroende av det intresse, som vederbörande lärare har för en uppgift av denna art.

Slutligen ett ord i en fråga, som för mig är en hjärteangelägenhet. Det gäller folkhögskolans ställning. Jag instämmer varmt i de synpunkter, som departementschefen har utvecklat i sin proposition i detta hänseende. Jag har inga bekymmer för folkhögskolans framtid. Folkhögskolan får efter den nya skolans genomförande gynnsammare förutsättningar än den någonsin har haft att fylla sin egentliga medborgerliga uppgift. Det må vara möjligt att kanske en eller annan nu befintlig folkhögskola, som har i hög grad byggt sin rekryteringsbas på att vara en preparandskola, kommer att fundera på om man inte bör övergå till att bli fackskola. Det får vi väl se, men för alla egentliga folkhögskolor kommer skolreformen icke att betyda några särskilda faror. De kommer med säkerhet att leva vidare.

Jag kan väl tänka mig att det kliar i fingrarna på en och annan att inlemma alla bildningsanstalter i vårt land i en noga upprutad skolorganisation. Jag säger för min del: Låt folkhögskolan vara i fred för försök till inrutning på det sättet! Det mån den bäst av, och då kan den bäst fullgöra sin samhällliga uppgift.

Jag hoppas till slut, att det skall visa sig vara ett mycket betydande flertal av den svenska riksdagens ledamöter, som ställer sig bakom det betydelsefulla avgörande som nu förestår.

Häri instämde herr *Jonsson* (s).

Herr *ÖHMAN* (k):

Herr talman! Jag ämnar inte ingå på några detaljer i det stora och betydelsefulla utlåtande som nu föreligger. Jag vill bara med några ord uttrycka den mening, som vi företräder inom det parti jag har äran representera.

Låt mig då först säga, att när vi snart skall fatta beslut i detta ärende, vi väl alla — oavsett de differenser som finns — har den meningen att det här gäller en stor och betydelsefull reform, som på lång sikt kommer att få ett väsentligt inflytande på hela samhällsutvecklingen.

Det har visserligen inte gått så snabbt att komma fram till det förslag vi nu diskuterar. Mer än 20 år av utredningar, offentlig debatt, remissförfaranden och omfattande försöksverksamhet har föregått detta förslag. 1946 års skolkommision, som i grunden raserade 1940 års expertutredning — utförd under ledning av dåvarande högerledaren Bagge — drog ju upp de principiella riktlinjer, på vilka dagens förslag bygger. Det är kommissionens obestridliga förtjänst, att en bred försöksverksamhet med nioårig enhetsskola kom till stånd. De erfarenheter, som denna försöksverksamhet givit, har säkerligen varit till god hjälp vid utformningen av det förslag, som nu ligger på kammarens bord.

Att livet självt kräver en grundlig omläggning av skolväsendet visar sig bl. a. av det förhållandet, att under läsåret 1960—1961 deltog i försöksverksamheten kommuner med en befolkning, som motsvarade 53 procent av hela landets folkmängd. Det vittnar om behovet hos människorna att få en omläggning av grundskoleväsendet till stånd.

Jag uppfattar regeringens riktlinjer för den nya grundskolan så, att dessa i stort följer 1946 års skolkommisions intentioner. Vi betraktar riktlinjerna som progressiva, som ett gott och viktigt steg på vägen att anpassa skolan till folkets och samhällsutvecklingens krav. Därför ger vi vår helhjärtade anslutning till dem, även om vi på några punkter menar att de kunde ha varit bättre. Som statsrådet själv har framhållit i propositionen, kan emellertid det förslag, som

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

nu föreligger, ingalunda betraktas som slutgiltigt för uppbyggandet av skolan. Skolans målsättning, dess pedagogiska metoder, ämnesval, timplaner o. s. v. måste självklart ständigt anpassas efter samhällsutvecklingens krav. Jag vill därför för min del understryka vad jag tidigare sagt, att det förslag, som nu föreligger, innebär ett stort steg men naturligtvis inte är det sista i fråga om skolväsendets inriktning.

Vi har i anslutning till propositionen väckt några motioner. Jag ber att få hänvisa till dem. De har i allmänhet fått en mycket välvillig behandling i särskilda utskottet. Jag har därför ett yrkande bara på en enda punkt, och det gäller punkten 68 i utskottets hemställan, som handlar om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Vi anser att man bör reglera den så att staten övertar huvudparten av kostnaderna, utan att den lokala ledningen därför på något sätt begränsas.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till motionen nr 715 i andra kammaren under punkt 68 i föreliggande utlåtande.

Herr WIRMARK (s):

Herr talman! Som nöjd motionär har jag inte anledning att vid denna tidpunkt avsevärt fördröja debatten. Jag kan dock inte underlåta att säga att särskilda utskottet — som jag ser det — på ett föredömligt sätt försökt att ena de skilda meningar som kommit till uttryck i ett flertal motioner. Det är nu bara att hoppas att även kommande problem i det fortsatta arbetet för skolreformens förverkligande i praktiken skall kunna lösas med samma vilja till samförstånd. Jag är alltså tillfredsställd med den utformning särskilda utskottets utlåtande har fått och kommer att stödja detsamma med undantag av ett par punkter.

Den ena punkten gäller förslaget om vidareutbildningskurser för kristendoms lärare såsom det föreslagits i motionerna nr 582 i första kammaren och nr 702 i andra kammaren. Herr talman!

Jag yrkar här bifall till reservation nr 22 i särskilda utskottets utlåtande nr 1, avd. I.

Jag yrkar likaså, herr talman, bifall till reservation nr 30 i samma utlåtande, avseende en skrivelse till Kungl Maj:t i frågan angående statsbidrag till konfessionella skolor.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av vad fröken Ljungberg sade här i gårdagens debatt. Hon kom med det påståendet att detta förslag till grundskola inte bygger på någon väsentlig försöksverksamhet här i landet. Som representant för ett län, Västmanlands län, där försöksskolan under en mycket lång tid varit i verksamhet — jag vill erinra om att redan 1949 började försöksverksamheten i Sura kommun och att verksamheten utvidgats så att alla länets 27 skolkommuner i dag har sådan försöksverksamhet i gång — vill jag säga att vi har mycket goda erfarenheter av den verksamheten.

Alla de 27 skolkommuner, där enhetsskolan nu införts, har från och med nästa år kommit fram till högstadiet. Av dessa 27 är 21 högstadieorter. Alla har nästa läsår klasserna 1—9. 14 av kommunerna har i år den nionde avgångsklassen, så vi vet vad det vill säga att köra igenom den nionde avgångsklassen. Nästa läsår går i den obligatoriska skolan 33 140 elever. Av dessa är det endast 40 som inte undervisas i den obligatoriska nian men som i stället undervisas i den sista obligatoriska folkskoleåttan.

Under de två senaste åren har fortsättningskola ej behövts ordnas i länet. Från länet kan även redovisas resultatet av det odifferentierade högstadiet. Två kommuner började därmed för så länge sedan, att de eleverna nu i år går i odifferentierad nia. I år finns det tio kommuner med odifferentierad åtta. Fem sjundedelar av länets skolor har nu odifferentierade sjuor, och nästa år är samtliga högstadieklasser odifferentierade.

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Vi har också erfarenheter från de små högstadierna, och den är mycket god. Där finns inga disciplinsvårigheter enligt hittills vunna erfarenheter, och dessa små högstudier blir bevisligen ej heller dyrare. Enligt den goda statistik som finns tillgänglig visar det sig, att kostnaderna för små högstudier inte ställer sig högre än för de stora högstadieklasserna.

Hur har erfarenheterna varit av de differentierade och odifferentierade högstadierna? Det finns mycket dåliga erfarenheter av de negativt delade klasserna, medan erfarenheterna från de sammanhållna klasserna varit mycket goda. Detta bevisas även av att differentierade högstudier frivilligt gått över till sammanhållna klasser, och nästa läsår är alla högstudier i länet odifferentierade.

Utan att gå till överdrift vågar jag påstå, att uppslutningen kring enhetsskolan-grundskolan blivit något av en folk rörelse i Västmanlands län. Hur har det kunnat ske? Det beror på länets speciella struktur med den starka industrialiseringen, kanske någon säger. Visst är länet starkt industrialiserat, men det har också starka inslag av jord- och skogsbruk. Någon skillnad i intresse för grundskolan har inte förmärkts i de olikartade kommunerna, de må vara industri- eller jordbrukskommuner. Samtliga har begärt att från och med nästa år få tillämpa grundskolans läroplan. Fullmäktigebesluten härom har på samtliga orter varit enhälliga så när som på ett enda undantag. I den kommunens fullmäktiges protokoll finns två reservanter antecknade, en högerman och en folktopartist.

Inte endast i fråga om grundskolans läroplan har besluten varit enstämmiga. Från 1949 och fram till nu har intet kommunalt beslut om skolan blivit föremål för överklagande. Den nya skolan har i Västmanlands län alltså ingalunda kommit fram genom maktpråk från en maktfullkomlig politisk majoritet. Alla partier har i endräkt anslutit sig till skolans nya utformning. Fröken Ljungbergs partivänner i länet synes alltså inga-

lunda frukta, att de genom att stödja den nya skolan främjar ett socialdemokratiskt samhälle.

Hur har detta resultat kunnat uppnås? Jo, först och främst har besluten om försöksverksamheten föregåtts av grundliga förberedelser. Skolfolk, målsmän och kommunalmän har fått ordentliga informationer, och i detta upplysningsarbete har länets bildningsorganisationer tagit verksam del. Vidare har skolfolket i positiv anda arbetat i försöksverksamheten. Skolchefer och rektorer av olika färg har alla med stort intresse arbetat för den nya skolan. I länsskolnämnden, där alla fyra politiska partier är representerade, har alla beslut om grundskolans införande varit enhälliga, och bland dess ledamöter återfinns bl. a. rektorn för länets största högre allmänna läroverk.

Intresset för skolutbildningen är stort, inte bara hos skolstyrelsens ledamöter utan bland hela den kommunala representationen. Redan nu finns framställningar från olika kommuner att till hösten 1963 få inrätta sju fackskolor.

Västmanlands län har alltsedan länskolnämndernas tillkomst s. k. differentierad inspektion, d. v. s. de båda skolinspektörerna har hela länet till sitt område. En av dem är ursprungligen folkskoleman, den andre läroverksman. Den optimistiska bilden av länets skolorganisation emanerar inte enbart från folkskolemannen; båda har samstämmig uppfattning om resultatet av försöksverksamheten.

När frågan om enhetsskolans införande i Västerås för åtskilliga år sedan diskuterades, hölls ett av läroverkslärarkåren ordnat diskussionsmöte, varvid förslaget starkt kritiserades. Högerpartiets representant i utredningskommittén, en känd industriman från staden och därtill mångårig ledamot av läroverkets och tekniska skolans styrelser, förklarade vid mötet att han invalts i utredningen i syfte att motverka förslaget, men sedan han haft tillfälle att grundligt pröva alla utvägar för att nå fram till bättre utbildningsmöjligheter, hade han för sin del kommit fram till att enhetsskolans

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

införande var den enda möjliga lösningen för Västerås' del. Han har i dag många efterföljare inom sitt parti, och det är därför glädjande att konstatera, att den nya skolan i dag inte i vårt län är föremål för några politiska strider.

När vi nu går att fatta ett för vårt land och vår ungdom så betydelsefullt beslut som grundskolans införande, vill jag uttala en förhoppning om att denna skola överallt i vårt land skall mötas av samma helhjärtade uppslutning som skett i Västmanlands län.

I detta anförande instämde herrar *Ståhle* (s) och *Eric Carlsson* (cp).

Fru *SVENSON* (cp):

Herr talman! I den här debatten har sagts många och för all del också vackra ord om skolans mål och uppgifter i dagens och morgondagens samhälle. För min del skall jag inte göra någon sådan allmän deklARATION. Det förefaller nämligen som om det skulle råda en betydande enighet, åtminstone så länge som man håller sig till allmänna ordalag, och då kan det vara onödigt att förlänga debatten med ytterligare en liknande deklARATION.

Låt mig i stället, herr talman, ta upp några av de frågor som för oss inom centerpartiets kvinnoorganisation framstår som väsentliga i detta sammanhang. Jag vill därvid ta upp ett uttalande i en tidningsartikel av högerriksdagsmannen herr Hæggbloom. Denne säger att de nya krav i fråga om skolans fostrande insats, som minskade insatser från hemmens sida aktualiserar, inte bör åstadkommas genom en ändrad avvägning av skolans arbete.

För min del är jag förvånad över en sådan utgångspunkt som att hemmens fostrande insatser skulle ha minskat. Ett sådant påstående vittnar närmast om en bristande kännedom om de unga familjernas ambitioner och om inställningen i de svenska hemmen. För min del tror jag inte att man generellt kan säga att hemmens fostrande insatser har minskat. Det finns väl nu som förr både säm-

re och bättre hem ur fostringssynpunkt, men det finns ingen grund för påståendet att de fostrande insatserna från hemmens sida allmänt sett skulle vara mindre nu än tidigare.

Orsaken till den förändrade fostringsituationen måste sökas i hela samhällsomvandlingen. Utan tvivel var det långt lättare att fostra i ett mera stillastående och statiskt samhälle, som i betydande utsträckning präglades av en auktoritär inställning. Det är svårare i ett dynamiskt och föränderligt samhälle, där den auktoritära inställningen ersatts av olika personliga värderingar och synsätt, som inte blott är acceptabla i en demokrati utan en av demokratiens grundläggande förutsättningar. Det är mödosammare och tar längre tid att hos den enskilde individen uppnå den personliga stabilitet och det omdöme, som fordras i ett sådant samhälle. Bl. a. har detta medfört att den s. k. fostringsprocessen förlängts, trots att de unga i åtskilliga avseenden mognar tidigare än de gjorde förr.

Det är mot denna bakgrund skolans fostrande uppgifter måste ses och inte mot bakgrunden av den, som jag tror, förutfattade meningen att hemmens insatser skulle ha minskat. Skolan är barnens vardagsmiljö, en miljö som de påverkas av och tar intryck av liksom av varje annan miljö. Det vore helt oriktigt om man inte på bästa sätt tillvaratar dessa möjligheter och således söker utforma skolans liv och arbete till en positiv miljö med god fostran.

Jag behöver inte understryka vad samverkan och samarbete mellan hem och skola betyder i detta sammanhang. Det har understrukits av andra talare från vårt håll, och vår inställning på den punkten torde vara känd. Jag vill i stället ta upp en speciell fråga som gäller de ungas kunskap, orientering och fostran i fråga om sin framtida roll som familjemedlemmar. Från centerhåll har vi ju föreslagit att frågan om familjekunskap som självständigt ämne i årskurs 9 bör prövas. Utskottet har varit tveksamt av utlåtandet att döma men likväl inte ställt sig kategoriskt avvisande. Bl. a. har utskottet framhållit att ämnet förtjänar

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

att uppmärksammas vid lärarutbildningen.

Orsaken till vårt förslag om familjekunskap som självständigt ämne är hemmens och familjernas roll i samhället och samhällsutvecklingen. Vi vet att familjernas ekonomiska och materiella roll starkt förändrats och att familjelivet och familjebanden utsätts för större emotionella och psykologiska påfrestningar till följd av samhällsomvandlingen. Men vi vet också att familjen som institution är en ofrånkomlig förutsättning för samhället och för den enskildes möjligheter. Vi har därför ställt frågan om skolan kan göra mera för att bereda de unga för dessa kommande uppgifter och sökt ge svaret genom vårt förslag om familjekunskap.

Jag vet att en del invänder att familjekunskapsämnet tillgodoses inom ramen för andra ämnen, t. ex. hemkunskap, kristendomskunskap, samhällskunskap och biologi, och att detta skulle vara pedagogiskt fördelaktigt. Ja, det beror väl på syftet med undervisningen i ämnet. Menar man att det skall vara ett allmänt kunskapsstoff inom ramen för de nämnda ämnena kan det äga sin riktighet, men menar man liksom vi att det gäller att påvisa, att dessa delmoment av familjekunskapsämnet har ett ouplösligt samband och att eleven i sinom tid kommer att möta dem i form av praktiska och konkreta, ja, kanske besvärande vardagsproblem, ja, då torde det också bli en annan inställning i fråga om den pedagogiskt lämpligaste behandlingen. För vår del menar vi att det finns starka skäl som talar för att man, utöver vad som nu förekommer, i årskurs 9 söker ge utrymme för familjekunskapsämnet som självständigt ämne. Syftet skall vara att så långt möjligt ge de unga goda förutsättningar att i sinom tid fylla sin uppgift som familjemedlemmar och fostrare.

Självfallet har jag inga erinringar mot utbyggnaden av de anslutande skolformerna, den praktiska yrkesutbildningen, gymnasierna och fackskolorna. Tvärtom är den utbyggnaden en logisk följd av det beslut, som vi här snart går att fatta, och måste således livligt bejakas. Men

det är ett speciellt spörsmål i det sammanhanget som jag vill beröra, nämligen vuxenutbildningen.

Först och främst får vi ha klart för oss att många, som nu nått mogen ålder eller som kommer att nå mogen ålder i framtiden, under sin ungdomstid inte haft de utbildningsmöjligheter som vi nu avser att i framtiden kunna erbjuda all ungdom i vårt land. Redan detta är ju redan ett starkt skäl för att behovet av vuxenutbildning tillgodoses. Härtill kommer att det för all framtid kommer att finnas människor som av den ena eller andra orsaken inte ansåg sig böra fortsätta utbildningen utöver grundskolan under ungdomstiden men som vid mogen ålder känner behov av bättre utbildning. I det sammanhanget bör också uppmärksammas att det fria valet av studieväg självfallet inte utesluter att en del människor som vuxna känner sig ha valt fel väg.

Som allmän slutsats måste man därför säga, att en utbyggnad och förbättring av vuxenutbildningsmöjligheterna måste vara integrerande delar av skolreformen. För min del vill jag särskilt peka på att det för ett betydande antal gifta hemmavarande kvinnor, som vill återgå till yrkeslivet, finns behov av vuxenutbildning.

Vuxenutbildningen har ju expanderat mycket snabbt på mindre än ett årtionde. Det visar sig emellertid att utnyttjandet av vuxenutbildningsmöjligheterna är mycket starkt beroende av avståndet till den ort, där vuxenutbildning finns att tillgå. Det får därför ifrågasättas om tillskapandet av särskilda vuxenutbildningscentra på stort avstånd från varandra är det riktiga för framtiden. Det finns åtskilliga skäl som talar för att man så långt det är möjligt söker bygga in vuxenutbildningslinjer vid vanliga skolor och undervisningsanstalter.

I det sammanhanget vill jag också beröra en speciell fråga beträffande fackskolorna. I den allmänna debatten har man nästan enbart utgått från att en omedelbar övergång från grundskolan till fackskola skulle vara det enda normala. Enda undantaget utgöres av den tekniska linjen, för vilken ett visst prak-

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

tikkrav uppenbarligen kommer att gälla. För min del kan jag dock inte se något onaturligt i några år av förvärvsarbete mellan grundskola och fackskola. Borde det inte vara till fördel från pedagogisk synpunkt om fackskoleeleverna har en rikare erfarenhet av yrkeslivet och av livet utanför skolan, och skulle inte elevernas val av t. ex. fackskolelinje många gånger underlättas av en sådan erfarenhets- och prövotid? Man kan kanske inte sträcka sig så långt att man kräver praktik för samtliga fackskolor, men det skulle inte vara orimligt att tillmäta förvärvserfarenhet ett visst meritvärde vid inträde till fackskola. Jag vill inte göra några kategoriska påståenden på denna punkt men anser att spörsmålet bör prövas av de sakkunniga som skall ha hand om översynen av fackskoleförslaget. Därvid vill jag särskilt framhålla, att detta spörsmål är av särskilt intresse från de s. k. senväckta begåvningarnas synpunkt.

Låt mig till sist, herr talman, säga några ord om en speciell grupp av elever, nämligen de s. k. hjälpklass eleverna. Det är gott och väl att man inom den obligatoriska undervisningens ram söker ge dessa en för dem lämpad undervisning. Men man får inte nöja sig med detta. Är det någon grupp av elever som behöver uppmärksammas särskilt i fråga om den fortsatta utbildningen, som behöver en yrkesskolning och möjligheter till bästa möjliga anställning och förankring i arbetslivet, så är det väl just hjälpklass eleverna. Men på den punkten är mycket litet eller platt intet gjort.

På senare tid har dock visst utredningsarbete bedrivits i departementet på den här punkten. På grundval av detta skall nu främst skol- och arbetsmarknadsmyndigheterna vidta olika åsyftade åtgärder. Om resultatet av detta vet man i dag ingenting. Man kan endast hoppas att det verkliga blir resultat. Utvecklingen kanske blir sådan att frågan på nytt måste tas upp.

Motionsvis har framförts förslag om att man för hjälpklass elevernas vidkommande skulle pröva en utbildningsmöjlighet motsvarande eller jämförlig med

fackskolorna. Utskottet har ställt sig avvisande, uppenbarligen av den anledningen att man ansett att förutsättningar för en sådan studiegång inte föreligger för dessa elever. Det är möjligt att det har sin riktighet, generellt sett. Men jag vill erinra om en speciell grupp av elever som brukar hänföras till specialklass, nämligen de som lider av ordblindhet. Det finns faktiskt exempel på elever som till den grad lidit av ordblindhet att de ända upp i de sista klasserna i realskolan inte kunnat klara läxor och hemuppgifter med mindre än att föräldrar och anhöriga läst högt för dem, men som ändå haft en sådan allmän begåvning att de efter att ordblindheten släppt kunnat klara en akademisk examen. Men hur många föräldrar har det tålmod och den tid som krävs för en sådan uppgift — och hur många elever lyckas komma ifrån uppfattningen att det hela ter sig hopplöst?

Med detta exempel har jag velat visa att specialklass eleverna ingalunda är en enhetlig grupp, utan en grupp som inbördes visar kanske lika många nyanser och skiftningar som eleverna i övrigt. Framför allt måste man uppmärksamma att det i många fall inte är fråga om en sämre utrustning i och för sig, utan om en sen mognad och anlagsutveckling. Skall specialklass elevernas behov av utbildning utöver grundskolan kunna tillgodoses, får man således inte stanna i en förutfattad mening att den eller den utbildningslinjen är lämplig men inte de övriga. Man måste i likhet med vad som gäller för andra elever vara beredd att spanna över hela fältet.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! I vår barndoms skolböcker var texten satt med vanlig stil, men en del som man bara skulle läsa igenom, satt med petitstil. Vi har här i kammaren under en och en halv dag ända fram till fru Svensons anförande talat mest om det som är satt med stor stil, men jag skall be att liksom fru Svenson få ta kammarens tid i anspråk — det vore kanske för mycket begärt att få ta kam-

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

marens uppmärksamhet i anspråk — med att säga ett par ord om det finstiltta, om övningsämnen. Att jag kallar det avsnittet för finstilt betyder ingalunda att jag anser det oväsentligt.

I det inledande kapitlet till skolberedningens betänkande anges bl. a. följande: »Skolans mål kan i korthet anges vara att söka hjälpa varje elev till en allsidig utveckling. Riktningen för skolans strävan är därvid att fostra människor med tillräcklig beredskap för att möta de krav, som livet i vår tids samhälle ställer på dem.»

Redan i ordet övningsämne tycker jag det ligger, kanske inte någon undervärdering, men att man sätter övningsämnen i en annan klass. Det gick an om ordet övningsämne vore fullt adekvat, men jag kan inte minnas att det låg mindre övning och övande bakom vårt eget tyskgrammatikplugg — och jag har svårt att tro att man någonsin kan komma från det — än i det lilla man på vår tid läste av näringslära och hemvård. Att lära sig familjeekonomi och förvärva konsumentkunskaper är såvitt jag kan förstå inte mera övningsämne än fysiken blir på grundskolans stadium, där demonstrationer och laborationer skall ingå i mycket stor omfattning.

Det är gott att man har givit betygen i övningsämnen samma värde som betygen i andra ämnen. Det är ett stort framsteg, som jag antecknar med glädje.

»Fostra människor med tillräcklig beredskap för att möta de krav som livet i vår tids samhälle ställer på dem», heter det så verkligt fint om målsättningen för skolan. Jag undervärderar ingalunda språkkunskaper, som ger så stor glädje, men jag vill påstå att kravet på att man skall kunna möta livets många skiftande situationer inte uppfylls om man är aldrig så kunnig i engelska och tyska men har otillräckliga kunskaper i ekonomiskt tänkande och konsumentfrågor, inte har tillräcklig kunskap i kostfrågor — äta måste vi ju alla, och det är inte alldeles oväsentligt vad vi äter; det kan vi se på våra folksjukdomar, tandsjukdomarna, åderförkalkning, gallsten m. fl.

Enligt skolutredningen skall man i

ämnet hemkunskap ge eleverna praktisk erfarenhet av olika göromål i hem och hushåll, bidra till att skapa sunda kostvanor, förmedla kännedom om kostens betydelse, meddela konsumentupplysning, bibringa ungdomarna ett sunt ekonomiskt tänkande och erfarenhet av ekonomisk planering, ge synpunkter på hur ett hem skall ordnas och anvisningar om ett rationellt arbetssätt. Man skall vidare lära eleverna värda egna kläder och det egna rummet, lära dem bostadens skötsel, undervisa om näringsmässigt fullvärdig kost, man skall lära dem laga enkel mat och baka, resonera om hemmet som samlings- och arbetsplats, man skall diskutera samlevnadsfrågor och lära ut goda måltidsvanor och slutligen undervisa i personlig hygien, livsmedelshygien, riktiga arbetsställningar.

Herrar och damer ledamöter av kammaren som vet någonting om pedagogik: Tror ni att man kan hinna med detta på fyra timmar i veckan under ett läsår? Det länder ecklesiastikministern och även utskottet till heder att man inte har accepterat skolberedningens förslag om tre timmar i veckan under ett skolår och att man gav vika för den starka och sannerligen välmotiverade opinion som gav till resultat, att vi åtminstone fick de fyra timmarna. Men det är ändå inte riktigt bra.

Ett uttryck för en önskan om förbättring ges i en motion i denna kammare med Ruth Hamrin-Thorell som huvudmotionär. Tyvärr är fru Hamrin inte här i dag — hon har blivit hastigt sjuk och har följaktligen inte möjlighet att försvara sin uppfattning. Ruth Hamrin-Thorell har som medmotionärer fröken Mattson, fru Gärda Svenson, herr Eskilsson och herr Hilding. Mitt namn skulle också ha stått under motionen, men den gången var det min otur att vara sjuk.

I denna motion begärs att riksdagen måtte uttala att, utöver fyra veckotimmar i sjunde klassen, ämnet hemkunskap skall tilldelas ytterligare en veckotimme i årskurs 9. Vi anser att ungdomarna vid den åldern har nått sådan mognad att de lättare kan tillgodogöra sig vissa teoretiska avsnitt av hemkunskap

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

pen än de kan göra när de går i sjunde klassen.

I ytterligare en motion, där fru Hamrin-Thorell var huvudmotionär och i vilken fröken Ljungberg och fru Gärda Svenson var medmotionärer, yrkas det på att speciella utbildningslärare i övningssämnen på grundskolans mellanstadium bör bibehållas i den utsträckning detta lokalmässigt låter sig göra.

Ja, herr talman, jag har tyvärr inget yrkande beträffande hemkunskapen. Det vore meningslöst, eftersom det inte finns någon reservation på denna punkt. Jag vill ändå ha det sagt som jag nu anfört, ty jag vet att det står en stor kvinnoopinion bakom mig — eller varför inte säga bara opinion, då ju hemkunskap och familjekunskap, som väl är, inte längre är enbart ett kvinnornas intresseområde.

Avsaknaden av reservationer på denna punkt ser jag inte som ett uttryck för att samtliga särskilda utskottets ledamöter är nöjda med hemkunskapens utrymme på skolschemat. Man har säkerligen fått kompromissa och kan — liksom jag — trösta sig med, att det väl går fler tåg. Jag vet — ty jag har haft tillräckligt med schemaskrivning att göra — att varje schema har ett begränsat utrymme och att var och en slåss för det han eller hon anser vara viktigt.

Jag vill uttala den förhoppningen, att det jag nu efterlyst ges utrymme i den läroplan, som nu skall utfärdas, och att de metodiska anvisningar, som också kommer att utformas inom en snar framtid, blir sådana att den tid, som trots allt har tilldelats hemkunskap och slöjd, ger ett effektivt resultat. Och sedan är det kanske viktigast av allt att vi får utbildade pedagoger att ta hand om denna svåra undervisning.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Det kanske är ofint av mig att så här i debattens elfte timme begära ordet. Jag kan konstatera att vi kanske är ense om allt väsentligt i denna fråga, och om så är fallet kan det synas onödigt att diskutera längre.

Men när jag i går lyssnade på herr

Palme — det är tråkigt att han inte är inne i kammaren just nu — kom jag att göra en del funderingar som gjorde, att jag nu begärde ordet. Hans anförande betecknades av fröken Ljungberg som något av en skaldevision, och det kan man väl hålla med om.

Vi som nu har att besluta om den nya skolan är politiker. Vi har här försökt att förverkliga en framtidsdröm, en stolt byggnad, som vi håller på att resa upp. Alla är glada över den och de flesta tror att den kommer att till alla delar fungera på ett perfekt sätt. Den nya skolan skall bli så annorlunda den gamla skolan. Den skall inte bli vad den gamla skolan blev för många av de politiker, som i dag grämer sig över att de inte fick den utbildning, som de skulle ha velat skaffa sig. I den nya skolan skall *alla* ha en chans att få den utbildning de vill ha och kan skaffa sig.

Är det ändå inte ibland så att verkligheten är rätt annorlunda än vad vi föreställer oss, och att den intellektuella inriktning, som kanske vår tids skola håller på att få i många avseenden, inte riktigt stämmer med förankringen i verkligheten. Jag tror nog att alla som sitter i denna kammare i allmänhet har haft ganska lätt för att studera. Jag vet inte om man kan kalla oss allihop för teoretiska begåvningar, men en hel del är det säkert. Felet med de teoretiska begåvningarna är ofta, att de har så oerhört svårt att sätta sig in i hur det är för dem, som inte är det utan som i stället har en praktisk inriktning och en praktisk begåvning. Jag tror inte att en skolklass alltid är så stimulerande, om det finns ett par tre ljushuvuden — teoretiska begåvningar — och det i samma klass sitter en del eftersläntare. De teoretiska begåvningarna skall, som det heter, stimulera de andra till arbete. Det fungerar emellertid inte alltid på det viset. Eftersläntarna har svårigheter att följa undervisningen, fastän de i stället kan vara mycket duktiga i de praktiska ämnena. De känner sig ofta mycket illa behandlade och får mindervärdeskomplex.

Den där stimulansen uteblir nog där-

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

för rätt ofta. Jag tror vi övervärderar den i mycket hög grad, och att vi inte alltid tar hand om de praktiskt inriktade begåvningarna på rätt sätt.

När jag i går lyssnade till herr Palme, fick jag en känsla av att han tror det är möjligt att göra om människorna. Det är en framtidsvision. Det är klart att miljön betyder mycket, liksom skolan gör det, men vi kan väl ändå inte göra om arvsmassan. Av herr Palmes anförande verkade det som om den nya skolan i honom skulle ha fått en ny Lyseiko, som nu skulle göra om arvsmassan. Är man själv förälder och har flera grabbar med olika inriktning, får man en del funderingar. Den ena pojken har en typiskt intellektuell inriktning, den andra en praktisk. Hur kommer de att reagera inför den nya skolan? Kommer den att få dem båda att trivas och komma till sin rätt? Det har jag frågat mig många gånger de senaste åren. Det är svårt när det gäller pojkar i pubertetsåldern att veta, om den nya skolan, som skall utforma deras framtid, kan utveckla den intresseriktning och den begåvning de faktiskt har.

Jag blev i går något skrämdd, när statsrådet Edenman sade att eleverna inte skall sluta skolan med en »yrkestämpel». Är det något förnedrande att få en yrkestämpel? Han nämnde att det kanske t. o. m. vore bättre att låta dem studera litteraturhistoria än att inrikta sig på något yrkesområde.

Ja, detta är — förlåt mig — ett typiskt intellektuellt resonemang. Ingen skulle alltså få en stämpel, utan alla skulle klassas lika högt.

Därför att vi tänker teoretiskt tror vi att vi kommer ifrån att detta blir ett problem. Jag tror emellertid inte att det hela kommer att fungera på det sättet. Jag kan se en grabb som med förtjusning läser litteraturhistoria — Fröding, Strindberg och Harry Martinsons Aniara. Men sätt dessa böcker i händerna på en grabb med rent praktisk inriktning, och han kommer att somna, men han kan sitta i timmar och med förtjusning syssla med något praktiskt och utveckla sig storartat på det området.

Ungdomar är så olika, och detta gör att skolan måste vara så anpassningsbar som möjligt. Detta typiskt intellektuella resonemang är därför mycket farligt. Att vårt samhälle i dag fungerar på ett förträffligt sätt beror på att människorna faktiskt är så olika. Om alla vore teoretiska begåvningar och kunde ta studentexamen, så vore samhället inte särskilt roligt. Hur skulle samhället då alls kunna fungera? En massa människor, som tagit studentexamen men som måste syssla med rent rutinmässigt arbete, skulle vantrivas och längta efter att bli byråchefer, professorer eller rent av ecklesiastikministrar. Samhället fungerar helt enkelt därför att så många trivs med det praktiska ja, ofta rutinmässiga arbetet, att de finner en uppgift i detta arbete och därför behöver utbildas på det området. Samhället fungerar på det sätt som det gör därför att vi har så många *olika* begåvningsinriktningar. Många människor som sysslar med praktiskt rutinarbete anser inte arbetet vara tråkigt, därför att de finner tillfredsställelse i arbetet.

Detta tycker jag är en mycket väsentlig sak när vi diskuterar den nya skolans framtid, ty om alla vore intellektuella — om alla vore som herr Palme — skulle inte samhället fungera; det måste vi vara överens om.

Jag ser nu att herr Palme kommer in i kammaren och kan därför vända mig direkt till honom. Vad jag här har sagt går ut på att herr Palmes resonemang var typiskt intellektuellt och kanske inte tog hänsyn till hur människorna egentligen är konstruerade — att det finns människor, som inte är intellektuella och har mycket stora svårigheter att kunna tillgodogöra sig rent teoretiska studier, men som passar in i det praktiska livet på ett alldeles utomordentligt sätt.

Skolan måste också, om den skall kunna skiljas från sin uppgift, vara en i hög grad yrkesrådgivande skola. Yrkesrådgivning är någonting mycket väsentligt. Det är väl ingen tvekan om att en grabb, som har gått igenom det nionde skolåret, under den tid han har gått i

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

grundskolan måste ha fått klart för sig vilka möjligheter han har utifrån sin fallenhet och sin begåvning. Det är alldeles klart att man inte skall inordna honom i någon fälla, men vi skall ha gett honom en ordentlig möjlighet att få klart för sig vilket yrke han skall välja, och därför betyder yrkesrådgivningen så oerhört mycket för honom. Jag talar om grabbar, men menar naturligtvis i lika mån flickor.

Jag åhörde för en tid sedan ett föredrag på två timmar om yrkesvägledning — det gällde visserligen realskolans elever — men det förvånade mig att man under allt detta tal om yrkesvägledning praktiskt taget icke meddelade någonting alls om de praktiska yrkena utan bara talade om typiskt teoretiska yrken. Det skrämde mig på något sätt, ty även de som skall ta realexamen bör väl koppelas in på de praktiska yrkena. Anledningen till att jag tar upp detta är att vi i våra resonemang om den nya skolan enligt min mening många gånger ser alltför teoretiskt på dessa problem.

Framtidens skola, herr talman, är en stolt byggnad. Vi håller på att åstadkomma en byggnad, som säkerligen alla har anledning att vara glada över. Men skall politikernas ritningar hålla, är det fråga om anpassningen verkligen tar tillräcklig hänsyn till de problem som möter. Det gäller vardagsarbetet i skolan, och det är skolledarna, lärarna och de kommunala skolmännen som skall anpassa den nya skolan till de verkliga förhållandena. Jag tycker nog att de 11 000 läroverkslärarnas synpunkter, som många här så nonchalant viftar bort, ändå är ett uttryck för att det finns problem, som vi kanske har benägenhet att bortse ifrån därför att vi är politiker och därför att vi vill resa stolta framtidsbyggnader, utan att vi alltid har klart för oss hur svårt det är att anpassa det hela till verkligheten, till människan, till dem som skall få utbildningen, till den irrationella individen, som dock bara är människa och som inte alltid låter sig inpassas i ett tänkt system.

Det finns de som vill göra gällande, att det är ett gammalmanstänkande som

de 11 000 lärarna vill göra sig till tolk för, men jag tror att det är en djup erfarenhet som gjort att de har kommit till denna inställning. De känner ungdomsmaterialet bättre än vi politiker gör, och det är det väsentliga. De vet mycket mer än vi om anpassningsproblem, om begåvningsinriktningar, om pubertetsårens problematik. De vet hur svårt det är att stimulera och hjälpa dem som kanske inte har så lätt att anpassas i olika sammanhang. Det är ändock dessa lärare, som skall hjälpa oss att förverkliga den nya skolan och se till att den nya skolan inte blir en konstruktion utan en rationell byggnad, som fungerar på ett effektivt sätt i det framtida samhället.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I diskussionen i dag och även i går har flera talare snuddat vid ett rätt stort och omfattande problem. Man har från olika håll i dag — fröken Nordström senast — betygat sitt intresse för övningsämnen. Man betonar deras vikt och värde i en skola med den målsättning som grundskolan är avsedd att ha. Det är väl riktigt att dessa övningsämnen — det är också jag fullt övertygad om — spelar en mycket stor roll i detta sammanhang. Man har då nämnt slöjden, medan teckningen och musiken kanske har fått mindre starka uttryck, och nu har fröken Nordström bland andra pläderat för ökad tid för hemkunskap.

Fröken Ljungberg ställde i går en fråga, som jag ofta funderat på under det senaste året: Håller vi på att skapa en skola som är alltför teoretisk och alltför intellektuell? Den frågan tror jag är en mycket väsentlig fråga. Om man ser på de olika resonemang och pläderingar, som förts för olika uppfattningar, blir man också litet fundersam. Jag kommer inte ihåg om fröken Nordström var uppe när vi före jul här hade en aktion från kvinnohåll sedan skolkökslärarinnorna och många andra satt i gång ett resonemang varvid man begärde ökad tid för hemkunskap. Det var då en skolköks-

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

lärarinna som besökte mig och ivrigt, oförtrutet och mycket vältaligt pläderade för att hon åtminstone skulle ha dessa fyra timmar i hemkunskap i sjunde klassen. Hon gick mycket noga igenom vad dessa barn behövde av allting och hur viktigt det var. Jag hade väl ingenting att invända mot det, men jag frågade henne: Från vilket ämne skall denna timme tas? Jag frågade henne, om hon ville öka antalet veckotimmar från 35 till 36. Nej, det ville hon inte. Varifrån skulle vi då ta denna timme? Jag frågade om hon var beredd att ta bort någon timme från de teoretiska ämnena — skulle vi kanske minska litet på tyskan respektive franskan i sjuan. — Nej, bevara oss! Det gick ju inte.

Jag sade då åt henne att hon bara hade sin egen grupp av ämnen, som hon möjligtvis skulle kunna skifta emellan, alltså hennes ämne plus de tre övriga som normalt ingår i gruppen. Hon var tvingad att erkänna, att hon inte ville gå utanför den ram som här fanns.

Vi kommer här till frågans kärna. Här vill man betona betydelsen av det ena övningsämnet efter det andra, men man är inte beredd att ge dessa övningsämnen ett större sammanlagt timantal på de övriga ämnens bekostnad. Jag vill bara konstatera, att det nog ligger till så.

I en högerreservation yrkas, att slöjden skall ha två fasta timmar i åttan. Då kan man naturligtvis fråga sig, fröken Ljungberg och herr Kaijser, vad man skall göra med de andra ämnena. Vi har sammanlagt fyra timmar i åttan med alternativt slöjd, musik eller teckning. Man kan få välja mellan olika kombinationer, t. ex. 2—2—0 eller 0—2—2. Hur blir det då, om slöjden får två fasta veckotimmar? Då skulle det alltså vara två timmar kvar. Då måste vi välja att antingen ge teckning eller musik två timmar var, eller också ge vardera en timme.

Frågan är alltså, såvida man inte kan gå in på övriga problem, om det finns några andra ämnen för vilka vi är beredda att minska antalet timmar för att vi inom de 35 veckotimmarna skall kunna få mera plats för dessa utomordent-

ligt värdefulla och fostrande ämnen, i avsikt att förhindra att skolan blir alltför intellektualistisk. Det är ett problem som jag tror kommer att kvarstå rätt länge.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet därför att jag förstår att herr Isacson polemiserat mot mig. Jag hörde tyvärr inte allt vad han sade, men när jag kom in här i salen hörde jag herr Isacson säga, att om alla vore som herr Palme skulle samhället inte kunna fungera.

Jag vill på det mest ihållande sätt instämna med herr Isacson! Om herr Isacson tog ett allvarligt samtal med min hustru, skulle hon säkerligen kunna bekräfta, att om alla vore som jag så skulle inte ens den lilla enhet som vår familj utgör kunna fungera.

Det är i själva verket så att samhället kan fungera tack vare den väldiga mångsidigheten och variationsrikedomen hos oss människor. Det måste skolan ta hänsyn till. Men samtidigt är det ju ändå så att samhället inte skulle kunna fungera om vi inte hade en gemensam grund av upplevelser och vetande, av åskådningar och idéer. Det är just detta som förenar människorna i samhället och gör det till ett levande samhälle. Det måste skolan också ta hänsyn till.

Herr Isacson oroade sig också för att vi hade en alltför teoretisk och intellektuell inriktning på skolan. För något år sedan läste jag litet grand i debatterna från riksdagen år 1844, när den tidens skolreform genomfördes. Det var en skolreform som framför allt åsyftade att lära människorna att läsa och skriva. Men det fanns också vid den tidpunkten människor som sade, att man nu höll på att lära folk en massa intellektuella färdigheter och att det vore bättre att i stället låta dem syssla med praktiskt arbete som de hade gjort på fars, farfars och farfarsfars tid. Då blev de mycket lyckligare och gladare. Det skulle inte pressas på dem en massa intellektuella kunskaper som de inte eftersträvade.

Det var fel då att resonera så. Det är

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

fel också i dag i en annan situation. När samhället går framåt stiger kraven oupphörligt på den gemensamma fond av allmänt vetande och allmänna kunskaper, som själva utvecklingen kräver av människorna.

Nu har sålunda utvecklingen gått ett steg vidare framåt, men jag vill gärna instämna i att man inte får driva olika krav på kunskaper så långt, att manappar kontakten med den praktiska verklighet, där ändå människorna skall leva. Jag skall inte begagna tillfället att gå in på det för mycket här, men jag tror att det är oerhört viktigt att man också håller fast vid kravet på att skolan — jag menar därmed hela skolväsendet — skall lägga grunden för den praktiska yrkesutövning, som kommer att fylla människornas tillvaro. Det blir alltid en svår balans mellan denna allmänna kunskap och färdighet och den direkt inriktade praktiska yrkesförberedelsen. Den balansen och de svårigheter den för med sig kommer vi alltid att stå inför. Vi skall därvid komma ihåg, att balansen förändrar sig med samhällets förändringar och utvecklingens krav.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad som gjorde att jag tog upp den här frågan var dels debatten i går, dels herr Palmes yttrande — exakt hur han uttryckte sig vågar jag inte säga — om att samhället förändrar sig och att den nya skolan också rent teoretiskt kommer att ha helt andra möjligheter i framtiden än den har i dag. Jag fick en känsla av att herr Palme menade att vi kan förändra människornas förmåga så att säga rent arvmässigt, och det var detta jag reagerade mycket starkt emot. »Är han en ny Lysenko?», tänkte jag. Men så illa var det väl inte menat.

Jag vill också beröra vad herr Edeman nämnde om att det inte är lämpligt att ge eleverna en »yrkestämpel», utan att de därför under det nionde året i stället för yrkesarbete borde få syssla med t. ex. litteraturhistoria. En hel del människor är mycket intresserade av litteraturhistoria. Om jag tar ett exempel

från min egen familj, så kan jag anföra att jag har en grabb, som med förtjusning läser vilka böcker som helst, men skulle jag sätta Fröding och Strindberg i händerna på min andra grabb, så kommer han otvivelaktigt att somna, därför att han har en praktisk inriktning.

Det är detta som skolan inte riktigt tar hänsyn till. Den är i hela sitt resonemang för teoretisk, och det blir den lätt därför att politikerna utifrån sina utgångspunkter har en typiskt intellektuell inriktning och även ofta är teoretiska begåvningar, precis som herr Palme, och alltså många gånger har svårt att förstå den praktiskt inriktade människans problem, hennes intresseinriktning och allt sådant. Tar vi inte hänsyn till detta, kommer vi att få väldiga problem i den nya skolan, ty den praktiskt inriktade människan skall ha precis samma chans som den teoretiskt begåvade människan.

Försöker man att inrätta skolan på annat sätt, kommer man att skapa komplex hos dem som inte har teoretisk begåvning och möjligheter att följa med på samma sätt som de teoretiskt begåvade. Man tror att de intellektuella ljusen skall stimulera klassen. Den som vet hur det går till är mest böjd att säga, att den stimulansen är mest för de intellektuella ljusen själva. De andra känner sig mer eller mindre tillplattade och får komplex, mer eller mindre. Det är ett faktum att oerhört många lärare inte med bästa vilja i världen kan få bort detta motsatsförhållande.

Detta är ett problem som vi inte kan komma ifrån och som den nya skolan icke får nonchalera. Det var detta, herr Palme, som gjorde att jag tog upp frågan. Just yrkesvägledning och yrkesanpassning är så väsentliga saker, att vi inte skall försöka att tvinga på de praktiskt begåvade något slags litteraturhistoria, när de behöver ha något praktiskt att syssla med, ty på så sätt får vi inte bättre människor i det nya samhället.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Det senare avsnittet av herr Isacson's anförande vill jag inte alls

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

polemisera emot. Såvitt jag rätt fattade innebörden av det var det en varmhjärtad argumentation för sammanhållna klasser; det blir den egentliga konsekvensen av herr Isaacsons resonemang.

Jag tror inte att jag har gjort några försök att påverka arvsmassan, som herr Isaacson möjligen antydde. Det enda jag försökte säga i går var att begåvningsreserven, som man talar om, inte är något statistiskt fenomen, utan begåvningsreserven är — och därom är man väl nu fullständigt överens — någonting som förändras i takt med samhällsutvecklingen och betingas just av den sociala, ekonomiska och kulturella utveckling, som vi här i Sveriges riksdag i någon mån kan bidra till.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Jag beklagar djupt att jag nu måste föra in debatten på helt andra saker. Det skulle vara roligt att hålla på med litteraturhistoria, Fröding och Strindberg och Aniara, och kanske i någon mån också med arvsmassan, men jag är tvingad att dra ned debatten på ett annat plan.

I går blev jag utsatt för ett missförstånd från herr Nestrups sida, när jag talade om den gamla skolan. Jag gav en bild av den och jag sade då, att den tillgodosåg framför allt dem, som hade en teoretisk inriktning, under det att den inte hade någon möjlighet att ge andra någon fortsatt utbildning. I det yttrandet uttalade jag mig inte om undervisningen, jag uttalade mig inte om lärarna och inte om skolledningen, utan jag uttalade mig om samhället och vad samhället gav i fråga om skolundervisning och utbildning.

Jag tror att herr Nestrup på den punkten missförstod mig helt och hållet. Jag ber att få rätta till det missförståndet. Jag vidhåller fortfarande att den gamla skolan var en urvalsskola, och jag vidhåller att den skola vi nu går att besluta om är betydligt bättre än den gamla skolan.

Nog om den saken!

Jag skall sedan säga några ord om

övningsämnenas ställning — jag berörde det ämnet i mitt anförande i går — och i sammanhanget måste jag ta upp en sak om facklärarna, särskilt då slöjdlärarna; det är med anledning av en motion och reservation från högern på den punkten. Man gör nu gällande att propositionen och utskottets utlåtande hade en viss avsikt, alltså att man avsåg att få bort facklärarna från den undervisningen och i någon mån överföra den på folkskollärarna. Jag vill själv vittna om att vi numera i vårt land har en väl utbildad facklärarkår. Jag uttrycker också den förhoppningen — jag vet att facklärarna är överens med mig om den — att man kommer att få ännu bättre utbildade facklärare, och jag tror att de kommer att användas. Men jag kan inte bortse ifrån att folkskollärarna har en rätt god utbildning när det gäller slöjd — det vet bland andra herr Bergh. Det är sant att folkskollärarna utfört ett utomordentligt arbete i fråga om slöjden, och det länder dem till heder att de givit den svenska slöjden en ställning som uppskattas inte bara hos oss utan även på andra håll.

Jag tror därför att vi kommer att använda facklärarna på denna punkt och att de kommer att bevaka sina intressen. Jag kan inte heller tänka mig att en skolledare skulle på något sätt vara partisk då det gäller att ta ställning till de olika lärarkategorierna — man måste som skolledare ta hänsyn till *alla* kategorier, och det sker också. Låt mig ta ett exempel. I de 56 avdelningar som jag har inom mitt rektorsområde finns inte en enda slöjdtimme med undervisning av folkskollärare. Däremot finns det inom mitt område, men utanför centrum av staden, en skola där man inte har någon slöjdlokal, utan där folkskollärare får ta pappslöjd i stället. Det vore orimligt att skicka ut en facklärare dit, eftersom han inte har något att arbeta med.

Jag tror att facklärarna förstår detta och att de så småningom också kommer att förstå, att det inte på något sätt är meningen att undandra skolan den utomordentliga undervisning som deras

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

specialundervisning ändå har möjlighet att ge våra elever.

Det var på den punkten, herr talman, som jag gärna ville lägga till rätta en misstolkning i motionen och reservationen.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall gärna hålla med om att ifall förhållandena kommer att bli sådana som herr Källqvist sade, skulle det inte inge någon oro vare sig hos facklärarna eller hos oss som gärna skulle se att slöjdundervisningen meddelades av facklärare. Men det är svårt att överblicka konsekvenserna av vad departementschefen skriver på denna punkt. Jag är inte alldeles övertygad om att det alltid kommer att genomföras på det sättet som herr Källqvist säger. Det är bara detta förhållande som vi vill stryka under för att inte något missförstånd skall uppkomma: där det av praktiska eller ekonomiska skäl är möjligt att använda facklärare, bör man göra det.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skulle endast vilja i debattens slutomgång göra några korta reflexioner med anledning av den diskussion som har förevarit.

Låt mig säga rent allmänt, att jag tycker att debatten här i kammaren har gett en utomordentlig belysning av i varje fall de allra flesta av de problemställningar som vi möter i detta sammanhang. Jag för min del är glad över att debatten kunnat hållas på hög nivå, där man verkligen försökt att mäta problemen från sakliga utgångspunkter.

Det har skrivits en hel del historia i samband med diskussionen, och det har från olika håll åberopats en hel del storheter. Detsamma var förhållandet när man satte sig ned inom partierna och skrev sina motioner med anledning av propositionen. Från folkpartiets sida ville man exempelvis härleda initiativet till ett tal som dåvarande partiledaren i folkpartiet herr An-

dersson i Rasjön hållit. Från högern har i debatten flera gånger understrukt den roll som dåvarande ecklesiastikministern Bagge spelat. Utan att på något sätt vilja förringa eller ifrågasätta vederbörande talares rätt att framföra dessa män, vill jag, herr talman, ändå erinra om ett namn som samtliga har förbigått, nämligen den ecklesiastikminister som tillsatte den utredning, vars resultat vi nu skall gå att fastställa, och som sedan var målsman för den försöksverksamhet som pågått på detta område, nämligen herr Persson i Skabersjö. Jag tror att det finns anledning att erinra om hans namn i detta sammanhang, ty om någon med målmedvetenhet och levande intresse gått in för sin betydelsefulla uppgift, är det just han. Jag tror att det är viktigt att man skipar rättvisa även på den punkten och i debattens slutskede nämner samtliga de män och faktorer som inverkat på detta område.

Jag skulle, herr talman, gärna vilja ta upp något av det som herr Sandler har sagt. Jag ber först att få uttrycka min synnerliga uppskattning av det sätt på vilket han har fört fram folkhögskolans intressen. Herr Sandler vet ju kanske mer än de flesta vad han talar om på denna punkt, och det glädde mig att höra hans bestämda ställningstagande när det gäller dem som vill dirigera folkhögskolans verksamhet.

I detta sammanhang erkände herr Sandler sin tro på namnet *folkskola* som det enda riktiga namnet på den nya skolan. Låt mig bekänna, herr talman, att jag till en början också delade uppfattningen att man skulle behålla namnet folkskolan för den nya skolan. Jag skall gärna erkänna, att jag hade den uppfattningen ända till dess jag började mitt arbete på denna punkt i särskilda utskottet. Där blev jag emellertid övertygad om att man inte kunde köra dels den gamla folkskolan och dels i så fall den nya folkskolan sida vid sida utan att väsentliga administrativa problem skulle uppstå. Jag har låtit den argumenteringen övertyga mig, så att jag i dag obetingat kommer att lägga

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

min röst just för utskottets förslag att kalla den nya skolan för grundskolan.

Jag skulle också vilja säga att jag vid omröstningen kommer att rösta för reservation nr 27, som ju innebär att man hemställer om att även den gamla skolan skall bli i någon mån delaktig av den personella och materiella upprustning, som nu planeras för den nya skolan. Vid behandlingen i utskottet delade jag i långa stycken reservanternas anförda argumentering, men jag kunde i slutomgången inte ansluta mig till reservanternas yrkande, varför jag avgav en blank reservation. Det visar sig emellertid nu i reservationens utformning, sådan den föreligger i tryck, att jag kan acceptera den. Därför kommer jag vid omröstningen att ansluta mig till den.

Får jag till sist, herr talman, säga att det finns anledning att uttala en lyckönskan inför det beslut som vi nu går att fatta. Jag skulle också gärna, herr talman, vilja vid detta tillfälle till utskottets herr ordförande få uttrycka min uppskattning av det sätt på vilket han lett utskottets arbete, så till vida som det alltid från hans sida varit en bestämmd strävan att slå fast, vad det var utskottet höll på att behandla och vad det var man höll på att ta ställning till. Jag tror att detta i hög grad bidragit till den pregnans och den klarhet, som präglar utskottets utlåtande. Det är alldeles uppenbart att mycket av äran av detta också återfaller på den utomordentliga utskottssekreteraren, som i detta sammanhang bör ha en eloge för en förnäm insats.

Häri instämde herrar *Källqvist* (fp) och *Nestrup* (fp).

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Som representant för det särskilda utskottet ber jag att få tacka för det vänliga mottagande som vårt dag- och nattarbete har fått här i kammaren. Jag vill försäkra att det varit en allmän strävan i utskottet att nå så bra resultat som möjligt. Sedan jag suttit och hört på gårdagens och dagens diskussion, vill jag göra några korta

kommentarer i anledning av vad som sagts här.

Det är glädjande att vi kan anteckna enighet när det gäller de stora linjerna och de stora frågorna. Till min vän herr *Källqvist* skulle jag bara vilja säga följande. I sitt första anförande i går nämnde han att det i den äldre skolan fanns sång och saga, lek och poesi, och han önskade att det skulle bli något av dessa ting i den moderna skolan också. Jag skulle bara vilja instämma i detta, men kan vi inte också vara överens om att det vore bra om vi i kamrarnas diskussion på de punkter där vi inte varit överens skulle låta det vara lite mindre saga och lite mera verklighet? Jag tänker då närmast på klassernas storlek.

Herr *Kaijser* yttrade gång på gång med eftertryck att en bra skola behöver bl. a. bra lokaler. Jag vill helt instämma även i detta, men jag måste erkänna att jag blev lite ledsen när herr *Kaijser* i nästa andedrag yrkade på flera paviljonger, ty det är så att paviljonger på skolbyggnadsområdet är det näst bästa man kan få.

Herr *Stefanson* vidrörde yrkesorienteringen och framhöll att den borde förekomma i nionde klassen i stället för åttonde klassen. Han var också inne på problemet hur det skulle bli med de elever som går på 9g-linjen. På denna punkt vill jag säga att jag tror att det stora värdet med yrkesorienteringen kanske framför allt blir just för de elever som ämnar gå 9g-linjen, ty de kan få en kontakt med det praktiska arbetslivet även om de inte kommer att fortsätta sedan med s. k. manuella yrken.

Jag är övertygad om att de på detta sätt kommer att få en inblick i hur samhällslivet fungerar på dessa områden.

Herr *Eric Carlsson* nämnde att han inte tyckte om uttrycket »skolplikt», och jag kan i viss mån hålla med honom om att allt vad som talar om plikt kanske för med sig en aning av obehag. Men på detta område är det ju så att man i andra författningar talar om att eleverna »åtnjuter» undervisning, så det kanske i alla fall något jämnar ut sig i det hänseendet.

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Herr Nyman nämnde att vad gäller yrkesorienteringen man gjort upp räkningen utan värden. Han menade att den hittillsvarande yrkesorienteringen visat, att värden-arbetsgivaren inte fått komma till tals. Jag har nog en annan uppfattning. Med den erfarenhet jag har fått under de tio år, som enhetsskolan funnits, måste jag nog konstatera, att det har visat sig att värden-arbetsgivaren har varit mycket intresserad av att ta emot elever för yrkesorientering. Han har kanske haft den egoistiska baktanken att om han tar emot pojkar och flickorna på ett bra sätt — och det har arbetsgivarna gjort — det kan tänkas att han kan trygga sin nyrekrytering av arbetskraft bland dessa ungdomar. Enligt min mening är detta ett riktigt tänkesätt, inte minst med hänsyn till att vi har ont om arbetskraft på olika områden.

Jag vill ge dessa värder det bästa erkännande för vad de hittills har utträttat på området. Jag tror också att det kommer att gå lika bra i fortsättningen. Skulle man ta emot alla elever i nionde årskursen för yrkesorientering, blir det ju ingen förändring jämfört med om man skickar ut elever från åttonde klassen. Det blir ju i båda fallen lika många elever.

Herr Isacson var nyss inne på ett mycket intressant spørsmål. Eftersom jag i olika utredningar råkar ha sysslat med just detta ting, ber jag, herr talman, att få nämna några ord härom.

Jag tänker därvid framför allt på att herr Isacson yttrade att det skulle bli en olycka om alla våra ungdomar — även elever som sedan skulle gå ut i praktiskt arbete — skulle få avlägga studentexamen. För egen del menar jag, att det inte vore någon olycka. Tvärtom hoppas jag, att vi så småningom skall kunna komma fram till en sådan situation. Det kommer emellertid att ta mycket lång tid. Jag vill erinra om att det i dag är ganska många elever här i Stockholm, som efter att ha avlagt realexamen övergår till yrkesskolorna. När vi i de utredningar jag återopat överlagt med jordbrukets företrädare om ut-

formningen av 9y, fick vi beskedet, att företrädarna för jordbruket önskade att deras ungdomar skulle gå linje 9g för att få bästa möjliga teoretiska undervisning och sedan erhålla vidareutbildning i jordbrukets yrkesskolor. Enligt min uppfattning är detta en riktig linje, men, som ju alla förstår, måste detta bli ett framtidsspørsmål.

Både i det särskilda utskottet och här i kammaren kan vi väl alla med nöje konstatera, att debatten har varit välgörande fri från politiska slagord med något enda undantag. Jag åhörde i går fröken Ljungbergs första inlägg med mycket stort intresse — jag måste säga att jag alltid lyssnar till vad fröken Ljungberg har att säga. Fröken Ljungberg nämnde att hon suttit i katedern i ett kvarts sekel. För egen del har jag svårt att förstå hur det rent tekniskt varit möjligt för denna unga dam att hinna med så många år i katedern, men jag utgår ifrån att det är riktigt vad hon har uppgivit. I skolkommissionen hade vi en lång diskussion om just uttrycket »sitta i katedern», och vi ifrågasatte om inte läraren borde sänka sig till barnens nivå och gå ned i bänkarna. Kanske jag får uttala den förhoppningen, att fröken Ljungberg någon gång steg ned från katedern och fick god kontakt med eleverna. Jag utgår från att så var fallet.

Fröken Ljungberg nämnde att hon inte kunde förena begreppet individens frihet med begreppet demokratisk frihet. Jag blev litet förvånad över det uttrycket. Hon menade ju att det var oförenliga saker — i varje fall uppfattade jag det på det sättet, och jag skall studera protokollet närmare på den punkten. Men jag för min del anser att individens frihet hör ihop med vår demokratiska frihet.

Vidare nämnde fröken Ljungberg att hennes parti hade i dessa avseenden blivit det svarta fåret. Jag har inte hört det uttrycket från något annat håll, men även på denna punkt vill jag gärna tro vad fröken Ljungberg säger. Men då vill jag trösta fröken Ljungberg med att säga att även ett svart får kan bli verkligt vackert under förutsättning att det blir

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

snyggt klippt. Jag är övertygad om att det får, som vi här talar om, blir snyggt klippt, när vi om en liten stund går till omröstning.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag skall stanna kvar här i pulpeten, därmed visande att jag är ganska läraktig. Jag skall inte ta upp någonting av det som särskilda utskottets värderade ordförande här sagt — jag har all anledning att låta det stå kvar som en lämplig slutreplik i debatten.

Jag har faktiskt begärt ordet, herr talman, för att ställa två yrkanden och beröra ett par reservationer, som här i någon mån har blivit borttappade, och jag tycker att de är värda ett bättre öde.

Den ena är reservation nr 25 vid punkten 64 i utskottets hemställan av fröken Karlsson. Den reservationen grundar sig på en flerpartinotion och tar upp frågan om elevantalet för de heltidsanställda skolsköterskorna. Man nämner i motionen, att departementschefen, som har gått med på en viss sänkning av elevantalet för heltidsanställd skolsköterska, inte vill sänka antalet under 1500 och att medicinalstyrelsen har instämt i departementschefens ståndpunkt med hänvisning till bristen på sköterskor. Men några remissinstanser, bland andra skolöverstyrelsen, har hävdats att en sänkning av elevantalet till 1200 per heltidsanställd skolsköterska så småningom blir nödvändig. Detta är i viss mån en arbetsmarknadspolitisk fråga. Motionärerna menar — och det är kanske det intressanta när det gäller synpunkter vid sidan av de rent pedagogiska och hälsovårdande synpunkterna — att vi kanske kunde fånga upp en hel del av de gifta sjuksköterskor, som ändå inte med de arbetstidsförhållanden, som nu råder i den allmänna sjukvården, vill gå ut i förvärvsarbete. Vi kunde fånga upp dem för dessa arbetsuppgifter, för vilka kanske gäller bättre arbetstidsförhållanden ur de gifta sköterskornas synpunkt.

Jag skulle be, herr talman, helt kort

att få yrka bifall till denna reservation.

Den andra reservationen, som jag ville ta upp, är reservation nr 31 vid punkten 91 av fröken Karlsson. Den reservationen gäller närmast de tekniska läroverkens styrelser och huvudmannaskap, och den grundar sig på motion nr 735 i andra kammaren. I motionen stryker man under den stora betydelse som det haft för de tekniska läroverken ute i landet, att vi genom deras lokalstyrelser har i direkt intresserat arbete fått knyta till de tekniska läroverken många personer ur näringslivet. Man befarar att, om dessa näringslivets representanter kommer att tilldelas en roll i ett slags råd vid sidan om den kommunala skolstyrelsen, vi får svårt att fånga upp dem för detta värdefulla medarbete.

Jag vill således, herr talman, med denna mycket korta motivering yrka bifall även till reservation nr 31 vid punkten 91 i utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets hemställan i *avdelningen I* komme att framställas först särskilt avseende varje punkt, vid vilken föreläge annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, och därefter särskilt rörande utskottets hemställan i *avdelningen I* i övrigt.

I fråga om *punkten 1*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som inefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 120;

Nej — 23.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 4* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson* vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Kaijser* och frö-

ken *Karlsson* vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 46.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *punkten 14*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 119;
Nej — 24.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjordes enligt de rörande envar av *punkterna 18 och 21* framkomna yrkandena propositioner, dels på bifall till vad utskottet hemställt, dels ock på antagande av det förslag, som innefattades i den vid respektive punkt avgivna reservationen; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställden vara med övervägande ja besvarade.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 23* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Stefanson vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Stefanson vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;
Nej — 38.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå gjordes enligt de rörande *punkten 24* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Angående *punkten 26*, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla motionen I: 587 i förevarande del.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *punkten 27* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 119;

Nej — 23.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Widén* anmälde, att han av miss-tag röstat för nej-propositionen.

Vidkommande *punkten 28*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 121;

Nej — 21.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande de rörande *punkten 31* framkomna yrkandena gjorde nu herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen med den ändring, som under överläggningen angivits av herr *Kaijser*; och förklarade herr talmannen, sedan han utrepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen med den ändring som under överläggningen angivits av herr *Kaijser*.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

nos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 120;

Nej — 22.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad avsåge *punkten 32*, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid *punkten* avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, *punkten 32*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid *punkten* avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befannos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 69.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad gällde *punkten 33*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av

herr *Kaijser*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom och fröken Karlsson vid *punkten* avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Källqvist*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Torsten Andersson m. fl. vid *punkten* anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Källqvists* yrkande.

Herr *Kaijser* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående särskilda utskottets utlåtande nr 1 avd. I *punkten 33* antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Torsten Andersson m. fl. vid *punkten* avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den vid *punkten* anförda reservationen av herr *Kaijser* och fröken Karlsson.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Torsten Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 70.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 34* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades dels i den av herr Widén vid punkten avgivna reservationen, och dels i den av herr Widén och herr Torsten Andersson vid samma punkt anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas dels i den av herr Widén vid punkten avgivna reservationen, och dels i den av herr Widén och herr Torsten Andersson vid samma punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Torsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 48.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 36* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Widén vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Widén vid punkten avgivna reservationen.

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Härpå gjordes enligt de avseende punkten 38 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I:587, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande punkten 41, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Källqvist*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Kaijser*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölls i den av honom och fröken Karlsson vid punkten anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog varldera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Källqvists* yrkande.

Herr *Kaijser* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående särskilda ut-

skottets utlåtande nr 1 avd. I punkten 41 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr *Källqvist* m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den vid punkten anförda reservationen av herr *Kaijser* och fröken Karlsson.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 30;

Nej — 27.

Därjämte hade 86 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 41, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Källqvist* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 49.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Angående de yrkanden som förekommit avseende *punkten 42* gjorde nu herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 73.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå gjordes enligt de rörande *punkten 44* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställen samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid

punkten anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om *punkten 47*, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställen skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ytterligare gjordes enligt de avseende vardera *punkterna 48 och 50* förekomna yrkandena propositioner, dels på bifall till vad utskottet hemställt, dels ock på antagande av det förslag, som innefattades i den beträffande respektive punkt avgivna reservationen; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställanden vara med övervägande ja besvarade.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten 53* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställen samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nestrup* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nestrup* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 65.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten 64* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Ljungberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 64, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I vad anginge *punkten 68*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla motionen II: 715, såvitt nu vore i fråga.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Härpå gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten 69* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson* vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Vinner Nej antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser och fröken Karlsson vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Kaijser begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 101;
Nej — 37.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å de yrkanden som framställt rörande *punkten 75* gjorde nu herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nestrup begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 75, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nestrup begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 68.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 82* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nyman begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, punkten 82, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nyman begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 111;
Nej — 25.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Anslag till vidareutbildning av lärare m. m.

I vad avsåge *punkten 88*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid *punkten* avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, avd. I, *punkten 88*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid *punkten* avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 53.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjordes enligt de avseende *punkten 91* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid *punkten* anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i avdelningen I.

Avdelningen II

Punkterna 1—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12

Anslag till vidareutbildning av lärare m. m.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 582 och II: 702 samt I: 602 och II: 729, samtliga såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Vidareutbildning av lärare m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 800 000 kronor.

Vid *punkten* hade reservation avgivits av herrar *Nestrup, Kaijser, Torsten Andersson, Widén och Helén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Larsson* i Hedenäset och *Källstad*, vilka, i anslutning till reservationen nr 22 till avdelningen I, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 582 och II: 702 och i anledning av motionerna I: 602 och II: 729, samtliga såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Vidareutbildning av lärare m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 840 000 kronor.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! I och med att yrkandet i reservation nr 22 avslagits har grunden för yrkandet i reservationen på denna punkt bortfallit.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 13

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. förslag till skollag m. m.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skollag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 mars 1962 dagtecknad proposition, nr 136, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

1) antaga ett vid propositionen fogat förslag till skollag,

2) godkänna av föredragande departementschefen förordade grunder för inrättande av tekniskt råd vid länsskolnämnd samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda i anslutning härtill erforderliga bestämmelser.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att den nuvarande skolstyrelselagen, i anslutning till förslagen i propositionen nr 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m., skulle ersättas med en skollag, upptagande — jämte föreskrifter som nu återfunnes i skolstyrelselagen — bland annat vissa grundläggande regler berörande den enskildes förhållande till den offentliga undervisningen och skolorna under skolstyrelsens förvaltning.

I fråga om kommunernas principiella ansvar och befogenheter motsvarade förslaget i stort sett vad redan nu gällde; dock hade kommunerna uttryckligen ålagts att främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i påbyggnadsskolorna till grundskolan.

Vad anginge skolstyrelsens kompetensområde innebar de nya reglerna, att de i propositionen nr 54 föreslagna kommunala fackskolorna och de nuvarande högre tekniska läroverken skulle ställas under styrelsens förvaltning. I anslutning till förslaget om de tekniska läroverkens inordnande under skolstyrelsens förvaltning hade föreslagits inrättande vid länsskolnämnderna av ett rådgivande organ, benämnt tekniskt råd och bestående av minst tre av Kungl.

Maj:ts utsedda ledamöter. Rådet skulle hava till uppgift att sörja för undervisningens anknytning till näringslivet och anpassning till den tekniska utvecklingen.

I lagförslaget upptoges i nära anslutning till nuvarande bestämmelser grundläggande regler om barnens och ungdomens rätt till undervisning i grundskolan och påbyggnadsskolorna till denna samt om undervisningen i dessa skolor. Bland annat hade förbudet mot kroppslig bestraffning och kränkande behandling av eleverna samt principen om avgiftsfri undervisning fastslagits. Med en mindre jämkning hade också nuvarande bestämmelser om befrielse från deltagande i kristendomsundervisning och i morgonsamling upptagits i lagförslaget. I anslutning till vissa bestämmelser om grundskolans organisation fastslog principen om det fria valet av studieväg; det skulle sålunda ankomma på föräldrarna att välja studieväg efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan.

Liksom hittills skulle skolplikt kunna fullgöras i privata skolor eller genom enskild undervisning. Beträffande sådana privata skolor, vilka icke åtnjöt statsunderstöd, fordrades, att skolan av skolstyrelsen godkänts för ändamålet. För sådant godkännande förutsattes bland annat att skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarade grundskolans.

Den nya skollagen hade föreslagits skola träda i kraft den 1 juli 1962.

Förslaget till skollag var i nedan angivna delar så lydande:

16 §.

Vid sammanträde med skolstyrelsen eller avdelning av denna skall skolchefen närvara samt äga rätt att deltaga i överläggningarna men ej i besluten och att få sin särskilda mening antecknad till protokollet.

Angående rätt för annan än skolchef att sålunda deltaga vid sammanträde, som i första stycket sägs, förordnar Konungen.

26 §.

Lärare och annan personal i grundskolan ha att där främja trivsel och arbetsglädje, söka vinna elevernas förtroende och respektera dem såsom självständiga människor. Kroppslig bestraffning eller kränkande behandling av elev må ej förekomma.

Elev skall visa aktning och lydnad för personalen samt eftersträva ett gott förhållande till övriga elever.

27 §.

Elev i grundskolan skall på föräldrarnas begäran befrias från att delta i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Är elev befriad från undervisning i kristendomskunskap eller tillhör elev ej svenska kyrkan, skall han på föräldrarnas begäran befrias från att delta i morgonsamling med religiöst inslag.

34 §.

I annan enskild skola än i 33 § avses må skolplikt fullgöras, om skolan godkänts för ändamålet. Godkännande skall meddelas, om skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans och skolan förestås av person, vilken äger erforderlig skicklighet för undervisningen och är väl lämpad att förestå skola.

Uppfyller skolan ej längre angivna villkor eller finnes, att undervisningen ej handhaves av lärare med erforderlig skicklighet eller att verksamheten eljest icke bedrivs på tillfredsställande sätt, skall godkännandet återkallas, om rättelse ej vinnes genom hänvändelse till skolans ledning.

I godkänd skola må barn, som ej uppnått skolpliktsåldern, intagas i årskurs, som motsvarar årskurs i grundskolan, endast om förutsättning är för handen, varom sägs i 32 § första stycket.

I anslutning till 16 § må här nämnas, att enligt de nuvarande reglerna om fackrepresentation i skolstyrelse — vil-

Ang. förslag till skollag m. m.

ka återfunnes i 13—20 §§ folkskolestadgan — skulle rätt för annan än skolchef att delta vid sammanträde med skolstyrelse eller dess avdelningar tillkomma högst tre rektorer vid skolor under skolstyrelsen, dock endast en för var och en av tre särskilt angivna grupper av skolor, samt dessutom, alltefter skolväsendets omfattning, minst en och högst tre lärare. Därjämte skulle utses suppleanter, dock högst till samma antal som representanterna. Suppleant hade rätt att närvara, även om han ej kallats att inträda, dock icke vid avdelningssammanträde. Vid handläggning av ärende rörande skolhälsovård eller skolhygieniska förhållanden i övrigt skulle skolläkaren vara fackrepresentant.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 711, av herr *Anderson, Carl Albert*, och II: 857, av herr *Petterson i Degerfors m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 712, av herr *Anderson, Carl Albert*, och II: 853, av herr *Johansson i Södertälje m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 714, av herr *Bergh, Ragnar*, och fröken *Ljungberg*, samt II: 850, av herr *Hæggblom m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 715, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, och II: 855, av herr *Larsson i Luttra m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 717, av herr *Larsson, Lars*, och herr *Dahlberg*, samt II: 847, av herrarna *Arvidson* och *Blidfors*,

de likalydande motionerna I: 718, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 858, av herr *Ohlin m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 719, av fru *Segerstedt Wiberg*, och II: 852, av herr *Helén*,

de likalydande motionerna I: 720, av herr *Wirmark m. fl.*, och II: 856, av herr *Nelander m. fl.*,

motionen I: 713, av herr *Bergh, Ragnar*,

motionen I: 716, av herr *Carlsson, Eric*,

Ang. förslag till skollag m. m.

motionen II: 848, av herrar *Boija* och *Enskog*,

motionen II: 849, av herr *Christenson* i Malmö,

motionen II: 851, av herr *Hagberg m. fl.*, samt

motionen II: 854, av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*

Dessutom hade utskottet behandlat en i anledning av propositionen nr 54 väckt motion, II: 715, av herr *Hagberg m. fl.*, till den del motionen avsåge bestämmelserna om morgonsamling.

I motionerna I: 711 och II: 857 hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för slopande av gällande behörighetsvillkor för skol-direktörer och biträdande skoldirektörer.

Motionerna I: 712 och II: 853 utmynade i yrkande, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att den nuvarande särskilda rektors- och lärarrepresentationen i skolstyrelsen borde upphöra.

I motionerna I: 714 och II: 850 hade hemställts, att riksdagen måtte

dels besluta,

a) att skolan skulle givas en rådgivande funktion vid föräldrarnas fria val av studieväg för eleven samt att denna funktion skulle inskrivas i skollagen på sätt som föreslagits i motionerna,

b) att lärarnas, elevernas och skolledningens skyldigheter med avseende på upprätthållande av god ordning, trivsel och arbetsglädje i skolarbetet skulle inskrivas i skollagen på sätt som föreslagits i motionerna,

dels uttala, att lärare och andra fackrepresentanter för skolan borde äga rätt att deltaga i skolstyrelsens sammanträde i samma utsträckning som hittills samt att inspektionsrätten över undervisningen vid skolor för icke skolpliktig ungdom borde tillkomma vederbörande överstyrelse.

I motionerna I: 717 och II: 847 hade anhållits, att riksdagen måtte *dels* antaga 27 § förslaget till skollag med den

ändring, att paragrafens andra stycke utginge, *dels* uttala, att i skolans upp-gifter icke borde ingå att anordna samlingsstunder av religiös karaktär.

Motionerna I: 718 och II: 858 utmynade i hemställan,

1. att riksdagen måtte för sin del besluta, att 27 § skollagen skulle erhålla följande lydelse:

»Elev i grundskolan skall på föräldrarnas begäran befrias från att deltaga i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Elev som är frikallad från undervisningen i kristendomskunskap eller som ej tillhör svenska kyrkan må på föräldrarnas begäran av rektor befrias från att deltaga i morgonsamling.

Elev kan även i övrigt av rektor befrias från att deltaga i morgonsamling, om skäl äro därtill»;

2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning angående särskilt anslag till ersättning åt gästande morgonsamlingsförrättare;

3. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad i övrigt i motionerna anförts.

I motionerna I: 719 och II: 852 hade föreslagits, att riksdagen skulle *dels* besluta, att rätten att sända barn till enskild skola skulle göras oberoende av skolstyrelsens skolmognadsprövning, *dels* antaga 34 § förslaget till skollag med den ändringen, att tredje stycket utginge.

I motionerna I: 720 och II: 856 hade hemställts, att riksdagen måtte

1. antaga 27 § förslaget till skollag med den ändringen, att paragrafen erhöle följande lydelse:

»Elev i grundskolan skall på föräldrarnas begäran befrias från att deltaga i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Elev som är frikallad från undervis-

ningen i kristendomskunskap eller som ej tillhör svenska kyrkan må på föräldrarnas begäran av rektor befrias från att delta i morgonsamling.

Elev kan även i övrigt av rektor befrias från att delta i morgonsamling, om skäl äro därtill»;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i övrigt i motionerna anförts.

I motionen II: 854 hade hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att vid fastställandet av skolstadga måtte tillses *dels* att i skolstyrelserna ej förekomme annan fast fackrepresentation än skolchefen, *dels* att möjligheter på lämpligt sätt måtte anvisas skolstyrelserna att vid behandling av särskild fråga till sig adjungera rektor, lärare eller annan personal med speciell kännedom om den aktuella frågan.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) i anledning av motionerna I: 717 och II: 847, I: 718 och II: 858 samt I: 720 och II: 856 och med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till skollag även som med avslag å motionerna I: 715 och II: 855, såvitt däri hemställt om ändring i lagförslaget och om omprövning av frågan om fackrepresentation i skolstyrelsen, och å motionerna I: 712 och II: 853, I: 714 och II: 850, I: 719 och II: 852, I: 713, I: 716, II: 848, II: 849 samt II: 854, för sin del antaga nämnda lagförslag med de ändringarna däri, att 26 och 27 §§ erhöles följande lydelse:

26 §.

Alla som verka inom grundskolan ha att där främja trivsel och arbetsglädje.

Elev skall visa aktning och lydnad för lärare och annan skolans personal samt eftersträva ett gott förhållande till övriga elever.

Kroppslig bestraffning eller krän-

2† Första kammarens protokoll 1962. Nr 23

Ang. förslag till skollag m. m. kande behandling av elev må ej förekomma.

27 §.

Elev i grundskolan må på föräldrarnas begäran befrias från att delta i morgonsamling, om skäl äro därtill.

Elev skall på föräldrarnas begäran befrias från att delta i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

2) anse motionerna II: 715, såvitt nu vore i fråga, och II: 851 besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt;

B. att riksdagen måtte godkänna i propositionen förordade grunder för inrättande av tekniskt råd vid länskolnämnd samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda i anslutning härtill erforderliga bestämmelser;

C. att riksdagen i anledning av motionerna I: 711 och II: 857 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning efter erforderlig utredning av behörighetskraven för erhållande av tjänst som skoldirektör och biträdande skoldirektör i kommun med mera än en sådan tjänst samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som kunde finnas påkallade;

D. att motionerna I: 718 och II: 858, såvitt däri hemställt om utredning angående särskilt anslag till ersättningar åt gästande morgonsamlingsförrättare, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 715 och II: 855, I: 718 och II: 858 samt I: 720 och II: 856, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid punkten A i utskottets hemställan hade avgivits fem särskilda reservationer till olika paragrafer i förslaget till skollag.

Till 16 § hade reservation anförts av herrar Lars Larsson, Torsten Andersson,

Ang. förslag till skollag m. m.

Wiklund i Öjebyn, *Blidfors*, Larsson i Hedenäset och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 712 och II: 853 samt II: 854, måtte för sin del besluta, att 16 § förslaget till skollag skulle erhålla följande lydelse:

16 §.

Vid sammanträde — — — till protokollet.

Till 26 § hade reservation anmälts av herrar *Kaijser* och *Hæggblom*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 714 och II: 850 såvitt nu vore i fråga, måtte för sin del besluta, att 26 § förslaget till skollag skulle erhålla följande lydelse:

26 §.

Lärare och annan personal i grundskolan ha att *med upprätthållande av god arbetsordning* främja trivsel och arbetsglädje, söka vinna elevernas förtroende och respektera *deras individualitet*.

Personalens strävan att upprätthålla god ordning skall ha skolledningens stöd.

Elev skall visa lydnad och aktning för personalen, *iakttaga ett vårdat uppförande* och eftersträva ett gott förhållande till övriga elever *samt efter bästa förmåga söka tillgodogöra sig undervisningen.*

Till 34 § hade reservation avgivits av herrar *Källqvist*, *Kaijser*, *Stefanson*, *Helén*, *Hæggblom* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 719 och II: 852, måtte för sin del besluta, att 34 § förslaget till skollag skulle erhålla följande lydelse:

34 §.

I annan — — — förestå skola.

Uppfyller skolan — — — skolans ledning.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herr *Stefanson*.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! I fråga om fackrepresentationen i skolstyrelsen ber jag att få yrka bifall till den vid 16 § av mig och herr Torsten Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är avgiven till 26 § och som gäller den formulering av paragrafen som jag motionsvis har framställt yrkande om.

Till 25 § finns det också en reservation, men detta yrkande har fallit i och med att kammaren vid föregående utlåtande avslag yrkandet i reservation 9.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som avser 34 §. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets utlåtande.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Enär kammaren genom sitt beslut under punkten 26 i särskilda utskottets utlåtande nr 1 avslagit motionen nr I: 587, är jag nu förhindrad att yrka bifall till motionen I: 716 angående utformningen av skolstyrelselagens 25 §. Jag har alltså inget yrkande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande envar av de paragrafer, vid vilka föreläge annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan

samt därefter särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

Kungl. Maj:ts förslag till skollag, sådant det av utskottet tillstyrks

16 §

I fråga om denna paragraf gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den till nämnda paragraf avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Lars*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 16 § i Kungl. Maj:ts av särskilda utskottet i dess utlåtande nr 2 i denna del tillstyrkta förslag till skollag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse som föreslagits i den till nämnda paragraf avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Näsström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 62.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

26 §

Beträffande förevarande paragraf, anförde nu herr talmannen, hade yrkats

Ang. förslag till skollag m. m.

dels att densamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den till nämnda paragraf avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av paragrafen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 26 § i Kungl. Maj:ts av särskilda utskottet i dess utlåtande nr 2 i denna del med viss ändring tillstyrkta förslag till skollag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse som föreslagits i den till nämnda paragraf avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 25.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

34 §

I avseende å denna paragraf gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den till nämnda paragraf avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande,

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 34 § i Kungl. Maj:ts av särskilda utskottet i dess utlåtande nr 2 i denna del tillstyrkta förslag till skollag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse som föreslagits i den till nämnda paragraf avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 50.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 till förberedelseåtgärder för skolreformen m.m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1962/63 beräkna

till Ökad ämnes- och speciallärarutbildning m.m. ett förslagsanslag av 10 986 000 kronor,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar ett förslagsanslag av 6 145 000 kronor,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader ett förslagsanslag av 414 000 kronor,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m.m. ett reservationsanslag av 100 000 kronor,

till Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 471 000 kronor,

till Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kronor,

till Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m.m. ett reservationsanslag av 60 000 kronor,

till Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler ett reservationsanslag av 260 000 kronor,

till Folkskoleseminarierna: Avlöningar ett förslagsanslag av 29 928 000 kronor,

till Folkskoleseminarierna: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 181 000 kronor,

till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m.m. ett reservationsanslag av 465 000 kronor,

till Folkskoleseminarierna: Utrustning ett reservationsanslag av 660 000 kronor,

till Vidareutbildning av folkskollärare ett reservationsanslag av 910 000 kronor,

till Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m.m. ett förslagsanslag av 5 363 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 106, vilken hänvisats till särskilda utskottet, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 9 mars 1962, föreslagit riksdagen att

A. beträffande förslagen i propositionen om ämneslärarutbildning om en ter-

min vid lärarhögskola och upprättande av en tredje lärarhögskola;

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för anordnande av ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola;

dels besluta, att i Göteborg skulle från och med budgetåret 1962/63 upprättas en lärarhögskola tills vidare organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat godkänna överenskommelse med Göteborgs stad rörande fördelningen av vissa kostnader vid inrättandet av en lärarhögskola i Göteborg;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade ämneslärarutbildningen om en termin vid lärarhögskola och därtill knutna anordningar samt för upprättande från och med budgetåret 1962/63 av en lärarhögskola i Göteborg;

B. beträffande speciallärarutbildningens organisation

dels besluta att från och med budgetåret 1962/63 skulle vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg skapas en organisation för speciallärarutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade omorganisationen av speciallärarutbildningen;

C. beträffande de tre lärarhögskolorna, folkskoleseminarierna och avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. för budgetåret 1962/63 anvisa de anslag m. m., som närmare framginge av utskottets redovisning i det följande under avd. V.

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

I samband med förslagen under A. och B. hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 697) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 839), i vilka hemställts, att riksdagen måtte vid behandlingen av förevarande proposition — med hänsyn till bland annat kravet på en fortgående sänkning av relevantet i den obligatoriska skolans klasser, som enligt motionerna bland mycket annat vore ett effektivt och sympatiskt medel att främja disciplin i skolarbetet — såvitt här vore i fråga, I. besluta, a) att den förkortade ämneslärarutbildningen skulle intensifieras under tiden fram till läsåret 1964/65, så att sådan utbildning icke därefter behövde anlitas, b) att den handleda praktiken för lärarkandidater som underginge den förkortade ämneslärarutbildningen i tiden skulle förläggas före perioden vid lärarhögskolan, c) att två lärarhögskolor skulle upprättas samt förläggas till förslagsvis Uppsala och Umeå med intagning av lärarkandidater från och med hösten 1963, d) att avslå Kungl. Maj:ts förslag om inordnande av lärarhögskolorna under särskild avdelning i skolöverstyrelsen, e) att frågan om en gemensam styrelse för lärarhögskolorna skulle snabbutredas, f) att lärare för skolmognadsklasser skulle erhålla samma grundutbildning som i propositionen föreslagits för hjälpklassernas och observationsklassernas lärare; II. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1962 års höstriksdag förslag rörande anvisning av medel som erfordrades för genomförande av förslagen under I;

dels en inom första kammaren av herr *Hilding* väckt motion (I: 698);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson* (I: 700) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.* (II: 843), i vilka föreslagits, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 106 skulle I. besluta, a) att den i propositionen föreslagna

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

kortare utbildningen vid lärarhögskola av ämneslärare skulle utgöras av tvåterminsutbildning i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer, b) att för lärarhögskolorna gemensam styrelse, sammansatt på nuvarande sätt skulle bibehållas; II. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, a) att plan rörande utbyggnad av lärarhögskolorna och lärarutbildningen i övrigt i syfte att underlätta övergång till lägre elevantal i skolklasserna måtte framläggas snarast möjligt, b) att frågan rörande betyg vid kortare utbildning vid lärarhögskola av ämneslärare måtte upptagas till förnyad prövning samt att möjligheter till graderade betyg därvid måtte eftersträvas; III. beakta vad i motionerna i övrigt anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén* (I: 701) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* (II: 842), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 106 måtte 1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att tilläggsdirektiv måtte utfärdas för lärarutbildningssakkunniga med den innebörden, att sakkunniga finge i uppdrag att upprätta en tidsplan för en sådan utbyggnad av systemet med lärarhögskolor som svarade mot en ökad lärarutbildning i den omfattning som erfordrades för att *dels* läsåret 1967/68 ingen klass i grundskolan skulle omfatta mer än 22 elever på lågstadiet respektive 27 elever på mellan- och högstadierna, *dels* läsåret 1970/71 ingen klass normalt skulle omfatta mer än 25 elever, samt att sakkunniga måtte göra dessa beräkningar från utgångspunkten att vid nämnda tidpunkter största möjliga antal lärare i grundskolan skulle utbildas vid lärarhögskolor, 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att planeringen för ämneslärarutbildningen i Göteborg måtte inriktas på att en fullständig lärarhögskola skulle inrättas därstädes budgetåret 1965/66, 3. besluta, att professuren i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning skulle inrättas vid den utbildningsorganisation för speciallärare som föreslagits förlagd till lärarhögskolan i Stockholm och ej vid lärarhögsko-

lan i Göteborg, som departementschefen föreslagit, 4. uttala, att en professur i praktisk pedagogik vid lärarhögskolan i Göteborg borde inrättas senast vid ingången av budgetåret 1965/66, 5. i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Carlstein* väckt motion (II: 841).

I samband med förslagen under C. hade utskottet till behandling förehaft vissa i anslutning till respektive anslagspunkter i det följande redovisade motioner.

Detta utlåtande var indelat i fem avdelningar, nämligen

I. Den s. k. provårsköns omfattning och sammansättning;

II. Lärarbehov och lärtillgång;

III. Ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola — Den tredje lärarhögskolan;

IV. Speciallärarutbildningens organisation; samt

V. Anslag till klass- och ämneslärarutbildningen för budgetåret 1962/63.

Avdelningen V var indelad i femton särskilda, med 1—15 betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöt att utlåtandet skulle företagas till avgörande först såvitt gällde avdelningarna I—IV, i fråga om vilka utskottet gjort en gemensam hemställan, och därefter beträffande avdelningen V punktvis.

Avdelningarna I—IV

Under förevarande avdelningar hade utskottet på återopade grunder hemställt,

1. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge en intensifiering av en-terminsutbildningen under två läsår, icke måtte av riksdagen bifallas;

2. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge tidsordningen för den handlade praktiken, icke måtte av riksdagen bifallas;

3. att motionerna I: 700 och II: 843, i vad de avsåge tvåterminsutbildning för ämneslärare vid lärarhögskola, icke måt-

te till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4. att motionerna I: 700 och II: 843, i vad de avsåge frågan om betyg, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

5. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännna vad utskottet anfört rörande de omdömen som borde komma till användning i intygen efter entermisutbildningen;

6. att motionerna I: 700 och II: 843 samt I: 701 och II: 842, i vad de avsåge tidsplaner för utbyggnad av lärarutbildningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

7. att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet anfört — godkänna av departementschefen förordade grunder för anordnande av ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola;

8. att motionerna I: 701 och II: 842, i vad de avsåge planeringen för en fullständig lärarhögskola i Göteborg, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

9. att motionen II: 841 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

10. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge två nya lärarhögskolor, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

11. att riksdagen måtte besluta, att i Göteborg skulle från och med budgetåret 1962/63 upprättas en lärarhögskola tills vidare organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

12. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat godkänna överenskommelse med Göteborgs stad rörande fördelningen av vissa kostnader vid inrättandet av en lärarhögskola i Göteborg;

13. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 697 och II: 839 samt I: 700 och II: 843, såvitt dessa motioner avsåge bibehållande av den nuvarande styrelsen för lärarhögskolorna, ävensom motionen I: 698, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännna vad utskottet an-

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning fört beträffande den centrala ledningen av lärarhögskolorna;

14. att motionerna I: 697 och II: 839, såvitt de avsåge en snabbtredning av frågan om en gemensam styrelse för lärarhögskolorna, icke måtte av riksdagen bifallas;

15. att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet anfört — bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades dels för genomförandet av den av departementschefen förordade ämneslärarutbildningen om en termin vid lärarhögskola och därtill knutna anordningar, dels ock för upprättande från och med budgetåret 1962/63 av en lärarhögskola i Göteborg;

16. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge grundutbildning för skollära klassernas lärare, icke måtte av riksdagen bifallas;

17. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 701 och II: 842 i vad de avsåge inrättandet av en professur i praktisk pedagogik samt placeringen av professuren i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännna vad utskottet beträffande samma professurer anfört och förordat;

18. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa medelsanvisningar, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

19. att riksdagen måtte besluta att från och med budgetåret 1962/63 skulle vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg skapas en organisation för speciallärarutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

20. att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet anfört och förordat beträffande professur i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning — bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade omorganisationen av speciallärarutbildningen.

Under avdelningarna III och IV hade reservationer avgivits

a) av herrar *Källqvist, Kaijser, Ernst Olsson, Widén* och *Helén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Larsson* i Hedenäset och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 6 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 700 och II: 843 samt I: 701 och II: 842, samtliga såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande snarast möjligt av en plan för utbyggnad av lärarhögskolorna och lärarutbildningen i övrigt, som svarade mot den ökade lärarutbildning som erfordrades för att ingen klass i grundskolan läsåret 1970/71 skulle omfatta mer än 25 elever;

b) av herr *Näsström*, som dock ej antytt sin mening;

c) av herrar *Näsström, Lars Larsson, Dahlberg, Wiklund* i Öjebyn, *Blidfors* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 17 och 20 hemställa,

17. att motionerna I: 701 och II: 842, i vad de avsåge inrättandet av en professur i praktisk pedagogik och placeringen av professuren i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning, icke måtte av riksdagen bifallas;

20. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade omorganisationen av speciallärarutbildningen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter utom under avdelningarna III och IV, där jag yrkar

bifall till den reservation som jag med flera avgivit under c.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Reservation a är en följdreservation och har fallit till följd av ett tidigare beslut. Jag har därför inte något yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i avdelningarna I—IV hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av att det förslag antoges, som innefattades i den av herr Näsström m. fl. under avdelningarna III och IV avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Näsström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 avd. I—IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring som föranleddes av att det förslag antages som innefattas i den av herr Näsström m. fl. under avdelningarna III och IV avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

Anslag till avlöningar vid folkskoleseminarierna

funnos vid omröstningens slut rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 80.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Avdelningen V**Punkterna 1—10**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11**Anslag till avlöningar vid folkskoleseminarierna**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förordat, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1962/63, dels ock till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 29 717 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 133 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 697) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 839), i vilka, såvitt här vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte 1) besluta, att utöka folkskoleseminariernas utbildningskapacitet så att intagning av elever vid folkskoleseminarierna kunde ske med ytterligare fyra elever per klass för folkskolläro-utbildning, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast utreda möjligheterna att inrätta parallellklasser vid folkskoleseminarierna samt 3) uttala, att vid intagning till folkskoleseminarierna den principen borde följas, att de bäst meriterade vunne inträde oavsett kön och att fordringarna för inträde skulle

vara lika för kvinnor och män. I motionerna hade vidare påyrkats beslut av riksdagen om att utbildningsmöjligheterna för facklärare skulle vidmakthållas med hänsyn till önskvärdheten av att undervisningen i övningsämnena även på grundskolans mellanstadium omhänderhades av facklärare.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

II. att motionerna I: 697 och II: 839, såvitt de avsåge en generell ökning av intagningen vid seminarierna, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte godkänna i punkten införd avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1962/63;

IV. att riksdagen måtte till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 29 717 000 kronor;

V. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge utredning om inrättande av parallellklasser vid folkskoleseminarierna, icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge principerna för intagning vid folkskoleseminarierna, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge vidmakthållande av utbildningsmöjligheterna för facklärare, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts

a) av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att

Anslag till avlöningar vid folkskoleseminarierna

Kungl. Maj:t måtte snarast utreda möjligheterna att inrätta parallellklasser vid folkskoleseminarierna;

b) av herrar *Källqvist, Kaijser, Widén* och *Helén*, fröken *Karlsson* samt herr *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under VI hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uttala, att vid intagning till folkskoleseminarierna den principen borde följas, att de bäst meriterade vunne inträde oavsett kön samt att fordringarna skulle vara lika för kvinnor och män;

c) av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, såvitt nu vore i fråga, besluta, att utbildningsmöjligheterna för facklärare skulle vidmakthållas med hänsyn till önskvärdheten av att undervisningen i övningsämnenäna även på grundskolans mellanstadium omhänderhades av facklärare.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till de vid denna punkt fogade reservationerna a, b och c.

Herr **KÄLLQVIST** (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation b.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande mom. I—IV av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt därefter särskilt angående ettvarvt av momenten V—VII.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. I—IV hemställt.

Sedermera gjordes enligt de rörande mom. V framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser och fröken Karlsson vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om mom. VI, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Källqvist m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 avd. V punkten 11 mom. VI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Källqvist m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Anslag till materiel, böcker m. m. vid folkskoleseminarierna

Ja — 84;

Nej — 51.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå gjordes i enlighet med de avseende mom. VII förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser och fröken Karlsson vid punkten avgivna, med c betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som uppräpades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 12

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13

Anslag till materiel, böcker m. m. vid folkskoleseminarierna

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och motionen II: 814, av herr *Arvidson*, såvitt här vore i fråga, till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 695 000 kronor.

I motionen II: 814 hade hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att till förevarande ändamål under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Näsström*, *Lars Larsson*, *Dahlberg*, *Wiklund* i Öjebyn och *Blidfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 814, såvitt här vore i fråga, till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 465 000 kronor.

Herr *NÄSSTRÖM* (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår reservation vid denna punkt.

Herr *KÄLLQVIST* (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i denna punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 avd. V punkten 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 71.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Punkten 14***Folkskoleseminariernas utrustningsbehov**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 660 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 160 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 697) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 839), i vilka, såvitt här vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 950 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson* väckt motion (II: 814), vari hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att till förevarande ändamål under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 814 samt med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, samtliga såvitt här vore i fråga, till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 950 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Näsström*, *Lars Larsson*, *Dahlberg*, *Wiklund* i Öjebyn och *Blidfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 697 och II: 839 samt II: 814, samtliga såvitt här vore i fråga, till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 660 000 kronor.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår reservation vid denna punkt.

Herr **KÄLLQVIST** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 avd. V punkten 14 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 75.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

Om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Herr *Bergman* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Föredrogos ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1961 och 1962 vid dess trettonde ordinarie möte fattade beslut; samt

nr 4, i anledning av motion angående de svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

Uti en inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* väckt motion, nr 243, samt en i andra kammaren av herr *Munktell m. fl.* väckt likalydande motion, nr 298, vilka hänvisats till utrikesutskottet, hade föreslagits, att riksdagen skulle bemyndiga Kungl. Maj:t att till Europarådet avgiva sådan förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, som avsåges i art. 46 i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet i ärendet anfört.

I sitt yttrande hade utskottet anfört, att det funnit sig — utan att nu i sak taga ställning — böra avvakta det ytter-

ligare övervägande av dess nuvarande hållning, vartill regeringen må finna anledning. Utskottet förutsatte, att kontakt alljämt upprätthölls med norska vederbörande i detta ärende.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg* och *Heckscher*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 243 och II: 298 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att till Europarådet avgiva sådan förklaring, som avsåges i art. 46 i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Herr **HANSON, PER-OLOF**, (fp):

Herr talman! Här föreligger vid detta utskottsutlåtande en reservation av herrar *Hagberg* och *Heckscher*, vilka menar att Sverige nu bör avge en sådan förklaring varom här är fråga. Denna fråga har vid flera tillfällen varit föremål för riksdagsbehandling och regelbundet, såvitt jag har kunnat se, blivit behandlad med ett så enastående kort utskottsutlåtande som detta. Det är endast ett pappersblad, och kortare kan ett utskottsutlåtande inte gärna vara. Det är beklagligt att man inte redovisat vilka skäl man bygger på när man är efter år vill tillbakavisa förslaget att avgiva en sådan förklaring. Här grundas nu det hela på ett råd som en minister i Sverige och en i Norge givit till Nordiska rådet, och så säger man i Nordiska rådet: Det hela är tydligen tveksamt; låt oss ställa oss avvaktande! Så kommer frågan upp här och då hänvisar utskottet till att Nordiska rådet ställer sig tvekan. Det är alltså en politisk cirkel av sällsynt slag.

I och för sig kan man ju säga att denna sak är av rätt begränsad betydelse, men Sverige var dock ett av de första länder som signerade konventionen om de mänskliga rättigheterna. Sedan har man emellertid inte, som många andra länder har gjort, avgivit en sådan för-

Om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

klaring som motionsledes begärts utan legat på denna fråga. Domstolen är i funktion sedan flera år tillbaka och har haft en del att göra; kanske inte så mycket, men med hänsyn till utvecklingen mot en internationell rätt, som de allra flesta av oss säkert önskar, kan det ha en viss betydelse att vi så mycket som möjligt försöker att understödja denna utveckling. Finns det inte några vägande skäl för att inte avge en sådan förklaring, bör vi göra det för att ge tyngd och betydelse åt denna europeiska domstol för de mänskliga rättigheterna, som ändock har varit i funktion sedan flera år tillbaka.

Herr talman! Jag vill med det sagda yrka bifall till den reservation som är fogad till utrikesutskottets utlåtande nr 6.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Denna reservation är av sådan beskaffenhet att det kanske må ursäktas mig om jag till densamma knyter en kort kommentar. Den fråga som det här gäller är, som redan antytts i det anförande som har hållits, ett motionsvis framfört förslag att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att till Europarådet avgiva sådan förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, som avses i art. 46 i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

För att stärka domstolens ställning är det enligt motionärernas mening — och denna mening biträdes av reservanterna — av vikt att så många länder som möjligt avger en sådan förklaring om erkännande av domstolens kompetens, varför motionärerna i likhet med reservanterna föreslår att även Sverige skall avge en sådan förklaring.

Detta är ju ingen ny fråga. Vi hade den uppe i fjol. Utrikesutskottet ville emellertid i fjol inte vara med om att råda riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att avge en sådan förklaring. Man ville avvakta besked i ärendet från regering- en efter det att frågan ånyo behandlats i

Nordiska rådet. En sådan behandling har nu ägt rum och har resulterat i ett nytt uppskov. Såväl norska som svenska regeringarna intog en avvaktande inställning och var sålunda inte beredda att föreslå att domstolens jurisdiktion erkändes. Juridiska utskottet tillstyrkte uppskov med behandlingen till nästa session, och det blev också Nordiska rådets beslut.

Utrikesutskottet — det kanske man bör fästa uppmärksamheten vid — har icke i sak tagit ställning till denna fråga utan inskränker sig till att hänvisa till vad som har skett i Nordiska rådet, och på basis därav avstyrker utskottet även denna gång ett positivt handlande från riksdagens sida.

Reservanterna har svårt att förstå denna avvisande hållning. Man har tidigare gjort gällande, att uppskovet med ett svenskt ställningstagande varit föranlett av en önskan att domstolen skulle få en något fastare position, innan Sverige tog ställning till frågan att underkasta sig dess jurisdiktion. Det förra har ju också nu skett, som kanske åtskilliga numera känner till, och några principiella hinder för Sveriges anslutning har icke redovisats. Domstolen fungerar. Den har bland sina domare även en svensk, inom parentes sagt.

Enligt bestämmelserna erfordrades att minst åtta makter avgav en sådan deklARATION, som vi nu resonerar om. En sådan procedur har ägt rum, och dylik deklARATION har avgivits av åtta makter. De är Island, Danmark, Nederländerna, Förbundsrepubliken Tyskland, Belgien, Luxemburg, Irland och Österrike. Bland dessa makter befinner sig alltså även Danmark och Island. Båda dessa tillhör som bekant Nordiska rådet, och vid sådant förhållande kan jag för min del inte finna annat än att det inte ligger någon särskild tyngd i den hänvisning just till Nordiska rådets avvisande ställningstagande, som utskottet här framfört som motiv för sitt avstyrkande även denna gång.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till den reservation,

Om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

som är fogad till utrikesutskottets utlåtande nr 6.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag vill i största korthet framhålla följande.

Motionen påyrkar ett bemyndigande, som i sak innefattar ett förord till regeringen ifrån riksdagens sida. Det är vad utskottet haft att bedöma, och utskottet har då kommit till den uppfattningen, att utskottet icke är berett att hos riksdagen tillstyrka ett sådant förord. Utskottet har ansett det lämpligt att bereda regeringen tillfälle till ett ytterligare övervägande av denna angelägenhet, och alldenstund Norge och Sverige bägge hittills har intagit en avvaktande hållning, har vi inom utskottet funnit det rimligt att, innan något avgörande tas i saken, samråd liksom tidigare skall äga rum med norska vederbörande.

Jag hemställer om bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Dessa förklaringar från utskottets ärade ordförande må ju vara riktiga och gälla för vad de kan. Jag bara konstaterar, att fortfarande inget sakskäl är redovisat för att man trots ideliga påstötningar från enskilda motionärers sida inte gjort någonting åt frågan. Man bara ställer sig avvaktande år efter år. Det är ju inte alldeles klart huruvida herr Sandler personligen delar den uppfattningen att man bör ställa sig avvaktande, men man har inte uppenbart ett enda sakskäl *varför* man ställer sig avvaktande — att man gör det har vi sett mer än nog av.

Herr BOHEMAN (fp):

Herr talman! Jag tillhör utskottets majoritet och har alltså något avvikande uppfattning från den herr Per-Olof Hanson framfört. Kanske skall jag med några få ord redogöra för den.

De skäl som föranlett utskottsmajori-

teten har redan redovisats av herr Sandler, men därtill kommer att vid de fördragningar vi haft i denna fråga — förra året i synnerhet — framgick, att domstolens verksamhet hittills hade varit så begränsad och behandlat så, om jag får uttrycka mig så, underordnade och i viss mån besynnerliga mål, att det ansågs vara av visst intresse att åtminstone vänta någon tid, innan riksdagen rekommenderade regeringen att fatta ett annat beslut. Eftersom ingenting egentligen förändrats i det hänseendet, anslöt jag mig för min del till utskottets majoritet och tyckte att ett nytt uppskov inte skulle skada, särskilt som jag inte kan se att denna fråga i det avseendet har någon större betydelse.

Detta innebär inte på minsta sätt någon fientlig inställning till domstolen. Jag är övertygad om att Sverige tillsammans med Norge så småningom kommer att ansluta sig, men jag kan inte se att det vållar någon skada, om man först ser en liten smula hur domstolen kommer att fungera.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag måste säga till min värderade kollega herr Boheman, att den argumentation han här presterar skulle leda till den konsekvensen, att vi aldrig skulle nå någonstans med dessa försök att få internationella domstolar. Antag att varje enskild nation inför frågan om att underkasta sig domstolens jurisdiktion och ratificera överenskommelsen skulle säga sig: Vi skall vänta och se vad som blir av det här; till dess får vi avvakta och låta andra agera. Först när det hela är etablerat och man har fått en praxis och ser hur fint det är, skall Sverige börja agera. Till dess gör vi ingenting. Om nationerna skulle vara så utomordentligt försiktiga som herr Boheman här synes vilja göra gällande att Sverige bör vara — Norge också, för den delen — blir det ju ingenting av det hela. Måste vi inte i någon mån efter fattig förmåga hjälpa till att bygga upp dessa

Om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

internationella rättsinstitutioner, som jag är övertygad om att både herr Boheman och jag i högtidliga ögonblick talar om som mycket värdefulla?

Herr **BOHEMAN** (fp):

Herr talman! Vi skall säkerligen hjälpa till att bygga upp alla institutioner som vi själva anser vara av verkligt värde för den internationella utvecklingen. Sverige har ju också exempelvis anslutit sig till internationella domstolen i Haag och erkänt dess kompetens. Det är väl dock ibland fråga om man inte på det internationella området dubblar en del institutioner. Jag hyser inte minsta tvekan om att vi skall försöka befordra det internationella samarbetet och den internationella utvecklingen. Om detta ärende uppskjutes ett år tror jag emellertid inte att vare sig Sveriges intressen eller den internationella rättsordningen lider den skada som herr Hanson här utmålat.

Herr **HANSON, PER-OLOF**, (fp):

Utan att förlänga debatten nämnvärt, herr talman, vill jag konstatera, att herr Boheman ändå kvalificerade sitt resonemang något i det sista inlägget och där inte bara gick på linjen att det måste vara stort, fint och färdigt innan Sverige kan gå med.

Herr **HAGBERG** (h):

Herr talman! Bara ett par ord i anslutning till herr Bohemans uttalande!

Herr Boheman förklarade, om jag inte missuppfattade honom, att den dag kunde komma då såväl Sverige som Norge avger sådan förklaring, som det här är fråga om. Men om man har den uppfattningen, förstår jag inte varför man energiskt skall fasthålla vid meningen att det här kan ske, bara icke i dag. Menar man att det ligger en väsentlig mellanfolklig tanke bakom tillskapandet av detta organ, då anser jag, att alla sakskalet talar för att man tar steget.

Nu kan det självfallet göras gällande — utskottet har inte gjort det; det har inte ingått i någon sakprövning — att de mål som hittills har förevarit inför denna domstol har varit av något sär egen karaktär. Detta torde vara riktigt, men den omständigheten behöver ju inte i och för sig innebära någon diskvalifikation av själva tanken eller av domstolen som sådan. Att så är förhållandet framgår också av den omständigheten, som jag redan tidigare har pekat på, att inte mindre än åtta stater har avgivit den önskade förklaringen, och det är dock stater som i eminent grad får anses tillhöra den västliga kulturkretsen.

Jag kan inte underlåta att än en gång föredra namnet på dem: Island, Danmark, Nederländerna, Förbundsrepubliken Tyskland, Belgien, Luxemburg, Irland och Österrike. Alla dessa har ansett sig oförhindrade att avge en sådan förklaring. Jag har med hänsyn till dessa omständigheter litet svårt att förstå, varför vi skulle vara så försiktiga som många här nu önskar att vi skall vara.

Man har framhållit den omständigheten, som är alldeles riktig, att Sverige och Norge båda tills vidare ställt sig avvaktande, men två andra nordiska stater har inte gjort det, nämligen Danmark och Island. Det är en omständighet som jag tycker man också borde ta i betraktande. Jag tycker nog att de skäl, som har anförts mot ett svenskt engagemang vid innevarande tidpunkt inte är i sak tillräckligt tungt vägande.

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Vad som bör beaktas i detta sammanhang är också det nordiska samarbetet.

Jag vet inte vid vilken tidpunkt som Danmark och Island har gett sin anslutning, men vi vet att under senare tid har Norge och Sverige samrätt om vilken ställning de skall inta i detta sammanhang. Hur skulle det tolkas i denna samverkan, om den svenska riksdagen nu helt plötsligt skulle besluta att vi skall ansluta oss till domstolen? Det vo-

Om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

re, tycker jag, en egendomlig form av nordisk samverkan, om vi skulle bete oss på det sättet. Vi bör, anser jag, samråda med Norge innan vi tar slutlig ställning.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av samarbetsöverenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige; samt

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels med förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer m. m., dels ock angående godkännande av det fjärde tilläggsprotokollet till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 113, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1962/63, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av riksdagens år 1961 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Lades till handlingarna.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3—5

Lades till handlingarna.

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Lades till handlingarna.

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 9—15

Lades till handlingarna.

Punkten 16

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17

Lades till handlingarna.

Punkten 18

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 19 och 20

Lades till handlingarna.

Punkterna 21 och 22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23

Lades till handlingarna.

Punkten 24

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 25—27

Lades till handlingarna.

Punkten 28

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 29—36

Lades till handlingarna.

Punkten 37

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. lokalisering i fred av visst robotförband*Punkterna 38 och 39*

Lades till handlingarna.

Punkten 40

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medelsbehoven under försvarsgrenarnas avlöningsanslag för budgetåret 1962/63 m. fl. anslagsfrågor m. m. inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3***Ang. lokalisering i fred av visst robotförband**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 mars 1962 föreslagit beträffande lokalisering av luftvärnsrobotförband till Barkarby flygdepå.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Stockholm och *Hagberg* väckt motion (II: 802), i vilken hemställts, att Kungl. Maj:ts proposition nr 110, i vad det gällde under punkt 3 »Lokalisering i fred av visst robotförband» anført förslag, måtte avslås av riksdagen.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 802, godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 mars 1962 föreslagit beträffande lokalisering av luftvärnsrobotförband till Barkarby flygdepå.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Chefen för försvarsdepartementet har föreslagit att ett robotförband skall förläggas till Barkarby. Jag finner detta vara i högsta grad olämpligt med tanke på att vi rätt nyligen har beslutat att förflytta F 8 från Barkarby. Det är alldeles klart att en av orsakerna till denna förflyttning var flygbullret, men även av andra skäl anser jag det vara olämpligt att förlägga eller behålla militära förband intill starkt expanderande tätorter.

I propositionen sägs det att man av ekonomiska skäl bör utnyttja den mark och de byggnader som finns vid Barkarby. Det krävs emellertid en viss nybyggnad på något över 1 miljon kronor, och om man känner förhållandena rätt, torde det inte dröja alltför länge innan krav på ytterligare investeringar vid Barkarbyfältet kommer att ställas. Sedan kan det med anledning av huvudstadens starka expansion bli nödvändigt att utflytta inte bara detta nya robotförband utan även övriga militära förband från Stockholmsorten.

Jag tror att det är nödvändigt att vi får en ordentlig översyn över hela vår militära fredsutbildning. Vi fick tyvärr en gång i världen en inflyttning till städerna från de gamla lägerplatserna, och det visar sig nu att det hade varit ganska klokt, om man bibehållit förläggningarna utanför städerna.

Jag har fått talmannens benägna tillstånd att i detta sammanhang också ta upp andra markfrågor, nämligen de som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 118, där åtminstone ett fall är analogt med det vi nu behandlar. Jag syftar på Skånska luftvärnskårens kasern- och övningsområde, som föreslås bli utbyggt för 3 miljoner kronor för att man dit skall förlägga luftvärnsrobotförband.

I fråga om en utvidgning av militära övningsområden kring våra förband här i landet finns det en plan, vars genomförande skulle kosta omkring 50 miljoner kronor. Innan man ger sig in på markförvärv av denna storleksordning, anser jag det vara ofrånkomligt att vi får en ordentlig översyn av hela vår

Ang. lokalisering i fred av visst robotförband

fredsutbildning. Kan vi över huvud taget fortsätta på den nu inslagna vägen och bibehålla dessa små utbildningsförband, i några fall bara på ett par hundra man, och är det någon mening med att upprusta omoderna kaserner, vilkas upprustning säkerligen kommer att kosta lika mycket som det skulle kosta att bygga nya? Enligt min uppfattning bör därför en ordentlig översyn göras, som omfattar hela vår fredsutbildning och de nya förband, som på grund av teknikens framsteg på detta område måste komma till, alltså i första hand robotförbanden. Sedan det skett anser jag att försvarsministern bör återkomma beträffande denna punkt.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag, som behandlas i denna punkt av statsutskottets utlåtande nr 115. Jag tror att det vid ett bifall till förevarande förslag finns mycket stor risk för fellokaliseringar, och när man säger att ekonomiska skäl talar för ett utnyttjande av de områden som redan finns på Barkarby — och det gäller även andra orter, t. ex. Malmö — så är det bara en Döbeln-medicin, som för dagen ser ut att vara bra men som längre fram kommer att göra det onda sjufalt värre.

För att slippa trötta kammaren med ännu ett anförande skall jag säga några ord om en annan punkt under statsutskottets utlåtande nr 118, nämligen den som gäller frågan om markförvärv och utvidgning av Hallands regementes skjutfält vid Nyårsåsen. Kostnaderna beräknas i detta fall till 420 000 kronor. Det framhålls att priset är skäligt. Det gäller här en liten gård på cirka 50 hektar, och jag skulle tro att taxeringsvärdet allra högst ligger vid 50 000 kronor. Det är därför alldeles uppenbart att priset i och för sig är synnerligen oskäligt. När det var fråga om att överflytta infanterikadettskolan till I 16 — alltså till Hallands regemente — framhöll dåvarande chefen för I 16, nuvarande generalen Arne Mohlin, till statsutskottets första avdelning, som då var på besök, som ett motiv för att infanteriskjutskolan skulle förläggas till

Halmstad, att icke något militärt förband i detta land hade så god tillgång på övningsområden som just I 16. Förutom markområdena intill Nyårsåsen fanns Skedala hed, det stora flygfältet nedanför Simlångsdalen samt Ringenäs skjutfält.

Enligt hans uppfattning fanns det alltså inte något förband i hela detta land som hade så god tillgång på mark och övningsområden som just I 16. I dag är man ändå beredd att begära ytterligare 420 000 kronor för att utvidga det området. Jag tror, att om vi inte skall hamna i orimliga förhållanden, så att vi till slut får svälja de propäer om utvidgningar av samtliga våra skjutfält och övningsfält till en kostnad av uppemot 50 miljoner kronor, är det på tiden att vi säger ifrån och får den utredning, som jag tidigare har efterlyst.

Jag skall återkomma med yrkanden när det gäller utskottets utlåtande nr 118, men jag vill upprepa mitt avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts proposition i vad den behandlats under punkt 3 av utlåtandet nr 115.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i vad föregående talare har sagt och vill därutöver understryka det olämpliga i att förlägga ett modernt robotförband så alldeles inpå Stockholms stads knutar eller riktigare uttryckt inne i den stockholmska regionens bostads- och befolkningsområden. Det borde i detta glesbebyggda land kunna finnas andra platser, som är mer lämpade för övningskjutning och andra dithörande övningar än just denna bebyggelse.

Det har ju pågått en diskussion under några år om att man skulle frilägga det mesta av den mark militären för närvarande disponerar norr om Stockholm för civilt bruk. Det förefaller mig som om tanken att Järvafältet i allt större utsträckning skulle få utnyttjas till bostads- och annan civilbebyggelse mer och mer vinner gehör. Att under sådana förhållanden inrätta nya militärförband

Ang. markförvärv för övningsfält m. m.

i detta område, tycker jag är i högsta grad olämpligt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till motionen II: 802.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Det ligger nog något i herr Söderbergs antagande om det kanske något mindre lämpliga i att man för länge sedan drog in militärförbanden från de gamla hedarna till de stora städerna eller dess utkanter. De utgör ju numera ett stort problem där.

Det är klart att det många gånger har begåtts misstag från militärt håll, men jag undrar om dessa misstag är större än de som har begåtts av enskilda eller av staten i övrigt på andra områden. Kvar torde stå, att eftersom Barkarbys fina anläggningar en gång anlagts, bör de också utnyttjas. När de nya robotvapnen skall sättas i verkställighet, är det väl därför helt naturligt att man använder de byggnader som finns för den verksamheten — inte minst med tanke på kostnaderna. Kostnaderna för att förse kåren med erforderliga verkstäder är också rimliga. Jag tror således att det i nuvarande läge knappast finns något annat alternativ.

Vad beträffar övningar med robotvapnen kommer de, i motsats till flyget, att bli betydligt mindre störande, om ens störande alls för befolkningen. Dessa vapen är ju så kolossalt dyra, att någon skarpskjutning med dem knappast kommer i fråga. Skulle en sådan någon gång bli aktuell, måste den naturligtvis utföras enligt sina speciella förutsättningar.

Såsom ärendet nu ligger till och efter de undersökningar man gjort, inte minst när det gäller bullerverkan på befolkningen, har vi kommit till den uppfattningen, att vi kan godkänna Kungl. Maj:ts förslag på de punkter som herr Söderberg har berört. Vi har inte ansett oss kunna göra någon erinran däremot.

I detta avseende ber jag att få yrka bifall till det föreliggande utskottsutlåtandet nr 115.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle avslå propositionen i förevarande del; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen. Sistnämnda båda yrkanden vore, fortsatte herr talmannen, i sak överensstämmande.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 4—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1962/63 till Armén: Avlöningar till viss arbetarpersonal; och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1962/63 för Flyttning av Stockholms örlogsbas (Muskövarvet) m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret.

Punkten 1

Ang. markförvärv för övningsfält m. m.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1962/63 beräkna ett investeringsanslag av 9 400 000 kronor, hade Kungl.

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

Maj:t i propositionen nr 66 föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte till Markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1962/63 å kapitalbudgeten under försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Under hänvisning till vad jag tidigare anfört om att utvidgning av Hallands regementes skjutfält vid Nyårsåsen inte bör komma till stånd och inte heller en utvidgning av Skånska luftvärnsskårens kasern- och övningsområde yrkar jag att kostnaderna nedräknas med de 3 420 000 kronor det är fråga om och att beslutet alltså må bli att riksdagen till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1962/63 å kapitalbudgeten under försvarets fastighetsfond anvisar ett investeringsanslag av 4 580 000 kronor.

Herr andre vice talmannen IVAR JOHANSSON (cp):

Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet i det här ärendet anfört hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till herr Söderbergs under överläggningen framställda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om överlåtelse av viss kro-

nan tillhörig mark jämte i ämnet väckt motion; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya gränser för Stekenjokks statsgruvefält m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m. (Forts.)

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier för budgetåret 1962/63 beräkna ett investeringsanslag av 130 000 000 kronor, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 35, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 19 januari 1962, föreslagit riksdagen att dels till Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 130 000 000 kronor, dels ock medgiva, att fonden för låneunderstöd finge nedskrivs med 30 000 000 kronor och fonden för statens aktier uppskrivas med samma belopp.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sundin* och *Svanström* (I: 522) samt den andra inom andra kammaren av herr *Fälldin* (II: 637), i vilka hemställts, att riksdagen måtte anhålla om en allsidig utredning rörande Aktiebolaget Statens skogsindustriers ställning och uppgifter i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels två likalydande motioner, väckta

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 528) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman* (II: 655), i vilka anhållits, att riksdagen måtte dels anvisa i propositionen föreslaget kapitaltillskott, dels uttala, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier med anlitande av erforderlig expertis borde planlägga en ytterligare strukturrationalisering av sin verksamhet i Norrbotten och för finansierandet av denna försälja sina anläggningar i Mellansverige,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 529) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 656), i vilka föreslagits, att riksdagen dels med avslag på Kungl. Maj:ts förslag angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier skulle besluta, att bolaget skulle beviljas kreditgaranti för lån på den öppna marknaden intill ett belopp av 90 000 000 kronor, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med utgångspunkt från att bolagets verksamhet skulle koncentreras till Norrbottens län, låta företaga en utredning rörande bolagets fortsatta verksamhet ävensom beträffande de åtgärder som i strukturrationaliserande syfte erfordrades för att utan ytterligare kapitaltillskott från staten uppnå en fullgod lönsamhet inom företaget,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* (I: 530) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén m. fl.* (II: 657), i vilka hemställts, att riksdagen dels med avslag på departementschefens hemställan om anvisande av investeringsanslag för teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte under fonden för låneunderstöd å kapitalbudgeten för budgetåret 1962/63 till Lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier anvisa ett investeringsanslag av 130 000 000 kronor, dels måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning genom särskilda sakkunniga av bolagets ekonomiska ställning samt framtida drift och uppgifter inom Norrbottens näringsliv,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* väckt motion (II: 635), vari anhållits, att riksdagen måtte besluta att dels till Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1962/63 anvisa ett investeringsanslag av 170 000 000 kronor, dels ock med godkännande av Kungl. Maj:ts proposition nr 35 om ytterligare ökning av aktiekapitalet i bolaget medgiva, att fonden för låneunderstöd finge nedskrivs med 30 000 000 kronor och fonden för statens aktier uppskrivas med samma belopp.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 528 och II: 655 ävensom med avslag å motionerna I: 529 och II: 656 samt I: 530 och II: 657, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, och motionen II: 635,

a) till Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier för budgetåret 1962/63 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 130 000 000 kronor;

b) medgiva, att fonden för låneunderstöd finge nedskrivs med 30 000 000 kronor och fonden för statens aktier uppskrivas med samma belopp;

II. att motionerna I: 522 och II: 637 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 528 och II: 655, i vad de icke behandlats under I, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 529 och II: 656, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionerna I: 530 och II: 657, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Per Jacobsson*, *Edström* och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile, *Bohman*

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 528 och II: 655, såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna II: 635 och i anledning av motionerna I: 529 och II: 656 samt I: 530 och II: 657, samtliga dessa motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier finge beviljas kreditgaranti för lån på den öppna marknaden intill ett belopp av 130 000 000 kronor;

2) av herr *Ragnar Bergh*, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 528 och II: 655, såvitt nu vore i fråga, uttala, att bolaget borde överväga en försäljning av sina anläggningar i Mellansverige för finansiering av en ytterligare strukturrationisering av verksamheten i Norrbottens län.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Det grundläggande dokument i fråga om det ärende som vi skall nu någon stund ägna oss åt utgöres av en framställning till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet från styrelsen för Aktiebolaget Statens skogsindustrier. Det är detta dokument som ligger till grund för den proposition i ärendet som riksdagen har fått och som självfallet då också ligger till grund för det utlåtande från statsutskottet som vi nu har att ta ställning till. Denna framställning från styrelsen för Aktiebolaget Statens skogsindustrier är, kan man nog säga, ett ganska märkligt aktstycke. Jag har här i min hand en kopia av den fullständiga framställningen till handelsministern. I densamma tecknas en bild av den aktuella situationen för detta företag. Den är värdefull att ta del av.

Jag tror att jag på det enklaste sättet skulle kunna ge kammaren en föreställ-

ning om vad det här är fråga om, en föreställning om den bakgrund mot vilken detta ärende skall betraktas, genom att helt enkelt för kammaren föredra ett par, tämligen på måfå valda, avsnitt av denna framställning från ASSI:s styrelse till chefen för handelsdepartementet. Där heter det följande, och det är ASSI självt som skriver detta: »Den starka expansionen hos AB Statens Skogsindustrier under den berörda tioårsperioden har icke skett samtidigt med en gynnsam resultatutveckling eller annan möjlighet till bildande av dolda reserver. — — — Då varken tillskotten av nytt eget kapital eller de intjänade rörelseöverskotten tillnärmelsevis varit tillräckliga för expansionens finansiering, har denna i så betydande utsträckning kommit att ske med lånemedel.»

Jag citerar ett annat utdrag ur denna skrivelse. Det heter där på ett ställe: »Bruttovinstmarginalerna kan med stor sannolikhet förutses komma att krympa ytterligare under 1962, vilket för bolagets vidkommande kommer att innebära en ännu mer försvagad lönsamhet.» Ytterligare ett uttalande: »Som ovan sagts ter sig utsikterna beträffande bolagets rörelse inför 1962 allt annat än ljusa.» Observera att det är ASSI självt som gör detta uttalande. »Under de senaste månaderna har avsättningsläget för såväl trävaror som cellulosa försämrats, och priserna är starkt viktade. En förändring till det bättre får icke anses helt utesluten under loppet av 1962, men bedömningen måste i ljuset av den nuvarande situationen bli pessimistisk.»

Jag kan inskränka mig till dessa tre på måfå valda resultat för att ge en bild av situationen. Jag vill om denna framställning från ASSI till statsrådet och chefen för handelsdepartementet säga, att det är en osminkad framställning av läget sådant det är. Jag tycker att det är berättigat att ge den nuvarande företagsledningen ett erkännande för detta. Framställningar tidigare av denna typ, som jag nu något har citerat och uppehållit mig vid, hade måhända lett till ställningstaganden från riksdagens sida

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

av annan karaktär än vad som under en följd av år har varit fallet. Jag vill, som sagt, gärna ge mitt erkännande åt det sätt på vilket ASSI här presenterar sin situation inför det närmast ansvariga statsrådet och inför riksdagen. Men jag ser mig dock, herr talman, nödsakad att samtidigt understryka riksgäldsfullmäktiges uttalande i deras remissyttrande i ärendet, då fullmäktige säger sig ha — och det är ganska viktigt för kammarens ledamöter att observera detta — »med beklagande måst konstatera, att det föreliggande relativt omfattande materialet trots allt icke ger en fullständig bild av bolagets olika engagemang och finansiella ställning». Det är alltså riksgäldsfullmäktiges uttalande i frågan.

Statsutskottets majoritet ger flerstädes uttryck åt kritiska ståndpunktstaganden. Jag erkänner gärna att dess skrivning flerstädes är restriktiv. Utskottet talar, när det gäller Lövholmenprojektet, om den otillräckliga planeringen. Det kommer tillbaka även i andra sammanhang. Hade denna planering varit bättre — det gäller alltså Lövholmenprojektet — hade åtskilliga kostnadsfördyringar kunnat förutses, menar utskottet och tillägger: »Att en sådan ingående planering skett hade varit synnerligen önskvärt ur synpunkten att ge riksdagen inför dess ställningstagande till projektet en så riktig och realistisk bild av detta som möjligt.» Ja, dessa utskottets ord är såvitt jag förstår relevanta till situationen, och uttalandet är så långt jag begriper fullt riktigt och väl dokumenterat.

Men å andra sidan beklagar jag om jag här kanske stöter någon för huvudet när jag ej kan underlåta att reagera mot den medvetna eller omedvetna — jag hoppas den är omedveten — strävan som jag tycker här föreligger från utskottets sida att lägga ansvaret för den situation — eller rakt på sak det tvångsläge — i vilket riksdagen nu befinner sig, väsentligen på företagsledningen ensam.

Jag menar att en sådan ansvarsfördelning icke är riktig. Riksdagen får icke undandra sig sitt ansvar i detta sammanhang. Här riksdagen, skulle jag vilja

fråga, verkligen på ett nöjaktigt sätt fullgjort den granskningskyldighet som är riksdagens oavvisliga plikt? Tyvärr måste jag svara nej på den frågan. Och dock har ingalunda varningar saknats såväl beträffande Lövholmenaffären som andra händelser i ASSI:s brokiga historia. Men dessa varningar har från riksdagsmajoritetens sida kontinuerligt negligerats eller avvisats, och nu står vi där vi står.

Jag skall inte här gå in på detaljer, men när jag talar om erinringar, varningar, föreställningar kan jag hänvisa till den reservation som bl. a. från vårt håll knöts till statsutskottets utlåtande år 1959 när det gällde Lövholmenaffären.

Vid sidan därav skall jag bara göra ett enda påpekande. Redan 1959 hävdades från vårt håll just på tal om Lövholmenanläggningen, att det vore en ohållbar planering att förlägga en massafabrik i en älvdal med en redan befintlig sådan och därtill på ett avstånd av blott två mil från denna. Men våra invändningar tillbakavisades. Jag skulle vilja fråga: Är det ett utslag av statlig lokaliseringspolitik, det som jag här närmast har fäst uppmärksamheten vid, då får vi nog be ett vänligt öde att bespara oss från ytterligare dylika erfarenheter!

Det finns ett visst avsnitt av detta ärende, som såvitt jag har mig bekant inte blivit till fullo klarlagt, men då jag nu ser att statsrådet och chefen för handelsdepartementet är närvarande, är det möjligt att det dunkel — eller den mystik, eller vilken term jag nu skall använda — som vilat över detta avsnitt omsider skall bli uppkälat. Det gäller ASSI:s promemoria av den 8 maj 1959. Denna promemoria omnämnes i den av mig för ett ögonblick sedan delvis citerade framställningen från ASSI till chefen för handelsdepartementet.

Den promemoria jag nu syftar på är alltså daterad den 8 maj 1959; det var ju då som riksdagen skulle fatta sitt principbeslut beträffande denna stora affär. Här heter det i ASSI:s nu föreliggande framställning, som är mycket intressant såsom i varje fall ett historiskt dokument: »Redan under första

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

halvåret 1959 kunde förutses att kostnaderna — alltså för Lövholmenanläggningen — skulle komma att överstiga det belopp som bolaget uppgivit i december 1958 och som angavs i 1959 års statsverksproposition.» Det beloppet var inom parentes sagt 120 miljoner kronor. Detta meddelades av bolaget inför statsutskottet och även i VPM till handelsministern, överlämnat den 8 maj 1959. Vid denna tidpunkt räknade bolaget med att fabriken skulle komma att kosta 135 miljoner kronor, alltså icke 120 miljoner kronor. Om denna promemoria hade, såvitt jag har kunnat konstatera, varken statsutskottet eller riksdagen någon som helst kännedom, då riksdagen gick att fatta sitt principbeslut om Lövholmenanläggningen, som då kalkylerades till att kosta 120 miljoner kronor mot alltså i promemorian angivna 135 miljoner. Siffran 120 miljoner är den enda i fråga om kostnaderna som förekommer i statsutskottets utlåtande nämnda år.

Jag skulle direkt vilja fråga herr statsrådet: Vad har blivit denna promemorias öde? Så långt jag har kunnat finna har den inte förekommit någonstans i de tidigare riksdagshandlingarna. Inte heller det nu föreliggande statsutskottsutlåtandet nr 121 bidrar till att skingra dunklet på denna punkt.

Promemorian är som jag redan påpekat daterad den 8 maj 1959. Statsutskottets utlåtande i ämnet är dagtecknat den 20 maj 1959, och riksdagen fattade sitt beslut den 27 maj 1959. God tid synes alltså ha förelegat för kommunikering av denna promemoria till statsutskottet respektive riksdagens kamrar. Varför skedde inte en sådan underrättelse?

ASSI:s styrelse — jag vill fasthålla vid detta — var redan då övertygad om att den kostnadsram som uppgivits i statsverkspropositionen, 120 miljoner kronor, icke kunde hållas, utan räknade fram en kostnadsram av 135 miljoner kronor. Detta fick riksdagen icke veta, utan riksdagen gav sitt tillstånd till denna anläggning under förutsättning att den skulle kosta 120 miljoner kronor.

En annan fråga i detta sammanhang: Stannar anläggningskostnaderna för Löv-

holmenföretaget vid det nu aktuella beloppet 175 miljoner plus 15 miljoner i ökat rörelsekapital, alltså inalles 190 miljoner? Detta belopp kan lämpligen jämföras med det belopp av 120 miljoner, från vilket riksdagen utgick när den gav sitt tillstånd till företagets start. Stannar det vid dessa 190 miljoner, eller kommer det nya räkningar? Vi skall dock besinna att det är 70 miljoner kronor mer än det belopp som låg till grund för riksdagens beslut. Jag tror att en ytterligare belysning av detta spörsmål skulle vara av värde.

Det är en annan fråga som jag skall be att få rikta till statsrådet: Hur förhåller det sig med utlastningsarrangemangen i Lövholmenanläggningen? Hur förhåller det sig med eventuellt ytterligare erforderliga hamnarbeten? Spränger de den nu aktuella kostnadsramen eller icke?

Jag tror, herr talman, att jag kan instämma med riksgäldsfullmäktige, då fullmäktige i sitt remissyttrande i ärendet understryker angelägenheten av att »bolaget i fortsättningen med all kraft fullföljer strävandena till rationaliseringsåtgärder av skilda slag» och att de av oss alla kända samhällsaspekterna på bolagets verksamhet »icke i längden kan få skymma blicken för nödvändigheten av sådana åtgärder». Fullmäktige tillägger: »Bolagets möjligheter att i längden utöva en även ur samhällssynpunkt gagnande verksamhet torde enligt fullmäktiges uppfattning vara avhängig av att en erforderlig strukturrationalisering inom bolaget kommer till stånd.»

Här i riksgäldsfullmäktiges remissyttrande har vi, menar jag, själva kärnpunkten i hela problemet. För att ASSI även ur samhällssynpunkt skall kunna fungera på det sätt, som man hade hoppats att det skulle fungera när det kom till stånd, måste det ju skötas på ett affärsmässigt sätt, och förutsättningen här för är en strukturrationalisering.

Ett sådant program — om jag får använda det uttrycket — som riksgäldsfullmäktige här har skisserat måste ju föras ut i livet under vissa förutsättningar. För att det skall kunna fullföljas

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

fordras att riksdagen engagerar sig i denna angelägenhet på ett helt annat sätt än som hittills har varit fallet. Jag anknyter här till vad jag inledningsvis yttrade, nämligen att det ytterst är riksdagen som skall bära ansvaret för vad som här göres eller underlåtes.

Detta riksdagens definitiva ansvar kan bl. a. ta sig uttryck i att riksdagen i förekommande fall ger ASSI:s ledning sitt stöd beträffande förslag till strukturalisering. En dylik rationalisering av företaget i dess helhet erfordras säkerligen, varvid såväl vidareutveckling av driftdugliga verksamhetsgrenar som nedläggande av oräntabla sådana bör övervägas. Att i sammanhanget all möjlig hänsyn bör tas till de anställda och till de bygder, där företagens enheter är lokaliserade, framstår såsom fullständigt självklart.

Slutligen synes det mig nödvändigt att riksdagen söker komma till klarhet i frågan beträffande den omfattning, i vilken ASSI i fortsättningen skall drivas. Målsättningen beträffande företagets verksamhet har under årens lopp blivit alltmer oklar. Ingen här i kammaren vet vad målet för verksamheten är eller hur verksamheten skall bedrivas i fortsättningen.

Herr talman! Jag inskränker mig till dessa reflexioner av mera allmän karaktär och hemställer redan nu om bifall till reservation nr 1, knuten till statsutskottets utlåtande nr 121.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Herr Hagberg har ganska utförligt uppehållit sig vid bakgrunden till och övriga omständigheter omkring tillkomsten av det äskande vi nu skall behandla. Jag skall inte närmare gå in på den delen av detta förslag, utan endast i korthet göra några reflexioner i anslutning till reservation 1, som finns fogad till detta utskottsutlåtande.

Jag vill då först säga att för den som haft tillfälle följa detta ärendes gång under årens lopp är nog den kostnadsutveckling, som nu redovisas i proposi-

tionen, inte särskilt överraskande. Planeringen och beredningen av det nu aktuella projektet har uppenbarligen inte varit tillfredsställande. Både departementschefen och utskottet trycker på detta, och även om man i båda fallen rör sig med modesta och i och för sig rätt aktningsfulla formuleringar, kan man dock icke undgå att lägga märke till de i och för sig rätt beska kommentarer, som har gjorts. Till vem eller vilka dessa erinringar närmast bör riktas avstår jag från att fälla något omdöme om.

Oavsett vad som har inträffat finner sig utskottet böra godtaga den reviderade kostnadsberäkningen för Piteåprojektet. Jag måste ställa mig frågan: Vad kan man annars egentligen göra för dagen? Men jag tror att det är ganska klokt att uttala sig försiktigt om de slutliga kostnadssiffrorna till dess en slutgiltig kostnadsredovisning för hela projektet så småningom kommer att ligga på riksdagens bord.

Det är ju egentligen ingen som ifrågasätter att projektet inte skall fullföljas — om den saken är utskottet, såvitt jag kunnat finna, fullständigt enigt. Meningarna delar sig däremot i fråga om formerna för finansieringen. Jag skulle nog tycka att de olika ståndpunkter, som utskottet redovisat i sitt utlåtande och som redovisas i reservationerna, åtminstone i reservation 1, knappast förtjänar en alltför vidlyftig process. Om kapitalbeloppet är man ju också ense. Det är alltså ingen stridsfråga om det — enligt den bedömning som görs — erforderliga kapitalbelopp som skall tillföras företaget; däremot är man inte överens om under vilka former detta skall ske.

Utskottet har för sin del stannat för det förslaget att medelsbehovet skall täckas genom en ny aktieteckning, medan det i reservationen rekommenderas medelsanskaffning i den öppna marknaden med staten som garant för lånebeloppet. Det är väl, såvitt jag kan förstå, i huvudsak samma väg som andra företagare är hänvisade till. Det är egentligen bara den skillnaden, att andra fö-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

retag väl i regel själva får skaffa också de erforderliga säkerheterna för det lån de behöver ta upp.

Vad gäller utskottets motivering för en ny aktieteckning och de fördelar som anges för företaget om det väljer en sådan väg, kan jag inte finna annat än att de i huvudsak är av teoretisk art, om man nämligen förutsätter en någorlunda normal förräntning av aktiekapitalet — och det förefaller ju utskottet för sin del vilja göra.

Om man gör den bedömningen, kan jag för min del inte finna att det kan innebära några större olägenheter för företaget, om den utväg väljes som rekommenderas i reservation nr 1, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Som framgår av reservationerna i anslutning till utskottets utlåtande har Statens skogsindustriers behov av mera eget kapital återigen blivit en rikspolitisk stridsfråga. Herr Hagbergs anförande och likaså herr Jacobssons underströk ju ytterligare den saken. Högern och folkpartiet har ännu en gång enat sig om avslag och föreslår sådana åtgärder som direkt avser att i ännu högre grad skapa svårigheter för det statliga skogsindustribolaget.

Linjen — jag vill beteckna den som sabotagelinjen — är som bekant inte ny, utan den är årsbarn med Statens skogsindustrier. Folk inom högern och folkpartiet, som i vanliga fall gör anspråk på att bemästra företagsekonomiska problem, föreslår egentligen sådana åtgärder som skulle bli utskrattade, om de skulle föreläggas att vara riktgivande för de privatkapitalistiska skogsindustri-företagen. Utan att ens rodna hävdar nämligen höger- och folkpartireservanterna, att det statliga skogsindustri-bolaget mycket väl kan nöja sig med procentuellt hälften av det grundkapital, som står till den privata skogsindustriens förfogande. Ändå hävdar herr Hagberg, att riksdagen inte får undandra sig sitt ansvar, men då är det på det sättet, att

begreppet ansvar tolkar herr Hagberg på sitt sätt och jag och många med mig på ett annat sätt.

Det är riktigt, som herr Hagberg hävdar, att riksdagen ytterst har ansvaret för ASSI:s verksamhet och utveckling. Men har en stor del av riksdagens ledamöter verkligen fattat sitt ansvar? Framför allt har högern och folkpartiet icke fattat sitt ansvar. För mig skulle det vara förvånansvärt, om högern och folkpartiet plötsligt upphörde att driva en linje, som ur deras synpunkt gett så goda resultat. Under hela 1950-talet har den borgerliga aktiviteten — för att inte säga fräckheten — inneburit att Statens skogsindustrier hållits på halster och inte fått utveckla sig på ett sätt, som skulle vara normalt. Jag går så långt, att jag här karakteriserar högerns och folkpartiets politik mot Statens skogsindustrier som en ytterst samhällsskadlig verksamhet. Den som medvetet går in för att hindra produktivkrafternas utveckling får verkligen finna sig i att bli bedömd efter sina handlingar.

Det skall emellertid inte heller dölas, att högern och folkpartiet under årens lopp har lyckats väl, tack vare den rädsla regeringen så uppenbart har visat. Är det kanske inte på det sättet, att ledningen för Statens skogsindustrier gång efter annan har hemställt om grundläggande statliga åtgärder för att skapa gynnsammare betingelser för bolagets verksamhet? Så är det! De anspråk Statens skogsindustrier ställt har inte varit överdrivna utan tvärtom legat i underkant. Likväl har regeringen fallit undan för den borgerliga propagandan och därmed medverkat till att ASSI fått leva på svältkost under många år, tvingats att faktiskt verka under vad som ur företagsekonomisk synpunkt måste betecknas som vidunderligt. En opportunistisk politik hämmar sig dock, vilket den nu aktuella situationen inom ASSI bär vittnesbörd om.

Naturligtvis är storborgerligheten full av belåtenhet över att ASSI får dras med oerhörda ränteutgifter. Ännu mer belåten är den över att den statliga skogsindustrien mot allt förnuft inte själv har till-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

gång till egna skogar. Man lyckades nämligen år 1953 t. o. m. likvidera det samband som fanns mellan ASSI och domänverket. Regeringen var då faktiskt i färd med att hoppa ur kalsongerna för att tillmötesgå storfinansens krav i det avseendet. Jag begärde votering i denna kammar i den frågan, men det blev bara kommunisterna som röstade mot förslaget att skilja ASSI från domänverket. I dag förstår tydligen regeringen och riksdagsmajoriteten vilken dundertabbe som gjordes 1957, när man trodde sig kunna blidka högern och folkpartiet genom ett helgerån mot det statliga skogsindustriföretaget.

Jag är nog i stort överens med utskottet i dess kritik av ASSI:s ledning när det gäller planeringen och kostnadsberäkningarna av utbyggnaderna i Piteå. Såvitt jag förstår stannar den reella kostnadsökningen vid 17 miljoner kronor, en kostnadsökning som inte alls uppnår samma proportioner som motsvarande ökning av kostnaderna för ombyggnaderna av Operakällaren och vattenfallsverkets förvaltningshus här i Stockholm — för att nu inte tala om SAS, som under privatkapitalistisk ledning kalkylerats så uppseendeväckande tokigt att staten får punga ut med bortåt 200 miljoner kronor.

Med det sagda vill jag på intet sätt försvara de felkalkyler ASSI har gjort vid utbyggnaden av sina industrier i Piteå. Det finns dock måhända en viss förklaring till det timade. Är det möjligen så att ledningen för ASSI helt enkelt inte vågar komma fram med verklighetsbetonade kostnadsberäkningar? Har denna ledning också blivit skrämmd av de borgerliga vrövlet och regeringens räddhågade politik? Jag tror inte att man kan utsluta den faktorn ur bilden.

Nu har ASSI:s styrelse begärt 200 miljoner kronor i kapitaltillskott dels för att fullfölja utbyggnaden av industrierna i Piteå, dels för att sanera bolagets affärer och bl. a. till en rimlig nivå reducera de pressande ränteutgifterna. Högern och folkpartiet rekommenderar att ASSI skall tvingas att i ännu högre grad finansiera sina investeringar med dyraste tänkbara

pengar. Avsikten härmed är uppenbar och fordrar inga som helst ytterligare kommentarer. Vad som emellertid är förväntande är att regeringen återigen ämnar följa småsnålhetens väg.

Vi har för vår del förordat, att ASSI skall få 200 miljoner kronor. Samtidigt har vi fäst uppmärksamheten vid nödvändigheten av att ASSI även behöver en del av dessa pengar för att kunna börja den länge påtänkta utbyggnaden av industrierna i Karlsborgsverken. Upprepade gånger har vi inför riksdagen framhållit hur nödvändigt det är för den nordöstra delen av Norrbotten att massafabriken i Karlsborgsverken bygges ut för en ökad årsproduktion om cirka 100 000 ton och att pappersbruket där likaså bygges ut för en allsidig pappersproduktion. I flera sammanhang har vi fäst uppmärksamheten vid den betydelse utbyggnaden i Karlsborgsverken skulle komma att få för ökad sysselsättning i bland annat Tornedalen.

Vem är det nu som skall ta initiativet för att förverkliga utbyggnaden i Karlsborgsverken? Enligt min mening ligger bollen nu hos regeringen, ty sist och slutligen handlar det om att bevilja pengar till utbyggnaden. Jag tror inte att ledningen för ASSI vågar komma med en begäran om nödvändigt kapital, ty den är tydligen så skrämmd av det borgerliga skället att den helst vill att initiativet skall komma från regeringen. Men regeringen bara skjuter frågan på framtiden därför att inte den heller vågar ta den borgerliga tjuren vid hornen och visa var skäpet skall stå.

Jag för min del kan inte godkänna en politik, som väjer för att bygga ut den industri som beräknas ge närmare 2 000 människor årsarbete. Denna industri skall ju basera sin verksamhet på den råvara som finns inom länet, i det här fallet i Norrbotten. Talet om att de ekonomiska och tekniska resurserna för närvarande inte räcker för uppgiften att även bygga ut karlsborgsindustrierna är bara ett svepskäl, ett försök att dölja bristen på mod att ta ett kraftigt nappatag med den borgerlighet som är vrång och fräck.

Utskottet säger i sitt betänkande att

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

»en energisk och långtgående rationalisering är påkallad». Särskilt understryker utskottet betydelsen av en strukturrationalisering, vilket bl. a. innebär ett övervägande om att lägga ned vissa företag.

Jag önskar nu att utskottets talesman närmare redogör för vilka företag som kan tänkas komma i fråga att nedläggas. Innan utskottet uttrycker sig så kategoriskt beträffande strukturrationaliseringen, så utgår jag från att man har tagit del av de synpunkter ASSI:s ledning har på denna fråga. Gäller det Båtskärsnäs sågverk? Gäller det sågverket på Seskarö? Det är angeläget att folket på dessa platser får reda på vilka planer som ASSI har beträffande strukturrationaliseringen.

Saken är ju också den, att beträffande strukturrationalisering kan man också gå till överdrifter. Jag för min del kan inte fatta att existensen av ett modernt sågverk i exempelvis Båtskärsnäs skulle stå i motsättning till en fullgod driftekonomi. Enligt min mening är avståndet mellan Karlsborgsverken, Båtskärsnäs och Seskarö inte så stora att de nämnvärt kan hindra ett bra driftekonomiskt resultat. Om man däremot skall genomföra den strukturrationalisering som utskottet kräver så återstår det att planmässigt lösa uppgiften att komma med några nya industrier. Vi kommer nämligen inte att godkänna att staten lägger ned industrier och dömer hela samhällen att försvinna. Utskottet förutsätter att strukturrationalisering också måste innefatta åtgärder för nya industrier. Men skall den uppgiften enbart vila på ASSI:s skuldror? Jag hyser nog den uppfattningen, att regeringen därvidlag får finna sig i att operera på en betydligt bredare front såvitt det inte bara skall bli prat och inga konkreta handlingar för att skapa nya industrier.

Till sist vill jag framhålla: även om ASSI för närvarande brottas med vissa svårigheter har bolaget visat sig vara en fullt försvarbar företelse. Om detta statliga bolag kapitalmässigt och råvarumässigt hade behandlats förnuftigt, skulle det i dag inför hela svenska fol-

ket ha kunnat klarare framstå såsom ett utomordentligt alternativ till den privatkapitalistiska skogsindustrien. Högern och folkpartiets representanter begriper den saken utomordentligt väl, och mot den bakgrunden får man betrakta deras energiska ASSI-fientlighet. Man skryter över hur bra den privatkapitalistiska skogsindustrien klarar sina biffar, men man glömmer bort att kupongklipparna samtidigt inte skäms för att betala sina skogsarbetare svältlöner. Den samordning vi förordar mellan ASSI och domänverket, som ytterst avser att ASSI realiter skall äga de statliga skogarna, kommer utan tvivel att skapa bättre objektiva förutsättningar för att även bringa ur världen den nesliga lönepolitik, som även domänverket bedriver mot sina skogsarbetare.

Det är inte alls aktuellt att likvidera det statliga skogsindustribolaget. Mera aktuellt och i linje med arbetarnas uppfattning är att förstalliga hela den svenska skogsindustrien. Tiden är inne för att hela arbetarrörelsen går till offensiven i denna fråga. Då behöver vi inte bekymra oss om att skaffa pengar till ASSI och då kan de anställda i det tunga skogsarbetet behandlas som folk.

Med det anförda yrkar jag bifall till motionen nr 635 i andra kammaren innebärande att anvisa ett investeringsanslag till ASSI med 170 miljoner kronor och att godkänna Kungl. Maj:ts förslag om ytterligare höjning av aktiekapitalet genom att fonden för löncunderstöd nedskrivs med 30 miljoner kronor och fonden för statens aktier uppskrives med samma belopp.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag skulle kunna börja ungefär som min aktade vän Erik Hagberg gjorde och säga, att i den mån jag kan bedöma människor, som har sin verksamhet inom andra områden än där jag sysslat, så har jag också fått intrycket, att den nuvarande verkställande di-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

rektören i ASSI är en man som man kan satsa på. Det har väl sagts, att ett och annat frågetecken kan sättas i kanten på den promemoria som fanns fogad till propositionen, men under den fördragning vi hade i statsutskottets första avdelning, där han utsattes för ganska besvärliga frågor, fanns icke ett spår av försök att dölja misstag som hade begåtts. Man fick också intryck av en man, som allvarligt syftade till att ASSI skulle få en affärsmässig ledning.

Om så är, behöver han ju stöd. Han har i departementschefsyttrandet åtminstone fått ett principiellt stöd. Där sägs nämligen i ganska klara ordalag, att ASSI måste inrikta sin verksamhet så, att den blir lönsam. Det sägs vidare, att de ogynnsamma betingelser som belägenhet och klimat kan utgöra måste man i det syftet möta med långtgående rationaliseringar. Det rekommenderas också, i den mån detta inte lyckas, att man då bör överväga att lägga ned förlustbringande företagsenheter.

Det kan ju vara riskabelt om en högerman berömmar handelsministern — inte för högermannen, men det kan medföra risk att det socialdemokratiska statsrådet blir misstrott av sina egna, när en högerman säger att han intagit en förnuftig inställning. Det kan dock inte hjälpas. För min del har jag alltid försökt hävda den meningen, att vare sig ett företag är statligt eller icke statligt, kan det inte uppehållas i längden och ge varaktig sysselsättning, om produktionen inte är lönsam.

När jag tillämnar det resonemanget på den del av ASSI:s verksamhet, som är förlagd till Norrbotten, blir den praktiska konklusionen, att ifall man av sysselsättningskäl måste uppehålla en verksamhet, som icke är lönsam, så bör icke det statliga bolaget belastas därmed. Sådant får finansieras över femte huvudtiteln.

Om alltså departementschefsyttrandet ger klart belägg för en annan politik än den ASSI uppenbarligen har bedrivit, så är också att hoppas, att ASSI:s styrelse ger den nye verkställande direktören det stöd han behöver.

Det som jag nu har sagt lär väl ge en ganska klar antydan om att jag för min del, i den mån jag har lyckats skaffa mig en föreställning om hithörande ting, fullt ut delar den kritik emot ASSI:s hittillsvarande verksamhet som kommer till uttryck hos hela statsutskottet, både i majoritetsyttrandet och i reservation 1, även om man naturligtvis här som då det gäller andra företag får tillgodoräkna en viss marginal för händelser som inte kunnat förutses. På den punkten finns alltså ingen motsättning mellan mig och utskottsmajoriteten och inte heller någon motsättning mellan mig och företrädarna för reservation 1.

Men i anslutning till vad som redan har sagts i denna debatt vill jag göra gällande, att vad som skiljer utskottsmajoriteten och företrädarna för reservation nr 1 rör inte frågan om ASSI skall ha en framtid, och inte frågan om behovet av en långtgående rationalisering, utan vad som här skiljer de båda grupperna åt är uteslutande frågan om finansieringen. Utskottsmajoriteten har liksom jag gått in för att man skall ge ASSI 160 miljoner kronor i ökat aktiekapital, medan företrädarna för reservation nr 1 menar att man skall utfärda en lånegaranti. Jag har svårt att inse varför man skall försöka att konstruera någon större skillnad mellan de båda finansieringsformerna. Vilken väg man än väljer måste man nämligen förutsätta, att i normala fall skall detta kapitaltillskott förräntas vare sig det är aktiekapital eller lån.

Jag kan också förstå företrädarna för reservation nr 1 när de menar, att man bör dröja med ett definitivt beslut i finansieringsfrågan till dess att riksdagen har fått tillfälle att se det rationaliseringsprogram som från alla håll har förordats. Hittills vunna erfarenheter ger goda skäl för att man bör välja den vägen. Att jag inte har gjort det beror därpå, att när man jämför det egna kapital som ASSI har med det egna kapital som andra företag av ungefär motsvarande storlek och inom samma bransch har, ligger ASSI under. Ett tillskott i form av aktiekapital skulle ställa ASSI mer i

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

paritet med sina konkurrenter. Det betyder inte att man inte skall vidhålla kravet på att aktiekapitalet skall förrättas.

Det är så sant som herr Hagberg sagt att riksdagen har ett ansvar för de statliga bolagen, så till vida som det är till riksdagen man kommer om man vill ha pengar. Man kommer inte till riksdagen särskilt ofta då det går bra, men man kommer hit när det går illa. Vi befinner oss faktiskt i en ganska besvärlig motsättning här. Även om det är riksdagen som slutligen får besluta om finansieringsfrågorna har riksdagen ofantligt litet inflytande på de statliga bolagens skötsel. Riksdagen utser inte styrelseledamöter eller revisorer. Bolagsstämman utgörs i realiteten av en tjänsteman från departementet, som företräder regeringen. Det är kanhända en brist att vi inte har kunnat skapa former som lägger ansvaret och inflytandet där de bör ligga.

Det är däremot, som jag uppfattar det, en ganska stor skillnad mellan min privata reservation å ena sidan och utskottsmajoritetens ståndpunkt och företrädarna för reservation nr 1 på den andra sidan. Jag tror inte att det som nu föreslås är tillräckligt för att bringa ASSI på fötter. Jag tror inte att det räcker med att göra Pite-anläggningen färdig. Jag tror inte heller att detta räcker i kombination med att man lägger ned en del oekonomiska företagsenheter i Mellansverige. Såvitt jag begriper måste en betydligt mer genomgripande strukturrationalisering till för att ASSI:s verksamhet över huvud taget skall komma att bära sig. Om inte denna mycket långtgående strukturrationalisering sättes i gång inom kort, löper vi risken att återigen få möta ASSI som supplikant hos riksdagen. Såvitt jag begriper är den enda vägen, när man har stora avstånd, besvärligt klimat och höga lagringskostnader, att driva förädlingsprocessen så långt mot framställning av papper som möjligt. Men det kräver mycket pengar. Det är bl. a. av det skälet som jag har kommit med min reservation.

Jag vet att det har väckt en del missstämning att jag rekommenderar att man

skall överväga tanken att sälja anläggningarna i Mellansverige. Jag har två som jag tycker goda skäl för min ståndpunkt.

För det första kommer ju vi som varit med så länge att vi minns vad som var motiveringen för tillkomsten av en statlig förädlingsindustri ihåg, att det då var norrbottensproblemen som stod i förgrunden. Man reflekterade då inte över att sådana åtgärder skulle kunna bli nödvändiga i andra landsdelar. I Norrbotten äger staten ungefär hälften av skogsarealen. Det betyder minskade möjligheter för de enskilda. Där är också sysselsättningssvårigheterna störst, inte utan orsaksammanhang med att staten äger så mycket däruppe. När nu ASSI för att kunna stå på egna fötter måste konsolidera sin ställning menar jag att det är en ganska naturlig tanke, att ASSI koncentrerar sin verksamhet till den landsända för vilken denna förädlingsindustri ursprungligen kom till. I Mellansverige har staten inte samma dominans när det gäller skogsinnehav. Där föreligger inte samma sysselsättnings-svårigheter som i Norrbotten, och där finns inte samma skäl för en statlig verksamhet.

För en socialist kan det möjligen te sig fördelaktigt och önskvärt att utvidga den offentliga ekonomiska sektorn mer, men jag erinrar om vad som står i kommentaren till Arbetarrörelsens efterkrigsprogram, att man skulle göra det då det var påkallat med hänsyn till sysselsättningen. Jag vill göra gällande att de motiv, som på sin tid åstadkom att det blev en statlig träförädlingsindustri i Norrbotten, föreligger i Mellansverige i förhållandevis ringa grad.

Det andra skälet som har utsatts för åtskilligt klander är att man skulle sälja företagsenheter, som bär sig bra, och lägga ned pengarna i ett område där företagsamheten går sämre. Jag har svårt att förstå invändningarna mot detta. Vi är överens om att ASSI skall bibehållas, vi är överens om att det är nödvändigt med en strukturrationalisering för att ASSI skall komma på fötter, och vi är överens om att detta kommer att kräva

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

insatser av stora mått. Vill man inte delvis finansiera detta på det här sättet, så är alternativet att det sker med kapitalinsatser på annat vis. Ökar vi nu aktiekapitalet såsom föreslagits i propositionen, blir kapitalet fullt jämförbart med aktiekapitalet hos företag som arbetar i samma bransch och en ytterligare ökning är knappast motiverad.

Nu har man som sagt invänt, att det vore fel att sälja det som går bra och lägga ned pengarna i en verksamhet som går dåligt. Jag upprepar bara min fråga: Hur skall man annars klara biffen?

Jag läste i någon tidning att det var en originell tanke att på detta sätt genom en försäljning minska behovet av kapitaltillskott från det allmänna. Jag har svårt att inse var det originella ligger. Det är en utväg som andra bolag får tillgripa när de finner att de måste konsolidera och omforma sin verksamhet.

Jag läste i samma tidning, att det här inte var fråga om kapitaltillskott i vanlig mening, utan om en investering som kunde beräknas bli räntabel. Det finns såvitt jag förstår ett tankefel i det resonemanget: om inte denna s. k. investering kommer illa kvickt, så kommer ASSI att fortsätta att vålla förluster och då kommer krav på nya tillskott. Accepterar man tanken att ASSI skall vara kvar och ge lönsamhet, måste man också välja medlen för att nå det målet.

Jag blev ensam i statsutskottet om min reservation, och jag håller det inte för alldeles uteslutet att jag blir ensam här i kammaren, men jag vill sluta med att tillägga att när — jag säger inte om — ASSI om några år ställer nya anspråk på statskassan kan det vara idé att komma ihåg vad här har sagts.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 2.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! I den här debatten har åtskilliga talare varit uppe, som i vissa fall ingående har belyst de frågeställningar som är aktuella, varför jag skall

försöka göra mitt inlägg så kort som möjligt.

Jag vill bara först erinra om att Statens skogsindustrier är ett välkänt bolag i riksdagens annaler. Att det är ett företag som det många gånger har stått strid om har också omvittnats här. Jag tror vidare liksom en del talare före mig, att detta inte är sista gången vi får frågor om ASSI aktualiserade, men det beror på hur dessa frågor föreläggs riksdagen och framför allt om det görs i så god tid, att riksdagen med gott samvete kan ta sitt delansvar i deras lösning.

Bolaget har, som det också har sagts här, under sin relativt korta verksamhetstid haft en kraftig expansion, som inte enbart dikterats av företagsekonomiska hänsyn utan kanske också haft sociala skäl, vilket måhända åsamkat bolaget större skulder än annars skulle ha varit nödvändigt.

Jämsides därmed har produktionsvärdet av bolagets produkter stigit avsevärt, men denna utveckling har inte alltid kunnat följas av tillräckligt goda resultat. Det är därför naturligt att investeringsbehoven under sådana förutsättningar har blivit stora.

År 1959 beslöt också riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t en utbyggnad av bolagets industrier i Piteå. Därom stod ju strid, som vi mycket väl kommer ihåg. För min del tillhörde jag inte då statsutskottets första avdelning och har inga personliga minnen av vad som förekom, men i vilket fall som helst beslöt riksdagen en utbyggnad av industrien däruppe. Investeringssumman bedömdes som bekant till 120 miljoner kronor, och av den summan skulle bolaget genom självfinansiering bidra med en tredjedel, eller cirka 40 miljoner kronor. I dag vet vi genom propositionen att denna utbyggnad kostat ytterligare 55 miljoner kronor, eller sammanlagt 175 miljoner kronor, samtidigt som de vikande konjunkturerna på skogsprodukter av olika slag gör det sannolikt att bolagets andel av byggnadskostnaderna inte kan infrias.

Hur skall man förklara denna kraftiga kostnadsstegring? Av propositionen

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

framgår, såsom här tidigare sagts, att löne- och materialkostnaderna har stigit avsevärt under de senaste åren. Det är ju i och för sig inget märkvärdigt, utan det är någonting som just nu gäller för så att säga alla byggen. Vidare har kostnaderna för industrivattnets avledande enligt vattendomstolens dom blivit högre än vad som tidigare beräknats. Därutöver har vid bolagets planeringsarbete den maskinella utrustningen kompletterats och produktionskapaciteten utvidgats. Utskottet anser nog att man borde ha kunnat förutse en sådan sak vid den ursprungliga planeringen — kostnaderna skulle då ha blivit lägre. Å andra sidan måste det kanske också medges att den beräknade produktionskapaciteten, från början 110 000 ton, ur ekonomisk synpunkt var rätt snävt tilltagen, och därför är det bättre att nu stämma i bäcken än i ån. Jag tror att bolaget vid omplaneringen har tagit ad notam den kritik, som inte minst reservanterna vid föregående tillfälle riktade mot just företagets storleksordning, 110 000 ton, som man inte ansett vara ekonomisk. Man får väl också ta hänsyn härtill då man räknar på de ökade kostnader dessa 55 miljoner kronor representerar.

Såväl departementschefen som utskottet och reservanterna är således eniga om att utredning och planering för detta stora projekt hade kunnat vara bättre och att en stor del av kostnadsstegringarna kanske hade kunnat förutses. Det måste ju också anses rimligt att riksdagen från början fått en realistisk bild av planeringen och förutsättningarna för en rationell och ekonomisk drift av anläggningen i stället för att i efterhand presenteras dagens föreliggande program. Däråt är nu ingenting att göra, utan vi har endast att söka göra det bästa möjliga av den situation som föreligger.

Kungl. Maj:t har i förevarande proposition föreslagit att, förutom de medel som riksdagen tidigare beviljat, 130 miljoner kronor skall anvisas för Piteåanläggningens fullbordande och för en sanering av företaget. Detta skulle ske genom aktieteckning i företaget, och där-

utöver skulle ytterligare 30 miljoner kronor av bolagets låneskuld till staten överföras till aktiekontot.

Vid granskningen av föreliggande proposition har avdelningen — det torde jag våga säga — inte sparat någon möda att skaffa sig alla upplysningar från alla de håll, som kunnat lämna avdelningen sådana sådana. Dessutom vill jag vitsorda den strävan från alla inom avdelningen, som syftat till att nå så stor enighet som möjligt. Jag tror att utskottsutlåtandet är ett bevis på att enighet uppnåtts i mycket stor utsträckning, och jag vill också gärna vitsorda att reservanterna i mycket hög grad har medverkat därtill på, som jag för min personliga del tycker, ett föredömligt sätt.

Vi har som sagt försökt att sammanjämka de skilda uppfattningarna så långt detta har varit möjligt. Sedan det har skett, återstår nu inga större tvistefrågor. Både utskott och reservanter är således ense om att tillstyrka de av Kungl. Maj:t för detta ändamål äskade medlen, 130 miljoner kronor — det kan ses som ett uttryck för det ansvar, som riksdagen faktiskt har genom att år 1959 engagera sig för detta projekt.

Jag förstår därför inte riktigt vart herr Hagberg syftade när han gjorde gällande, att utskottet inte tillräckligt engagerat sig för uppgiften. Som jag har påvisat har utskottet sökt att orientera sig i frågan så långt det har varit möjligt.

Jag vill också gärna instämma i vad övriga talare har sagt om företagsledningens kapacitet; även avdelningen kan säkerligen instämma i det under full enighet. Jag medger öppet att man kan diskutera, som reservanterna föreslår, att i stället för aktieteckning behövliga medel skulle utbetalas med statens garanti för upptagande av lån i den allmänna marknaden. Jag vågar dock hävda den uppfattningen, att det väl i dagens läge måste vara mest realistiskt att säga att övervägande skäl talar för Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Det är, som också herr Ragnar Bergh nyss anförde, otvivelaktigt så att ASSI:s eget kapital i förhållande till balansräk-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

ningens slutsumma är mycket lågt. Om jag inte missminner mig rör det sig om cirka 28 procent. Övriga företag i branschen av liknande karaktär har ett eget kapital i förhållande till det samlade kapitalet på mellan 40 till 60 procent.

Mycket starka skäl talar således för att själva medelsplaceringen bör ske i form av aktieteckning. Det måste betraktas som riktigt att det egna kapitalet förstärkes också ur den synpunkten, att bolaget saknar egna skogar att falla tillbaka på, särskilt vid konjunkturväxlingar. Bolaget får också helt naturligt vissa svårigheter genom att vara hänvisat att köpa sitt virke till marknadspris, vilket pris åtminstone de senaste åren kanske stigit mer än vad som varit företagsekonomiskt betingat.

Jag undrar om det spelar någon avgörande roll, om staten för närvarande inte får någon avkastning på aktiekapitalet eller om staten på annat sätt får betala ränteförluster. I sak blir det ju detsamma, även om den formella skillnaden finns där.

Jag är synnerligen angelägen att understryka vad utskottet har anfört när det gäller denna sida av saken. Det heter: »Utskottet vill i sammanhanget framhålla, att den omständigheten, att det stannat för alternativet med aktieteckning icke får tolkas så, att man bedömt de ifrågavarande investeringarna som mindre räntabla och därför velat befria företaget från skyldigheten att förränta ett lånat kapital. Utgångspunkten är att det kapital, som tillföres företaget, vare sig det sker genom en ökning av aktiekapitalet eller genom långivning, ges en sådan användning, att på sikt en rimlig, reell förräntning bör kunna erhållas. Valet av aktieteckningen som finansieringsform tillgodoser emellertid behovet av ökad smidighet och möjliggör en anpassning av företagets kapitalkostnader till skiftande konjunkturer.»

Herr Hagberg har här varit synnerligen pessimistisk när det gäller att framöver bedöma företagets möjligheter till en räntabel drift. Jag håller med om att det finns skäl som ger anledning

därtill. Å andra sidan är det emellertid också så, att det kapital på 130 miljoner kronor, som här sättes in, kommer på sitt sätt att medverka i strukturrationaliseringen, så att lönsamheten bör ökas. Även ur den synpunkten finns det väl anledning att anta att investeringen, under de förutsättningar som föreligger, är klok.

Reservanterna däremot tycks inte vara fullt så pessimistiska. De skriver nämligen: »Vad framtidsutsikterna för den svenska skogsindustrien i allmänhet och då också för Statens skogsindustrier angår vill utskottet framhålla, att det icke synes utskottet föreligga anledning till pessimistiska bedömningar av lönsamhetsutvecklingen på något längre sikt men väl till en viss försiktighet vid planering för den närmaste framtiden. Konsumtionsbenägenheten för skogsindustriella produkter är trendmässigt i stigande över hela världen.»

Även i det hänseendet skiljer sig reservanternas och utskottets bedömning inte så mycket från varandra.

Jag vill avslutningsvis bara be att få erinra om att vi också behandlat en del motioner med begäran om utredning av bolagets framtida struktur, allmänna verksamhet och uppgifter för framtiden. Jag vill samtidigt konstatera, att vi på den punkten är helt eniga inom avdelningen och även i utskottet. Det måste anses mycket värdefullt att bolaget under sitt arbete framöver skall planera för en strukturrationalisering som syftar till att ge bolaget större möjligheter att arbeta vidare och göra det på en sund ekonomisk bas. Det är synnerligen angeläget inte minst med hänsyn till bolagets framtida möjligheter att bestå och verkligen göra en insats — främst i Norrbotten, där det har en stor mission att fylla.

Jag kan inte bedöma om lokaliseringen av Piteåfabrikerna i förhållande till ett annat företag där uppe är felaktig som herr Hagberg anförde. En sak torde dock vara klar, och bakom den uppfattningen står länets hövding, som ju är eminent sakkunnig på skogsområdet, nämligen att skogstillgångarna i Norr-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

botten är tillräckliga och, såvitt man kan se framöver, fullt tillräckliga för att tillgodose de industriers behov som för närvarande finns i Norrbotten. Vad vi framför allt har velat trycka på är önskvärdheten av att företagsledningen — i stil med herr Hagbergs önskemål om riksdagens engagemang i frågan — noga ser till att den håller Kungl. Maj:t och riksdagen underkunniga om de planer man väljer för framtiden i fråga om planering och strukturrationalisering för att få företaget så lönsamt som över huvud taget är möjligt, så att riksdagen i god tid får möjlighet att sätta sig in i och bedöma de förslag som i detta hänseende kan bli aktuella.

Herr Helmer Persson ville att vi från utskottet, när vi nu uttrycker vår förhoppning om en strukturrationalisering, varom vi är ense även med Kungl. Maj:t, också skulle ange vilka företag som då skulle bli aktuella. Det kan vi tyvärr inte, herr Helmer Persson. Vi måste lita på att bolagets ledning framlägger sina rationaliseringsplaner efter en noggrann undersökning med sikte på att de blir ändamålsenliga och ekonomiska. När de planerna i mogen form föreläggs riksdagen får både utskottet och herr Helmer Persson andra möjligheter att bedöma dessa frågor.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Innan diskussionen går vidare vill jag bara begagna tillfället till att för ordningens skull rätta ett litet misstag som herr andre vice talmannen, givetvis helt ofrivilligt, gjorde sig skyldig till. Han förmenade att jag hade uttalat mig pessimistiskt om ASSI:s framtid. Jag har inte gjort någon bedömning därvidlag. Ordet »pessimistisk» var inte mitt utan fanns i det citat som jag här föredrog ur ASSI:s skrivelse till statsrådet och chefen för handelsdepartementet, daterad den 18 december 1961. Det var ASSI:s eget uttalande. För att inte några som helst tvivel skall behöva

råda här, vill jag föredraga citatet ännu en gång.

»En förändring till det bättre får icke anses helt utesluten under loppet av 1962, men bedömningen måste i ljuset av den nuvarande situationen bli pessimistisk.» Det är alltså ASSI:s egna ord i skrivelsen till handelsministern. För att ytterligare understryka denna sin uppfattning säger ASSI även följande: »Det är givetvis icke möjligt att med säkerhet nu bedöma det ekonomiska resultatet av bolagets verksamhet under de närmaste åren. För 1961 förutses emellertid en väsentligt försvagad lönsamhet, och utsikterna inför 1962 ter sig än mörkare.» Det är alltså inte jag som säger detta, utan det är styrelsen för ASSI som själv har skrivit det.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! I det som herr Bergh betecknar som sin lilla privata reservation säger han att det bör ske en koncentration av ASSI:s verksamhet till Norrbottens län med hänsyn till statens omfattande skogsinnehav i detta län. Han nämner samtidigt att någon motsvarande motivering för en statlig förädlingsindustri i Mellansverige inte föreligger. Jag tror att man om herr Bergh i detta sammanhang kan säga såsom det heter i det gamla ordspråket, att han inte ser skogen för bara träd. Det finns nämligen åtskilligt med statlig skogsmark i Bergslagen och Mälardalen, herr Bergh, som herr Bergh torde vara underkunnig om. Det är skogstillgångar som är så goda att jag är tämligen övertygad om att det också här finns plats även för privat företagsamhet.

Jag finner det mycket förståeligt att herr Bergh från sina politiska utgångspunkter vill avhända ASSI de feta bitarna för att överlämna dem till privata företag och sedan låta ASSI behålla Norrbottensföretagen med de många sociala problem som sammanhänger med dem. Men är herr Bergh så övertygad om att ASSI, om de verkligt lönsamma delarna av företagets skogstillgångar kapas bort, sedan lika effektivt har möj-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

lighet att fylla sin uppgift i Norrbotten? Jag tycker att detta resonemang av herr Bergh klart visar att han är medveten om den privata företagsamhetens oförmåga och framför allt bristande vilja när det gäller att lösa Norrbottens sysselsättningsfrågor. Men herr Bergh kan vara övertygad om att de äldre arbetarna vid Skinnskattebergs bruk exempelvis kommer ihåg hurudana förhållandena var vid det bruket innan först domänverket och sedan ASSI övertog rörelsen. Hos dem och hos brukets övriga befolkning kommer — därom är jag alldeles övertygad — herr Berghs propäer att möta mycket ringa resonans.

Jag ber, herr talman, kort och gott att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte förnekat att det finns statliga skogar i Mellansverige. Vad jag har sagt är att motiv för tillkomsten av en statlig förädlingsindustri i Mellansverige föreligger i förhållandevis ringa grad, då statens dominans i fråga om skogsinnehavet inte till närmelsevis är densamma där. Som herr Söderberg vet minst lika bra som jag, täcks råvarubehovet för Skinnskattebergs förädlingsindustri inte helt från domänverkets skogar.

Sedan vill jag tillägga vad beträffar lönsamheten hos de företag som ASSI har i Mellansverige att bolaget har åtskilliga sågverk i Mellansverige som enligt de uppgifter jag har fått tillhör de företagsenheter som icke är räntabla.

Herr PERSSON, HELMER, (k) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Bergh vill jag säga att han måste ha befunnit sig i ett stort dilemma och att han har fått finna på en listig lösning för att slippa ur dilemmat. Det är egentligen inget nytt som herr Bergh kommer med, utan det är en gammal rekommendation som upprepas, nämligen: »Det är bara att sälja! Sälj

hälften av företagen, så får vi pengar!» Jag vill erinra om att det ligger i linje med vad herr Bergh brukar säga om aktierna i LKAB: »Sälj aktierna, så får vi väldigt mycket pengar!»

Jag är inte nöjd med herr andre vice talmannens svar på min fråga. Han sade inledningsvis att utskottet inte väjt för någon möda att skaffa sakuppgifter, men min fråga löd ungefär så här: Vilka konkreta åtgärder kommer att tillgripas när det gäller strukturrationaliseringen? Om nu utskottet inte har väjt för någon möda att skaffa sakuppgifter, hur kan då utskottets talesman säga att han inte kan lämna något besked, ty utskottet vet ingenting om strukturrationaliseringen inom ASSI. Detta tycker jag är i allra högsta grad märkvärdigt, ty utskottets kategoriska uttalande om att det är nödvändigt med strukturrationalisering måste ju vara baserat på vetenskapen om hur det ligger till beträffande ASSI:s företag. Men så får vi beskedet att utskottet inte vet någonting. »Vi kan inte lämna något svar», säger herr andre vice talmannen. Det tycker jag är märkvärdigt.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Mot min vana skall jag ställa en vänlig fråga — till herr Helmer Persson: Hur bär man sig åt för att ta tjuren vid hornen på ett sådant sätt att man därigenom får veta var skåpet skall stå?

Sedan jag har ställt den frågan skall jag bara tillåta mig att kort slå fast att den meningsriktning jag ansluter mig till inte har något politiskt ansvar för den situation med vilken riksdagen i dag konfronterats, den situation vars egentliga innebörd är att vi nu måste kasta 70 miljoner i goda pengar efter de dåliga. Men faktum föreligger, och faktum förändras ju inte av att man inleder en process i saken. Också vi måste dra slutsatserna i dag av andra bedömningar, men vi förbehåller oss självfallet att dra dem från våra utgångspunkter.

Egendomligt nog tycks det vara nödvändigt att erinra om att räntekostnaden för en investering inte försvinner därför

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

att man finansierar investeringen med en aktieteckning. Man kan för en kort tid dölja utgiften på det sättet, men man kan inte förändra den. I fallet Statens skogsindustrier är ju läget helt enkelt det att antingen måste räntekostnaden för den nu fullföljda investeringen bokföras i bolaget, eller också på riksgäldsfonden som en ränteutgift utan motsvarande inkomst. Kostnaden blir på öret lika stor på vilket sätt man än noterar den.

Det har då sagts att Statens skogsindustriers vinst- och förlusträkning skulle bli sämre om företaget tvangs att bestrida sina räntekostnader. Det är formellt riktigt, men bara formellt. Reellt ändras därigenom ingenting, i alla fall inte förrän efter en viss tid.

Det har också påståtts att Statens skogsindustriers balansräkning skulle bli — låt mig uttrycka det så — mera svårmanövrerad om man redovisade, som öppet skuldkonto, den upplåning som är nödvändig, hur man än förfar för den planerade investeringens fullföljande.

Förlåt, jag förstår över huvud taget inte den synpunkten. Men det värsta är att detta sätt att resonera på ett inte alldeles trevligt vis erinrar om en rad undanflykter som de ansvariga använt, inte för att förklara de uppnådda resultaten utan för att bortförklara dem. Anledningen till att vi från vårt håll är så angelägna om att finansieringen skall ske på ett sådant sätt att riksdagen och alla övriga som befattar sig med denna sak öppet ser vad det är fråga om är helt enkelt den att vi på det sättet vill markera nödvändigheten av att föra detta företag fram till faktisk och inte bara formell lönsamhet. Vår utgångspunkt är då den om vilken hela utskottet är enigt, nämligen att lönsamhetskravet inte i längden kan eftersättas, om Statens skogsindustrier på sikt skall kunna fylla de arbetsmarknadsuppgifter och näringspolitiska uppgifter för vilka företaget nu byggts ut.

Den reella innebörden — det medger jag öppet — av reservationen är att understryka detta och understryka det

på ett sätt som icke kan leda till några missförstånd.

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att förstora de meningsmotsättningar som här förelegat, i all synnerhet inte som jag mycket gärna understryker herr andre vice talmannens konstaterande av att de olika meningsriktningarna denna gång i utskottet verkligen kom on speaking terms med varandra. Nu hoppas jag att herr Helmer Persson inte i mitt val av uttryck ser ett bevis för att Natos nordkommando hade befälet över statsutskottets första avdelning. Vi kom varandra alltså så nära att det inte bara var angenämt att resonera. Jag vågar kanske som en enkel suppleant säga att det var givande att föra dessa resonemang.

Det är ingen hemlighet, förmodar jag — men därvidlag kan man kanske missa sig — att jag inte vill ha några statliga företag, men det har kanske hittills varit en hemlighet att jag föredrar väl skötta statliga företag framför illa skötta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! När jag lyssnade till vad herr Svärd här sade måste jag till min glädje konstatera att han nog tagit ett litet steg mot en mera realistisk syn på i varje fall det statliga företag som är föremål för debatt i dag. Jag har hört herr Svärd yttra sig i dessa frågor tidigare, och då tror jag att skillnaden mellan den positiva bedömning som utskotts-majoriteten även denna gång ställt sig bakom och herr Svärds ståndpunkt varit betydligt större.

Diskussionen i dag, herr talman, ger också anledning till vissa andra reflexioner. Hittills har det enligt min mening knappast — om jag får lov att säga det — förts fram något nytt utöver vad som sagts i åtskilliga debatter kring ASSI förr om åren. Högerens och folkpartiets talesmän har i stor utsträckning upprepat de välkända argumenten, och dessa börjar med förlov sagt verkligen bli en smula slitna.

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

Man vill skapa ett intryck av att ASSI är, om inte ett dåligt företag så i varje fall ett dåligt skött företag. Jag delar inte alls den uppfattningen, och jag tycker mig kunna utläsa ur utskottsmajoritetens uttalande att inte heller den gör det. När man vill göra gällande att ASSI är ett dåligt företag glömmar man ju bort att ta hänsyn till de alldeles speciella förhållanden under vilka företaget arbetar, och man bortser från de uppgifter som företaget har. Man försummar att beakta verksamhetens syfte. Men med hänsyn till de många debatter som förts i denna kammare omkring ASSI borde det väl stå klart för var och en vad som är målsättningen för ASSI:s verksamhet. En viss förståelse härför framskyntar möjligen i herr Berghs anförande, men sannerligen inte när man läser de till utlåtandet fogade reservationerna. Uppgiften är ju att bereda sysselsättningsmöjligheter i övre Norrland, framför allt i Norrbotten med den mycket starka befolkningsökningen just i detta län. Man vill och måste bygga på de råvarutillgångar som finns inom området. All skoglig expertis är överens om att dessa skogstillgångar räcker väl till för den nu i huvudsak slutförda utbyggnaden av anläggningen vid Lövholmen, liksom för den utbyggnad som skett vid ett privat företag i Piteå. Det kan kanske utgöra ett bemötande av vad herr Hagberg gjorde gällande, nämligen att det väl ändå var olämpligt — om jag förstod honom rätt — att man här tog upp en produktion, när andra företag i privat ägo också hade genomfört betydande utbyggnadsplaner.

Men skogstillgångarna är rikligare än så. Det är därför som man, mot bakgrunden av virkestillgångarna och de befolkningsmässiga förutsättningarna, kanske kan ha en ganska ljus syn på ASSI:s framtid.

Skogstillgångarna ger, enligt vad den expertis som jag här omnämnt är överens om, full möjlighet till en vidare utbyggnad av ASSI:s verksamhet i Norrbotten. Det är naturligt att det inte sker på en gång, men det har i propositionen — det har kanske herr Helmer Persson

inte observerat — klart uttalats att jag anser det önskvärt att man så snart som möjligt skall planlägga för att vid lämpligt konjunkturläge sätta i gång en utbyggnad vid Karlsborg. Bolaget, det har jag gjort gällande i tidigare debatter, får möjlighet att växa. Jag tror bolaget är på god väg att göra det, och det är därför som jag anser att man som en beredskap inför ett eventuellt vikande konjunkturläge i god tid bör planera en vidare utbyggnad. Bolaget har självt pekat på att åtskilliga rationaliseringsåtgärder behöver vidtas inom den närmaste framtiden. Detta har bolagets egna utredningar klart gett vid handen. Möjligheterna att vidta kostnadsbesparande rationaliseringsåtgärder blir så mycket större om man kan förena dessa med en utbyggnad av produktionen till lämplig storlek vid redan existerande anläggningar och möjligen också om man kan överväga upptagandet av nya tillverkningsgrenar. Jag har understrukit att Karlsborg här kommer främst i blickfältet.

Ingen är blind för att bolaget arbetar under svårigheter. Men om vi erkänner att målsättningen är riktig borde vi väl alla se som var uppgift att försöka undanröja dessa svårigheter så långt detta är möjligt. Vi vet att bolaget har en ganska säregen ekonomisk struktur. Det är det enda skogsföretag här i landet som inte har egna skogstillgångar. Det är ett företag som med hänsyn till de förhållanden under vilka det kom till inte haft någon möjlighet att bygga upp reserver på samma sätt som enskilda företag kunnat göra. Detta sammanhänges i sin tur också med att bolaget inte har egna skogstillgångar. Bolaget har inte några investeringsfonder. Det har inte varit möjligt att på det sättet ackumulera tillgångar som kan sätta ett företag i stånd att lättare möta påfrestningarna vid vikande konjunkturer och när tillfälliga marknadssvårigheter uppstår. Därför har ASSI varit ett ovanligt utsatt företag.

Vår uppgift, som jag har sett den, borde väl om vi är överens om målsättningen vara att så långt det går försöka un-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

danröja dessa svårigheter. Vad kan vi då göra? Låt mig få börja med skogen. Nog finns det skäl att ägna uppmärksamhet åt den frågan. Finns det inte anledning, har regeringen sagt sig, att överväga att ge ASSI en ställning jämförbar med de enskilda företagens? Varför skall inte ASSI vara ett företag som har egna skogstillgångar? Det kommer att stärka företagets ekonomiska ryggrad. Det är därför som finansministern — inte jag, som oriktigt uppgivits i en tidskriftsartikel — tillkallat en utredning som skall undersöka förhållandet mellan ASSI och domänverket, bl. a. med sikte på om dessa båda grenar av statlig affärsverksamhet har något att vinna på att förenas i den ena eller den andra formen i ett gemensamt företag.

Men det finns andra omständigheter. Vi vet att bolagets ekonomiska struktur även i andra avseenden är ogynnsammare än de flesta företags i branschen. Vid utgången av 1961 uppgick ASSI:s eget kapital — det framgår för resten av uppgifter som också är återgivna i utskottsutlåtandet och i propositionen — till endast 24 procent av balansomslutningen. Motsvarande siffror för praktiskt taget alla de större skogsbolagen ligger vid 40, 50, 60 procent och till och med däröver. Skulle, som jag kanske får säga att jag hoppas, utskottsmajoritetens förslag till finansiering vinna denna kamrars och riksdagens bifall, skulle det innebära en ökning av det egna kapitalet till 47 procent av omslutningen, fortfarande något sämre än vad många enskilda företag kan framvisa. Men skulle i stället reservanternas förslag i kapitalfrågan — jag talar inte om herr Berghs reservation utan om de övriga reservanternas — bifallas, skulle det innebära att bolagets eget kapital inte ens bleve 24 procent av omslutningen utan endast 19 procent. Det kan såvitt jag förstår inte vara den rätta vägen att undanröja svårigheterna för detta företag och göra det bättre rustat att lösa de uppgifter som bolaget fått sig förelagda och som statsmakterna angivit. Från skilda håll, bl. a. från herr Svärd, har jag i dag fått höra att ett aktiekapital också

bör förräntas. Det kan väl hända att det är riktigt i vissa lägen, men det måste väl för det företag det här gäller vara av större vikt att bereda sysselsättningsmöjligheter för befolkningen i de trakter där företagets verksamhet bedrivs än att ge aktieägarna utdelning på aktiekapitalet.

Även om man kan hoppas på en viss förräntning av kapitalet, ger det ju större möjligheter att bygga upp reserver och möta påfrestningar om man inte har så stora fasta kapitalkostnader som man får om den större delen av skuldbördan ligger upplånad i marknaden med därmed förenade fasta räntekostnader. Jag betraktar därför förslaget om ökad aktie-teckning inte bara som en åtgärd för att möta konsekvenserna av utbyggnaden av anläggningen i Lövholmen utan också som ett försök att förbättra den ekonomiska strukturen av ASSI och låta företaget komma i ett med motsvarande företag i samma bransch mer jämförbart läge.

Jag har därför herr talman, uppriktigt sagt litet svårt att förstå reservanterna, men det är ju möjligt att de inte är överens med mig om vad jag angivit som företagets målsättning. I så fall vore det ganska angeläget, för att klarhet kan vinnas härom i denna diskussion, att de anmäler sin avvikande mening.

Herr talman! Innan jag slutar mitt anförande vill jag försöka besvara ett par frågor, som herr Hagberg i början av debatten ställde till mig.

Den ena av herr Hagbergs frågor rörde förhållandena år 1959, då principbeslutet fattades beträffande utbyggnaden av Lövholmen. Den kostnadsiffra som då i propositionen hade anmälts för utskottet var 120 miljoner kronor. Herr Hagberg påpekade att en uppgift sedermera lämnades till handelsdepartementet — jag vill minnas den 5 maj — om att kostnaderna nog skulle komma att bli större. Vid förfrågan från min sida uppgavs beloppet till 135 miljoner kronor. Det framhölls av dem i bolagets ledning som lämnade denna uppgift att samma uppgift också hade givits vid föredragningen i utskottet. Jag vet inte säkert

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

hur det förhåller sig härmed, men om man läser statsutskottets utlåtande 1959: 125, där frågan behandlas, kan man ändå finna en viss antydan härom. I utlåtande står följande: »Vad angår de medel, som i övrigt erfordras för utbyggnaden, har storleken av dessa i bolagets framställning beräknats till c:a 80 miljoner kronor. Detta belopp kan givetvis i viss mån komma att påverkas — förutom av bolagets möjligheter till självfinansiering — även av den fortsatta allmänna pris- och kostnadsutvecklingen.»

Om min minnesbild är riktig kunde bolaget i dåvarande läge inte säkert ange var kostnaden skulle komma att stanna. Man kan kanske mena att det är en smula anmärkningsvärt att på så lösa grunder bestämma sig för att sätta i gång en nybyggnad av den omfattning det här är fråga om. Jag kan väl medge att det ligger något i den invändningen, men, ärade kammarledamöter, man bör komma ihåg det läge i vilket vi då befann oss. Vi hade ännu bekymmer med sysselsättningen, särskilt stora uppe i Norrbotten. Jag vill gärna medge att jag i hög grad delar ansvaret för att detta projekt aktualiserats. Det var jag som framhöll för bolaget att det borde komma fram med något förslag till utbyggnadsåtgärder i då rådande läge och som lovade att ta upp till prövning de förslag som kunde komma att framläggas. Naturligtvis önskade jag så grundliga kostnadsberäkningar som möjligt, men att dessa med hänsyn till den allmänna kostnadsökning som man redan då kanske kunde förutse icke kunde göras med absolut säkerhet hade jag klart för mig. Det gjordes nog också en antydan här om i propositionen, och det kom väl även i någon mån till uttryck i det av mig nyss återopade utskottsuttalandet.

Den andra fråga herr Hagberg ställde till mig gällde spørsmålet huruvida den hamnutbyggnad i Piteå som kunde komma att föränledas av den ny anläggningen i Lövholmen också var inräknad i kostnaderna för projektet. Jag vill här på bara svara att enligt vad jag inhämtat anses bolagets nuvaranda utlast-

ningsmöjligheter tillräckliga, om man fördelar godset mellan bolagets egen kaj och stadens kaj. På längre sikt vill varken bolagets ledning eller jag utsluta att det kan befinnas ekonomiskt fördelaktigt att utöka bolagets hamn. Hiittills har emellertid inte uppgjorts någon kalkyl över sådana kostnader, utan hela frågan har tills vidare ställts på framtiden. Transportproblemet anser man sig alltså kunna lösa med redan nu föreliggande möjligheter.

Herr PERSSON, HELMER, (k) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lange och jag är i stort sett överens om de svårigheter ASSI har att brottas med i sin verksamhet. Våra uppfattningar skiljer sig så till vida att jag anser att de statliga åtgärderna för att övervinna de svårigheter ASSI brottas med har varit otillräckliga. Det gäller kapitaltillförseln, och det gäller också ASSI:s möjligheter att få arbeta under samma gynnsamma betingelser som den privata skogsindustrien när det gäller tillgången till råvara.

Statsrådet säger vidare att beträffande Karlsborgsverken står det i statsverkspropositionen att man måste planlägga och att detta skall vara en beredskap vid konjunkturedgång. Men, herr statsråd, det ligger ju till på det sättet i nordöstra Norrbotten att vi där redan har en lågkonjunktur — det torde inte vara obekant för statsrådet — så att det varit synnerligen angeläget att den utbyggnad det här gäller redan hade satts i gång. Men jag vill upplysa att vid en kommunal uppvaktning från Nederkalix hos ASSI:s ledning här i Stockholm bl. a. lämnades det meddelandet att Karlsborgsverkens utbyggnad inte skulle kunna ske inom överskådlig tid. Detta besked och det besked som statsrådet här lämnade tycker jag inte riktigt stämmer med varandra.

Till sist ville herr Svärd ha reda på hur man tar en tjur vid hornen. Herr Svärd sitter ju i jordbruksutskottet, och jag vet inte om han ännu har hunnit

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

lära sig att det dock finns tjurar som har horn, att man kan ta dem i hornen och vrida omkull dem. Men jag kan ändra på formuleringen, i anslutning till vad jag tidigare sade beträffande ASSI, och säga att man exempelvis kan ta f. d. partisekreteraren Svärd i örönen eller hans eventuella pipskäggs och placera honom på rätt plats, d. v. s. ta bort Karl XII:s staty och placera herr Svärd på hjältekonungens plats. Där passar han mycket bättre.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket ledsen, men inte ens en kort och sporadisk sejour i jordbruksutskottet har lärt mig hur man bär sig åt för att vrida om hornen på en tjur så att man får veta var skåpet skall stå.

Sedan kan jag medge att min gamle vän Gunnar Lange — om jag får använda den titulaturen — inledde mig i frestelse att ta upp en debatt av det gamla slaget i denna fråga. Men jag skall stå stark. Jag skall bara begränsa mig till att konstatera att målsättningen för detta företag inte är att bereda sossesättning, utan det är att bereda säker sossesättning för de anställda och för råvaruleverantörerna, och det kan, herr statsråd, bara ske genom att företaget göres lönsamt. Det är alltså ett företagsekonomiskt problem vi diskuterar eller i varje fall borde diskutera. Vi gör inte den skogsindustriella driften mer lönsam genom att tillföra företaget egna skogstillgångar.

Får jag till slut, herr talman och herr statsråd, bara säga att reserver i ett företag inte är någonting som man tillför utifrån — det är någonting som måste växa fram som ett resultat av driftens resultat. Är det inte så, herr statsråd?

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Endast ett ord till herr Svärd! Herr Svärd vill väl ändå inte bestrida att ett företag som har att förränta skulder utöver aktiekapitalet, där det egna aktiekapitalet endast uppgår till 19 procent — vilket skulle bli följ-

den av reservanternas förslag, det förslag som herr Svärd själv står bakom — får betydligt svårare att säkra sysselsättningen för befolkningen och att betala priserna till råvaruleverantörerna än ett företag, som i stället skulle ha 47 procent av sitt kapital i aktier i en situation, herr Svärd, där betydande avsättningssvårigheter föreligger. Det är nämligen den situationen vi har för ögonen i dag, och det är just i en sådan situation som reserver ger möjligheter att möta påfrestningarna.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag bestrider — med all respekt för herr statsrådet — mycket bestämt att ett företags faktiska framtidsutsikter är beroende av sättet för finansieringen av dess investeringar. Jag bestrider mycket bestämt att man i längden kan betala anställda och råvaruleverantörer genom att ta i anspråk de medel som skulle ha använts för att täcka kapitalkostnader. Jag tillägger till slut att förutsättningen för att ASSI skulle komma i ett sämre läge genom att tvingas låna upp sina pengar på öppna marknaden skulle vara att företagets framtida kreditvärde minskades. Men det händer inte, herr statsråd, när upplåningen göres mot statsgaranti, där den reella säkerheten för ASSI:s upplåning inte är företagets tillgångar utan herr Langes utomordentligt värdefulla namnteckning.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tror att jag inte är den ende här i kammaren som vet att så okunnig beträffande den industriella utvecklingen här i landet är verkligen inte herr Svärd, som herr Svärds anförande skulle ge en antydning om. Han vet lika väl som vi andra att aktiekapitalet kan förräntas till skilda procentsatser, och så har även skett. Det har funnits skogsföretag som under vissa tider inte gett någon utdelning, herr Svärd, just därför att de har haft att i första hand möta andra förpliktelser. Man kan så-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

lunda, såvitt jag förstår, inte bestrida att om ett företag har en större del av sina skulder i form av aktiekapital tål företaget större påfrestningar till båtnad och gagn för de anställda och till nytta och glädje för leverantörer av råvaror.

Herr HANSSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det vore mycket att säga om det sista herr statsrådet nämnde. Jag skall endast anknyta till vad herr statsrådet sade om att ASSI är ett utsatt företag. Det är förvisso riktigt. Herr statsrådet kan väl å andra sidan inte gärna förneka att ASSI haft fördelar som inga andra företag haft, t. ex. i fråga om kapitaltillförsel.

När vi ifrån reservanternas sida begär att räntekostnaderna skall redovisas och inte döljas, så tycker jag att det är rimligt. Det anser också majoriteten, och när nu kapitaltillskottet enligt vår uppfattning bör ske i form av upplåning med statsgarantier i stället för i form av aktieteckning, så är detta en strävan i denna riktning.

Att dra paralleller mellan ASSI:s och andra företags finansieringsfrågor på det sätt som här skett beträffande eget kapital och lånat kapital är nog inte riktigt. Det ligger mycket i vad herr Svärd sagt, att privata företag eftersträvar eget kapital just för sin kreditvärdighets skull. Det är givet att det ligger en viss fördel i att man kan låta utdelningen variera, men inte kan skillnaden vara så fundamental som statsrådet ville göra gällande.

ASSI har som statsägt företag inte samma problem beträffande krediter som statsrådet velat göra gällande. ASSI får sina pengar av staten, och skall allt kapital förräntas — och det tycks vi vara överens om — är skillnaden inte så avgörande som herr statsrådet vill göra gällande.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill gärna erkänna, herr Hanson, att ASSI enligt mitt sätt att se har en annan uppgift än de en-

skilda företagen. För ASSI är uppgiften att bereda befolkningen ordentliga selsättningsmöjligheter på säkraste möjliga sätt. Frågan om förräntningen av aktiekapitalet får komma och måste alltid komma i andra hand. Det är rätt betecknande att ASSI, som herr Hanson borde veta, kom till när enskilda företag inte längre förmådde skapa selsättning i Norrbotten, därför att de under tidigare perioder tänkt för mycket på aktieägarna. Det exemplet skall inte det statliga företaget upprepa. Det har en annan målsättning och bör också betraktas från delvis andra utgångspunkter än enskilda företag.

Här har jag kunnat visa, vilket också framgår av det material utskottet haft att bedöma, att ASSI:s ekonomiska struktur är sämre än enskilda företags. Detta kan i sin tur få konsekvenser för företagets möjligheter att fullfölja den målsättning som jag uppriktigt sagt tror att vi alla i grund och botten är överens om.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har hela tiden varit överens om att ASSI har speciella syften att fullfölja. Det är orsaken till att vi under alla dessa år gått med på att ge så mycket pengar till ASSI. Vad jag hävdar är att om vi är överens om den grundläggande synpunkten, nämligen att pengarna skall förräntas hur de än tillförs företaget, vare sig det sker genom aktieteckning eller genom lån, då blir inte skillnaden så fundamental som statsrådet vill göra gällande om medlen tillskjuts genom aktieteckning eller genom lån.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet gjorde gällande, att denna debatt inte skulle ha tillförts någonting nytt och att det är gamla slitna argument, som alltjämt vädras. Jag är inte så alldeles säker på detta. Här finns åtskilliga nyheter. En nyhet är följande, som kanske kan in-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m. tressera kammarens ledamöter. När kammaren i maj månad 1959 fattade sitt beslut om Lövholmenanläggningen, skedde det under förutsättning att den skulle kosta 120 miljoner kronor. I dag vet vi att beloppet är 190 miljoner, en skillnad på 70 miljoner. Jag tycker, att man måste ha ganska stora pretentioner om man inte skall anse detta vara en nyhet.

En annan nyhet har statsrådet själv sört för, och det är den kritiska inställning, som handelsministern numera tycks inta i denna angelägenhet.

Därest kammarens ledamöter inte känner till saken i detalj, skall jag ta mig friheten att föredraga statsrådets eget uttalande i propositionen i detta ärende. Herr Lange säger där: »Såsom statskontoret anfört tyder de här angivna merkostnaderna på att byggnadsprojektet inte var tillräckligt förberett, då förslaget framlades för statsmakterna. Även om den allmänna konjunkturbedömningen liksom arbetsmarknadsläget i Norrbotten vid tidpunkten för förslagens utarbetande gjorde det önskvärt, att utbyggnadsarbetet kom till ett snabbt avgörande och därmed den förberedande planeringen kan ha kommit att force-ras, finner jag detta förhållande beklagligt.» När man vet hur pass försiktigt departementschefsuttalanden i allmänhet är formulerade, måste man finna det anmärkningsvärt att statsrådet använder ett sådant uttryck som »beklagligt». Jag är emellertid tillfredsställd med det, men jag är inte tillfredsställd, herr statsråd, med att jag och kammaren icke fått något som helst svar på frågan: Vart har promemorian av den 8 maj 1959 tagit vägen?

Ärade kammarledamöter, nämnda dag inlämnade ASSI, enligt vad bolaget självt meddelat, till statsrådet och chefen för handelsdepartementet en promemoria, i vilken det upplystes att redan under första halvåret 1959 kunde förutses, att kostnaderna skulle komma att överstiga det belopp som bolaget uppgivit i december 1958 och som angavs i 1959 års statsverksproposition. Detta anmäldes av bolaget, enligt vad som

uppges i ASSI:s framställning till handelsministern av den 18 december 1961, inför statsutskottet och även i en vördsam promemoria till handelsministern, överlämnad den 8/5 1959. Det som anmäldes var att man redan då, efter några veckor, ansåg sig ha kommit i den situationen att man måste höja kostnadssiffran med 15 miljoner. Men denna promemoria förekommer ingenstans i riksdagshandlingarna. Den är icke redovisad i statsutskottets utlåtande i maj 1959. Riksdagen hade när den gick att besluta i denna angelägenhet ingen som helt kännedom om att kostnaderna den dagen, den 27 maj 1959, icke var 120 miljoner, som riksdagen trodde, utan 135 miljoner. Sedermera har de ytterligare stigit upp till 190 miljoner. Jag beklagar mycket att inte statsrådet kunnat lämna ett uttömmande svar till riksdagens första kammare i denna dock kanske betydelsefulla angelägenhet. Jag frågar än en gång: Var finns denna promemoria?

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag uttryckte mig kanske inte tydligt nog när jag försökte besvara herr Hagbergs fråga i mitt första anförande. Vad jag har sagt är att de uppgifter som kom mig till handa i en promemoria enligt vad som uppgavs också tillställdes utskottet, kanske inte i form av en promemoria utan vid föredragningar. Man talade om för utskottet vid dess behandling av ärendet att vi hade att motse vissa kostnadsstegringar. Detta sägs också i ASSI:s skrivelse. Hänvisning härtill återfinnes både i propositionen och i statsutskottets förevarande utlåtande. I statsutskottets utlåtande nr 125 år 1959 fanns också en antydning, herr Hagberg, om att man inte var så säker på kostnadsberäkningen 120 miljoner kronor, som hade anmälts i propositionen med stöd av tidigare lämnade uppgifter. Där står: »— — — även av den fortsatta allmänna pris- och kostnadsutvecklingen. Utskottet anser sig dock i stort kunna godtaga de av bolaget gjorde beräkningarna.» Detta inne-

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

bär alltså en viss reservation för att kostnadsstegringar här kunde uppkomma. Det är väl också föranlett av just den omständigheten att bolagets egna företrädare inför utskottet hade anmält att den tidigare gjorda kostnadsberäkningen inte höll.

Varför man inte skrev utskottsutlåtandet på ett annat sätt vill jag inte gå in på. Min utskottserfarenhet är betydligt mindre än herr Hagbergs, det beklagar jag, men jag har under de senaste åren inte haft något tillfälle att medverka i utskottsarbete.

Herr **HAGBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! I anslutning till herr statsrådets senaste meddelande vill jag bara slå fast att den ASSI-promemoria som jag här omnämnt av den 8/5 1959 icke var redovisad inför den svenska riksdagen, när den gick att fatta sitt beslut beträffande Lövholmenanläggningen, vilket skedde den 27 maj.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet har gjort gällande och upprepat att de som har en annan uppfattning rörande finansiering av företaget än utskottets majoritet intar denna inställning beroende på att de förbiser företagets syfte. Jag vill göra gällande att det är alldeles tvärtom. Just de speciella förhållanden som legat till grund för företagets startande är väl också motiveringen för att reservanterna intagit denna ståndpunkt och velat bidra till den kapitalanskaffning som här anses erforderlig.

Sedan frågar statsrådet: »Är ASSI ett dåligt företag?» Jag har den meningen att den frågan övervägande är av retorisk art. Det är, så långt jag förstår, en strid om ordens valörer. Jag vill inte skriva under på den saken, om man skulle lägga in den meningen däri, att ASSI är ett dåligt skött företag. Det vågar jag inte påstå och anser mig inte ha anledning att göra. Men ställer man frågan så: Är ASSI ett från strängt affärsmässiga synpunkter gott företag? — och då helt bortser från företagets syfte — då

måste jag ju säga att jag för min personliga del tvekar om svaret. Jag är inte heller helt övertygad om att herr statsrådet vore beredd att svara ett frimodigt ja på den frågan.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga ävensom handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till af-tonsammanträdet.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 290, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya gränser för Stekenjokks statsgruvefält m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 120 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 306, till Konungen i anledning av motioner om utredning rörande alkoholfrågan, om upplysningsverksamhet rörande alkohollagstiftningen, om utredning angående forskning avseende behandlingen av alkoholskadade samt om utredning rörande de kroniska alkoholisternas vårdproblem.

Anmälades och bordlades utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets tionde session, dels motioner väckta i anslutning härtill;

konstitutionsutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

statsutskottets utlåtanden: nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområ-

de, jämte i anslutning härtill väckta motioner;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1962/63 till universitet och högskolor m. m.;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svenskt utvecklingsbistånd, i vad propositionen avser allmänna riktlinjer och utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svenskt utvecklingsbistånd, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svenskt utvecklingsbistånd, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svenskt utvecklingsbistånd, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1962/63 till bidrag till handelshamnar och farleder jämte i ämnet väckta motioner;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1962/63 till byggande av fiskehamnar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nomadskolväsendets organisation jämte i ämnet väckt motion;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1962/63 till nybyggnad för lärarhögskolan i Malmö;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1962/63 till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående ökad utbildning av läkare, tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1962/63 till stöd åt konstnärlig, litterär och musikalisk verksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1962/63 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag för budgetåret 1962/63 till Finansdepartementet: Omkostnader;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1962/63 till mödrahjälp, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän försäkring, m. m., i vad propositionen avser anslag för budgetåret 1962/63, jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 50, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1962/63, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter m. m.; samt

memorial nr 56, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade motioner;

bankoutskottets memorial nr 29, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden;

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 29, i anledning av väckt motion om arbetarskyddet inom TV-hanteringen;

nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjukvårdslag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 32, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; ävensom jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; samt

nr 23, angående departementsvis upp-

gjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.23.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 23 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 121.

Herr CARLSSON, GEORG, (cp):

Herr talman! Det är inte min mening att med mitt anförande uppta någon storpolitisk debatt om fördelar och eventuella nackdelar av statsägda eller enskilda företagsformer. Det var närmast herr Berghs resonemang i reservationen till detta utskottsutlåtande, att genom försäljning av Aktiebolaget Statens skogsindustriers anläggningar i Skinnskatteberg skulle erhållas kapital för investering i liknande företag i Norrboten, som föranledde mig att begära ordet.

Under lågkonjunkturen efter första världskriget lyckades domänstyrelsen lägga stora bolags- och enskilda skogar till sina redan förut ägda stora skogsdomäner i Skinnskattebergstrakten. De mest förutseende bruksägarna hade redan tidigare avyttrat sin egendom. En del enskilda skogsägare och bolag var konkursmässiga. Några enskilda spekulanter vågade inte då investera kapital. I en del inköp följde även sågverk, och så var fallet vid Skinnskatteberg. Industrien utbyggdes så småningom alltmer till vad den är i dag. I den mån inte statens eget skogsinnehav skulle räcka till för ett rationellt utnyttjande av industrien, är de enskilda skogsägarna mycket nöjda med att sälja sin råvara till Statens skogsindustrier i Skinnskat-

teberg. Vi har nämligen ett överskott på skogsråvara i Mälaronrådet. Det bevisas kanske bäst av att Billerudsbolaget planerar att bygga en massafabrik i närheten av Mälaren, så snart tillstånd kan meddelas från vattendomstolen.

I fråga om enskilda företags företräden framför statliga har denna bygd — Hedströmsdalen — sorgliga erfarenheter. Där levde efter dåtida förhållanden en välmående industriebefolkning till i början av 1900-talet. Enbart inom Skinnskattebergs kommun är två järnbruk nedlagda, med de bekymmer som därav följer för arbetarstam och kommun. Samma förhållande hade säkert drabbat Skinnskatteberg, om ej domänverket, numera Statens skogsindustrier, satsat på industriens utbyggnad.

Då jag på nära håll har kunnat följa utvecklingen i Skinnskatteberg vill jag ge en eloge åt företagets ledning, som har gjort sitt bästa för att föra företaget framåt, trots i synnerhet i början många gånger torftiga förhållanden i fråga om kontor och lokaliteter på grund av en försiktig tilldelning av medel för nybyggnader från riksdagens sida. Nu byggs det vägar i samhället och till samhället, som är avsedda att bära den tunga timmertrafiken. Landstinget har där byggt en ny folkhögskola i den vackrast tänkbara Bergslagsnaturen. Det kan vara nog med två raserade industrier inom samma kommun, där husen fått ramla ihop och visar upp en bild av förödelsens styggelse.

Det skulle komma mycken oro åstad på arbetsplatsen och i kommunen, där ett vackert villasamhälle växt upp under de senaste åren, om sådana tankar som framföres i herr Berghs reservation skulle förverkligas.

Jag yrkar därför, herr talman, avslag på reservationen 2.

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen är det en ganska glädjande upplysning som herr Carlsson har lämnat, när han talat om sina farhågor för att ASSI:s verksamhet i Skinnskatteberg — för att ta det exemplet — skulle avvecklas. Om så skulle bli fallet, betyder det inte att industrien raseras. Herr Carlsson har ju själv vittnat om hur bra denna industri är organiserad och om hur ett samhälle har växt upp omkring den. Vi vet från andra håll att den är lönsam, och vi vet nu av herr Carlssons inlägg att skogsägarna inom området är angelägna om sådan industri, så angelägna att de till och med kanske är beredda att bygga upp en egen industri vid sidan av Skinnskattebergs ASSI-anläggning. Följaktligen finns det ingen risk för att denna industri skulle behöva raseras. Därför är alla dessa uppgifter en bekräftelse på vad jag redan har antytt, nämligen att motiveringen för en statlig förädlingsindustri i Mellansverige inte tillnärmelsevis har samma styrka som en sådan industri i Norrbotten. Dessutom framgår av hans resonemang att den blomstrande industri, som vi har fått vittnesbörd om, tydligen är ett bra företag, som följligen vid en försäljning bör kunna inbringa mycket pengar, som skulle kunna användas till strukturrationalisering, där en sådan är påkallad.

Jag finner alltså inte att herr Carlssons inlägg i något avseende har inneburit någon polemik mot de synpunkter jag har anlagt.

Herr **CARLSSON, GEORG**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om man har varit med om dessa upplevelser på nära håll tidigare när det gäller raserade företag, och nu har staten bakom sig och på olika håll är nöjd med förhållandet, vet man ju vad man har, men inte vad man får. Det är väl heller inte så enkelt med en förändring. Statens skogsindustrier i Skinnskatteberg torde inte vara till salu.

Herr **DAHLBERG** (s):

Herr talman! Det är ju bekant att staten är en stor skogsägare i Norrbotten. Ungefär hälften av länets skogar eller i runt tal 2 miljoner hektar ägs av domänverket. Slår man ut denna skogsareal på länets befolkning, motsvarar det cirka 8 hektar per länsbo. I likhet med alla andra skogsägare finner jag det därför naturligt att samhället kan förädla denna råvara. Det är ju inte enbart utifrån skogsinnehavet som staten skaffade sig dessa industrier i Norrbotten, ty Norrbotten är ju det län i landet, som har haft de största arbetsmarknadsproblemen. Trots en stark utflyttning från länet är den arbetsföra befolkningen i kraftigt stigande, i varje fall har det varit så under de senaste årtiondena.

När man diskuterar ASSI får man inte glömma att företaget i sitt ursprung bygger på konkursboet från Ytterfors-Munksunds dagar. När de privata skogsindustrierna ansåg det oekonomiskt att driva skogsindustri efter Norrlandskusten, fick samhället träda till. Min gamle vän landshövding O. W. Lövgren berättade att under 1930 års valrörelse dåvarande högerledaren Arvid Lindman flög efter Bottniska vikens kust, och efter den resan hade han sagt att det var omöjligt att driva en skogsindustri så långt norrut som i Kalix, Båtskärsnäs och Seskarö.

O. W. Lövgren och många med honom hävdade den uppfattningen, att man inte kunde lämna en hel landsända åt sitt öde. Domänverket och sedermera ASSI har ju inte haft resurser i tillräcklig utsträckning för att effektivt kunna hävda sig; jag håller fullständigt med handelsminister Lange på den punkten. En första förutsättning för att ett företag skall kunna hävda sig är att det har tillräckligt med kapital. Detta gäller i allra högsta grad skogsindustrien. Det är lång tid som förflyter från det man köper virket till dess man kan leverera sågat virke, massa och papper. Här har ASSI ett väldigt handikapp. Stora pengar ligger också låsta i virkeslager. Man får ofta ner virket med flottning på sommaren och hösten men kan i många fall inte få fram

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m. färdig produkt till försäljning förrän kommande vår och sommar.

För att nu återgå till bolagets aktuella läge så sammanhänger ASSI:s svårigheter i dag med industribygget i Lövholmen. Detta bygge kom snabbt i gång och var kanske inte till alla delar så väl beräknat. Därtill kommer de automatiska kostnadsstegringarna sedan 1959; lönerna har stigit liksom materialpriserna, och man får heller inte glömma den allmänna varuskatten som tillkommit sedan dess. Vattendomstolen har ålagt företaget att bygga en lång och dyr avloppsledning ut till havs; detta torde vara en av de få industrier i landet som verkligen har löst avloppsproblemet. Därtill skall man lägga att ASSI, som herr andre vice talmannen redan sagt, har sökt ytterligare förbättra den maskinella utrustningen i syfte att nå ett bättre produktionsresultat. Konjunkturläget för skogsindustrien har också förändrats väsentligt sedan vi tog ställning till frågan 1959, och det har bidragit till att företaget inte kunnat självfinansiera den tredjedel av kostnaderna på totalt 120 miljoner som förutsattes 1959, alltså 40 miljoner. Läger man tillsammans alla dessa faktorer, får man en klar bild av dagens svårigheter för bolaget.

Utskottet är ju i princip enigt om att de föreslagna 130 miljonerna behövs för att fullfölja utbyggnaden i Lövholmen och i övrigt ge ASSI ett rörelsekapital, men meningarna skiljer sig på en punkt: Hur skall tillskottet ske? Utskottsmajoriteten vill att det skall ske i form av aktieteckning; reservanterna menar att det skall ske i form av kreditgaranti och lån på öppna marknaden. Både ur företagets och ur samhällets synpunkt är det första tillvägagångssättet att föredra. Det normala för ett företag är ju att man har tillräckligt aktiekapital. Vi hör ofta här i kammaren att länemarknaden är ansträngd. Både kommuner och företag behöver låna, och skall detta företag ut på länemarknaden, kommer andra låntagare att få avstå 130 miljoner.

Och så till räntefaktorn. Låt oss anta att ASSI får låna detta kapital mot en

ränta på 6 procent så gör det 7,8 miljoner på ett år. Röntan måste till varje pris betalas, kvartalsvis eller halvårsvis, och det betyder, som handelsministern sade, en bindning av bolagets medel.

Därför anser jag att utskottets ställningstagande i detta hänseende är det enda riktiga.

Så ett par ord till herr Bergh. Han säger sig ha funnit en linje som man med framgång kan hävda. Han menar att ASSI skall sälja alla sina intressen utanför Norrbotten och inrikta sig på verksamheten där. Men om riksdagen skulle fatta ett sådant beslut utan att köpare kontaktats, vet man inte till vilket pris ASSI skulle få avstå sina företag i mellersta Sverige och annorstädes. Just nu råder det ju lågkonjunktur inom skogsindustrien, och jag är alldeles övertygad om att den privata skogsindustrien i förväg skulle komma överens om vilka enheter av ASSI man skulle lägga sig till med. Staten skulle med andra ord få realisera sina företag till ett pris som den privata skogsindustrien i dagens läge kunde komma överens om. Riksdagsmän från de berörda bygderna har ju sagt nej; och jag tror att herr Bergh inte ens har stöd av sina egna partivänner i denna angelägenhet, i varje fall inte av partivännerna inom utskottet. Herr Bergh får väl ta ett blodprov på ställningen här i kammaren vid en eventuell vote-ring.

Jag vill slutligen, herr talman, säga några ord angående strukturrationaliseringen. Utskottet skriver på s. 15 i utlåtandet: »Som nämnts kan en strukturrationalisering även komma att innefatta planering för vidareutveckling av på sikt lönsamma nya företagsgrenar och för utbyggnad av bolagets företagsenheter, varvid utskottet i första hand haft Karlsborgsanläggningen i tankarna.» Ja, för oss i Norrbotten ter det sig ganska självklart att Karlsborgsindustrien måste utbyggas, om östra Norrbottens sysselsättningsproblem skall kunna lösas. I den s. k. Tornedalspropositionen nämns ju den stora tillgången på lövvirke i Tornedalen. Skall det virket kunna tas till

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

vara, måste en utbyggnad i Karlsborg ske. En upprustning av skogsbruket i Tornedalen är en av de viktigaste förutsättningarna för ökad sysselsättning i gränsbygden. Skall företag utrationaliseras, kan det inte ske förrän man på andra vägar har skapat nya arbetstillfällen. Det kan ske genom en utbyggnad i Karlsborg, och jag vill understryka angelägenheten av att den kommer till stånd.

Herr Hagberg i Malmö berörde i sitt första inlägg här i debatten att man i så fall måste ta hänsyn till de anställda i berörda bygder. Jag instämmer till fullo, men jag kan också ta som ett exempel att det finns enheter inom ASSI som är mindre lönsamma och de som inte går med vinst utan rent av med förlust. Hur skall man då bete sig? Läger man bara ned företaget och arbetskraften inte kan beredas annan sysselsättning, återstår kanske ingenting annat än beredskapsarbete. Vi vet ju att beredskapsarbeten är ganska dyra. Det kostar väl i dag cirka 200 kronor per dagsverke att sysselsätta en beredskapsarbetare, och skall man sysselsätta en man i låt oss säga 250 dagar eller ett år skulle det kosta 50 000 kronor. När det då gäller en industri som har en arbetsstyrka på låt oss säga 100 man, skulle det betyda beredskapsarbete för 5 miljoner kronor. Det kanske ger en bild av de alternativ man ofta ställs inför, inte minst i Norrbotten. Skall man så här utan vidare rationalisera ett företag, blir det fråga om en avvägning om man kan driva företaget eller är tvungen att lägga ner det samt vilka konsekvenser det får för de anställda och berörda bygder.

Herr talman! Norrbotten är en rik landsända. Skogen, malmen och vattenkraften tillsammans med jorden bildar en bas varpå vi kan bygga en tryggare framtid däruppe. Men det är en faktor som inte finns med i bilden och det är kapitalfaktorn. Arbetskraften finns, jag höll på att säga i överflöd. Vad Norrbotten behöver är kapital. Aktieteckningen i ASSI är ett led i arbetet att ytterligare industrialisera Norrbotten. Det är

till gagn inte enbart för länet utan också för hela landet.

Jag ber till sist, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort gemäle:

Herr talman! Min länskamrat herr Dahlberg anlade en ganska intressant synpunkt när han talade om de meningsskiljaktigheter som rådde när riksdagen en gång i tiden gick in för en statlig förädlingsindustri i Norrbotten. Att vissa skogskonkurrensintressen då gjorde sig gällande och gav genljud i riksdagen är ganska naturligt, men att det var så svårt före i portgängen och ännu är så svårt före då det gäller industrialiseringen av Norrbotten beror såvitt jag kan förstå i stor utsträckning på att folk söder om Norrbotten inte har till fullo insett vilket handikapp det innebär att leva i en socialiserad landsända, där staten äger det mesta och där staten behärskar nyckelpositionerna, så att den enskilda företagsamheten inte har den trygghet i form av äganderätt som krävs för långfristiga investeringar. Det dröjde och det dröjer ännu länge innan man i detta hus har klart för sig att staten måste träda in som företagare, därför att andra är förhindrade att göra det.

Detta är såvitt jag förstår den väsentliga orsaken till att industrialiseringen däruppe skett så pass sent. Det är ingen tillfällighet att arbetslösheten är störst och skatterna är högst där staten äger det mesta.

Nu är Norrbotten dessutom allvarligt handikappat genom avsides belägenhet. Det är ju den som man måste försöka motverka så att lagerkostnader, fraktkostnader och allt sådant kommer att bli en allt mindre och mindre faktor. Man måste driva förädlingen så långt som möjligt för att åstadkomma kontinuerliga och icke så fraktkostnadsstyngda produkter. Det är ju därför det krävs så pass mycket kapital.

Jag skulle därefter vilja påpeka för min vän herr Dahlberg, att jag inte har

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m. yrkat på att Assi skulle sälja sina anläggningar i Mellansverige. Det har inte riksdagen befogenhet att avgöra, utan det är bolaget självt som bestämmer dessa ting. Däremot har jag föreslagit en rekommendation för bolaget att redan nu överväga detta så att man kan välja den lämpliga tidpunkten.

Sist men inte minst, herr Dahlberg, skall vi som representerar Norrbotten och vi som ur allmänt svenskt intresse anser att detta företag bör komma på fötter så pyssla om framgångsrika mellansvenska företag, att vi försummar de norrbottniska intressena och inte ser till att företagen blir lönande även där?

Herr DAHLBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergh nämnde här att vi lever i en socialiserad landsända och att man söder om Dalälven eller hur han uttryckte sig, inte visste hur vi har det i Norrbotten. Jag vill emellertid inte beteckna Norrbotten som en socialiserad landsända. Det är klart att staten har intressen där, men det är stor skillnad mellan att staten äger och att företagen är socialiserade. Jag vill inte lägga in samma betydelse som herr Bergh i de begreppen, nämligen att det skulle vara hindrande för startandet av företag i Norrbotten.

Herr Bergh gav några exempel på att något företag inte hade kunnat få etablera sig däruppe. Det finns emellertid företag inom skogsindustrien, t. ex. SCA, alltså Cellulosabolaget som, när det ville expandera, t. o. m. fick förtursrätt att låna pengar när det satte igång sitt industribygge i Munksund. Det är ett exempel på att det finns intresse för att även den privata skogsindustrien skall utvecklas, trots att den ligger i närheten av Lövholmen. De enskilda företagen ser till vinstintressena, och då ter sig Norrbotten inte lika lockande som andra delar av landet. Det är väl det som varit det avgörande när man valt plats, att söka ge företaget den bästa vinsten.

Vi kan även finna exempel på vad kommunerna och landstingen har gjort

för att öka sysselsättningen, upplåta tomter, ge lån o. s. v. Den rekommendation som herr Bergh vill ge är ingenting annat än en realisation, d. v. s. en rekommendation att vi skall realisera våra företag, ty det måste det bli i dagens läge, då företagen inom skogsindustrien inte är så vinstgivande.

Jag tycker inte att vi från Norrbotten skall vara så angelägna om att ASSI skall avveckla sina företag i Syd- och Mellansverige, där de ju, som herr Bergh sade, är framgångsrika. Är företag framgångsrika, skall man inte avhända sig dem, ty då kommer man ju i en sämre situation. Man måste ha både—och. Jag tycker därför att ASSI mycket väl kan ha kvar sina företagsenheter i Mellansverige — det har åtskilliga riksdagsmän från berörda bygder vittnat om — och jag tycker att vi från Norrbotten borde sluta vår inbördes tvist om hur vi bör förfara.

Jag vill i alla fall uttala att det som har gjorts för att Norrbotten skall kunna komma ikapp övriga landsändar har samhället fått göra, men privata intressen har haft och har fortfarande möjligheter i den vägen. Det finns inga hinder för att privata företag skall kunna etablera sig i Norrbotten. De är välkomna, och kan herr Bergh medverka till att ytterligare några enskilda företag etablerar sig i Norrbotten, kommer vi varken från det parti jag representerar eller från berörda bygder att lägga hinder i vägen utan på allt sätt understödja verksamheten.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlberg valde just det exempel som jag skulle ha valt, om jag fått välja själv, när han framhöll Munksund som exempel på en privat träförädlingsindustri som bär sig. Varför bär den sig? Jo, därför att just Munksund är det enda företaget i branschen där uppe som har tryggad tillgång till råvara och som har tryggad tillgång till elektrisk energi. Det har inte de andra. Vi kommer ihåg 1920-talets

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

sågverksdöd. Statens dominans över råvarutillgångarna innebär ett hinder för enskilda att göra långfristiga investeringar i Norrbotten.

Herr DAHLBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill i anslutning till det sista herr Bergh sade påminna om att cellulosa-koncernen har företaget både i Norrbotten och framför allt i Sundsvallstrakten, och det gör ju att de kan tillvarata möjligheterna såväl vad beträffar råvaror som elektrisk energi. Jag tror att den omständigheten att ASSI förlägger sina företagsenheter på olika platser i landet är till fördel. Vad lönsamheten beträffar vet man ju att de företag som kan hävda sig har fördelat sina enheter på olika ålvdalar.

Beträffande råvaran för ASSI pågår det en utredning, och jag hoppas att den kommer fram till, som handelsministern sade, att ASSI får sitt skogsinnehav tryggt, så att företaget kommer i paritet med de enskilda företagen i branschen.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag har varit med både i denna kammare och medkammaren i många år. Jag har varit med och behandlat ASSI vid upprepade tillfällen, och jag har läst många reservationer kring frågan om ASSI:s framtid. Jag måste säga att jag aldrig tyckt så illa om någon reservation som den herr Bergh har presterat till det föreliggande utlåtandet. Glädjande är ändå att han är alldeles ensam om att vilja sälja industrierna i Mellansverige. De övriga reservanterna har tydligen vägrat i vändningen, och herr Bergh står här ensam som den som vill göra affär på ASSI:s industrier i Mellansverige.

Jag vill bara påminna herr Bergh om hur det var när ASSI kom till Skinnskatteberg, vilket herr Georg Carlsson talat om, eller när ASSI kom till Röfors. På dessa platser var det ju ingenting annat än praktiskt taget en industriell ödemark. Det var rena vanhävden, det var arbetslöshet och otrygghet, och människorna förde en beklagansvärd tillvaro.

Herr Berg hade ju kunnat försöka sälja dessa företag då, så hade han fått se hur det skulle ha lyckats. Då var ASSI:s inköp av dessa företag en social åtgärd. Man skulle hjälpa människorna på dessa platser därigenom att ASSI övertog industrierna. Det var uppenbar nöd, och kommunerna avfolkades. Överallt fanns belägg för att tidigare ägare inte hade skött industrierna på det sätt som de borde göra. Därför blir man ju lite fundersam i dag, när man hör herr Bergh säga att ASSI bör sälja industrierna, som nu verkligen har kommit på fötter. De har skötts på ett föredömligt sätt, och i detta nu bedrivs där en verksamhet som ger arbete åt människorna. Såvitt jag kan förstå har företagen ambitioner som möjliggör att nya ting skapas och säljs ut på marknaden. I Röfors tillverkas vissa artiklar som går ut över praktiskt taget hela landet, och jag anser att när man har kommit dithän, finns det ingen anledning att sälja dessa industrier, men herr Bergh anser att när man har investerat kapital och fått fram en hygglig standard på industrierna och på bostäderna, då skall man vara färdig att ge upp.

Ja, det är klart att jag behöver inte bo i Mellansverige för att protestera mot ett dylikt tänkesätt, och jag tror ju för min del inte att kammaren skulle vara villig att gå med på herr Berghs resonemang. Han har talat om ASSI så länge och vid så många tillfällen, så till slut har han kommit underfund med att man skulle försöka sälja bort de delar som faktiskt är bra och som man har anledning att känna en viss glädje över.

Jag blev högeligen intresserad av handelsministerns anförande, då han talade om det samarbete som kan komma till stånd mellan ASSI och domänverket. Vad som fattas ASSI när det gäller dess sågverk är ju en regelbunden tillförsel av timmer från skogarna. Jag är säker på att om denna samverkan kommer till stånd, kommer det att finnas många revir, som kan centralisera verksamheten till ett mindre antal av ASSI:s sågverk, och det kommer självfallet att betyda en rationellare ordning.

Ang. teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

Jag tycker sålunda, herr talman, att vi har diskuterat denna fråga så länge och herr Bergh har fått ge så mycket repliker att det kanske är slut för honom — jag vet inte! Men hur som helst anser jag för min del att det är glädjande att han är ensam, ty det ger oss från Mellansverige en känsla av trygghet att riksdagen ändå inte kommer att följa denna reservation.

Jag skulle ha god lust att bara yrka avslag på herr Berghs reservation, men det behöver jag väl inte. Det är väl tillräckligt om jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag hoppas att de ärade ledamöterna i kammaren känner till att den föregående talaren är hemma i Laxå, att Laxå köptes av ASSI år 1947 och att Laxå tillhör de verk som kommit på fötter. Men den omständigheten att verksamheten där nere nu bär sig innebär ju att statens stöd för den ekonomiska företagsamheten inte längre behövs där, och det är ju ett skäl till, att det inte är någon risk ur sysselsättningssynpunkt, om man skulle avveckla ASSI:s engagemang i Laxå för att använda pengarna där de kan användas bättre ur statens synpunkt. Man behöver inte räkna med att det skulle gå sämre för Laxå när det nu kommit på fötter, om företaget går över i enskilda händer.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten I, fortsatte herr andre vice talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr Hagberg, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr Persson, Helmer, att kammaren skulle bifalla motionen II: 635.

Därefter gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hagberg begärde votering, i anledning varav herr andre vice talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Hagbergs yrkande.

Herr Persson, Helmer, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 121 punkten I antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till motionen II: 635.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Persson, Helmer, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 13.

Ang. vidgad vuxenutbildning

Därjämte hade 76 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 121 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 43.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten II hemställt.

Därefter gjordes enligt de avseende punkten III förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja bevarad.

Sedermåra bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna IV och V hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 122, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till kommunala musikskolor; och

nr 123, i anledning av väckt motion om bidrag till restaurering av Karl XIV Johans födelsehus i Pau.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. vidgad vuxenutbildning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad vuxenutbildning jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade chefen för ecklesiastikdepartementet beräknat en sammanlagd merkostnad av ca 790 000 kronor, varav 450 000 kronor under allmänna läroverkens avlöningsanslag och 340 000 kronor under allmänna läroverkens omkostnadsanslag, till förbättrande av utbildningsmöjligheterna för vuxna.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 107, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 mars 1962, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utbyggnad och organisation av läroverk för vuxna, dels godkänna av departementschefen föreslagna grunder för studiehjälp åt vuxna studerande, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de bestämmelser och vidtagna de åtgärder i övrigt som föranleddes av vad departementschefen förordat.

I propositionen nr 107 hade bland annat framlagts förslag om utbyggnad av vuxenläroverket i Norrköping med tekniska och merkantila gymnasielinjer samt om upprättande av ett på liknande sätt organiserat vuxenläroverk i Härnösand.

Ang. vidgad vuxenutbildning

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft,

dels en inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* väckt motion (I: 643),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén m. fl.* (I: 674) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson i Ingemarsgården m. fl.* (II: 815),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Gösta Jacobsson* (I: 683) samt den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 826),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Gösta Jacobsson* (I: 684) samt den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 827),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Jonasson* och *Svanström* (I: 685) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Dahlgren* och *Mattsson* (II: 825).

I motionerna I: 674 och II: 815 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 107 måtte besluta, att det läroverk för vuxna som föreslagits bliva inrättat i Norrland skulke förläggas till Östersund.

I motionerna I: 685 och II: 825 hade anhållits, att riksdagen måtte I. medgiva, att kostnad för resa från och till hemorten vid muntlig kurs vid läroverk för vuxna finge ersättas till den del den överskrede 15 kronor per kurs, dock att lägre belopp än 10 kronor per kurs ej finge utbetalas, II. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att gymnasieutredningen måtte erhålla uppdrag att i sitt arbete behandla frågan om vuxenutbildningen som en integrerad del i den allmänna gymnasiorganisationen samt att därvid särskilt beakta angelägenheten av geografiskt väl fördelade utbildningsmöjligheter för vuxna, III. beakta vad i motionerna i övrigt anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att motionen I: 643 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 674 och II: 815 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 685 och II: 825, i vad de avsåge bidrag till resekostnader, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte

a) godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utbyggnad och organisation av läroverk för vuxna,

b) godkänna de av departementschefen föreslagna grunderna för studiehjälp åt vuxna studerande,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de bestämmelser och vidtaga de åtgärder i övrigt, som föranleddes av vad departementschefen förordade;

V. att motionerna I: 683 och II: 826 samt I: 684 och II: 827 icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att motionerna I: 685 och II: 825, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Ragnar Bergh*, utan angiven mening;

2) av herr *Thorsten Larsson*, likaledes utan angiven åsikt; samt

3) av herr *Widén*, som ansett, att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 674 och II: 815, besluta, att det läroverk för vuxna som föreslagits inrättat i Norrland skulke förläggas till Östersund.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Sedan vi nu i två dagar diskuterat undervisningsfrågor och hithörande problem kan det inte falla mig in att här ta upp någon stor debatt om föreliggande utlåtande nr 124, där det bl. a. behandlas ett motionspar, nr 685 i första kammaren — som jag varit med om att väcka — och nr 825 i andra kammaren.

I dessa motioner hemställes bl. a. att det medges att kostnad för resa från och till hemorten vid muntlig kurs vid läroverk för vuxna må ersättas till den del den överskrider 15 kronor per kurs, dock att lägre belopp än 10 kronor per

Ang. vidgad vuxenutbildning

kurs ej må utbetalas. Vidare har vi i dessa motioner hemställt att en geografisk fördelning av vuxenundervisningen måtte kunna ske. Vi är på det klara med att en sådan fördelning inte kan genomföras med mindre än att en ganska ingående utredning verkställes. Beträffande denna del av motionen har utskottet skrivit att det förutsätter att den pågående gymnasieutredningen tar upp dessa problem till prövning. Jag har därför, herr talman, i denna del av motionen inte något yrkande.

När det däremot gäller kostnaderna för resor vid de muntliga kurserna vill jag vidhålla de synpunkter, vilka ligger till grund för yrkandet i motionerna. Det är ju ganska självklart att om vuxenundervisningen, som hittills varit koncentrerad till en enda plats i landet och i fortsättningen enligt förslaget skall förläggas till två platser, kommer resorna i samband med genomgången av muntliga kurser att betinga mycket varierande belopp beroende på elevernas boendeort. Under sådana omständigheter anser vi att det är synnerligen berättigat med en utjämning i enlighet med motionens syfte. När nu utskottet har avstyrkt denna del av motionen, vill jag ändå understryka det angelägna i att vi får en lösning av dessa problem.

Med anledning av det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motion nr 685 i första kammaren och nr 825 i andra kammaren i vad avser frågan om bidrag till resekostnader.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill här ta till orda i anledning av en till utskottets utlåtnade fogad reservation, som gäller förläggningssorten för det vuxenläroverk som skall inrättas i Norrland.

Sådana här frågor om olika statliga institutioners och inrättningsars förläggande har ju varit föremål för riksdagens behandling och diskussion vid ett flertal tillfällen under denna vår, och det är ju klart att denna sak är av vikt. När vi nu har frågan uppe om det vuxenläroverk som skall inrättas i Norr-

land, kan kanske en och annan tycka att denna inrättning väl inte har den storlek och den betydelse, att det skulle behöva bli resonemang om förläggningen av läroverket. Om man då jämför detta med t. ex. tekniska läroverk och liknande skolor, är jag naturligtvis den förste att medge att det är en viss gradskilnad, men lika fullt tror jag att det finns skäl att något beröra det hela.

Studiesociala utredningen, som har hand om dessa utredningsspörsmål, har diskuterat olika förläggningsplatser i Norrland, och den har då slutligen stannat för Härnösand. I utredningen resoneras en del om kommunikationerna — detta framgår också av reciten i utskottsutlåtandet — och även utskottet säger att då Östersund inte kan komma i fråga, beror detta på bristfälliga kommunikationer. Med anledning av en framställd interpellation i denna kammar för en tid sedan har kommunikationsministern rätt upp begreppen här och sagt att det på dessa kommunikationsområden väl i stort sett råder paritet, och kommunikationsministern var angelägen att i det sammanhanget betona, att hade studiesociala utredningen föreslagit Härnösand som förläggningssort, var det av andra skäl än kommunikationerna. Jag utgår då ifrån att när det gäller förläggningen till Östersund och Härnösand och andra orter, som är nämnda, är de faktorer som spelar in i fråga om det rent kommunikationsmässiga genom denna interpellation så att säga borta ur argumenteringen, när det alltså är konstaterat att denna paritet föreligger.

När jag då talar för dels Östersund, dels vad man kan kalla för en region som man vill benämna det inre Norrland, har vi våra speciella problem. Vi har under årens lopp här inte haft så lysande utbildningsmöjligheter i olika avseenden. Långt in på 1950-talet hade Jämtlands län en siffra för de årskullar, som genomgick gymnasieutbildning, som väsentligt underskred riksmedeltalet. Det kan således sägas att det i detta avseende nog råder i dessa bygder vad man kan kalla ett uppdämt utbildningsbehov.

Ang. vidgad vuxenutbildning

Vi har också nu i Östersund försökt att bygga ut vårt skolväsen. Vi har i dag samtliga tre gymnasiegrevar — allmänbildande gymnasium, handelsgymnasium och tekniskt gymnasium — och detta bör väl också vara av betydelse då man skall bedöma den kommande lärarkryteringen till detta vuxenläroverk.

Jag har nämnt inre Norrland, och jag tror att vi inte bara bör se detta ur så att säga förläggningens synvinkel utan ta med hela denna region vid bedömningen.

Vi har, som jag nämnde, en hel del problem i det inre Norrland som är svåra att lösa. När vi i denna kammare diskuterade kommunindelningen, fördes in i debatten ett enligt min mening riktigt och realistiskt begrepp, nämligen centralitetsbegreppet. Jag vill påminna om detta. Kan vi skapa några orter även i det inre Norrland med en sådan centralitet, vilket innebär att de kan tillhandahålla omlandet en viss service, vore det enligt min uppfattning synnerligen värdefullt.

Herr talman! Jag vill inte plädера längre. Det sagda torde vara till fyllest, och jag yrkar sålunda bifall till den av mig till utlåtandet fogade reservation 3.

Herr OLSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Tillåt mig först uttrycka min tillfredsställelse över att det avses att vuxenundervisning nu skall ordnas även för Norrlands vidkommande. Där föreligger ju faktiskt, som herr Widén nyss nämnde, ett mycket stort behov av en vuxenutbildning med hänsyn till de små möjligheter till gymnasieutbildning och för övrigt även till annan skolutbildning, som vi har haft speciellt i Norrlands inland.

Jag måste säga att jag i likhet med herr Widén är något förvånad över förslaget till förläggningensort för Norrlands vuxengymnasium. Enligt förslaget skall gymnasiet förläggas till Härnösand. Det största behovet av vuxenutbildning i Norrland föreligger i Norrlands inland.

Vad Jämtlands län beträffar var det så sent som år 1959 inte mer än ungefär 8 procent av årskullarna, som hade möjlighet att få gymnasieutbildning inom länet. Då fanns bara ett gymnasium i länet, nämligen i Östersund. Tidigare, 1954 eller 1955, var det inte mer än knappt 5 procent av årskullarna, som hade möjlighet att inom länet få gymnasieutbildning.

För att nu göra en jämförelse med grannlänet, Västernorrlands län, vill jag nämna, att detta län har nio gymnasier, och att sju av dessa är inrättade sedan ganska lång tid tillbaka. För att fullfölja jämförelsen vill jag nämna, att invånarantalet är ungefär dubbelt så stort i Västernorrlands län som i Jämtlands län. I Jämtlands län har vi, som sagt, haft bara ett gymnasium, medan Västernorrlands län haft sju. Detta medför att utbildningen för de vuxna inom södra Norrlands inland helt naturligt släpat efter i ganska betydande utsträckning.

Som herr Widén framhöll, borde med hänsyn till nu befintliga gymnasier Östersund komma i första hand som förläggningensort för ett nytt vuxengymnasium. Vi har där såväl ett allmänt gymnasium som tekniskt gymnasium och handelsgymnasium. Det har inte varit förenat med några svårigheter att få lärare till dessa skolor. Det är vår förhoppning, att om vi får den nya skolan, det även skall vara möjligt att lätt tillgodose dess behov av lärare.

För ett vuxengymnasium fordras att alla tre typerna av gymnasier finns representerade i närheten. I Härnösand finns för närvarande inte något handelsgymnasium. Man har hänvisat till ett samarbete med handelsgymnasiet i Sundsvall, vilket naturligtvis torde medföra vissa besvärligheter.

Jag har för min del den uppfattningen, att vuxenutbildningsdelegationen, som lagt fram förevarande förslag, som huvudsakligen mot en förläggning av nu ifrågavarande gymnasium till Östersund ansett sig bära åberopa att Östersund ur kommunikationssynpunkt ligger sämre till än Härnösand. Det är tydligt att detta motiv har accepterats såväl i proposi-

Ang. vidgad vuxenutbildning

tionen som av utskottet i dess utlåtande. Emellertid är detta ett påstående, som är mycket svagt grundat och till vissa delar helt missvisande. Det bör därför inte stå oemotsagt i detta sammanhang. I sak förhåller det sig i stället så, som herr Widén nämnde, att Östersunds och Härnösands kommunikationer är ungefär lika goda eller dåliga. De bägge städerna kan nog i detta hänseende anses vara tämligen jämställda. När det gäller Norrlands inland, där det största behovet av vuxenutbildning är för handen, är Östersund betydligt bättre beläget ur kommunikationssynpunkt. Den viktigaste kommunikationsleden här är trots allt inlandsbanan, som sträcker sig genom hela Norrlands inland. För de södra delarna av detta område, d. v. s. Härjedalen och Jämtland, är Östersund såväl ur kommunikationssynpunkt som i övrigt den egentliga centralorten. Det torde väl inte erfordras några ytterligare motiveringar för att konstatera, att för dessa bygder ligger Östersund bäst till.

I fråga om norra Norrlands inland säger delegationen: »Utöver vad som redan anförts om de dåliga kommunikationerna från Jämtland till norra Norrland skall särskilt framhållas att Härnösand även för elever från södra Lappland torde vara att föredraga ur kommunikationssynpunkt.»

Jag vill i likhet med herr Widén hänvisa till kommunikationsministerns svar på herr Widéns interpellation den 13 april i år, där han säger: »De ur lokaliseringssynpunkt viktigaste förbindelserna mellan Östersund och övriga Norrland torde emellertid vara tågförbindelserna. Med avseende på dessa kan Östersund knappast sägas vara sämre lottat än andra relativt närbelägna städer, t. ex. Härnösand. Båda städerna kan således nås av resande med tåg från övre Norrland via norra stambanan från Boden med dess sidolinjer ut till kusten och in i landet. Vidare har båda städerna anslutning till samma tåg på huvudlinjen. Skillnaden i restid till och från orter i övre Norrland är för flertalet förbindelser liten och varierar mel-

lan 10 minuter och tre timmar och 15 minuter. När det gäller förbindelserna med platser utefter inlandsbanan ligger Östersund i regel bättre till än Härnösand.»

Här står alltså två auktoritativa uttalanden mot varandra. Med all respekt för vuxenutbildningsdelegationens sakkunskap håller jag dock bestämt på att kommunikationsministern är en säkrare källa i trafikfrågor. Till de säkra källorna i fråga om restider får väl också Sveriges Kommunikationer räknas. Ett studium av denna skrift säger att snabbaste förbindelsen mellan Hoting, vilken är utväxlingsstation från inlandsbanan mot Härnösand, och Östersund tar två timmar och 35 minuter, medan snabbaste förbindelsen mellan Hoting och Härnösand tar fem timmar och 40 minuter, alltså mer än dubbelt så lång tid. Hur delegationen under dessa förhållanden kunnat komma fram till att Härnösand även för elever från södra Lappland torde vara att föredraga framför Östersund ur kommunikationssynpunkt, är faktiskt en gåta. Av utskottets motivering framgår att just kommunikationssynpunkten varit avgörande för lokaliseringen av vuxengymnasiet för Norrland. Då delegationens premisser i detta fall tydligen varit felaktiga, anser jag att mycket starka skäl föreligger att frångå delegationens förslag.

Jag ber därför, herr talman, att i likhet med herr Widén få yrka bifall till den av honom vid utskottets utlåtande fogade reservationen nr 3.

Häri instämde herr *Wikner* (s).

Herr **PERSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Jag tror att jag kan yttra mig ganska objektivt i denna fråga eftersom jag inte bor ens i närheten av de i denna fråga aktuella platserna. Jag kommer inte att ta upp alla aspekter i dessa frågor, eftersom jag förmodar att herr Palme, som är ordförande i gymnasieutredningen, har något att förmäla i detta ärende.

Till att börja med vill jag säga, att utskottet är fullt ense med utredningen

Ang. vidgad vuxenutbildning

och departementschefen när det gäller vuxenutbildningens stora betydelse; på den punkten behöver vi inte spilla många ord eftersom vi är fullständigt ense.

Det finns emellertid en punkt där utskottet inte har kunnat uppnå enighet, vilket ju framgått av det resonemang som har förts här i kammaren under denna punkt. Det gäller var detta vuxenläroverk skall förläggas, som nu skall komma till stånd i Norrland. Att det bör förläggas till Norrland är vi också ense om. Det är bara förläggningsorten som skiljer utskottets majoritet och reservanterna åt. Såsom framgår av både delegationen och utskottet har flera orter varit på förslag när det gäller förläggningen av detta läroverk till Norrland. Det har bl. a. varit tal om Luleå, Gävle och Östersund.

Vuxenutbildningsdelegationen som har utrett denna fråga har, som har framgått av de anföranden som hållits av herrar Widén och Olsson, föreslagit att detta läroverk skulle förläggas till Härnösand. Utskottet har också stannat för detta. Det har funnit att de skäl som delegationen i detta hänseende framfört har varit bärande och godtagbara.

Det har ju talats rätt mycket om kommunikationssynpunkterna när det gäller förläggningen av läroverket till Härnösand, och jag förmodar att delegationen har undersökt kommunikationsmöjligheterna, innan den har bestämt sig för Härnösand. Herr Erik Olsson sade att det var en gåta, hur man hade kunnat komma fram till att Härnösand skulle vara lämpligast också för eleverna från södra Lappland. Det måste väl ändå vara på det sättet, att det är lättare för eleverna uppifrån lappmarken att komma till Härnösand. Den som rest inlandsbanan några gånger vet ju att det inte går så snabbt på den järnvägen. Förbindelserna är betydligt snabbare utefter kusten. Därför tycker jag för min del, och det menar också utskottet, att det vore tokigt att förlägga just detta läroverk till Östersund med hänsyn till framför allt norra Norrland, ty då måste ju kommunikationerna, som jag

nyss nämnde, bli betydligt sämre. Jag kan också nämna att när det gäller norra Dalarna är kommunikationerna betydligt sämre till Östersund än till Härnösand.

Men det är ju inte bara de synpunkterna som varit avgörande för utskottet. Avgörande har också varit det befolkningsunderlag som finns för de här bägge platserna. Delegationen har undersökt detta på tre orter, Östersund, Härnösand och Luleå. I det fallet ligger Härnösand ett betydande stycke framför de bägge andra platserna. Härnösand har ett befolkningsunderlag på 650 000 människor jämfört med 450 000 inom en lika stor region kring Östersund.

Herrarna Widén och Olsson nämnde här, att årskullarna till gymnasierna har varit mycket ofördelaktiga i detta område, alltså Jämtland och Härjedalen. Men jag tror att det finns liknande platser på andra ställen också i vårt land, där ett så ringa antal av årskullarna går till gymnasiet. Jag skulle tro att det är så på många platser i Norrland och kanske också längre söderut, så det är inget bärande skäl för att inte förlägga gymnasiet till Härnösand.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan i detta avseende.

Herr Svanström har ställt ett yrkande om bifall till motion I: 685 angående resebidrag till eleverna vid gymnasiet för vuxna. Men riksdagen kan väl inte bifalla ett förslag om en så stor anordning utan att det föregås av en utredning. Jag ber alltså att också på den punkten få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande vad utskottets talesman anförde angående rese-möjligheterna från övre Norrlands inland, då mest södra Lappland nämndes, vill jag säga, att under alla förhållanden och hur sakta tågen än går på inlandsbanan, är 2 timmar och 35 minuter mindre än 5 timmar och 40 minuter. Det är skillnaden i restid mellan Hoting och Östersund respektive Härnösand. Detta

Ang. vidgad vuxenutbildning

är fakta, herr Persson, som man inte kan komma ifrån, och dessa fakta är hämtade ur Sveriges Kommunikationer. Jag skulle för övrigt tro att jag har rest inlandsbanan fler gånger än herr Persson.

Vidare säger kommunikationsministern i sitt interpellationssvar att rese-möjligheterna från norra Norrlands inland till Östersund är bättre än till Härnösand. Det anser jag också vara fakta, som man får ta hänsyn till. Ytterligare säger han, att restiderna från övre Norrland till Östersund respektive till Härnösand skiljer sig på mellan 10 minuter och 3 timmar 15 minuter. Det är också fakta, och eftersom nu kommunikationerna betytt så mycket i detta sammanhang, vill jag understryka dessa fakta.

Herr PERSSON, EINAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Erik Olsson vill jag bara säga, att läroverket för vuxna i Härnösand eller Östersund inte bara skall betjäna människorna i inlandet utan också dem som bor efter kusttrakterna och längst uppe i Norrland. Jag skulle väl tro att restiden från t. ex. Luleå till Härnösand är mycket kortare än från Luleå till Östersund.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag borde egentligen inte behöva tillägga så mycket utöver vad herr Persson redan sagt, men eftersom den utredning som ligger till grund för propositionen direkt apostroferats i debatten, vill jag ändå försöka värja mig litet för de jämtländska attackerna.

Vi har för närvarande ett vuxenläroverk i Norrköping. Det har under de år det verkat visat alldeles utmärkta resultat, och när man därför vill bygga ut vuxenutbildningen, var det skäl att ta fasta på den undervisningsform som vuxenläroverket representerar, nämligen en kombination av korrespondensstudier

i hemmet och muntliga kurser med handledning på en centralort. Det är alltså en undervisningsform, som riktar sig till ungdom eller vuxna som förvärvsarbetar och som ofta bor i glesbygder eller mindre tätorter.

Den expansion utredningen föreslog och Kungl. Maj:t har lagt fram förslag om, omfattade två ting, dels en utbyggnad på den merkantila och tekniska sidan av vuxenläroverket i Norrköping, dels en förläggning av ett nytt vuxenläroverk till Norrland. Även om vuxenläroverket i princip har en riksmässig rekrytering, har det i praktiken visat sig, att rekryteringen blir ganska regionalt betonad. Det är från grannlänen till Östergötland, och från Östergötland självt som många elever har rekryterats.

Eftersom landsdelen Norrland har missgynnats på utbildningens område och inte minst på vuxenutbildningens — det finns mycket få kvällsgymnasier i Norrland — fann utredningen skäl att i första hand satsa på ett nytt vuxenläroverk i Norrland, och detta är ju för regionen Norrland här det väsentliga. Det är synd att strid skall uppstå om förläggningen inom denna region.

Jag vill betyga för herrar Erik Olsson och Widén, att vi ägnade mycket stor omsorg åt denna förläggningsfråga. Det var tre saker som avgjorde i valet mellan Härnösand och Östersund.

För det första var det kommunikationerna. Jag tycker det är ostridigt, som herr Persson påpekade, att det går snabbare att resa utmed kusten ned ifrån norra Norrland. Det är en av fördelarna med den politiska agitationen att man lär sig kommunikationerna, så att man också kan utnyttja kunskaperna i praktisk utövning. Och för det rekryteringsområde som södra Norrland innebär, d. v. s. området söder om Härnösand ned genom Gävleborgs län, ligger Härnösand alldeles uppenbart bäst till. Det var det första skälet och jag behöver här inte tillägga mer utöver vad herr Persson sagt.

Det andra skälet är, som också herr Persson framhöll, att befolkningsunderlaget i regionen kring Härnösand är så

ojämförligt mycket starkare än den kring Östersund.

Det tredje skälet var att man måste leta upp en plats, där det fanns såväl ett allmänt gymnasium som ett tekniskt gymnasium och ett handelsgymnasium. Sådana finns i Östersund, och det är en styrka. Men de finns också i området Härnösand-Sundsvall. Den pedagogiska expertisen bedömde då saken så, att båda fackgymnasierna i Östersund befinner sig i ett uppbyggnadsskede, och om man ytterligare pålade dem den mycket svåra uppgift som det innebär att vara bas för vuxenläroverket, skulle det fresta deras krafter mycket hårdare än om man valde de väl etablerade fackgymnasierna i Härnösand-Sundsvall.

Det var de tre skälen som avgjorde valet. Jag vill betyga för herrar Widén och Olsson, att det var efter moget övervägande som vi till sist valde Härnösand.

Beträffande herr Svanströms förslag att man skall införa särskilda resestipendier, vill jag säga att förslaget visserligen är behjärtat, men att det faktiskt strider mot de principer, som vi har på denna speciella del av det studiesociala området. Eleverna vid vuxenläroverket kan få ett räntefritt lån på 2 500 kronor och stipendier upp till 960 kronor.

När vi skulle göra något på det studiesociala området för dessa elever, fann vi det viktigaste vara att sätta in ett rejält tilltaget stipendium på 2 000 kronor för att de skulle kunna ta ledigt under någon period före slutexamen — det är då pressen är hårdast för den som kombinerar studier och förvärvsarbete. Jag tror det var den mest effektiva formen att sätta in de medel, som kunde tänkas vara tillgängliga för studiesociala åtgärder, på detta område.

Allra sist, herr talman, vill jag säga att jag betraktar denna proposition som ett viktigt steg i skapandet av en vuxenutbildning, som skall ge en del av de människor en chans i efterhand, som inte hade tillfälle av ekonomiska, sociala eller andra skäl att få del av högre utbildning under 50-talet. Det är en

Ang. vidgad vuxenutbildning

konsekvens av den väldiga efterfrågan på utbildning, att trots den snabba expansionen av utbildningsväsendet många inte har kunnat komma in vid gymnasierna. Det är också många som med bitterhet måste säga sig, att om de hade varit 10 år yngre, så hade de kunnat efterfråga en utbildning som inte stod dem till buds när de var unga.

Jag tror också, som jag tillät mig understryka i går, att vuxenutbildningen är ett viktigt steg såväl i skolreformen som i en konstruktivt bedriven arbetsmarknadspolitik. Vi kommer i ett läge, där det reguljära skolväsendet på ett helt annat sätt än hittills kopplas in i arbetsmarknadspolitiken.

Förslaget i år är ett första steg, och jag tror att det finns betydande möjligheter att på många olika områden skapa en effektivt anordnad utbildning, lämpad för de vuxna.

Herr SVANSTRÖM (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Palme, att jag har den största förståelse för värdet av de åtgärder som man har föreslagit och vidtagit i syfte att främja vuxenundervisningen.

Lån och stipendier är lika för alla, oberoende av var man bor, men vad som är olika beroende på bostadsort är resekostnaderna vid de korta kurserna.

Inte ens herr Palme har med sin strålande förmåga att framställa saken lyckats övertyga mig om att det inte är en rättvisesak, som vi föreslår i vår motion, nämligen en utjämning av resekostnaderna. Jag skulle därför, herr talman, gärna se att inte detta betraktas som en stor fråga som kräver stor utredning, såsom herr Einar Persson gjorde, utan jag vill att vi så snart som möjligt skall kunna komma fram till en lösning av densamma.

Herr OLSSON, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! För att undvika missförstånd vill jag i anledning av herr Palmes anförande påpeka, att jag inledde mitt anförande här med att uttrycka vår

Ang. vidgad vuxenutbildning

stora tillfredsställelse över att vi skulle få ett läroverk för vuxna till Norrland.

Jag kan ändå inte riktigt komma ifrån det här med resorna. Nu sade herr Persson och herr Palme, att det går snabbast att resa efter kusten till Härnösand. Ja, med snabbaste dagtåg från Boden till Östersund och snabbaste dagtåg från Boden till Härnösand skiljer det på tio minuter till Härnösands fördel. Det är naturligtvis tid, det också!

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag har inte förnekat att studiesociala utredningen har utfört ett omsorgsfullt arbete på det här området. Jag är fullt övertygad om att den har gjort det.

Nu säger herr Palme, att även om dessa vuxenläroverk har riksrekrytering, kan man trots det skönja en viss tendens till lokal- och regionrekrytering, och han nämnde i det sammanhanget avståndsförhållandena.

En region tycks alltså sträcka sig från Luleå till Östersund. Jag måste säga att det är en rätt vidsträckt region, stor och lång och bred i alla avscenden. Avståndet här tror jag inte spelar någon så förskräckligt stor roll. Men om man nu räknar med så stora regioner, herr Palme, faller väl argument nr 2, att Östersunds omgivning skall ha 450 000 invånare och Härnösands närmaste omgivning 650 000, till marken.

Sedan vill jag säga, att det naturligtvis är mycket vackert och uppmärksamt att man inte på Östersunds skolstyrelse vill lägga ytterligare besvär med att sköta om ett vuxenläroverk, när Östersunds två fackläroverk, som herr Palme nämnde, befinner sig i ett uppbyggnadsskede. Detta vittnar om ett mycket förstående sinnelag, och jag tycker om det. Men jag undrar ändå om man inte i Östersund är villig att ta på sig besväret — jag tror att man i alla fall inte tänker sig att hålla på med uppbyggnaden hur länge som helst. Man har praktiskt taget slutat med att bygga upp läroverken. De är klara nu.

Herr PALME (s):

Herr talman! Till her Svanström vill jag bara säga, att det ändå är en väsentlig förbättring ur rättvisesynpunkt om man får ett vuxenläroverk till en region där det tidigare inte har funnits något sådant. Resekostnaderna för den som begivit sig från Luleå till Norrköping har ju varit högst betydande.

Nu är det studiesociala systemet över huvud taget uppbyggt på det sättet, att den typ av resebidrag som herr Svanström avser är införd för mycket unga personer — 16—18-åringar — medan man för äldre personer inte på något håll i det studiesociala systemet har denna typ av resebidrag, utan de får ett belopp som de kan använda efter eget gottfinnande. Den principen har vi inte velat bryta just på det här området.

Till herr Widén vill jag säga, att vi självfallet tilltror läroverket och skolstyrelsen i Östersund förmågan att göra stordåd på utbildningens område. Men den pedagogiska expertis vi hade tillgänglig inom utredningen anförde, att det är lättare, om man har två läroverk som har existerat länge och har en väl inarbetad lärarkår och en inarbetad ställning på platsen, att ta på sig den extra börda, som det innebär att vara bas för ett vuxenläroverk, än om man som i Östersund har två helt nya och ännu ganska små fackgymnasier.

Även om man har stor tilltro till skolstyrelsen i Östersund, tycker jag att man vid en objektiv jämförelse måste komma till det resultatet, att det ur olika synpunkter bör vara lättare att ordna saken i Härnösand. Jag är nämligen övertygad om att herr Widén tilltror även skolstyrelsen i Härnösand framåtanda och viljestyrka på det här området.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten I hemställt.

I fråga om punkten II, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Widén vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 124 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Widén vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Sedermera gjordes i enlighet med de avseende punkten III förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 685 och II: 825 i förevarande del; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna IV—VI hemställt.

Om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av väckta motioner om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Boman m. fl.* (I: 96) och den andra inom andra kammaren av herr *Källstad m. fl.* (II: 146), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att Religionspedagogiska institutet i Uppsala av statsmedel skulle tilldelas ett årligt anslag av 25 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 96 och I: 146 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Bengtson*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Widén*, *Staxäng* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Andersson* i Knäred och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 96 och II: 146, till Religionspedagogiska institutet för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Den reservation, som jag nu skall tala för, går ut på att Religionspedagogiska institutet i Uppsala skall få ett anslag på 25 000 kronor. Jag förstår att kammarens ledamöter vet det allra mesta om verksamheten vid detta institut, men det kanske ändå är tillåtet att erinra om att institutet skall verka för religionspedagogisk forskning, förmedla denna forsknings resultat till det pedagogiska arbetsfältet samt bidra till utbildningen och fortbildningen

Om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala

av undervisare i kristendom. Det är alltså enligt mångas uppfattning en mycket viktig uppgift som detta institut har sig förelagd.

Utskottets majoritet erinrar i sin skrivning om att denna fråga var uppe till behandling så sent som i fjol och säger vidare: »Statskontoret hade i avgivnet yttrande över motionerna pekat på de möjligheter som förelåge för Religionspedagogiska institutet att ansöka om bidrag från vissa befintliga riksstatsanslag.» Med hänsyn härtill avstyrktes motionerna. Därefter säger utskottet: »Enligt utskottets mening har några omständigheter icke tillkommit sedan i fjol som synes böra föranleda utskottet till ett annat ståndpunktstagande — — —.»

Det har emellertid tillkommit en rätt väsentlig omständighet i detta fall, nämligen att den utväg, som statskontoret hänvisar till och som utskottet föll för, i själva verket inte står till buds. Institutet har hos statens råd för samhällsforskning — som alltså utgör en av de av statskontoret angivna möjligheterna att få bidrag — begärt 12 000 kronor för att genomföra ett projekt om läroboksforskning i ämnet kristendoms kunskap, avseende enhetsskolans — eller skall vi säga numera grundskolans — högstadium. Det blev blankt avslag på den framställning som institutet gjorde.

Det här goda rådet från statskontoret tycker jag påminner mig om en artig person, som pekar på en dörr och säger åt vederbörande att innanför den dörren finns det oanade möjligheter. Men dörren är låst, och det finns inte någon nyckel tillgänglig för vederbörande att öppna dörren med. Då har man ju inte så förfärligt stor glädje av alla de skatter, som finns bakom denna dörr. Precis på samma sätt ligger det till med majoritetens inom statsutskottet funderingar om möjligheterna för detta institut att erhålla pengar på annat håll.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid detta utlåtande.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Axel Johannes Andersson säger — jag skall försöka komma ihåg hela namnet den här gången — att denna fråga var före också vid 1961 års riksdag. Då fanns det en motion på denna punkt, i vilken begärdes ett anslag av 25 000 kronor, som man emellertid föreslog skulle utgå ur kyrkofonden. Det säger man emellertid inte i årets motion. Det är också sant som herr Axel Johannes Andersson säger, att statskontoret i fjol avstyrkte framställningen, vilket också har skett i år. Skolöverstyrelsen lämnade emellertid trots detta ett bidrag på 10 000 kronor till detta institut för anordnande av s. k. arbetskurser. Jag tror nog att samma möjlighet skulle kunna yppa sig även under nästa budgetår.

Herr Axel Johannes Andersson säger att institutet är mycket värdefullt för fortbildningen. Ja, man kan ju fråga sig om det är nödvändigt med detta institut när det gäller fortbildning för lärare. Skolöverstyrelsen anordnar ändå kurser av detta slag, och det finns väl möjligheter för skolöverstyrelsen att även anordna fortbildningskurser i kristendoms kunskap om den finner att behovet är tillräckligt stort för anordnande av sådana kurser.

Frågan om anordnande av kurser är väl emellertid inte det mest väsentliga i detta sammanhang, utan meningen är ju, såsom framgår av motionen till årets riksdag, att institutet skall utbyggas till ett relativt stort kansli. Vad som nu föreslås, alltså ett anslag på 25 000 kronor, är endast första etappen på vägen. I motionen sägs det nämligen, att man syftar till att anställa en heltidsanställd direktor med vetenskaplig meritering, t. ex. med docentkompetens och därjämte med pedagogisk utbildning, en heltidsanställd kanslist, institutionslokaler med utrymme för kansli, bibliotek, arkiv och sammanträdesrum samt inredning av dessa lokaler.

Det är just dithän man syftar med motionen och med den föreliggande reservationen, och jag undrar ändå om det är lämpligt att riksdagen går med på

Om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala

tanken att man skall bygga ut ett så pass stort kansli för detta ändamål. Jag tror för min del att det gäller för riksdagen att vara försiktig härvidlag. Skulle riksdagen bevilja dessa 25 000 kronor för nästa år, är jag säker på att det kommer som ett brev på posten en begäran att till följande år få ett betydligt större anslag för att kunna fullfölja de planer som skisseras i den motion, till vilken reservanterna yrkar bifall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Herr Einar Persson erinrade om att institutet en gång hade fått ett anslag av skolöverstyrelsen på 10 000 kronor till två kurser. Detta är alldeles riktigt; och jag tycker att det talar för att skolöverstyrelsen anser dessa kurser värdefulla för fortbildningen. Herr Persson trodde tydligen inte att det var nödvändigt med någon sådan här fortbildning, i varje fall inte genom institutets försorg, men det nämnda anslaget visar ju att skolöverstyrelsen har ansett det lämpligt att utnyttja institutet just för denna fortbildning.

Nu litade väl institutet på att man fått dessa pengar och på vad statskontoret sagt beträffande möjligheterna i fortsättningen, och så bestämde man sig för att anordna två kurser även denna sommar; men se då hade inte skolöverstyrelsen tillräckligt med pengar utan institutet fick denna gång bara 5 000 kronor, alltså till en kurs. Men eftersom man tagit emot anmälningar till bägge kurserna måste man ju försöka genomföra dem på något sätt, och det blir väl som vanligt så att man tvingas försöka titta fram.

Sedan tror jag att herr Einar Persson överdriver mycket när han menar att det här skulle vara fråga om att bygga upp något stort verk. Med de summor man är van att röra sig med inom institutet tror jag inte att man siktar så förfärligt långt. För närvarande har man sitt kansli i direktorns bostad, och jag

skulle tro att också hans ersättning är synnerligen blygsam. Vad man önskar är naturligtvis att kunna arbeta under något så när fasta förhållanden, att från år till år veta vad man har att röra sig med och kunna inrätta sin verksamhet därefter.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag har aldrig sagt att dessa kurser inte skulle vara värdefulla. De kan nog ha en viss uppgift att fylla, men jag tycker ändå att det bör vara skolöverstyrelsen som anordnar kurserna i detta ämne lika väl som den gör det i andra ämnen. Skolöverstyrelsen kan enligt min mening anordna sådana här kurser om den anser det lämpligt.

Herr Axel Johannes Andersson nämnde att jag skulle ha sagt att det här var fråga om att bygga upp ett stort verk. Jag talade varken om ett stort eller om ett litet verk, utan om ett relativt stort kansli. Och man måste ju hålla med om att motionen innebär att det skulle bli ett relativt stort kansli. För institutet dessa 25 000 kronor nu, skall det i första omgången bli en deltidsanställd direktor med 15 000 kronor i lön, vilket väl ändå inte är så blygsamt. Och nästa etapp blir kanske att direktorn skall heltidsanställas.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp) kort genmäle:

Ja, herr talman, mitt genmäle skall bli mycket kort. Jag vill bara fråga herr Einar Persson, om han tror att fortbildningskurserna blir billigare därest skolöverstyrelsen anordnar dem.

Herr PERSSON, EINAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara svara herr Axel Johannes Andersson, att det tror jag inte, men jag anser att alla fortbildningskurser bör ligga i samma hand, nämligen skolöverstyrelsens.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga, att det är en ganska spridd uppfattning vi företräder när vi anser att

Om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala

det kan vara värdefullt med dessa fortsättningskurser och att vi skall försöka få dem till stånd. Jag förstår att herr Persson hänvisar till skolöverstyrelsen, men vi vet ju hur mycket — d. v. s. litet — som då blir av det hela. Om man bara kunde hänvisa till denna styrelse och tro att allt då skulle bli bra, så vore det ju relativt enkelt. Jag tror emellertid att det behövs en påstötning i någon form.

Sedan herr Andersson i Örnköldsvik sagt, att han ansåg att skolöverstyrelsen har visat att den värdesätter dessa fortbildningskurser, måste han ta tillbaka det ögonblicket därefter, när han hänvisade till att institutet en gång verkligen hade fått ett anslag men att det sedan inte blivit mycket mer. Jag har den bestämda uppfattningen att det vore bra om vi kunde komma fram till ett beslut om ett väl avvägt anslag för dessa ändamål. Jag vill understryka, att om man går in för en kursverksamhet av det slag jag här har talat om behöver man inte därför befara alla möjliga och, herr Persson, alla omöjliga konsekvenser av det. Man kan dock komma fram till realistiskt avvägda och hyggliga resultat. För övrigt har jag ingenting att tillägga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 125, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;
Nej — 62.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av centrala sjukvårdsberedningen m. m.;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1962/63 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i det till grund för samarbetet inom SAS liggande konsortialavtalet;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa televisionsfrågor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1962/63; och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar m. m.,

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

varvid utlåtandet nr 128 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av obeskattade varor på tullflygplats, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 2 mars 1962 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 140, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag,

dels hemställt om riksdagens yttrande över den utvidgning i försäljningsrätten i tax-free shops, som föreslagits i propositionen; samt

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

Genom propositionen hade för riksdagens yttrande framlagts fråga om viss ändring av gällande bestämmelser rörande försäljning av obeskattade varor i s. k. tax-free shops på tullflygplats. Avsikten vore att i den internordiska trafiken möjliggöra att den skattefria försäljningen av tobaksvaror och rusdrycker överflyttades från flygplanen till tax-free shops. Överflyttningen inginge som ett led i rationaliseringssträvandena inom SAS och syftade till besparingar för detta företag. Samtidigt ökades möjligheterna till kontroll över försäljningen.

I propositionen hade vidare föreslagits, att riksdagen skulle bemyndiga Kungl. Maj:t att, då riksdagens beslut icke utan olägenhet kunde avvaktas, provisoriskt förordna om ändring av de

skattesatser som gällde enligt 1957 års förordning om skatt på sprit och vin. Sådant förordnande skulle inom viss kortare tid underställas riksdagen för godkännande. Förslag till bestämmelser i ämnet hade intagits i en särskild förordning med begränsad giltighetstid.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 696, av herr *Öhman m. fl.*, och II: 840, av herr *Hagberg m. fl.*,

2) de likalydande motionerna I: 703, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 862, av herr *Rimmerfors m. fl.*,

3) de likalydande motionerna I: 704, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 860, av herr *Hedlund m. fl.*,

4) de likalydande motionerna I: 705, av herr *Hagberg m. fl.*, och II: 859, av herr *Heckscher m. fl.*,

5) de likalydande motionerna I: 706, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 861, av herr *Ohlin m. fl.*, samt

6) motionen II: 816, av herr *Lundberg*.

I motionerna I: 703 och II: 862 hade hemställts, att riksdagen i sitt yttrande över den ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av obeskattade varor på tullflygplats, som departementschefen föreslagit, måtte avstyrka förslaget att rätten till inköp av skattefria rusdrycker skulle utvidgas till att omfatta även resenärer i internordisk trafik.

I samtliga övriga i anledning av propositionen väckta motioner hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 140 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas — måtte

1) med bifall till de inbördes likalydande motionerna I: 696, av herr *Öhman*

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

m. fl., och II: 840, av herr Hagberg m. fl., I: 704, av herr Bengtson m. fl., och II: 860, av herr Hedlund m. fl., I: 705, av herr Hagberg m. fl., och II: 859, av herr Heckscher m. fl., I: 706, av herr Lundström m. fl., och II: 861, av herr Ohlin m. fl., ävensom motionen II: 816, av herr Lundberg, avslå propositionen i vad densamma avsåge förslaget till förordning angående rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.; ävensom

2) i anledning av vad i propositionen föreslagits rörande utvidgning av försäljningsrätten i tax-free shops på tullflygplats samt med avslag å de likalydande motionerna I: 703, av herr Bengtson m. fl., och II: 862, av herr Rimmerfors m. fl., i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i betänkandet anfört i denna del.

I sitt yttrande över förslaget till förordning angående rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m., hade utskottet bland annat anfört följande:

»I propositionen uttalar departementschefen att han gjort sitt ställningstagande i förevarande fråga utifrån praktiska utgångspunkter och syftar till att förebygga nykterhetspolitiskt otillfredsställande företeelser i samband med förslag till ändringar av spritbeskattningen. Dessutom anser statsrådet, att vid bifall till propositionen vissa olägenheter som följer av en snabbbehandling i riksdagen skulle elimineras.

I förenämnda motioner har huvudvikten lagts på de rent konstitutionella synpunkterna.

Utskottet biträder vad som i motionerna i denna del anförts och anser sig därför böra avstyrka föreliggande förslag till förordning.»

I fråga om utvidgning av den nuvarande försäljningen i tax-free shops till passagerare i internordisk trafik hade utskottet bland annat yttrat, att det icke för sin del funnit anledning till erinran mot förslaget i propositionen.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *John Ericsson, Einar Eriksson, Erik Jansson, Wärnberg, Wikner, Brandt* i Aspabruk, *Allard, Kärrlander, Engkvist* och *Andersson* i Essvik, vilka ansett, att utskottets yttrande i nyss återgivna del bort hava följande lydelse:

»Av propositionen framgår att departementschefen gjort sitt ställningstagande i förevarande fråga utifrån praktiska utgångspunkter och syftar till att förebygga nykterhetspolitiskt otillfredsställande företeelser i samband med förslag till ändringar av spritbeskattningen. Dessutom skulle vissa olägenheter som följer av en snabbbehandling i riksdagen elimineras.

I förenämnda motioner har huvudvikten lagts på de rent konstitutionella synpunkterna.

Utskottet finner att de för förslaget redovisade skälen inte kan anses vara av den vikt att de motiverar diskussion och meningsmotsättningar om väsentliga konstitutionella frågeställningar. Utskottet anser sig därför böra avstyrka föreliggande förslag till förordning.»

II) av herrar *Wärnberg* och *Engkvist*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte — i anledning av vad i propositionen föreslagits rörande utvidgning av försäljningsrätten i tax-free shops på tullflygplats samt med bifall till yrkandet i de likalydande motionerna I: 703, av herr Bengtson m. fl., och II: 862, av herr Rimmerfors m. fl. — i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad reservanterna anfört i denna del.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det är ju varje motionsprivilegium att få hålla en svanesång över en förolyckad motion. Jag föreställer mig att kammaren ger mig motsvarande rättighet att också säga någonting om en förolyckad proposition.

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

Låt mig då först göra ett rent personligt konstaterande. Jag har aldrig betraktat spritbeskattningen som något slags exklusiv skattefråga. Skatten har i fråga om spriten för mig alltid varit en sekundär fråga, och de nykterhetspolitiska synpunkterna har varit de primära. Jag behöver väl bara erinra om att en vara, vars tillverkningsvärde, om jag minns rätt — herr Ericsson i Kinna kan rätta mig i annat fall — ligger i närheten av 2 kronor och 50 öre per liter, men som i handeln kostar bortåt 30 kronor per liter, ju har fått en beskattning som inte har vare sig motiv eller förklaringar i fiskala bevekelsegrunder, utan helt enkelt har beskattats efter nykterhetspolitiska bevekelsegrunder.

Det är alltid ett problem när spriten skall genomgå prisjustering. Då och då har vi haft diskussioner i kammaren i samband med nykterhetspolitiska överläggningar, och jag har ju på ämbetets vägnar tvingats att följa debatten sådan den tar sig uttryck i den offentliga diskussionen. Många vill rekommendera att man via chockprishöjningar skall definitivt stoppa spritkonsumtionen i vårt land. Man gör det säkerligen utifrån mycket beaktansvärda utgångspunkter — man är nykterhetsman till liv och själ och vill från den utgångspunkten inte acceptera att människorna konsumerar den varan. Nu är det emellertid på det sättet, att det är en legal företeelse att människorna konsumerar sprit av olika slag, och så länge det är en legal företeelse så får man bedöma frågan just utifrån den utgångspunkten. Jag har sålunda tidigare här i kammaren avvisat tanken på att via chockprishöjningar försöka komma åt det spritmissbruk som föreligger och som vid vissa tillfällen kan vara någonting av ett problem.

Jag har lagt märke till att i den senaste debatten, som har föranletts bland annat av regeringens proposition om rätt att interimistiskt få bestämma spritpriserna, har man trevat efter många andra lösningar. Man har frågat sig: Skulle inte det här mycket kinkiga problemet kunna lösas genom att man indexband spritpriserna till konsumtions-

priser eller till löner och inkomster hos svenska folket? Skall jag fortsätta att avge personliga deklARATIONER, vill jag säga att jag inte heller är förtjust över en sådan tanke. Det finns ju inget sakligt underlag för att man på en vara, för vilken prisstegringen icke motiveras av en produktionskostnadsökning som ungefär följer parallellt med andra produktionskostnadsökningar och prisstegringar i landet, binder priset till något ledande index, vilket man nu än väljer.

Det enda motiv att justera priserna, som jag ser, är att den nykterhetspolitiska situationen blir sådan, att den innebär en varningssignal för regering och riksdag att någonting behöver ske. Man kan visserligen säga så här: Höj priserna — missbrukarna skaffar sig sprit i alla fall! Man kan säga: Höj priserna — ungdomen skaffar sig sprit i alla fall! Ungdomen är ett köpstarkt konsumentklientel, och missbrukarna bryr sig inte om vad det kostar. Det ligger mycket av sanning i sådana konstateranden.

Men man kan ändå inte se bort från alla undersökningar som har gjorts och som visar att priserna ändå har ett visst samband med förbrukningstrenden. Man kan bryta förbrukningstrenden, om den följs av en ökad trend av fylleriförseelser, framför allt på ungdomsområdet och andra ömtåliga områden. Då skulle jag föreställa mig, att en ganska bastant majoritet i den svenska riksdagen skulle säga, att vi nu har fått en signal och att den signalen bör föranleda en justering av spritpriset.

Jag vill således komma tillbaka till att det skall finnas nykterhetspolitiska motiv för att man skall öka en skatt, som tar en så oproportionerligt stor del av varans slutliga pris. Några andra utlösningssklausuler kan jag inte finna i diskussionen om spritprisernas rätta höjd och deras justering.

Jag har velat göra dessa deklARATIONER inledningsvis, därför att den debatt som förts har varit en debatt med mycket starka nykterhetspolitiska inslag, även om debatten naturligtvis har dominerats av andra motiv, konstitutionella motiv. Jag skall inte vara elak och säga parti-

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

politiska motiv, även om jag ibland har svårt att värja mig mot att de har ingått som en ingrediens i den kanonad som fyrats av mot finansministern för hans fullmaktspromemoria.

Sedan jag började syssla med och ha ansvaret för de nykterhetspolitiska frågorna år 1955 har jag vid två tillfällen haft anledning att bära fram förslag till riksdagen om höjda spritpriser. Jag kan ärligen erkänna, att det ur många synpunkter har varit rätt besvärande frågor just med hänsyn till den form, under vilken Kungl. Maj:ts propositioner har presenterats. Det har ju gällt att förebygga den sprithamstring som kommer som ett brev på posten när en justering av spritpriserna annonserats. Man kan acceptera att folk hamstrar i en viss utsträckning — det är väl ofrånkomligt. Höjs omsättningsskatten får man väl finna sig i att folk går och köper en ny TV-apparat eller en radioapparat eller en kostym. De konsumerar inte TV-apparaten och radioapparaten omedelbart — det gäller i viss mån också kostymen. De har inte behov av två eller tre eller fyra TV-apparater, utan de inskränker sig till en apparat, om de får för sig att de skall hamstra.

Med spriten är det litet annorlunda. Spriten är i allmänhet inte en hamstringsbeständig vara. Den är det kanhända för en del människor, men tyvärr är det alltför många av vårt lands medborgare som har den där törsten så pass utpräglad, att de inte orkar med att se på det eventuella lagret av brännvinslitrar, som ligger i skåpet eller skafferiet, utan de vill konsumera den så kvickt som möjligt.

Från dessa utgångspunkter tror jag mig våga säga, att sprithamstring innebär en konsumtionsökning, som jag personligen tycker är rätt onödig. Jag har visserligen sett i inläggen i debatten, att hamstringen inte är så farlig, ty om man hamstrar köper man så mycket mindre efteråt. Förhållandena före och efter prishöjningen är emellertid inte jämförbara. Efter har man ett annat prisläge, som påverkar konsumtionen, och man kan således inte på grundval av relativt

moderata inköp under perioden efter en hamstring säga, att folk hamstrat ifrån sig och nu köper så mycket mindre, så att det hela balanseras.

Vad man däremot kan avläsa är att svenska folket hade möjligheter år 1958 att under en veckas tid hamstra sprit. Den veckan steg inköpen med 17 1/4 miljoner kronor, och under ett par dagar låg inköpskurvan mellan 80 och 100 procent över det som var normalt för årstiden och jämfört med tidigare år och tidigare månader vid samma prisläge.

Säkerligen blir det en ökad konsumtion, och det betraktar jag som både onödigt och olustigt. Vidare är det ju klart att en hamstringsmöjlighet under en relativt lång tidsperiod är någonting av ett »gefundenes Fressen» för marodörerna på sprithanteringens område, nämligen langarna, som har möjlighet att bättra på och bygga upp sitt lager och som förutom den vanliga langarförtjänsten också lägger på en extra hamstringsvinst.

En tredje sak som har plågat mig personligen, kan jag säga, är det sätt som man fått gå fram på både 1956 och 1958 för att förebygga hamstringseffekterna, ett sätt som ju har haft fasligt litet med anständiga regler för riksdagsbehandling att göra och ett sätt som med fog kan kritiseras utifrån konstitutionella grunder och utgångspunkter.

Det har, ärade kammarledamöter, gått till på det sättet, att om fylleristatistik och nykterhetspolitisk utveckling varit sådana, att man helt enkelt ansvarsmäsigt är tvingad att säga, att här måste något ske, har det fått fabriceras en proposition i finansdepartementet, självfallet under den allra största sekretess och med edsvurna medarbetare. När den varit färdig har det varit finansministerns uppgift att söka kontakt med de olika partiledningarna och övertala dem att behandla propositionen vid sidan om all grundlagsenlig ordning, att genomföra behandlingen av propositionen på ett sådant sätt, att riksdagsmännen inte haft någon möjlighet att motionera, att överrumpla bevillningsutskottet, som då har blivit telegrafiskt sammankallat i ra-

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

sande fart och inte haft någon egentlig möjlighet att framföra någon specifik uppfattning. Finansministern tvingas ju helt enkelt att på förhand träffa överenskommelser med partiledningarna och med partiernas äldsta företrädare i bevillningsutskottet för att på den vägen skaffa sig alla garantier för att bevillningsutskottet inte skall göra anspråk på den behandlingsordning, som är i grundlagen fastlagd, eller att de enskilda riksdagsmännen inte skall göra anspråk på sin grundlagsenliga rättighet att motionera.

När den saken är avklarad, har det varit att höviskt närma sig riksdagens båda talmän och försöka övertyga dem om att improvisera sammanträden med kamrarna, helst då på en lördag. Propositionen skall avlämnas på fredagskvällen, sedan kammarens ledamöter har rest hem, och sedan skall då talmännen vara överens om att improvisatoriskt kalla kamrarna till sammanträde under lördagen, då kammaren i närvaro av finansministern och möjligen någon ledamot, som i hast har kallats dit, enhälligt och utan protester beslutar att ärendet skall behandlas efter endast en bordläggning. Sedan forceras ärendet igenom på måndagen, under vilken dag spritbutikerna är stängda, och de nya priserna är ett faktum. På tisdagen kan man öppna butikerna igen. Riksdagen har fattat beslut i »grundlagsenlig ordning» — man kan observera citations-tecknen.

Detta förfarande har föranlett mycken kritik från riksdagsmännens sida, och jag tvekar inte att säga berättigad kritik. Jag satte mig ner och tittade på de gamla riksdagsprotokollen i går, och det visade sig att när detta skedde 1958 så hade det — det vill jag i sanningens intresse säga — förekommit en veckas hamstringsmöjlighet, eftersom spritprishöjningen den gangen ingick som ett element i en större skatteuppgörelse, som skulle finansiera försvarsuppgörelsen. Jag far således säga, att jag vid det tillfället tvingades kompromissa med min principiella uppfattning att spritpriset bara har ett nykterhetspolitiskt in-

tesse — det kan även ha sitt skattepolitiska intresse.

Vid det tillfället gick det inte att hålla tyst, även om det hela kom överrumplingsmässigt, då också partigrupperna skulle vidtalas, ty det var en stor fråga där spritpriserna var en liten detalj i den stora frågan. När vi diskuterat frågan med vännerna inom de olika partigrupperna, så är det ju inte på det sättet, att pressen är ovetande om det dagen därpå. Utan då börjar tidningarna skriva om saken.

Följaktligen blev det år 1958 en veckas glapprum.

Däremot var det system, som jag nyss beskrev, ett exakt återgivande av hur det gick till 1956, när vi av rent nykterhetspolitiska skäl tvingades höja spritpriset på grund av den våldsamma konsumtionsökning, som svenska folket kostade på sig i den första frigörelsens entusiasm, när vi hade bränt våra motböcker. Ändock var det rätt intressant att följa, hur riksdagen reagerade inför finansministerns överrumplingsförsök. Bevillningsutskottets ordförande — som då hette Sjödahl — deklarerade sin olust över detta sätt att handlägga Kungl. Maj:ts propositioner, när riksdagen så snabbt och utan att det givits tillfälle att framföra motioner och ändringsyrkanden tvingats att ta ställning och fatta beslut. Herr Bengtson från centerpartiet reagerade också i sitt inlägg mot det sätt, på vilket frågan behandlades. Herr Spetz, som var folkpartiets förnämste företrädare i bevillningsutskottet, sade att förspelet till denna proposition och snabbbehandlingen i bevillningsutskottet gav utrymme för invändningar såväl ur parlamentarisk som ur konstitutionell synpunkt. Hårdast gick väl herr Öhman från det kommunistiska partiet fram då han uttryckte sig på detta sätt: »Riksdagen är satt ur spel praktiskt taget. Enskilda riksdagsmän ges inga möjligheter att sätta sig in i vad uppgörelsen mellan de fyra innebär» — i detta fall var ju partiledarna de som primärt och mera officiellt fick stå för det hela — »än mindre att framlägga egna förslag. Detta tillvägagångssätt stri-

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

der mot demokratisk ordning i riksdagen och står även i strid med riksdagens och de enskilda ledamöternas grundlagsenliga rättigheter.»

Ungefär likadan var reaktionen 1956, då andra värderade ledamöter av denna kammare stod upp och luftade sin olust och sitt obehag över att tvingas att ta ett beslut i strid mot de former, i vilka Kungl. Maj:ts propositioner vanligen anses böra handläggas. Jag skall inte fresta tiden med att citera dessa inlägg — de är till arten exakt desamma som de som kom 1958, men de är till graden kanske ännu något beskare än vad de var 1958.

Med detta på ögats näthinna är det ju klart att den inom regeringen, som har uppdraget att presentera riksdagen pridförändringar på spritens område, känner en icke ringa grad av olust över det tillvägagångssätt som hitintills har praktiserats. Det var ju detta som var anledningen till propositionen om att ge Kungl. Maj:t en begränsad fullmakt för att slippa de som jag gissar av alla i denna kammare erkänt olustiga hamstringeffekterna och för att kanske få en rimligare form för att i överensstämmelse med grundlagarna handlägga ärendet.

Jag försäkrar er allesammans — och ni får faktiskt tro mig på mitt ord — att ingen var mera överraskad än jag själv, när jag möttes av den reaktion som oppositionen visade när propositionen kom på riksdagens bord. Jag trodde — låt mig vara blygsam och säga: i min enfald — att jag var tillmötesgående och artig emot riksdagen. Jag sade mig nämligen, att om Kungl. Maj:t utfärdar en interimistisk förordning utan att röra skattelagstiftningen och sedan fattar beslut i vanlig ordning i konselj, lägger propositionen på riksdagens bord med möjligheter för riksdagens ledamöter att motionera i grundlagsenlig ordning, med möjligheter för utskottet att behandla det i vanlig ordning och ärendet tas, herr talman, med dubbla bordläggningar, allt enligt vedertagna regler som gäller för utskottsutlåtanden — jag sade mig alltså, att detta skulle vara mera aptitligt för riksdagen än det gamla

hemlighetssmussleriet med dess överrumplingar och den parodi på propositionspresentation inför riksdagen, som jag har tvingats att primärt och i ledande funktion delta i både 1956 och 1958. Jag sade mig då, att riksdagen ju har möjlighet att säga: »Vi kan acceptera förslaget.» Den kan också säga: »Vi vägrar att acceptera förslaget.»

Riksdagen har ju möjligheter att göra vissa ändringar, och då kan det också sägas att hamstringeffekterna återigen kan göra sig gällande. Men jag säger mig, att dessa ändringar måste bli av en lägre dignitet, av mindre omfattning än vad själva initialförslaget kommer att innebära. Hamstringeffekten bör därför inte heller bli på samma sätt markerad som den blir om en proposition om prishöjning framlägges och det sedan lämnas en vanlig motionsrätt med anledning av propositionen.

Jag måste bekänna att jag blev överraskad, och vi har fått uppleva en debatt som naturligtvis nu i viss mån lugnat ned sig men som i inledningsskedet inte lämnade något övrigt att önska i fråga om de mest horribla överdrifter, där finansministern jämfördes med de gamla enväldshärskarna på 1600-talet och jag tror t. o. m. på 1500-talet — bl. a. var Karl XI med och spökade i detta sammanhang. Det var således fråga om att riksdagen skulle hävda sin rätt gentemot den konungliga makten såsom den konkretiserade sig för så och så många århundraden tillbaka i konungen som personlig maktutövare.

Om man samtidigt tar upp en konstitutionell debatt med åberopande av slika argument, får man kanske finna sig i att den konstitutionella-vetenskapliga grunden för inläggen kan kritiseras.

Så småningom har ju debatten lugnat ner sig. Oppositionen har emellertid gjort gällande, att det här gäller en konstitutionell fråga och att den bör behandlas som en konstitutionell fråga. Man har dragit slutsatser och har gjort gällande, att får finansministern ta ett finger, så skall han så småningom ha hela handen. Man skulle följaktligen kunna riskera, att riksdagen sedan bit för

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

bit skulle tvingas att släppa ifrån sig sin grundlagsenliga rätt att sig själv beskatta.

Detta är ju ett underbetyg åt riksdagen, som jag i min egenskap av riksdagsman på det bestämdaste vill protestera mot. Säger man sig från riksdagens sida, att man från sakliga utgångspunkter kan delegera frågan till Konungen, så är man ju medveten om vad man gör. Man sätter sig ju inte i ett fordon, som mot ens egen vilja för en in i ett fördärv, som man inte till något pris vill in i. Man har ju för varje hjulvarv — om det nu skulle bli några nya hjulvarv, vilket jag inte tror — möjlighet att slå till bromsarna. Hela denna diskussion om att »ger man finansministern ett finger, så tar han hela handen» är enligt min mening en orimlighet i den fråga av nykterhetspolitisk karaktär, som propositionen i sin helhet berör.

Jag vill understryka att denna fråga är av stor vikt. Eftersom jag fattar denna fråga som ett led i en nykterhetspolitisk debatt, kan jag ju erinra om att vi inom regeringen under fjolåret var ängsliga för den utveckling på både spritkonsumtionens och fylleriförseelsernas områden, som då statistiskt kunde utläsas. Då förelåg en konsumtionsökning, som månad efter månad ända fram till oktober var 8 procent högre än motsvarande månader ett år tillbaka. Fylleristatistiken visade tyvärr en klar uppgång av fylleriet bland ungdomarna och bland kvinnorna.

Nu kan jag glädjande nog tala om för kammaren, att denna utveckling har vänt. Under oktober, november och december sjönk den tidigare 8-procentiga konsumtionsökningen till en 5-procentig ökning jämfört med motsvarande tid föregående åt. Under januari och februari sjönk ökningen till 1,5 procent och den sista siffran ligger under 1 procent ökning i förhållande till mars och april i fjol. Redovisningen av den totala spritförsäljningen visar dessutom att för brännvinet har nedgången varit ännu starkare. Likaså visar det sig glädjande nog, att fylleriförseelserna under de sista

månaderna i fjol och under de första månaderna i år har minskat. Totalsiffran för fylleriförseelserna under första kvartalet 1962 har minskat med 14 procent jämfört med första kvartalet 1961. I fråga om kvinnor och ungdom under 21 år visar fyllerifrekvensen en nedgång med 9 procent under de första månaderna i år jämfört med motsvarande månader för ett år sedan.

Ingen människa vet emellertid om detta är en bestående utveckling. Har man läst statistiska kurvor för spritkonsumtion och fylleriföreteelser, är man ganska överraskad över hur snabbt utvecklingen kan gå mot det ena eller andra hållet. Även om vi haft en glädjande utveckling under de senaste fem-sex månaderna, vågar jag följaktligen inte ställa några garantier för att vi nu har blivit klokare och förståndigare i vårt umgänge med spriten än som visade sig vara fallet under de första åtta månaderna av fjolåret.

Nu har det, herr talman, således uppstått en konstitutionell debatt. Det är en överraskning för mig. Det fanns inga planer på ett attentatsförsök från regeringens sida mot riksdagen i syfte att beskära riksdagens grundlagsenliga rättigheter. Det hela gällde en så banal fråga som att på ett mer rimligt och hyfsat sätt lösa ett problem, som både under 1956 och 1958 måste lösas och då löstes på ett mindre tillfredsställande sätt. Jag vill gärna understryka — och därvid talar jag på hela regeringens vägnar — att frågan — även om den är viktig och framför allt viktig för de riksdagsledamöter som är avhållsmän och avhållskvinnor när det gäller spritvaror — ändå inte har sådan vikt att den förtjänar en riksomfattande konstitutionell debatt. Frågan är inte av den valören, att man skall bära ut den till det svenska folket som en konstitutionellt avgörande viktig principfråga. När man från oppositionens sida tog ärendet på det sättet var regeringen helt överens med bevillningsutskottets reservanter om att frågan är för liten för att motivera en strid om respekten för Sveriges grundlag. Fattar man den på det sättet,

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

all right, då skall propositionen avslås. Regeringen är överens med ett i princip enigt bevillningsutskott på den punkten. Men det är ju klart att jag gärna vill göra några reflexioner med anledning av denna nya situation. Regeringen måste ju ändå ta konsekvensen av den reaktion som regeringen mötte i riksdagen när förslaget lades fram. Jag tar utskottets skrivning, herr talman, som en klar anmaning att även förslag om spritprishöjning i fortsättningen skall ha en sådan karaktär att det inte behöver bli någon diskussion om förslagets grundlagsenlighet.

Det är rätt orimligt om vi efter den reaktion som förslaget har mött och efter ett avstyrkande från ett enhälligt bevillningsutskott skulle fortsätta på de gamla smusselvägarna och åter, därest den situation skulle inträda att nykterhetstillstånd och konsumtionstrend kräver ett ingripande, skulle gå bakom ryggen på riksdagen och överrumpla med blixtaktioner. Jag får inte det att stämma med den reaktion som riksdagen i dag kommer att giva. Det måste ju betyda att förslag skall läggas fram under samma former som alla andra regeringspropositioner och alla andra regeringsförslag. Det må sedan bli riksdagens sak att behandla dem grundlagsenligt och ta konsekvenserna av hamstringen eller icke grundlagsenligt för att förebygga hamstringen.

Ni kan icke begära att regeringen skall repetera tillvägagångssättet från 1956 och 1958 efter en så klar reaktion från riksdagens sida. Logik och konsekvens är ändå ting som riksdagen sätter pris på i alla sammanhang.

Nu hoppas jag livligt att riksdagen på ett eller annat sätt skall finna en lösning som förenar grundlagens föreskrifter om reguljär behandling och reguljär motionsrätt med den praktiska lösning som förhindrar hamstringen. Jag har gjort ett försök och är tvingad konstatera att jag misslyckats med detta försök. Jag hoppas att riksdagen skall kunna lösa detta på ett bättre sätt än vad regeringen trodde sig kunna prestera förslag om, men jag vill varsko om att det

är en svar uppgift. Det är sannerligen inte så lätt att förena dessa båda synpunkter, som ju båda är beaktansvärda i högsta grad.

Jag skall sluta med det, herr talman. Riksdagen har att välja mellan att antingen acceptera hamstring eller att själv sätta sig över grundlagen och ta en behandling av modell 1956 och 1958. Jag förmenar att riksdagen i det senare fallet bör ha denna möjlighet. Det kan ju tänkas att en finsmakare på grundlagens tolkningsområde har en annan uppfattning. Jag är varken jurist eller grundlagstolkare, och därför tvekar jag inte att säga att riksdagen skall ha rätt att sätta sig över grundlagen om den anser att det finns motiv för detta i denna specifika fråga. Vill man inte göra det, är man alltför renlärig på den punkten — den senaste diskussionen har kanske givit anledning att tro att denna renlärlighet är tillfinnandes — då får man ta hamstringseffekten. Frågan är således inte den lättaste att lösa.

Regeringen får finna sig i nederlaget, och finansministern får finna sig i dekonfityren att inte vinna en enda proslut för sin proposition i bevillningsutskottet, men som jag tidigare har sagt var det riktigt att bevillningsutskottet in pleno sade nej när ärendet blev som det blev. Frågan är inte av den naturen att vi skall slås om respekten för grundlagen på denna punkt.

Vidare kan jag kanske också säga att man på visst sätt har satt ett skyddande paraply över finansministern. Han är ju inte precis van vid det, men det kan ha nyhetens behag. Jag var beredd att gå ut med ett förslag om höjning av spritpriserna om utvecklingen så erfordrade. Jag var beredd att ta de politiska konsekvenser det för med sig. Nu har ni spämt upp paraplyet över mig. Jag behöver inte ta det ansvaret, utan i fortsättningen är det riksdagen som höjer spritpriserna, därför att dessa betraktas såsom en exklusiv skattefråga.

Ja, herr talman, det var det lilla begravningstalet jag ville kosta på mig om Kungl. Maj:ts proposition.

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Eftersom finansministern hänvisade till ett uttalande av mig 1958, och då jag också vid propositionens remiss uttalade min avvisande hållning till den, skulle jag vilja säga några ord i anledning av detta ärende.

Jag förstår att finansministern valde den vägen, den är naturligtvis riktig, att först motivera svårigheterna att företa en spritprishöjning och därefter komma fram till det resultat som framlagts i propositionen, genom vilket man skulle förfara på ett sätt som inte överensstämde med grundlagen. Jag för min del ville gå den andra vägen. Jag ser frågan i första hand från grundlagsenliga synpunkter.

Finansministern blev överraskad av att man ställde sig så avvisande, men då vill jag hänvisa till att det inte behövde varit överraskande, eftersom finansministern två gånger tidigare fått ganska kännbara erinringar om att man icke vill gå med på någonting som tar ifrån riksdagen dess beskattningsrätt — svenska folkets rätt att sig självt beskatta. Även om det här inte gäller en direkt beskattning är det ändå fråga om en liknande sak.

Den ena gången gällde det vissa fiskala tullar, när vi skulle gå med i EFTA. Där förelåg en centerpartimotion om avslag. Regeringen fick visserligen den begärda fullmakten, men med en mycket restriktiv skrivning, vari sades att det var de exceptionella omständigheterna som gjorde att man möjligen i detta trängda läge kunde gå med på den saken.

Vid det andra tillfället hade finansministern föreslagit att det skulle bejas en fullmakt beträffande sjömansskatterna. Denna beviljades icke. Den gången väckte det inte någon större uppmärksamhet, ty källskatttabellerna fanns färdiga och togs in i beviljningsutskottsberäkningen, och så blev det ett bifall i den formen.

Det behövde alltså inte ha föranlett så stora överraskningar när riksdagen nu om igen säger ifrån att den vill bevara grundlagen och svenska folkets grundlagsenliga rätt att sig självt beskatta.

Detta är alltså den synpunkt vi har anlagt.

Finansministern sade att det har sagts, att om man ger ett finger tas kanske hela handen sedan. Jag vill inte uttala någon sådan förmodan. Jag vill inte alls tumma på grundlagen. Man måste hålla strikt på grundlagen, vilken sak det än gäller.

Jag är helt ense med finansministern på en punkt: vi har inget tillfredsställande system för att kunna lösa det här problemet. Jag är medveten om alla olägenheterna både 1956 och 1958. Jag är dock inte övertygad om att finansministerns förslag såsom det lades fram nu skulle löst problemet.

Om man gjort en interimistisk höjning, och riksdagen sedan skolat behandla denna fråga, är det mycket möjligt att det kunnat väcka upp en tidsningsdebatt där man sagt, att höjningen varit alldeles för dåligt tilltagen. Jag är för min del säker på att det kunnat bli så, ty det finns alltid kretsar som menar att spritpriserna är för låga. En häftig debatt om detta skulle lett till att den hamstring, som finansministern trodde skulle utebli, i stället blivit rätt avsevärd även med det förfaringsätt finansministern föreslagit.

Jag vill helt instämma i förhoppningen att vi i framtiden skall finna en form för att företa höjningar utan att detta skall föranleda hamstring.

Jag vill något förklara mitt yttrande från 1958. Det skulle väl dock kunna tänkas en annan väg, nämligen den att proposition framlägges på fredagskvällen — såsom skedde 1956 och 1958 och därefter håller man ju systembutikerna stängda på lördagen och kanske kan man stänga dem några dagar till, till dess riksdagen hunnit behandla frågan. Jag är verkligen inte så förfärligt rädd för att stänga systembolaget några dagar. Varför är man så förfärad för att inte folk skall kunna köpa sprit varenda dag? Stäng bolaget tre eller fyra dagar — det kan inte medföra några större besvärigheter. Hembrännarna sätter inte i gång tillverkningen på så kort tid, smugglingen hinner inte komma i gång. Lang-

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

arna kan naturligtvis göra sig bättre priser, men inte heller de har så stora lager om höjningen kommer överraskande. Jag kan därför inte inse olägenheterna med att göra en sådan stängning under några dagar, och det var detta jag åsyftade 1958. Där finns kanske en medelväg som man kan tänka sig. Riksdagen får inte den vanliga motionstiden men får i alla fall möjligheter att motionera, och sedan kan frågan behandlas under litet hyggligare former än vi hade 1956 och 1958, som ju inte någon är särskilt tilltalad av.

Jag har kanske ingen större anledning att tala om de nykterhetspolitiska reflexioner som finansministern gjort här. I mycket kan jag instämma. Jag är inte någon vän av att knyta spritpriserna till någon sorts index, som skulle följa löner eller levnadskostnader eller någonting annat. Det är dock att observera att man väl alltid måste ta viss hänsyn till i varje fall löneutvecklingen. Med den reallöncökning vi har haft, skulle vi oundvikligen haft en ökande konsumtion, även om vi nu hade haft motbok eller något annat system.

Beträffande den nykterhetspolitiska motivering, som finansministern menade skall finnas för en höjning, är jag helt ense med honom om att det bör finnas en sådan. Jag vill även uttala den meningen att om man med en prishöjning tränger tillbaka spritbruket, kan man därmed också något mera klämma åt missbruket. Effekten av en prishöjning anser jag är obestridlig.

Det har varit en utveckling som kanske är svår att bedöma, såsom finansministern sade, och han drog heller inga slutsatser om hur det skall bli. Vi har dock kommit i en olycklig situation. Efter den väldiga stegringen i spritkonsumtionen de närmaste åren efter »oktoberrevolutionen» 1955 gick spritdryckskonsumtionen tillbaka och var faktiskt lägre än de sista motboksåren. Men nu har vi tyvärr kommit litet över den konsumtionen. Därtill kommer ett viktigt tilllägg: vi har tredubblat vinkonsumtionen under samma tid. Skulle vi lägga ihop och räkna förbrukningen av ren alko-

hol skulle vi nog få fram siffror som inte är så värst tilltalande.

Men det finns kanske inte stor anledning att diskutera detta mer. Jag har dock ett behov av att, liksom jag gjorde i remissdebatten, säga ifrån att i vilka former prishöjningen än sker, är det ett samhällsintresse att se till att priserna blir sådana att spriten i realiteten inte blir billigare. Vi bör se till att spritpriset följer den allmänna prisutvecklingen — och från min synpunkt som nykterist anser jag att man gärna kunde klämma åt hårdare med prisskraven.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets betänkande. När det gäller tax-free shops ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Finansministern avslutade sitt anförande med att karakterisera detsamma såsom ett begravningsstal, och det må vara hänt. I så fall vill jag säga, att det verkligen var ett ganska älskvärt och nästan avväpnande begravningsstal. Under alla omständigheter gav det vid handen, att det här ingalunda blir fråga om en »sörjelig» begravningsstal, som man brukar säga på skånska.

Herr statsrådet gav förra delen av sitt inlägg en ganska stark nykterhetspolitisk markering. Finansministern förmenade, att spritfrågan inte är en beskattningsfråga i vanlig bemärkelse; spritfrågan är en fråga, där de nykterhetspolitiska synpunkterna är de avgörande, såsom hans ord ungefärligen föll.

Jag är inte alldeles säker på att den beskrivning, som finansministern här gjorde är alldeles riktig. Ett bevis för att mina misstankar är befogade fick jag i finansministerns eget påpekande något längre fram i hans anförande, där han medgav att vi i sammanhang med försvarsuppbyggnaden som bekant företog en avsevärd höjning av spritbeskattningen såsom ett av de medel genom vilka vi skulle skaffa samman de nödiga penningarna.

Jag är övertygad om att, om herr statsrådet vill gå tillbaka och närmare

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.
studera handlingarna kring de höjningar, vi under årens lopp företagit inom spritbeskattningen, skall han finna, att det har varit synnerligen ovanligt att man använt nykterhetspolitiska motiv. Motiven har varit rent statsfinansiella, fiskala. Finansministern har, liksom sina företrädare, naturligtvis då och då befunnit sig i penningknipa. Det befinner sig alla finansministrar förr eller senare i, oavsett var de är politiskt mantals-skrivna. Då har finansministern liksom företrädarna tagit till de två stora ting man alltid tar till, nämligen sprit och tobak. Där har inte anförts några nykterhetspolitiska motiveringar.

Vidare erinrar finansministern om att han avvisat tanken på chockprishöjningar, och det är alldeles riktigt. Vi hade en debatt i kammaren för några månader sedan, och där hade jag angenämt nog tillfälle att sluta upp på samma linje som finansministern i den allmänna karaktéristiken av det läge som var för handen och de åtgärder som det kunde anses motivera.

Finansministern vill alltså inte vara med om några chockprishöjningar. Men när han nu återigen gör detta konstaterande framstår statsrådets förslag för mig som ännu mera oförklarligt. Motivet för ett sådant förslag måste väl ligga i linje med en chockprishöjning — varför skulle man annars använda sig av detta egendomliga tillvägagångssätt? Det moment, som innefattas i finansministerns förslag, är ju överrumplingsmomentet och intet annat.

Jag blev, icke minst mot bakgrunden av sådana överväganden, mycket förvånad när finansministern presenterade sin proposition, ty den står icke i överensstämmelse med hans uttalande för ett par månader sedan. Den överraskade mig, därför att finansministern i vanliga fall är en logiskt resonerande människa.

Vidare var det ett annat uttalande av statsrådet som något litet, jag vill inte säga stötte mig, men något i den vägen. Finansministern talade om att partipolitiska motiv skulle ha varit avgörande för den reaktion som mötte propositionen

när den framlades. Detta kan väl knappast vara riktigt, sade jag mig själv. Men sedan tillspetsade statsrådet ytterligare sin bedömning så, att han talade om »den reaktion som oppositionen visade». Men, herr statsråd, den reaktion, som här kom till synes, var ju ingalunda begränsad till vad vi brukar kalla oppositionen. Den kom fram i en lång rad socialdemokratiska tidningar. Jag har i detta kuvert en ganska fullständig dossier tidningsuttalanden i socialdemokratisk press, som alla riktar sig mot den framlagda propositionen utifrån konstitutionella grunder. Så sent som i förgår, tror jag det var, publicerade ett så auktoritativt organ som Fackföreningsrörelsen, LO:s officiella tidning, en kommentar till propositionen, som sannerligen i fråga om skärpa inte lämnar något övrigt att önska. Jag har den framför mig, men jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att läsa upp den.

Dessa omständigheter, som jag här i korthet har antytt, synes mig vara av sådan beskaffenhet att herr statsrådets uttalanden om att partipolitiska motiv skulle ha förelegat knappast kan anses ha grund för sig. Jag tror, att den reaktion som man har konstaterat, är utomordentligt vid och bred och sträcker sig över hela fältet tvärsigenom de politiska skiljelinjerna.

Vidare ägnade herr statsrådet åtskilligt utrymme åt resonemang kring hamstringsbegreppet. Det är ganska intressant att läsa detta avsnitt i propositionen. Det förekommer nämligen bara på en enda rad, och där står följande: »Erfarenheterna från vidtagna höjningar i beskattningen ger vid handen, att förslag härom under tiden fram till dess riksdagens beslut hinner fattas och den föreslagna höjningen kan träda i kraft lätt utlöser en kraftig efterfrågeökning, vilket givetvis är i hög grad otillfredsställande, särskilt från nykterhetssynpunkt.» Punkt och slut — här finns, ärade kammarledamöter, ingen som helst dokumentation på den punkten, hurvida en sådan hamstring är ur nykterhetssynpunkt betänklig. Inte ett enda argu-

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

ment stöder detta uttalande. Det är en tes, som man presenterar utan någon tillfyllestgörande bevisning.

Jag har fäst mig vid vad många socialdemokratiska tidningar har menat, nämligen att vad som i propositionen sägs om hamstringens otrevliga effekt från nykterhetssynpunkt inte är hållbart, därför att möjligheterna till hamstring för det stora flertalet människor är begränsade på grund av de mycket höga priser, som redan nu är för handen. Det är klart att hamstring kan förekomma, men den hamstringen blir i så fall begränsad till andra skikt än de skikt som i sig innesluter de alkoholskadade eller de skikt som det ur nykterhetssynpunkt kan vara en smula otrevligt att ha att göra med.

Man har — jag vill upprepa det — i propositionen lanserat en tes om att hamstring är farlig ur nykterhetssynpunkt, men man har icke försökt att framföra någon som helst dokumentering. Jag föreställer mig att kammarens ledamöter har gjort samma observation som jag, att finansministern här flera gånger kommit tillbaka till begreppet hamstringseffekt och satt likhetstecken mellan hamstring och från nykterhetssynpunkt vådliga verkningar utan att förete någon som helst bevisning — icke en enda siffra finns ju i propositionen på denna punkt.

Vidare lämnade statsrådet en redogörelse för hur man här i riksdagen tidigare har gått till väga i dessa ting. Jag har ingen erinran att göra mot den beskrivningen — den är riktig — och jag delar statsrådets uppfattning om att det har varit en rätt otrevlig procedur. Jag skulle vilja gå så långt att jag säger att den knappast har varit riksdagen riktigt värdig — på den punkten är jag ense med statsrådet.

Jag menar således, att de erfarenheter vi har haft borde leda till att man även i detta hänseende kan tillämpa och bör tillämpa vad gällande bestämmelser föreskriver. Jag tror nämligen inte att hamstringseffekten är av den beskaffenhet, som man på somligt håll har velat göra gällande.

Herr statsrådet förklarade, när han talade om hittills tillämpade mindre tillfredsställande tillvägagångssätt i riksdagen, att de inte medgav möjlighet för riksdagsmännen att motionera. Nej, det är riktigt, att det har vi från bevillningsutskottets sida anmärkt på i flera olika sammanhang. Det är också riktigt, att riksdagsmännen skulle fått obesuren rätt att motionera, därest man hade godtagit finansministerns förslag, men i praktiken innebär ju detta ingenting. Finansministerns ursprungliga förslag gick nämligen ut på en fullmäktigt kraft av vilken finansministern — eller snarare Kungl. Maj:t, givetvis — skulle ha rätt att fastställa beskattningen i ett visst givet ögonblick, och sedan skulle detta beslut underställas riksdagen. Riksdagen skulle senast inom en månad från denna skattehöjnings verkställande ha beretts tillfälle att uttala sig om densamma och godkänna eller avslå den. Därmed skulle självfallet vanligt utrymme skänkas för ett motionsförfarande. Detta skulle gälla under förutsättning att riksdagen var samlad. Var riksdagen icke samlad, skulle — fortfarande enligt propositionen — ett sådant underställande ske senast en månad efter det att riksdagen hade sammanträtt.

Det betyder ju att en intervall på många månader här skulle kunna uppkomma. Låt oss tänka oss att Kungl. Maj:t fann angeläget att i mitten av juni verkställa en sådan skattehöjning — då skulle inte riksdagen förrän i mitten av påföljande november bli i tillfälle att uttala sig om den och godta eller förkasta den. Varje ledamot av denna kammare förstår ju, att detta i praktiken skulle innebära ett rent formellt förfarande. Ingen hade väl kunnat tänka sig att riksdagen skulle underkänna det beslut som Kungl. Maj:t hade fattat och upphäva beskattningen eller eventuellt sänka eller höja den. Det går ju inte till på detta sätt här i huset. I och med att regeringen hade verkställt en sådan skattehöjning eller skattesänkning — det senare är självfallet bara teoretiskt möjligt — så skulle den också varit definitiv. Jag tror att herr statsrådet vill

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

ge mig rätt i att det skulle bli händelseförloppet i praktiken. Statsrådet citerade ur ett protokoll, att riksdagen genom det tidigare tillämpade förfaringsättet i betydande utsträckning satts ur spel. Det är riktigt, men, herr statsråd, riksdagen skulle i praktiken komma att sättas oerhört mycket mera ur spel vid ett bifall till propositionen.

Från statsrådsbänken har också lämnats mycket intressanta upplysningar rörande konsumtionsutvecklingen. Jag är glad att statsrådet har kunnat lämna dessa upplysningar och att de går i den riktning som angavs, men det är klart, sasom finansministern också har sagt, att man inte vet hur det kan gå. Det är ytterligt variabla förhållanden man här rör sig med, och det är möjligt att den nu gynnsamma utvecklingen kan bytas till sin motsats. Särskilt angenämt tycker jag det var att av herr statsrådet få höra att fylleriförseelserna har minskat; det är väl en upplysning som måste glädja oss alla i denna kammarare.

Statsrådet kom sedan över till den konstitutionella sidan av denna fråga, och jag måste säga, att jag nog blev överraskad över vissa av statsrådets formuleringar. Statsrådet ansåg, att denna fråga inte är av den valören, att den motiverar en debatt av konstitutionell innebörd, en debatt om Sveriges grundlagar. Jag vet inte riktigt hur jag skall tyda detta. Anser finansministern att man, om det hade varit en fråga av högre valör, skulle ha kunnat tumma på grundlagen? Jag kan inte hjälpa, att jag måste ställa den frågan, och jag gör det därför att statsrådet till min överraskning kom fram till denna aspekt på problemet även i avslutningsorden av sitt anförande. Han sade faktiskt — om jag inte missuppfattade honom, och jag tror inte att jag gjorde det — att riksdagen skall kunna sätta sig över grundlagen, därest motiv härför föreligger. Det var den ungefärliga innebörden i herr statsrådets uttalande. Jag blev, som sagt, mycket överraskad över detta uttalande, ty herr statsråd, grundlag är grundlag, och riksdagen bryter inte grundlag.

Jag vill inte här närmare fördjupa mig i detta ämne, men jag vill närmast i avslutning till de sista orden i herr statsrådets anförande, som verkligen gjorde mig mycket betänksam, ännu en gång från denna talarstol erinra om inte barn vad den berömda § 57 i regeringsformen säger utan även om vad den icke mindre berömda § 73 i regeringsformen säger.

I § 57 regeringsformen heter det, herr statsråd: »Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena. Huruledes särskilda menigheter må för egna behov sig beskatta, bestämmas genom kommunallagarna, vilka av Konungen och riksdagen gemensamt stiftas.» I § 73, som preciserar beskattningsmaktens innehåll, stadgas: »Inga nya pålagor, utskrivningar av manskap, eller av penningar och varor, må hädanefter, utan riksdagens fria vilja och samtycke, i den ordning, förut nämnt är, påbjudas, uppbäras eller fordras.» § 73 avser att skapa en garanti för självbeskattningsrätten enligt § 57. Den har följdriktigt karakteriserats som ett värn mot skattekrav i trots av grundlagen. Den som yttrat detta är vår förmodligen främste grundlagsexpert, professor Lagerroth.

Med dessa kommentarer, herr talman, kan jag sluta. Jag var lite tveksam, om jag eller herr John Ericsson i Kinna skulle yrka bifall till bevillningsutskottets kläm, ty om den är vi ju alla ense, men när ödet har fogat det så att jag har kommit före i talarstolen skall jag nu be att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag. När det gäller motivering fick lotten avgöra, och därvidlag segrade ju den borgerliga halvan. Jag vill understryka att differenserna i fråga om motiveringen inte är särskilt betydelsefulla. På den avgörande punkten har vi identiskt samma formuleringar, nämligen på den punkt, som ger en karakteristik av de **väckta motionerna**, där det heter: »I förenämnda motioner har huvudvikten lagts på de rent konstitutionella synpunkterna.» Denna formulering är, som sagt, densamma i reservationen och i utskottets skrivning, och det är ju också utifrån den konsti-

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

tutionella synpunkten på problemet som utskottet har agerat.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Att finansministern har känt ett behov av att motivera sin framstöt mot riksdagens beskattningsrätt kan jag förstå, så säregen och oförklarlig som den tycktes när förslaget framlades. Finansministern har nu, som han sade, hållit ett begravningsstal. Jag vill inte påstå att det har gjort saken bättre. Även jag finner det ytterligt betänkligt att landets finansminister står upp här i kammaren och säger att riksdagen bort bryta mot grundlagen. Jag vill därtill säga att jag tycker det är märkligt att finansministern inte har känsla för att det finns grundsatser som man inte kan nagga, även om det från vissa synpunkter kan vara lockande för att inte säga frestande. Vi har verkligen inte grundlagen till att bryta emot.

När finansministern som ett av skälen för sin framstöt anger hamstringsproblemet så är jag inte övertygad om att den frågan verkligen har sådan storleksordning och betydelse som han tillskriver den. Däremot är jag villig att ge honom rätt i att det system för riksdagsbehandling av frågor om höjd spritbeskattning som har tillämpats icke är tillfredsställande. Och då tycker jag det är rimligt att man söker finna en bättre ordning än den man för närvarande har. Om nu inte riksdagen tvärt vill gå med på finansministerns förslag till lösning, därför att riksdagen känner sin grundlagsenliga beskattningsrätt hotad, så bör ju inte det leda till att försöken att nå en annan lösning får förfalla. Med det obehag som finansministern säger att han känt inför den hittillsvarande behandlingsordningen och med det intresse att finna en lösning av problemet som han givit uttryck för i kväll, hoppas jag att finansministern vill fortsätta sina ansträngningar och i samarbete med riksdagen undersöka om det finns något bättre sätt att lösa dessa problem, på

vägar som icke innebär att man åsidosätter grundlagens bestämmelser. Jag tar för givet att finansministern inte på grund av detta avslag sätter sig och surrar — det är knappast rätta sättet att bidra till frågans lösning.

Ett av de olika förslag som framkommit under debatten, i motioner och på annat sätt är att man kunde tänka sig höjningar av spritbeskattningen med kortare intervaller. En anknytning till index är ingenting att rekommendera, säger finansministern. Jag skall inte gå in på en debatt om den saken, men höjer man beskattningen med så korta intervaller att det blir fråga om relativt små belopp så tror jag att även hamstringsproblemet reduceras till betydligt mindre proportioner än det för närvarande kan ha.

Finansministern har delvis motiverat sitt förslag med att han inte betraktar spritbeskattningen som en skattefråga, även om han då medger att han inte har alldeles rent föregående. Om riksdagen skulle ge den begärda fullmakten på grund av en sådan motivering så undrar jag huruvida inte det undantaget kunde få verkningar av liknande slag — kanske skulle man så småningom finna att någon annan beskattning inte heller är en skattefråga. Och så skulle man även där kunna fränhända riksdagen dess beskattningsrätt. Man finner kanske att t. ex. bensinpriset är en vägfråga och att vägarnas upprustning kräver särskilt stora belopp — därför vill man höja bensinskatten, som ju i likhet med spritbeskattningen utgör en mycket stor del av försäljningspriset. Jag menar alltså att liksom det föreslagna avsteget från grundlagens bestämmelser om riksdagens exklusiva beskattningsrätt när det gäller spritpriset kan bli inkörsporren till och kan tas som intäkt för nya framstötter, så skulle detsamma kunna bli fallet om man anlägger synpunkten att spritbeskattningen inte är någon skattefråga. Jag tror att man inte heller i sådant fall vet var det hela slutar.

Till sist vill jag liksom den föregående talaren understryka, att vi har sett denna fråga som en klart konstitutionell an-

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

gelägenhet och ingenting annat. Jag tycker inte det är honnett mot oppositionen att på den här punkten antyda att det skulle gälla en partifråga. Så är verkligen inte fallet. Att försöka komma till rätta med ett problem som gäller sätet för riksdagens behandling av frågor om spritbeskattningen är i och för sig, tycker jag, både önskvärt och nödvändigt, men när ett förslag går så långt att det naggar grundlagen, då anser vi att man icke kan rösta för bifall därtill. Detta är skälet till att vi har yrkat avslag, icke någonting annat.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Bara en kommentar till vad herr Hagberg och herr Lundström nu anfört!

Låt mig först säga till herr Hagberg, som bekände att han endast kunde se fullmaktslagstiftningen i dess logiska samband med att finansministern gick och funderade på en chockprishöjning, att jag inte förstår hur herr Hagberg kunde komma på den idén. Jag har ju här i kammaren sagt ifrån att jag inte tror på chockprishöjningar. Och jag erinrar om att brännvinspriset år 1958 justerades med 3 kronor per liter. Ingen kan säga att detta var en chockprishöjning, men det oaktat föranledde åtgärden en påtaglig hamstringseffekt; även små höjningar av spritpriset kan föranleda hamstring.

Herr Hagberg säger vidare: »Om regeringen skulle fastställa priset och sedan framlägga förslag för riksdagen, blir riksdagens behandling uteslutande formell.» Jag protesterar mot detta som riksdagsman och ledamot av kammaren. Det är inte på det sättet. Riksdagen har precis samma reella möjligheter att låta beslutet präglas av sin uppfattning som om regeringen framlägger ett vanligt förslag om spritprishöjning utan att dessförinnan ha vidtagit den prohibitiva åtgärden att förhindra hamstringen. Är det formellt i det ena fallet, är det formellt i det andra, och är det reellt i det ena fallet, så är det också reellt i det andra. Jag skall inte ge mig in på vidare

utläggningar om detta, men jag kan inte se någon skillnad i det.

Både herr Hagberg och herr Lundström sade att de är överraskade över mitt inlägg, i vilket jag sade att jag inte kan se något hinder i att riksdagen, eftersom den är suverän, gör samma avsteg mot grundlagen — eller, för att uttrycka det närmare, mot grundlagens arbetsformer — som riksdagen har gjort 1956 och 1958. Det står ju uttryckligen i grundlagen att varje riksdagsman skall ha motionsrätt tio dagar efter det att propositionen lagts på riksdagens bord. Det finns klart angivet i vilken ordning ärendena skall behandlas, det är grundlagsbestämmelser som reglerar detta. Dessa bestämmelser har riksdagen satt sig över 1956 och 1958, och det finns, som jag ser det, möjlighet att göra det i fortsättningen också, men då uppträder inte riksdagen grundlagsenligt. Det var detta jag ville understryka, och jag säger det som svar även till herr Lundström.

»Hjälp oss att lösa problemet?» säger herr Lundström. Det är kanske att begära mer än vad jag orkar med. Jag trodde mig ha lagt fram ett förslag som skulle vara en kompromiss mellan två ting, dels riksdagens suveränitet att besluta i denna fråga, dels att förebygga hamstring. Min tankemöda resulterade i det förslag som nu har underkänts, och jag kan, som jag nyss sade, inte se någon annan utväg än att antingen gör man som jag tyckte att både herr Hagberg och herr Lundström föredrog, nämligen tar emot en proposition, låter den gå med tio dagars motionstid, behandlar den i vanlig ordning och tar kallblodigt hamstringskonsekvensen, eller också gör man som herr Bengtson tänkte sig i sitt inlägg, nämligen att man forcerar igenom en behandling på ett par dagar, stänger spritbutikerna under den tiden och sätter sig över grundlagens föreskrifter om riksdagens arbetsformer.

Bara dessa tre inlägg har bevisat hur svårt det är att nå enighet på den här punkten.

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag vill hänvisa till finansministerns anförande som befriar mig från att stå här och upprepa i sak vad han har sagt. Tillåt mig bara säga att vi har kommit i en unik situation som inte inträffar alltför ofta.

I tidningarna i dag har jag sett en rubrik, där det står att »sossarna i bevillningsutskottet bleknar för konsekvenserna av det beslut de fattat». Det har betygats gång efter annan att det spelar ingen roll för frågans behandling att vi har ett val i höst. Tillåt mig, herr talman, säga att det spelar nog en viss roll. Det har kommit fram på många sätt, och de som talar om att vi socialdemokrater bleknar har anledning att fråga sig: Var fick vi se djärvheten, när vi behandlade det här förslaget? Hur kom den fram? Alla oppositionspartierna visade sig fullständigt likriktade. Jag blev t. o. m. klandrad för att jag sade att flertalet ledamöter i riksdagen stod bakom motionerna, om man följer sina partiledare.

Jag tycker att det konstaterande som jag måste göra är att här föreligger en situation i vilken finansministern fått se en rent praktisk fråga förvandlas till en konstitutionell angelägenhet. Vi drog slutsatsen att vi inte skulle slåss om det när dessa synpunkter läggs på frågan.

Herr Hagberg sade nyss att det skulle leda till vådliga konsekvenser om vi gav den här fullmakten. Jag bortser från den rent konstitutionella, som man skall lägga vikt vid, men rent praktiskt anser herr Hagberg att riksdagen skulle ställas vid sidan om avgörandet. Det är väl offentligen känt att jag tillät mig framföra ett förslag i utskottet som helt enkelt innebar att fullmakten skulle begränsas till att gälla under den tid riksdagen inte är samlad. Under pågående riksdagssession skulle Kungl. Maj:t inte ha någon fullmakt. Förslaget skissades vidare så att man kunde tänka sig att tiden kunde begränsas till en vecka eller en månad eller att man rentav kunde gå längre och stadga i en förordning att när Kungl. Maj:t beslutar om priserna, skall också proposition lämnas till riksdagen. Jag

tycker också att man kunde säga att fullmakten skulle gälla höjning av spritpriserna och inte sänkning. Nog hade det funnits möjligheter, om det hade varit ett utgångsläge där ställningarna inte från början hade varit låsta genom proklamationer i samband med remissen av propositionen. Nu fanns inte det utgångsläget, och jag förstår mycket väl herr Lundström som vädjade till regeringen att försöka hjälpa till att lösa det här problemet. Ty, ärade kammarledamöter, vi kommer inte ifrån dilemmat. Skall vi rekommendera regeringen att lägga fram proposition i vanlig ordning och vi själva ta konsekvensen av full motionsrätt? Det går ju inte gärna att följa den väg som herr Bengtson rekommenderade, nämligen att vi skall besluta snabbt och därmed ta bort riksdagsmännens motionsrätt. Det måste tillgripas en annan metod, men jag har ingen patentrösning.

Jag erkänner gärna att den proposition som regeringen lämnade kanske var litet långtgående, och jag gjorde också mitt kompromissförslag för att hävda riksdagens inflytande. Med den utformningen ville jag göra gällande att det inte skulle föreligga några risker för att riksdagen skulle bli bunden, utan då kunde vi ändra beslutet.

Till sist, herr talman, vill jag bara ha sagt att om vi kommer att stanna i detta hus tror jag att vi får ärendet tillbaka på ett eller annat sätt, och jag kan aldrig notera såsom en tillfredsställande ordning om vi skulle sköta det så att det blev möjligt för folk att undgå skatter, allra minst när det gäller sprit. Det skulle innebära en inbjudan till hamstring. Man kan ha delade meningar om vilken nykterhetspolitisk effekt det får, men det är ett faktum att folk undgår skatt, och det tycker jag är i högsta grad osympatiskt i detta sammanhang liksom i andra.

Sedan, herr talman, erkänner jag att det inte skiljer mycket på motiveringarna i utskottet mellan majoriteten och reservanterna. Jag har dock suttit här hela dagen och varit med om voteringar, där en fjärdedel av kammaren upprepade

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.
gångar begärt rösträkningar, och därför övermorgon? Det är ganska självklart, och det hade kanske blivit ännu större herr talman, hemställer jag om bifall till reservation nr I som jag står för hamstring än om vi behandlat frågan i jämte mina kamrater. Skulle jag bara få vanlig ordning.
en fjärdedel av kammarens ledamöter med mig, får jag ta det nederlaget med samma goda humör som finansministern tar sitt.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt, då utskottet är enigt i huvudfrågan, nämligen frågan om huruvida regeringen skall få den särskilda fullmakten eller inte. Men då finansministern citerade vad jag yttrade 1958 när en liknande fråga behandlades, fick jag anledning att säga ett par ord.

Det är riktigt att jag yttrat mig emot en metod som hindrar riksdagsledamöternas grundlagsenliga rätt att utöva sin förslagsrätt här i kammaren. Som undertecknare av en motion med utgångspunkt från riksdagens rätt enligt grundlagen har jag yrkat avslag på det föreliggande regeringsförslaget. Jag tycker det var mycket bra att utskottet så pass enhälligt som har skett avvisade regeringens propå i det här sammanhanget.

Det sägs att det kunde bli en så förfärlig hamstring om vi behandlade sådana här frågor i samma ordning som vi behandlar andra frågor. Är det inte att överdriva hamstringsrisken? För det första är det ju så att med nuvarande spritpriser och med nuvarande inkomstläge för den stora massan av det svenska folket finns det inte så värst många som har råd att göra någon större hamstring. Det är den ena synpunkten jag har på detta. Den andra synpunkten är denna: Om vi hade beviljat herr Sträng fullmakten, hade då inte folk som haft råd kunnat hamstra innan den trädde i kraft? Det står ju här i propositionen att vi skall bemyndiga Kungl. Maj:t att själv bestämma, då riksdagens beslut inte utan olägenhet kan avvaktas. Ponerar att vi hade beslutat i dag att ge herr Sträng fullmakten. Hade inte hamstringen i så fall kommit i morgon eller i

Varför är herr Sträng inte rädd för hamstring när det gäller omsättnings-skatten eller andra punktskatter, som riksdagen ändå i grundlagsenlig ordning får behandla? Där sägs ingenting om hamstringsrisken, i varje fall har man inte hört någonting hittills. Här finns dock en fara, och — som någon tidigare har uttryckt det — om en fullmakt lämnas riksdagen i denna fråga är det fara värt att det också blir fullmakter för regeringen på andra områden.

Jag kan vidare instämma med herr Bengtson i att man även kan stänga spritbutikerna, inte bara tre-fyra dagar utan varför inte i de tio eller elva dagar som skulle gå åt för att riksdagen grundlagsenligt skulle kunna behandla frågan. Jag kan inte förstå att inte styrelsen för det systembolag som herr John Ericsson i Kinna är bas för — eller i varje fall är något lierad med, även om det formellt är ett annat företag — kunde besluta om att slå igen butikerna från den 15 till den 29 maj eller vilken tid som behövdes. Vad är det för hinder för det? Man säger att langarna eller kanske smugglarna skulle kunna utnyttja situationen. Den risken får vi väl i alla fall ta, även om den skulle vara så stor som man kan måla ut. Jag tror inte den är så stor.

Till sist, herr talman, vill jag bara säga ett par ord om spritpriserna och nykterhetspolitiken. Det har ordats många gånger att det där finns ett visst samband. Jag skall inte bestrida att de har ett visst samband, men ett faktum är att det svenska folkets stora massa inte är spritmissbrukare. Ett litet skikt är alkoholskadat och därmed spritmissbrukare. Tror någon att dessa människor skulle köpa mindre sprit om man höjde priserna mer än vad vi kanske anser vara en rimlig gräns? Det tror inte jag. De höjda spritpriserna går ut över familjernas budget, och det är inte den väg som man bör gå, såvitt jag förstår, om man skall komma tillrätta med det

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

nykterhetsproblem som finns inom vissa skikt av vårt folk.

Herr talman! Det var dessa reflexioner jag ville göra. Jag har intet yrkande annat än om bifall till utskottets hemställan.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! I skuggan av den stora frågan om de konstitutionella rättigheterna finns också en litet mindre fråga i bevillningsutskottets betänkande nr 52. Det gäller också, som herr John Ericsson nyss sade, en fråga om att undandra sig de skatter som utgår på vissa varor och i detta fall på spritdrycker och tobak.

Det är nämligen så att riksdagen för ett år sedan biföll en kungl. proposition, innebärande att skattefri försäljning av spritdrycker och tobak skulle få ske på försäljningsställen vid landets största flygplatser till resenärer på linjer till utrikes ort.

Vid det tillfälle då detta genomfördes sades det klart och tydligt ifrån av flera remissinstanser, bl. a. luftfartsstyrelsen, att resande till de nordiska länderna av flera skäl skulle undantas från den ökade rätt till skatteflykt som förslaget innebar. Även departementschefen liksom bevillningsutskottet underströk i fjol att försäljningen i de nyinrättade s. k. tax-free shops endast skulle få ske till passagerare på väg till utomnordiska länder. Under det år som gått sedan dess har väl efter vad jag kan förstå ingenting inträffat som gett anledning till ändring av den ordning som då bestämdes, kanske med ett undantag — SAS:s finanser har gett anledning till en skrivelse från bolaget, vari man begärt att av sparsamhetsskäl få flytta den skattefria försäljningen från flygplanen till marken. SAS anser sig på detta sätt kunna spara in icke mindre än 1,5 miljoner kronor, och den summan säger vilken enorm omfattning den skattefria försäljningen måste ha, då den måste sysselsätta ett hundratal personer som inte gör något annat än springer omkring och säljer tobak och sprit skattefritt.

Herr Engkvist och jag som reservanter i detta ärende anser inte att SAS:s affärer skall rustas upp genom att försälja skattefri sprit och tobak, varor som jordbundna varelser får betala skatt på, en skatt som är mångdubbelt större än varans värde. Den nu föreslagna åtgärden går också stick i stäv mot den politik som förts mot öresundsfärjorna, något som ju också kontrollstyrelsen i fjolårets remissvar gjort sig till tolk för. Från reservanternas sida är vi medvetna om att en flyttning av försäljningen från flygplanen till marken inte nödvändigtvis måste innebära att spritförsäljningen höjs. I första hand reagerar vi mot all skattefri försäljning av beskattade varor, och efter den ändring som skett i inställningen från SAS:s sida liksom från myndigheternas och bevillningsutskottets sida föreligger kanske risk för att vi nästa gång måste ta ställning till förslag om skattefri försäljning också på inrikeslinjerna, om SAS:s ekonomiska ställning fortsätter att vara lika dålig som nu.

Men vad som i detta läge förvävar mig mest är att fjolårets förste reservant i detta ärende, herr Söderquist, i år befinner sig på den motsatta sidan. Naturligtvis kan herr Söderquist invända, att detta inte är någon stor nykterhetspolitisk fråga. Men vart tog principerna vägen? I den reservation som framlades i fjol liksom i sitt anförande i kammaren underströk herr Söderquist mycket kraftigt att här var det principerna det gällde, människor skulle inte ha möjlighet att köpa skattebelagda varor skattefritt. Dessa principer har fullständigt försvunnit, och jag hoppas innerligt att herr Söderquist inte är representativ för den borgerliga nykterhetsgruppen. Det skulle vara illa om man samtidigt som man kräver högre skatt på alkohol för vanliga människor vill vara med om att inrätta nya möjligheter att köpa skattefri sprit för flygresenärer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr II som innebär bifall till motionerna av herr Bengtson m. fl. i denna kammare och av herr Rimmerfors m. fl. i andra kammaren.

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

I herr Wårnbergs yttrande inståmde herrar *Eric Carlsson* (cp), *Dahlberg* (s), *Nord* (fp), *Magnusson* (s), *Bengtson* (cp), *Manne Olsson* (s), *Rikard Svensson* (s) och *Oscar Carlsson* (s).

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Det har nog i alla fall, herr Wårnberg, intråffat någøt i denna fråga sedan i fjøl, bland annat det att kontrollstyrelsen uttalat, att det är svårare att kontrollera försålning ombord på flygplanen än försålningen på marken.

Jag har för min del ingalunda svikit några principer i nykterhetspolitiskt hänseende, det vet herr Wårnberg mycket väl. Vi har talat om detta under hand, och jag kan upppepa det nu.

Jag har sett denna fråga som ett val mellan ett sämre tillstånd och ett bättre. Jag har ansett — och jag tror att herr Wårnberg ger mig rätt i det — att det är sämre ur nykterhetssynpunkt att sälja spritvarorna ombord på flygplanen än att sälja dem på marken. Åtskilliga som gjort flygresor har liksom jag haft den erfarenheten.

Bara för en vecka sedan försökte jag kontrollera dessa förhållanden. Jag passerade Kastrup på väg till Stockholm. Man kunde givetvis inte få köpa någønting på Kastrup — varken tobak eller sprit. Men man upplystes om att det gick bra ombord på flygplanet. Och det gjorde det också för nästan alla. Jag såger nästan alla, ty flygvårdinnan hade inte tid att expediera alla, men hon gjorde så mycket hon hann. Det hade varit ur många synpunkter mycket behagligare om man fått köpa på Kastrup eller på Arlanda vid resa i omvänd riktning.

Sedan ger jag herr Wårnberg rätt i att det inte är så särskilt lyckat, att den ena gruppen av människor får betala skatt, medan den andra kommer undan. Om det nu hade varit så att man, samtidigt som man införde skattefrihet för spritköp på våra flygplatser, hade bibehållit försålningen av skattefri sprit under själva flygresorna, så skulle jag därför ha anslutit mig till herr Wårnbergs

och herr Engkvists reservation. Men nu är det inte så. Här gåller det att välja mellan två onda ting, och då väljer jag för min del det minst onda, nämligen försålning av dessa varor på flygplatsen. Det är nog alldeles tydligt att man måste tolka saken så som jag gjort.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och gör det alltså av det skålet att jag av två onda ting väljer det minst onda.

Herr WÅRNBERG (s):

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att detta inte var någon så stor nykterhetspolitisk fråga. På den punkten tvivlar jag inte på att herr Söderquist har kvar sina principer.

Men principen att vi skall försöka få likartad beskattning för dem som flyger och för dem som är på landbacken, denna princip som herr Söderquist höll så hårt på i fjøl, har han övergivit i år. Jag har herr Söderquists tal och reservation från i fjøl till hands, men jag tycker att det är onödigt att läsa upp dem vid denna sena timme. Vad herr Söderquist tryckte på var att det inte var lämpligt att man på ställe efter ställe skulle få möjlighet att köpa skattepliktiga varor skattefritt.

Sedan håller jag med om att otrivseln på flygplanen är stor med den försålning som sker där, men vi får nog behålla denna otrivsel, ty krogverksamheten kommer att vara kvar. Den innebär att man får köpa en snaps på flygplanen, och det skapar väl minst lika stor otrivsel från den synpunkt som herr Söderquist och jag representerar.

Herr SÖDERQUIST (fp) kort genmåle:

Herr talman! Nog är det så, herr Wårnberg, att om försålningen minskar lika mycket på planen som den ökar på marken, då kommer inte flera människor att köpa skattefria varor än som varit fallet förut. Det är väl inte meningen eller ens sannolikt att folk skall köpa mera. Det är bara det att man slipper försålningen ombord på planen

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om och den otrivsel denna innebär. Jag har inbillat mig att försäljningen skulle bli ungefär densamma, och jag har alltså inte heller svikit någon princip i fråga om likabeskattningen.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Må det tillåtas en enkel ledamot av denna kammare att lägga ned en krans på propositionens grav.

I sitt anförande nyss satte finansministern i konstitutionellt hänseende likhetstecken mellan å ena sidan det förfarande, som i riksdagen tillämpades åren 1956 och 1958 med snabbhandling av Kungl. Maj:ts proposition, och å andra sidan det förslag till fullmaktslag, som nu framlagts. Jag kan inte gå med på finansministerns argumentering i denna del. I det ena fallet tummade riksdagen på de grundlagsenliga formerna för ärendets behandling. Det var formerna för själva riksdagsbehandlingen som man åsidosatte, och det var — det medger jag — osympatiskt redan det. Men i det andra senare fallet begär finansministern att riksdagen skall på regeringen överlåta beskattningsrätten som sådan, låt vara för en kortare tid. Det är vida betänkligare. Finansministern bestrider att riksdagen därmed skulle lämna ifrån sig någon del av beskattningsrätten, eftersom riksdagen har möjlighet att ändra skattesatserna i efterhand. Men finansministern glömmer bort de stora skaror av medborgare som under mellantiden fram till riksdagens beslut — det kan gälla en mycket lång tid, i värsta fall från juni till oktober — betalat de högre skatterna. De blir väl i alla fall beskattade utan riksdagens hörande. Jag har svårt att tro att han menar att de skall få sina pengar tillbaka om riksdagen skulle avslå regeringens förslag. Här blir det ett åsidosättande av riksdagens beskattningsrätt, något som står i uppenbar strid med grundlagen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen att i anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först sär-

ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

skilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande motiveringen.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten 1 hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Wärnberg och Engkvist vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wärnberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 52 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Wärnberg och Engkvist vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Wärnberg begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 42.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om ändrad skatt på sprit och vin, m. m.

I fråga om motiveringen, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas oförändrad, dels ock att utskottets motivering skulle godkännas med den ändring, som innefattades i den av herr John Ericsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, John*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner motiveringen i bevillningsutskottets betänkande nr 52 oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets motivering med den ändring, som innefattas i den av herr John Ericsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 70.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 30 § lagen den 17 juni

1948 (nr 433) om försäkringsrörelse m. m.;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av en internationell konvention om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge angående in- drivning av underhållsbidrag, m. m.; samt

nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels ock i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående grunder för avlöning och andra ersättningar åt civilförsvarspliktiga m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående grunder för avlöning och andra ersättningar åt civilförsvarspliktiga m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkterna 6 och 7 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av Internationella arbetsorganisationens konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 16 mars 1962 dagtecknad proposition, nr 70, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att godkänna att Sverige anslöte sig till den vid Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde antagna konventionen (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde samt den vid konferensen år 1958 vid fyrtioandra sammanträdet antagna konventionen (nr 111) angående diskrimi-

nering i fråga om anställning och yrkesutövning.

I samband med propositionen hade riksdagen behandlat följande, vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 28, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 54, av herr *Ohlin m. fl.*, såvitt anginge frågan om likalönsprincipen,

2) de likalydande motionerna I: 29, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 55, av herr *Ohlin m. fl.*, angående likalönsprincipens genomförande inom statsförvaltningen, samt

3) de likalydande motionerna I: 368, av herr *Larsson, Thorsten*, och fru *Svensson*, samt II: 450, av herrarna *Wahrendorff* och *Wahlund*, angående likalönsprincipen.

I motionerna I: 28 och II: 54 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att uttala sig för att Sverige borde ratificera Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100 med ansluten rekommendation nr 90 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde och Internationella arbetsorganisationens konvention nr 111 med ansluten rekommendation nr 111 angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning.

I motionerna I: 29 och II: 55 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning med uppgift att undersöka under vilka former och under vilken tid ett genomförande av likalönsprincipen inom den statliga förvaltningen kunde ske, så att en plan härom så snart som möjligt kunde föreläggas riksdagen.

I motionerna I: 368 och II: 450 hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att initiativ måtte tagas till överläggningar mellan å ena sidan företrädare för staten i dess egenskap av arbetsgivare och å andra sidan företrädare för vederbörliga arbetstagarorganisationer i syfte att få till stånd systematisk, objektiv arbetsvärdering och förhandlingar för förverkligan-

Ang. lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde

de, såvitt avsåge det statliga lönesystemet, av i ILO:s konvention nr 100 angivna likalönsprincip;

att härav föranledda förslag skulle föreläggas riksdagen så snart ske kunde; samt

att i samband därmed riksdagen skulle föreläggas förslag i frågan rörande ratificering av ILO:s konvention nr 100 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 28 och II: 54, såvitt de avsåge likalönskonventionen och diskrimineringskonventionen, samt med bifall till motionerna I: 368 och II: 450, såvitt de avsåge likalönskonventionen — måtte bifalla förevarande proposition, nr 70; samt

B. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 28 och II: 54, såvitt de avsåge likalönsrekommendationen och diskrimineringsrekommendationen, samt

2) motionerna I: 29 och II: 55 samt motionerna I: 368 och II: 450, såvitt de avsåge arbetsvärdering,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Hamin-Thorell*, fru *Gärda Svenson*, fröken *Nordström*, herrar *Enarsson*, *Anderson* i Sundsvall och *Rimmerfors*, fröken *Welterström* samt herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B 2 hemställa,

I. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 29 och II: 55 samt motionerna I: 368 och II: 450, såvitt de avsåge arbetsvärdering, i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående arbetsvärdering; samt

II. att motionerna I: 29 och II: 55 samt motionerna I: 368 och II: 450, såvitt de avsåge arbetsvärdering, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad

reservanterna under I hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservanterna hade bland annat ansett, att staten som förhandlingspart borde taga initiativ till förhandlingar om arbetsvärdering som grundval för lönesättning i överensstämmelse med artikel 3 i likalönskonventionen.

Fröken **NORDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag skall till punkt 45 på dagens föredragningslista, andra lagutskottets utlåtande nr 26, med hänsyn till den sena timman och herr talmannens underförstådda vädjan nöja mig med att säga: Äntligen! Tack, det var bra! Med konstaterande att regeringen föredrar att lägga fram ett eget förslag framför att bara låta riksdagen antaga den partimotion, som år efter år framlagts av folkpartiet, ber jag att få yrka bifall till punkten A.

Till utskottets utlåtande är fogad en reservation under B 2 till förmån för en arbetsvärdering inom låg- och mellanlönegrupperna inom det statliga avlöningssystemet. Mycket vore att säga på den punkten liksom i likalönsfrågan, men jag skall inte heller plåga kammaren med det. Vi har så sent som den 4 maj behandlat arbetsvärderingen i samband med beredningsutskottets utlåtande nr 33. Kammarens ledamöter kan i protokollet läsa vad som anfördes vid det tillfället. Ingen lär ha ändrat uppfattning sedan dess.

Låt mig tillägga, att så bråttvist som det statliga och det kommunala lönesystemet fortfarande är uppbyggt med den låga värderingen av exempelvis vårdyrkena kan det inte få förbli i längden. Kunde till att börja med en värdering komma till stånd de olika yrkesområdena emellan vore mycket vunnet, vilket ju dock inte är detsamma som att vi i och med det finge hela vår önskan uppfylld.

Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under B 2.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På särskilda propositioner bifölls vad utskottet i punkterna A och B 1 hemställt.

Sedermåra gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i punkten B 2 hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), m. m., jämte i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motioner angående höjning av maximihastigheten för tyngre lastbilar och bussar.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående yrkesutbildningen på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 9 mars 1962 avlåten proposition, nr 103, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) godkänna grunder m. m. för utformningen och organisationen av yrkesutbildningen på jordbruksområdet i hudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i propositionen,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter i fråga om övergångsanordningar, som kunde bliva erforderliga i samband med genomförandet av de i propositionen framlagda förslagen,

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbruksstyrelsen, som föranleddes av vad i propositionen föreslagits.

Kungl. Maj:t hade föreslagit en utbildningsgång, som byggde direkt på den obligatoriska skolan och möjliggjorde för blivande yrkesutövare inom jordbruket att i skolmässiga former förvärva vidgade yrkeskunskaper genom att successivt genomgå förberedande och grundläggande yrkeskurser, specialkurser, arbets- och driftledarkurser samt lantmästarkurs. De nuvarande lantbruks-, lantman- och jordbruksskolorna skulle ombildas i samband härmed till en enhetlig skolutyp, benämnd lantbruksskola. Även utbildningen vid lantbruksskolorna skulle anpassas till utvecklingens krav. Samtliga nu nämnda skolutyper jämte trädgårdsskolorna hade föreslagits böra benämnas lantbrukets yrkesskolor. Omläggningen av yrkesutbildningen på jordbrukets område avsågs bliva genomförd från och med den 1 juli 1963. Som central tillsynsmyndighet skulle tills vidare lantbruksstyrelsen fungera. Vidare hade föreslagits, att inom varje län skulle inrättas en för lantbrukets yrkesskolor gemensam regional styrelse. Denna styrelse borde enligt Kungl. Maj:ts förslag normalt bestå av sju ledamöter. Av dessa borde fyra utses av skolornas huvudmän, en av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, en av skogsvårdsstyrelsen och en av länsskolnämnden. Huvudmännen borde vara representerade i förhållande till det antal skolor de ägde. I län med två landsting borde vardera landstingsområdet utse två ledamöter och i län med två hushållningssällskap borde dessa gemensamt utse en representant. Skulle i län med mer än en huvudman fråga uppkomma om annan representation för huvudmännen än nyss förordats borde spörsmålet härom underställas Kungl. Maj:ts prövning. Lant-

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

bruksdirektören borde enligt propositionen vara adjungerad ledamot av den regionala styrelsen. Rektor vid lantbrukets yrkesskola borde, i den mån så befunnes lämpligt, vara föredragande i frågor som berörde skolan. Vid valet av ledamöter i styrelsen borde beaktas, att sammansättningen bleve sådan, att jämväl lanthushållsundervisningens intressen bleve tillgodosedda.

Därest särskilda skäl föreläge, borde Kungl. Maj:t efter framställning av huvudman för lantbrukets yrkesskola kunna undantaga skola från den regionala styrelsens överinseende. Sådan skola skulle hava egen styrelse, som handlade de uppgifter, som eljest ankomme på den regionala styrelsen. Även huvudmän, som samverkade i en regional styrelse, borde enligt Kungl. Maj:ts förslag kunna, därest de funne detta ändamålsenligt, bibehålla de nuvarande lokala skolstyrelserna. Dessa lokala skolstyrelser borde i sådana fall handlägga de ärenden, som den regionala styrelsen delegerade till dem och i övrigt verka för att arbetet vid skolan bedreves ändamålsenligt. Huvudmän, som samverkade i en regional styrelse och som samtidigt hade lokal skolstyrelse, borde själva äga utse samtliga ledamöter i den lokala skolstyrelsen.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle rektor för lantbruksskola tillsättas av tillsynsmyndigheten efter förord av den regionala skolstyrelsen.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 626, av herr *Jonasson*, och II: 755, av herr *Magnusson* i Nennesholm, vari hemställt, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 103 måtte godkänna en sådan utformning av organisationen av yrkesutbildningen på jordbruksområdet, att huvudman för lantbrukets yrkesskola, som samverkade i regional styrelse, jämväl skulle hava lokal styrelse i enlighet med vad i motionerna anförts;

2) de likalydande motionerna I: 634,

av herr *Thorsten Larsson m. fl.*, och II: 763, av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen måtte besluta att i enlighet med lantbruksundervisningskommitténs förslag ersättning av statsmedel skulle kunna utgå med 100 kronor per månad till sådan jordbrukare, som åtog sig att vara praktikvärd för yngre elever samt att under anslaget Bidrag till driften av lantbrukets yrkesskolor m. m. för budgetåret 1962/63 anvisas 360 000 kronor för detta ändamål;

3) de likalydande motionerna I: 666, av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Jonasson*, samt II: 799, av herr *Johansson* i Dockered, vari föreslagits, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 103 i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att vid upprättande av normalplaner för kurser inom den lägre lantbruksundervisningen ökat utrymme för samhällslära och samhällsorientering måtte medgivas i enlighet med vad i motionerna anförts;

4) de likalydande motionerna I: 667, av herr *Lindahl m. fl.*, samt II: 798, av herrar *Allard* och *Brandt* i Aspabruk, i vilka motioner hemställt, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 103 måtte besluta,

att länskolnämnden närmast under vederbörande centrala myndighet skulle hava inseende över lantbrukets yrkesskolor,

att styrelse för lantbrukets yrkesskola med landstingskommun som huvudman skulle bestå av skolans tjänstgörande rektor samt minst fyra av landstinget valda ledamöter, varvid styrelsen inom sig skulle utse ordförande och vice ordförande, samt

att landstingskommun, som vore huvudman för flera skolor, skulle äga rätt att utse en för dessa skolor gemensam styrelse;

5) motionen I: 668, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte i anledning av propositionen angående yrkesutbildning på jordbrukets, skogsbrukets m. fl. områden uttala, att klart yrkesbestämda elever inom bottenskolan borde i erforderlig ut-

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

sträckning beredas möjlighet att fullgöra sitt nionde skolår genom förberedande yrkesutbildning i anknytning till här för lämpliga yrkesskolor;

6) de likalydande motionerna I: 669, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, och II: 800, av herr *Svensson i Vä m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 103 måtte till grund för utformningen och organisationen av yrkesutbildningen på jordbruksområdet godkänna, att rektor för lantbruksskola finge tillsättas av den regionala skolstyrelsen enligt hittillsvarande förfaringsätt;

7) motionen II: 801, av herrar *Svensson i Stenkyrka* och *Dahlgren*.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 667 och II: 798, såvitt nu vore i fråga, besluta

1) att inom varje län en regional skolstyrelse skulle inrättas för samtliga lantbrukets yrkesskolor,

2) att den regionala skolstyrelsen normalt skulle bestå av sju ledamöter, varav fyra borde utses av skolornas huvudmän, en av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, en av skogsvårdsstyrelsen och en av länskolnämnden;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 669 och II: 800 ävensom med avslag å motionen II: 801, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, besluta, att rektor för lantbrukets yrkesskola skulle tillsättas av den regionala skolstyrelsen enligt hittillsvarande förfaringsätt,

III. avslå motionerna I: 626 och II: 755 om att huvudman för lantbrukets yrkesskola, som samverkade i regional skolstyrelse, jämväl skulle hava lokal styrelse för skolan,

IV. avslå motionen II: 801, såvitt avsåge förening av rektorstjänst med föreståndarskap för till vederbörande skola knutet skoljordbruk,

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt godkänna grunder m. m. för utformningen och organisationen av yrkes-

utbildningen på jordbruksområdet i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utlåtandet föreslagits,

VI. bemyndiga Kungl. Maj:tt att meddela de föreskrifter i fråga om övergångsanordningar, som kunde bli erforderliga i samband med genomförandet av de i utlåtandet framlagda förslagen,

VII. bemyndiga Kungl. Maj:tt att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbruksstyrelsen, som föranledes av vad i utlåtandet föreslagits,

VIII. lämna utan åtgärd motionerna I: 634 och II: 763 om att ersättning av statsmedel skulle kunna utgå med 100 kronor per månad till sådan jordbrukare, som åtog sig att vara praktikantvärd för yngre elever, och om att till detta ändamål särskilda medel skulle anvisas,

IX. lämna utan åtgärd motionerna I: 666 och II: 799 om att vid upprättande av normalplaner för kurser inom den lägre lantbruksundervisningen ökat utrymme för samhällslära och samhällsorientering måtte medgivas,

X. lämna motionen I: 668 utan åtgärd,

XI. lämna motionerna I: 667 och II: 798, såvitt de ej berörts i det föregående, utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Svedberg, Carl Eskilsson, Östlund, Eliasson* i Moholm och *Franzén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 667 och II: 798, såvitt nu vore i fråga, besluta,

a) att inom varje län landstingskommun, stiftelse eller förening, som vore huvudman för mer än en skola, skulle äga rätt att utse en för dessa skolor gemensam styrelse,

b) att styrelse för lantbrukets yrkesskola skulle bestå av skolans rektor samt minst fyra av vederbörande huvudman valda ledamöter, varvid styrelsen inom sig skulle utse ordförande och vice ordförande;

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

2. av herrar *Jonsson* och *Mossberger*, fru *Lindskog* samt herrar *Franzén*, *Es-kilsson* i Likenäs och *Persson* i Appuna, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:669 och II: 800 ävensom med avslag å motionen II: 801, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, besluta, att rektor för lantbrukets yrkesskola skulle tillsättas av tillsynsmyndigheten;

3. av herr *Jonasson*, vilken ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 626 och II: 755 besluta, att huvudman för lantbrukets yrkesskola, som samverkade i regional styrelse, jämväl skulle hava lokal styrelse för skolan.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till jordbruksutskottets utlåtande med undantag av den ändring i utskottets hemställan, som återfinnes i reservation 1.

Där har vi, några ledamöter av utskottet, haft en avvikande uppfattning när det gäller huvudmannaskapet för lantmannaskolorna. Vi har inte kunnat finna, att vare sig Kungl. Maj:t eller utskottsmajoriteten kunnat prestera en fullgiltig motivering för det förslag man kommit till, när det gäller att utse styrelser för de skolor landsting eller stiftelser är huvudmän för.

Enligt uppgifter som vi har lämnat i reservationen är inte mindre än 74 lantmannaskolor landstingsägda, medan 25 skolor har stiftelser som huvudmän. Vi ställde oss frågan: Varför skall man i fråga om lantmannaskolor göra annorlunda än i fråga om andra skolor som landstinget är huvudman för och utser dels lokala och i vissa fall regionala styrelser för? Vi kan inte finna några skäl

för att man när det gäller lantmannaskolor måste ha en annan återförsäkring för att säkerställa ett gott omdöme, när det gäller att utse styrelser, än i fråga om andra skolor, t. ex. centrala verkstadsskolor, lanthushållsskolor, husmodersskolor och andra som redan nu sorterar under landsting. I fråga om dessa har ingen ifrågasatt att landstinget inte haft tillräckligt omdöme att utse styrelseledamöter, som varit väl hemmastadda när det gällt att se till skolans bästa. Därför bör man inte göra undantag när det gäller lantmannaskolorna, utan lämna landstinget samma förtroende som i fråga om andra yrkesskolor där landstinget är huvudman. Jag har inte kunnat finna, att inte hushållningssällskapet, skogsvårdsstyrelsen eller länets skolnämnd skulle få tillräckligt inflytande, även om landstingen skulle få den fullmakten. Jag är övertygad om att landstinget har omdöme nog att se till, att lantmannaskolans styrelse blir så sammansatt, att den är likvärdig med de lokala eller regionala styrelser, som handlägger ärenden som rör andra yrkesskolor där landstinget är huvudman.

Jag tycker tillräckliga skäl talar för att den ändring som återfinnes i reservation 1 bör vara en garanti för att landstingen även i denna fråga bör kunna få ett fullt förtroende ifrån riksdagens sida.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Många goda förslag presenteras i proposition nr 103. Jordbruksministern har all heder av en hel del av det föreslagna. Yrkesutbildningen på jordbrukets område är en mycket väsentlig sak. Av blivande jordbrukare kräves allt mer och mer. Den som skall kunna sköta ett jordbruk och uppnå ett maximalt resultat måste ha en mycket allsidig utbildning, med andra ord besitta kunskaper som både praktiskt och teoretiskt vida överstiger de flesta andra samhällsgruppers i fråga om allsidighet.

I propositionen framlägges en hel del förslag som bör leda till förbättrade

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

möjligheter för dem som skall ägna sig åt jordbruket. Jag tror i det fallet att allt fler och fler behöver utbildning på detta område, även om antalet jordbrukare kommer att gå ned.

Visserligen tycks många människor mer eller mindre vilja nonchalera jordbrukets värde i vårt samhälle och anse det som en näring på avskrivning. Intet är dock mera felaktigt. Kvar står att ett mindre och mindre antal människor skall framproducera livsmedel åt allt flera människor i vårt land. Det är därför oerhört viktigt att ge dessa människor en utbildning så beskaffad, att de kan klara sin uppgift. Det förslag som här behandlas är ett steg i rätt riktning.

Vi är överens på de flesta punkter. Meningsskiljaktigheterna gäller skolans ledning samt tillsättandet av rektor. Det är dock att betrakta som små frågor i ett stort sammanhang.

Propositionen föreslår att ledningen skall handhas av regionala styrelser med en gemensam regional styrelse för samtliga inom ett län förekommande lantbruks-yrkesskolor. Styrelsens sammanställning skall jag i detta fall inte gå in på. Det har vi säkerligen läst om i propositionen.

Om särskilda skäl föreligger skall Kungl. Maj:t emellertid efter framställning av huvudman kunna undantaga skola från den regionala skolstyrelsens överinseende, och jag har för min del anslutit mig till detta förslag. I propositionen säges vidare att även huvudmän som samverkar i en regional styrelse bör kunna, därest man finner detta ändamålsenligt, bibehålla de nuvarande lokala skolstyrelserna. Dessa lokala skolstyrelser bör i sådana fall handlägga de ärenden som den regionala styrelsen delegerar till dem och i övrigt verka för att arbetet vid skolan bedrivs ändamålsenligt.

Värdet för en skola av att ha en stark anknytning till bygden kan säkert vitsordas av alla. Detta, liksom att tillvarata skolans alla möjligheter och intressen rent lokalt, anser jag vara så pass viktigt, att en lokal styrelse bör finnas. Det har också understrukits av flera re-

missinstanser. Även om möjligheten att utse lokala styrelser föreligger, anser jag att detta bör vara obligatoriskt.

I ett motionspar, 755 i andra kammaren och 626 i första kammaren, har Magnusson i Nennesholm och jag yrkat på att så skall ske. Detta är också fullföljt i reservation nr 3.

Beträffande rektorstillsättningen föreslås i propositionen att denna skall ske av tillsynsmyndigheten, som ju för närvarande är lantbruksstyrelsen. I motion 669 föreslås av herr Harald Pettersson m. fl. att tillsättningen bör ske av den regionala skolstyrelsen. Detta har utskottsmajoriteten ansett vara riktigt.

Sammanfattningsvis vill jag här ha sagt, att jag för min del anser att det är mest ändamålsenligt med regionala skolstyrelser och obligatoriska lokala styrelser, som behandlar sådana frågor som remitteras från den regionala styrelsen och även förbereder en hel del ärenden. Jag anser också att det är mest lämpligt att rektorn tillsättes av den regionala skolstyrelsen.

Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 3 under punkten III och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag skall först be att få gratulera jordbruksministern till den proposition som vi nu har att anta. Jag tycker det är särskilt glädjande att vi kan behandla den samma dag som vi har beslutat om grundskolan, eftersom den har en direkt anknytning till grundskolan. Det finns en skrivning i departementschefens yttrande som jag tycker är utmärkt bra, nämligen att klart yrkesbestämda elever skall efter skolstyrelsens medgivande få fullgöra nionde året i lantbrukets yrkesskola. Jag tycker det ger en bra anknytning mellan förslagen.

Jag tycker också att herr Näsström gjorde en bra anknytning till jordbruksutbildningen, när han slutade sitt anförande i omedelbar anslutning till de-

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

batten om högerpartiet som ett svart får med att tala om ett får som skulle klippas. Han ville göra gällande att även ett svart får kan vara vackert när det är nyklippt. Jag måste med utgångspunkt från mina erfarenheter säga, att varken ett svart eller vitt får är vackert när det är nyklippt. Först sedan pälsen fått anpassa sig till klimatet kan det bli vackert.

Jag anser alltså, herr talman, att jordbrukets yrkesutbildning som den är upplagd här har fått en mycket god utformning. Det är ett genomtänkt byggnadsprogram, där man börjar med grunden, nämligen grundskolan, som man sedan kan bygga på undan för undan för att få en god yrkesutbildning. Detta hälsar vi med tillfredsställelse, men det finns ett par saker här som jag skulle vilja beröra, och jag går direkt till frågan om lantmästarutbildningen.

Departementschefen och utredningen har talat om att det kan föreligga behov av ökad utbildning av lantmästare, men båda är tveksamma och säger att det bör utredas vidare, om ett sådant behov föreligger. Jag tror jag vågar säga, att det har uppstått ett mycket starkt behov av ett ökat antal lantmästare här i landet. Det har skett en mycket snabb förändring härvidlag. När jag gick ut från Alnarp 1943 var vi 30 som utexaminerades, och hälften gick arbetslösa hela vintern innan de fick någon kvalificerad anställning. I dag blir praktiskt taget allihop anställda innan de har examen klar, och näringslivet frågar efter fler lantmästare, men det finns inga att uppbringa. Jordbrukets hela utveckling har väl medfört att det behövs fler människor med just denna utbildning. Det examineras nu 60 om året, men det räcker tydligen inte.

Lantmästarna har börjat användas på en rad olika platser, inte bara inom det praktiska jordbruket som driftsledare, som var det ursprungliga ändamålet med undervisningen, utan också inom undervisningsverksamhet, inom skolorna, hushållningssällskapen, lantbruksnämnderna, över huvud taget inom jordbrukets rådgivningsverksamhet och inte

minst inom industrien. Det finns alltså ett starkt behov av ökad utbildning.

Nu pekar departementschefen på möjligheterna att förlägga en ny utbildning av lantmästare till Mellansverige — på det viset skulle man kunna förmera denna utbildning. Men det finns, herr statsråd, en möjlighet att redan nu göra någonting på denna punkt, och jag tycker det borde observeras. Det finns möjlighet att få ännu en kurs på Alnarp och där höja utbildningskapaciteten från 60 till 90, om man inte har en tvåårig utbildningskurs.

Jag måste starkt ifrågasätta nyttan av en tvåårig utbildningskurs. Den första kursen av den tvååriga utbildningstiden kan mycket väl förläggas till de andra skolor som utbildar driftsledare och arbetsledare. Jag anser att det för en lantmästare helt enkelt är en fördel att skaffa sig erfarenheter från olika jordbruk och olika skolor. Han bör ha en så bred praktik som möjligt, och jag tror inte alls det är någon fördel att han tillbringar både första och andra året i Alnarp. Låt honom i stället få en ordentlig grundutbildning och sedan gå en ettårig kurs på Alnarp!

Där finns alltså resurser och lärare. De lärare som nu skall bli lektorer är högt kvalificerade och kan bättre användas till att undervisa i en ettårig kurs för 90 lantmästare än om de också skall undervisa i den förberedande kursen — detta är inte riktigt rationellt. Jag förstår över huvud taget inte att utredningen så starkt har bundit sig för en tvåårig kurs.

Det finns idag ett mycket stort antal sökande till lantmästarkurserna — dubbelt så många som för närvarande kan intas — och inträdesåldern är också mycket hög. I regel har alltså pojarna utomordentligt god praktik och stor erfarenhet av jordbruksyrket. Medelåldern är för närvarande över 26 år, men detta oaktat föreslår nu departementschefen — och utskottet har godtagit förslaget — att inträdesåldern skall sättas till 20 år. Jag kan inte hjälpa att jag tycker det är en orimligt låg ålder. Det är klart att bestämmelsen för närvarande inte

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

skulle fungera — ingen tjugoåring kan nu komma in — men denna utbildning får inte bli en teoretisk utbildning. Den får sitt värde först om det finns tillräckligt god praktik bakom. Det är en utbildning med teori och praktik, men praktiken är avgörande för kvaliteten hos utbildningen. Därför tycker jag att vi skulle kunna godta remissinstansernas krav om 22 års ålder för inträde i ett-årskursen.

När det gäller jordbruksutbildningen har vi för närvarande en agronomutbildning, som i mycket hög grad är teoretisk. Elever kommer in i lantrbrukshögskolan praktiskt taget utan praktik med studentexamen och går igenom en praktisk-teoretisk kurs där. De kommer också ut från lantrbrukshögskolan utan någon egentlig praktik. Detta gör att vi i dag säkert har ett större behov av just den typ av människor inom jordbrukets yrken som lantmästarutbildningen skapar.

Jag skulle sedan vilja säga något om tillsättandet av rektorstjänster. Där har departementschefen föreslagit att tillsyningsmyndigheten, alltså lantrbruksstyrelsen, skall tillsätta dessa tjänster. Praxis är nu att lantrbruksstyrelsen för upp tre på förslag och att skolstyrelsen tillsätter. Det har fungerat alldeles utmärkt, och jag förstår inte varför man skall gå ifrån det systemet. Man hänvisar till gällande författning för folkskolan, där tillsättningen av rektorer görs av skolöverstyrelsen.

När det gäller lantrbruksskolorna har man emellertid andra hänsyn att ta. Dels är rektorn också i allmänhet driftsledare, och dels finns det både lokala synpunkter och erfarenheter, som är av utomordentlig betydelse. Jag tror att det är av stort värde att skolstyrelsen själv har möjlighet att av de tre, som är förklarade behöriga, tillsätta en av dessa. Jag ber fördens skull, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Jag skulle till sist vilja säga att jag inte har skrivit på reservationen beträffande skolstyrelsernas organisation. Jag var mycket tveksam när detta skrevs,

men ju mer jag har läst och diskuterat reservationen, desto mer har jag kommit underfund med att som skolsystemet är uppbyggt och med de fria lantrbruks- och lantrmannaskolor, vi har kvar, är det riktigt och rimligt att reservation nr 1 får stöd.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall också till reservation nr 1.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Klockan är mycket och jag ber herr talmannen och kammarens ledamöter om ursäkt för att även jag ämnar säga några ord i denna fråga. Frågan är faktiskt så viktig, att den sena timmen inte helt får omöjliggöra den överläggning som frågan är förtjänt av.

Det förslag, som jordbruksministern har presenterat för oss i år om yrkesutbildning på jordbrukets område, ingår som ett led i den rad av beslut om upp rustning av undervisningen på detta område, som riksdagen har fattat under senare år. I fjol gällde det den högre undervisningen och forskningen. I år gäller det frågan om vad som förr i tiden kallades för den lägre lantrbruksundervisningen.

Liksom sin företrädare i fjol, betonar statsrådet Holmqvist i år sambandet mellan yrkesutbildningen och rationaliseringsverksamheten i jordbruket. Genom den skolmässiga yrkesutbildningen skall de blivande jordbrukarna få kontakt med utvecklingen inom yrket, både när det gäller den tekniska produktionsutvecklingen och det ekonomiska sammanhanget.

Yrkesutbildningen skall på det viset bidra till att höja effektiviteten inom näringen. De reformförslag som vi nu får ta ställning till är resultaten av ett mångårigt utredningsarbete. Det finns förvisso anledning att tacka statsrådet Holmqvist för att han utan något längre dröjsmål lagt fram utbildningsförslagen för riksdagens avgörande. Vi vill allesamman hoppas att besluten i dag skall bli till gagn för yrkesutbildningen inom jord-

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

bruket och därmed också till gagn för näringens fortsatta utveckling.

Det har redan påpekats att utskottet i stort sett är enigt om bifall till jordbruksministrernas förslag. Denna enighet hindrar givetvis inte att man kan vara tveksam på vissa punkter. Jag skall för min del be att få stanna vid en punkt, som ingen av de föregående talarna hittills har berört. Det gäller frågan om den sänkta minimiåldern för den grundläggande yrkesutbildningen. Statsrådet följer de sakkunnigas förslag i det avseendet och föreslår att minimiåldern skall sänkas från 18 till 16 år för inträde i den grundläggande yrkesutbildningen. Det är givetvis en fördel att man på det viset får en naturlig anknytning mellan den obligatoriska skolan och yrkesutbildningen, men denna sänkning av minimiåldern kan i sig själv innebära en risk.

För någon månad sedan var jag med vid en kursavslutning på lantmannaskolan i mitt eget hemlän. I avslutningstalet där framhöll skolans rektor, att resultatet av den gångna vinterkursen var betydligt bättre än resultatet av föregående års vinterkurs. Anledningen därtill var enligt hans förmenande bl. a. den omständigheten att medelåldern bland kursdeltagarna var något mer än ett år högre än medelåldern i den föregående årskursen.

Om eleverna är för unga när de skall genomgå en yrkesutbildning, riskerar man att de inte har den mognad som behövs för att till fullo kunna utnyttja utbildningen. Vi får därför hoppas att den ungdom som skall utbilda sig för jordbruksyrket inte bara kommer att nöja sig med den grundläggande yrkesutbildningen, som de kan få vid mycket unga år, utan också utnyttjar de möjligheter till specialutbildning vid något högre ålder, som ju också förslaget innebär.

Till sist några ord om den del av förslaget, där det föreligger olika meningar inom utskottet, nämligen frågan om den lokala styrelsen för jordbrukets yrkeskolor. Herr Svedberg har redan ganska

ingående behandlat den frågan, och jag skall därför inte säga så mycket om den. Jag vill bara peka på de komplikationer, som jordbruksministrernas förslag kan medföra, om det skall finnas en gemensam styrelse för skolor, som har flera olika huvudmän. Låt oss säga att det i ett län finns ett par tre landstingsskolor, och så finns det en eller annan skola som har en annan huvudman, kanske en stiftelse, ett hushållningssällskap eller någon annan. Enligt propositionen skall det vara en gemensam, enligt detaljerade föreskrifter sammansatt styrelse. Då finns det naturligtvis risk för att den ensamma stiftelseskolan blir satt i ett sämre läge än de andra skolorna. Man får kanske från den skolans sida inte möjlighet att placera mer än en enda representant i den gemensamma skolstyrelsen, och det blir därigenom svårt att få den kontakt mellan bygden och skolan, som är av så väsentlig betydelse för att skolans verksamhet skall bli tillräckligt effektiv.

I detta fall går departementschefens förslag i rakt motsatt riktning mot de principer som gällt beträffande ledningen av yrkesskolor på andra områden. Förslaget går också i rakt motsatt riktning mot utvecklingen på det kommunala området, där vi när det gäller att välja styrelser för olika ändamål mer och mer har kommit ifrån de bundna mandatet och i stället givit kommunerna frihet att på eget ansvar själva välja sina styrelser. Jag tror, herr talman, att vi med fullt förtroende kan överlåta också åt huvudmännen för lantbrukets yrkesskolor att utse styrelser efter sitt eget tycke, utan att föreskriva detaljerade bestämmelser om representation från olika ämnesområden.

Jag förstår, herr talman, att det är påfrestande för kammarens ledamöter att lyssna till min utläggning — det hör jag på sorlet i kammaren — men jag anser att denna fråga ändock är av så stor betydelse, att den sena tidpunkten inte helt får förhindra en diskussion. Vi har haft tillfälle att under de gångna dagarna ägna så mycket tid åt andra i och för sig

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

viktiga frågor, att det må vara tillåtet att framlägga skälen för de olika ståndpunkterna också i denna fråga.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservation nr 1 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Birke* (h) och *Yngve Nilsson* (h).

Herr *LINDAHL* (s):

Herr talman! I anslutning till vad som har sagts angående den första reservationen i förevarande utlåtande skulle även jag vilja anföra några synpunkter i denna fråga. Jag torde ha rätt att göra det, eftersom jag faktiskt är en av motionärerna i detta ämne.

Inom utskottet har framkommit en reservation, som ansluter till yrkandena i vår motion. Vad det närmast gäller är frågan om tillsättandet av styrelser för lantbrukets yrkesskolor, och jag tycker att kammaren har anledning att något fundera över om utskottet eller reservationerna i reservation nr 1 har den riktiga uppfattningen.

För min del hoppas jag och tror att de ledamöter här i kammaren, som också är landstingsledamöter, skall dela min uppfattning. Även om landstingsmännen inte har blivit akterseglade av Kungl. Maj:t och utskottet, har de i alla händelser blivit ställda åt sidan i ett visst avseende. Jag behöver inte presentera landstingens verksamhet — den känner ni alla till — men jag har här en bok, som innefattar en redogörelse för år 1961 över ett enda landstings verksamhet, och den visar att det råder en aktivitet av mycket stora mått då det gäller att upprätta yrkesskolor av olika slag. Denna redogörelse visar att ifrågasvarande landsting — givetvis under årens lopp — har inrättat ett 30-tal yrkesskolor, och det är inte bara fråga om små skolor utan stora verkstadsskolor, skolor som över huvud taget näringslivet, ungdomen, målsmännen m. fl. har all anledning att vara glada åt.

Vid denna sena timme skulle jag kanske inte uppehålla kammaren, men jag

tycker ändå att detta inte är en riktigt rättvis behandling av landstingen, dessa landsting som ju knappast står främmande för någonting. Naturligtvis tillgodoser landstingen sjukvården och utbildningsmöjligheterna för dem som ämnar ge sig in i den, men det finns ju så ofantligt mycket annat som landstingen sysslar med, och när vi tar hand om yrkesutbildningen i länen, frågar man sig om vi verkligen kan vara tillfredsställda med att vi när det gäller lantbrukets yrkesskolor visserligen har en del att säga till om men inte blir ensamma om styret, vilket vi är i fråga om de allra flesta av yrkesskolorna i de olika länen.

Alla känner ju till att staten bidrar med 75 procent och landstingen med 25 procent till dessa skolor, men när landstingen ändå har lagt ned så mycken möda på att skapa fram det nät av yrkesskolor som finns inom länen, så tycker jag att landstingen också borde vara betrodde med att tillsätta styrelse för lantbrukets yrkesskolor. Så långt jag känner till är alla de styrelser som landstingen valt intresserade av sina uppgifter. Dessutom är det ju ganska sannolikt — jag har varit med inom landstinget så länge att jag känner till saken — att yrkesskolorna får representanter för praktiskt folk i styrelsen; landstingen brukar se till att yrkesfolk från de olika berörda branscherna kommer med, i detta fall alltså representanter för lantbruket.

Jag tycker sålunda, herr talman, att det är en gård av rättvisa att kammaren i enlighet med reservation 1 beslutar att landstingen skall tillsätta styrelsen för lantbrukets yrkesskola.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1 i föreliggande utlåtande.

Herr *JONSSON* (s):

Herr talman! Även om befolkningen inom jordbruket minskar är alltjämt närmare en femtedel av vårt lands befolkning sysselsatt inom jordbruket. Och dessa människor tar inte bara sin inkomst från jordbruket, utan det är för

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

dem en livsform. Därför anser jag att denna fråga är mycket betydelsefull, något som för övrigt redan har påpekats.

Jag vill också erinra om att vi har fått en upprustning och rationalisering av den högre lantbruksundervisningen, av forskningen och försöksverksamheten på lantbrukets område. Även därför är det synnerligen betydelsefullt att yrkesutbildningen för de enskilda människor som sysslar inom jordbruket blir ordnad på ett tillfredsställande sätt. Resultaten av forskning och försöksverksamheten får nämligen betydelse först när de enskilda jordbrukarna börjar tillämpa dem i sitt praktiska arbete. De yrkesskolor på jordbrukets område, som vi nu skall besluta om, möter jordbrukarna i deras vardagsgärning och kommer allt mer och mer att påverka deras yrkesutövning. För de i jordbruket sysselsattas utrustning med kunskaper, erfarenheter och allt vad forskning och teknik ger är det av vital betydelse att denna yrkesundervisning blir så effektiv och god som möjligt.

Låt mig också uttala tillfredsställelse över att förslaget har kunnat framläggas så snabbt och över den utformning det fått. Jag vill begagna tillfället att påpeka fördelen av att statsrådet på en del punkter inte har spikat med långa spikar utan tillgodosett möjligheterna att utan större sönderbrytande av det som en gång beslutats åstadkomma ändringar allteftersom erfarenheterna kommer att visa sådana vara nödvändiga.

Här har framhållits att enighet råder i allt väsentligt, men på vissa punkter föreligger reservationer, och jag skall behandla dem något.

Flera talare har berört den punkt, på vilken reservation nr 1 tar avstånd från utskottsmajoritetens mening. Den punkten gäller tillsättandet av en central styrelse. Jag har den bestämda uppfattningen, att så som jordbruket utvecklats i fråga om skiftande verksamhet, strukturförändring och allt det nya inom forskning och teknik som skall tillämpas, erfordras en viss *samordning* och ett sammanförande av yrkesundervisningen. Därför har jag kommit fram till

att de farhågor för en gemensam styrelse som såväl herr Eskilsson som herr Lindahl har framhållit är överdrivna. Jag tror att det är nödvändigt att man har central styrelse.

Gentemot den senaste ärade talarens påpekande om landstingen och yrkesundervisningen vill jag säga, att i mitt eget län hade vi i februari månad ett urtima landsting för att behandla yrkesundervisningen inom länet, och vi kom fram till att det är nödvändigt att det blir en central styrelse men att man ändå skall upprätthålla kontakten med de olika bygdeskolorna och få fram olika erfarenheter och önskemål som kan vara av värde. Jag vill också framhålla att enligt utskottets skrivning finns det ju möjligheter för huvudmännen att göra framställning om att få ha en egen styrelse för någon skola. Sådana framställningar kommer att prövas och förmodligen också att bifallas, om det finns skäl därför.

Det har påpekats förut att huvudmännen för en skola har möjligheter att få en lokal styrelse, men det är ändå av behovet påkallat, anser jag, att det inom länet finns en central styrelse som har hand om och samordnar de centrala och verkligt stora arbetsuppgifterna. Det torde heller inte finnas något hinder för en centralstyrelse att tillsätta en delegation som speciellt ägnar sig åt någon skola eller tar hand om vissa löpande arbetsuppgifter. Det finns sådana möjligheter inom förslaget ram, men jag är övertygad om att det ändå skall visa sig nödvändigt med en central ledning.

Sedan sägs det att huvudmännen helt bör få bestämma styrelsens sammansättning, men det är nödvändigt att vi får en garanti för att styrelsen blir så *allsidigt* sammansatt som möjligt. Det förefaller mig som om den sammansättning som föreslås i propositionen och som godkänts av utskottsmajoriteten är sådan, att de som har intresse av att komma till tals och resonera — hushållningssällskapen, skolstyrelserna och även länskolnämnderna — också bör få vara med vid rådslagen. Jag anser att starka skäl talar för att det bör finnas en cen-

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

tral styrelse, och jag är övertygad om att om det kommer praktiskt och dugande folk till styrelsen så kommer de olika skolorna att bli väl tillgodosedda.

Sedan vill jag säga ett par ord om reservation 2, som gäller utseendet av rektor. Jag tror att det är överdrivna farhågor från utskottsmajoritetens sida för att skolledningarnas inflytande skulle på något sätt undertryckas obehörigt. Det står uttryckligen i propositionen, och det påpekas också i reservationen, att rektorn skall tillsättas efter förord av den centrala styrelsen eller skolstyrelsen. Jag tror att praxis kommer att bli som i fråga om en del andra utnämningar, nämligen att om en person får förord av en central styrelse, skall det föreligga särskilda omständigheter, om tillsyningsmyndigheten inte skall följa rekommendationen vid utnämningen. Jag är själv ordförande i en sådan skolstyrelse, och jag har ett exempel på att om det har velat sig illa, så har det blivit synnerligen bekymmersamt för styrelsen att utse rektor. Under sådana förhållanden är det ju riktigare att en opartisk myndighet får utse rektor efter rekommendation av styrelsen.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare. Jag vill yrka bifall till utskottets förslag med undantag av den del av utskottets utlåtande som beröres av reservation 2, till vilken jag också yrkar bifall.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det är uppenbart att det inte är möjligt att vid den här tidpunkten göra något längre inlägg. Jag skall därför beröra endast två detaljer. Det rör sig om punkterna VIII och X i utskottets hemställan. Jag skall fatta mig så kort jag kan, ty jag vet att klockan är mycket.

Andra talare har berört utbildningsproblem och andra frågor av stor betydelse. Jag vill fästa uppmärksamheten framför allt vid rekryteringen, och jag anser att det är värdefullt, om man vid praktikjordbruken kunde få möjlighet att få de bidrag som har åsyftats i mo-

tionerna nr 634 i första kammaren och 763 i andra kammaren. Jag tror att det skulle i sin mån underlätta möjligheterna och ge ökade utsikter att placera elever hos jordbrukare, och jag tror därför det är rimligt och bra att man tillvaratar det lantbruksundervisningskommitténs förslag som ligger till grund för motionerna. Jag ber att få yrka bifall till dessa.

Sedan går jag till punkten X i utlåtandet, som gäller motionen I: 668, vilken tar sikte på frågan om möjligheterna för elever som har klar yrkesbestämmande att komma till förberedande utbildning vid jordbrukets yrkesskolor i stället för nionde klassen. Det är på denna punkt jag funnit en viss oklarhet i propositionen, och jag vore därför tacksam om jag kunde få den saken litet upplärd. Det sägs tydligt att detta önskemål bör kunna tillgodoses i enskilda fall efter skolstyrelsens medgivande, och det sägs också att det med hänsyn härtill kommer att ställas ökade krav på lantbruksskolans kapacitet då det gäller förberedande yrkesutbildning. Sedan kommer dock en hänvisning till skolberedningen och dess mycket restriktiva inställning till sådana möjligheter, och det är på den punkten jag ställer mig litet tveksam. Jämte några andra kammarledamöter har jag motionerat om att riksdagen i anledning av propositionen ville »uttala att klart yrkesbestämda elever inom bottenskolans mätte i erforderlig utsträckning beredas möjlighet att fullgöra sitt nionde skolår genom förberedande yrkesutbildning i anknytning till härför lämpliga yrkesskolor». Vi räknar härvid med en fullgod undervisning, fullt jämförbar med den som de skulle erhålla i nionde klassen. Detta skulle underlätta planeringen av sådana kurser. Saken är aktuell inom det län jag tillhör. Landstinget har tillsatt en utredning som syftar till att ordna vår jordbruksyrkesundervisning och vi vill gärna få bättre besked att hålla oss till.

Vår lantmannaskola har haft en viss utbildning i detta avseende men i ganska liten skala. Nu undrar jag: Skulle det inte vara möjligt att tillgodose just de

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

klart yrkesbestämda ungdomarnas förberedande yrkesutbildning redan vid en jordbrukets yrkesskola? Jag vore tacksam om statsrådet ville något litet utveckla vad förslaget innehåller. Det yttrande jordbruksutskottet har avgivit förefaller på intet sätt ge någon klarhet. Där har man blandat samman uttalandena som ärter och fårskind. Man har skrivit av vad som står i propositionen och skrivit av vad som säges av skolberedningen och förklarat att någonting mera tänker man inte säga. Detta är inte precis någon lösning på frågan.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det förefaller som om de ledamöter som nu står bakom reservation 1 inte har accepterat den grundsyn som har kommit till uttryck i denna proposition. Jag vill erinra om att vi i dag har ett gytter av skolformer när det gäller den lägre lantbruksundervisningen. Vi har lantmannaskolor, lantbrukskolor, jordbruksskolor och lantushållsskolor. Vi har således flera skoltyper, och dessutom har vi när det gäller huvudmännen för dessa skolor också en motsvarande spridning på olika kategorier. Vi har landsting, stiftelser, ideella och ekonomiska föreningar samt aktiebolag, som står som huvudmän för skolorna. Skolorna konkurrerar dessutom med varandra då det i stället gäller att samverka på utbildningens område. Jag för min del har tagit mycket starkt intryck av vad lantbruksundervisningskommittén har anfört i denna fråga, och därför har förslaget om de regionala styrelserna lagts fram. Det får ses som ett uttryck för en strävan att åstadkomma en samordning och effektivisering av utbildningen.

Jag kunde nämna åtskilliga exempel på förhållandena i dag, men låt mig inskränka mig till ett enda med hänsyn till den sena timmen. Jag fick en uppgift av en ledamot här i kammaren, att han hade observerat inom sitt landsting, att en skola inom landstinget hade satsat i runt tal 10 000 kronor på annonsering för att få elever till skolan. Det var en

riksomfattande annonsering, som ledde till att man lockade enstaka långt bort boende elever att komma till denna skola. Det kan bara nämnas som ett exempel på sådana åtgärder som inte är rationella. Det är klart att det inte är något fel att göra propaganda för yrkesutbildningen, men den skall inte ske i denna form. Det är naturligtvis ännu viktigare att det blir samordning av kursplaner och utbildningsvägar. Man bör låta de olika skolorna komplettera varandra i stället för att konkurrera så att eleverna kan bjudas rikare valmöjligheter än vad de har i dag.

Till dem som står bakom reservation nr 1 vill jag säga, att man ju i bästa fall om man skulle följa reservationen får samverkan när det gäller län med utslutande landstingsskolor, men det gäller också att åstadkomma samverkan även i län där det finns rörelseskolor eller skolor, som hushållningssällskapen står bakom. Jag vet och vill erinra om att det i tredjedelen av länen i landet finns skolor, drivna av både landsting och andra. Om riksdagen skulle besluta enligt reservation 1, betyder det att det i de länen inte kommer att finnas förutsättningar att bilda regionala styrelser. Man kommer då inte heller i dessa län att ha möjlighet att lösa dessa viktiga samordningsfrågor. Det är också med hänsyn till samordningskravet vi föreslagit att det skall vara representanter med från hushållningssällskapen, skogsvårdsstyrelserna och länsskolnämnderna.

Reservanterna bortser från att en stor del av kostnaderna för undervisningen — den helt övervägande delen — betalas av staten. Jag tror inte vi kan se frågan på det sättet, att det gäller landstingens intressen kontra statens. Det förhåller sig ju så att oavsett skolformen, antingen det är stiftelser som står bakom eller det är landstinget som byggt skolorna och organiserat dem eller det som i något fall är ett bolag, så är det väsentligen staten som betalar verksamheten. Staten ger bidrag till uppförande av skolorna samt betalar framför allt den löpande verksamheten, främst i form av

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

bidrag till lärarlönerna. I framtiden kommer det att bli en enhetlig skoltyp, och det kommer att bli av mindre betydelse vem det är som står som huvudman för skolan. Däremot ökar behovet av samordning och arbetsfördelning skolorna emellan, och därför tror jag att det skulle vara olyckligt om riksdagen skulle biträda reservation nr 1, som i så fall skulle förhindra möjligheten att utveckla och rationalisera yrkesutbildningen inom en tredjedel av våra län.

Jag skulle dessutom vilja säga några ord som gäller det resonemang, som herr Lage Svedberg här fört. Han säger, att när det gäller andra skolformer så är det landstingen som själva utser styrelserna. Det gör de ju i verkligheten inte, utan när det gäller länskolnämnderna utses fyra representanter av landstinget, en utses av skolöverstyrelsen och en utses av överstyrelsen för yrkesutbildning, varjämte skall utses en jurist.

Det är således ingalunda så att när det gäller annan skolverksamhet, landstingen skulle vara helt suveräna. Det är samma princip som hör föreslagits: de fyra utses av landstinget och de andra från områden som man anser bör vara representerade i styrelserna. När det här gäller lantbruksundervisningen har vi således ansett, att en tillfredsställande anordning är att hushållningssällskapen eller skogsstyrelserna får utse representanter, lika väl som vi anser att länskolnämnden skall vara representerad.

Om det är så att landstinget vill utse styrelse vid varje enskild skola, så må man utse vilka ledamöter som helst; man får självfallet själv utse hela styrelsen. Men den regionala styrelse, som det här är fråga om, har sin direkta motsvarighet i länskolnämnden. Länskolnämnden är ju regional tillsynsmyndighet inte bara för folkskolan utan även för den yrkesundervisning, som pågår i skilda former, liksom även för gymnasier. Man skall således göra den jämförelsen och inte den som framkommit i tidigare inlägg här.

Så skulle jag vilja ta upp en sak till, och det är frågan om utseendet av rektorerna. Det är ju klart att ingen vill av-

hända sig ett inflytande som han har. Men en fråga är: Kommer det att bli en förbättring om man följer utskottet på denna punkt? Här har utskottet sagt, att det skall vara de regionala styrelserna som skall utse rektor. Jag tror för min del att vi har anledning fråga: Varför har man då valt att ha avgörandet centralt när det gäller annan undervisning? Vid de högre allmänna läroverken utses rektor av Kungl. Maj:t. Skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning tillsätter rektor vid flertalet av övriga skolor, som lyder under dessa överstyrelser. Det gäller t. ex. de centrala verkstadsskolorna, och det är väl de som är närmast jämförbara med lantbrukets yrkesskolor. Det normala tillsättningsförfarandet är således att en central instans, en tillsynsmyndighet, har att utse rektor.

Det säger sig självt att om det skall vara 24 olika nämnder i landet, som skall välja rektorer, kommer man kanske också att tillämpa 24 olika system för valet. Det är uppenbart att det inte kan bli samma enhetlighet i bedömningen som det blir om man har en central myndighet. Urvalet av en rektor bland ett betydande antal sökande är knappast en sak som kan handläggas på bästa möjliga sätt genom en omröstning i en styrelse. Vill man få bästa möjliga resultat, om man skall välja inom en grupp av sökande, måste man noggrant penetrera de sökandes meriter, deras examina, betyg, tjänstgöring o. s. v. och naturligtvis inte minst deras personliga lämplighet som rektor.

Det har sagts i diskussionen, men kanske inte här i kväll, att det är väsentligt att man får en man som är duktig ledare för skoljordbruket och att man dessutom skall kunna ta lokal hänsyn till förhållandena. Vi får emellertid inte glömma bort, att det här i första hand gäller att få en duktig skolman, en man som kan leda utbildningen.

Jag har tittat efter hur det gått till vid tillsättningen av rektorer vid lantmannaskolorna under den senaste fyraårsperioden. Under åren 1958—1961 har det tillsatts 15 rektorer. Av dessa är det

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

inte mindre än 11 som kommer från det egna länet. Jag vill inte fälla något omdöme om det, men nog får jag det intrycket, att man i första hand tagit någon som man haft i närheten och väl känner till och att man inte erbjudit tillräckliga möjligheter för dem att komma in fråga, som kanske ur andra synpunkter varit mera lämpade och kvalificerade som rektorer.

För lantbruksundervisningens utveckling och framåtskridande är det i hög grad angeläget att man får de bästa lärarna och utser de bästa rektorerna och ledarna för utbildningen.

Jag vill också i detta sammanhang erinra om att när man talar om självständighet och lokal frihet o. s. v. så får man inte glömma bort, att det är staten som praktiskt taget helt och hållet betalar lönerna för lärarna och att det ur den synpunkten inte borde vara så svårt att acceptera att det avgöres centralt vem som skall vara rektor.

Herr talman! Med detta skulle jag egentligen ha sagt vad jag ville säga. Jag skall respektera att tiden är långt framskriden. Det har emellertid ställts ett par direkta frågor till mig.

Herr Isacson har undrat, varför vi inte föreslagit en vidareutbyggnad av utbildningen för lantmästare. Anledningen är att vi inte har några prognoser rörande behovet av folk med lantmästarexamen. Vi har menat att lantbruksstyrelsen bör utreda denna fråga. När sådant material kommer fram, bör vi också kunna ta upp frågan om att ytterligare förstärka utbildningsresurserna.

När det gäller den speciella frågan om den tvååriga kursen på Alnarp har herr Isacson sagt, att om man slopade denna kurs skulle man kunna bereda plats för 90 elever. Många av remissinstanserna har emellertid framhållit, att det skulle vara av stort värde att ha denna tvååriga kurs. Den ger bättre möjligheter att på ett tillfredsställande sätt organisera utbildningen.

På frågan varför man medgivit att 20-åringar kan vinna inträde vill jag svara, att jag inte föreställer mig att det skall bli någon regel att 20-åringar söker sig

in på denna kurs. De människor som skall bli arbetsledare bör vara komna till mera mogen ålder. Men å andra sidan bör man inte genom alltför snäva gränser hindra speciellt lämpliga som vill söka in till skolan tidigare.

Slutligen några ord till herr Ferdinand Nilsson, som ställde en direkt fråga till mig: Hur skall man förklara den något motsägelsefulla texten i utskottsutlåtandet, där det står att man hoppas att det skall vara möjligt att utvidga lantbrukskolornas kapacitet för den förberedande yrkesutbildningen, men där det litet längre fram också står, att detta naturligtvis inte får betyda att man utvidgar verksamheten. Herr Ferdinand Nilsson sade mycket riktigt, att den första meningen är hämtad ur propositionen och att utskottet självt lagt till den andra. Jag har i varje fall inte något sådant uttalande med i propositionen. Därför är det kanske lämpligast att herr Ferdinand Nilssons fråga om vad man menat med den senare satsen riktas till någon talesman för utskottet.

Herr talman! Jag skall respektera att tiden är framskriden och skall därför nu sluta mitt anförande.

Herr **SVEDBERG, LAGE**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet gjorde jämförelser med länsskolnämnden. Jag talade aldrig om länsskolnämnden, ty jag betraktar den som en organisation som har uppsikten över folkskoleväsendet och undervisningsväsendet i övrigt. De lokala styrelserna utser ju rektor för yrkesskolorna efter godkännande från skolöverstyrelsen. Mig veterligt har det aldrig förekommit, att länsskolnämnden vare sig har uppgjort förslag eller över huvud taget gett direktiv för den lokala styrelsen när det gäller att utse rektor för landstingets yrkesskolor. Jag menar att länsskolnämnden är en juridisk organisation som har uppsikten över det allmänna skolväsendet. Den regionala skolstyrelse, som Kungl. Maj:t här föreslår, skulle ju gälla de samfälliga skolorna inom jordbruket. Det är möjligt att

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

landstinget, om det anser skäl därtill föreligga, kan tillsätta en central styrelse för detta ändamål, men landstinget har ju sitt förvaltningsutskott som är en myndighet med uppsikt över de lokala styrelserna inom landstingets verksamhetsområde.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Statsrådet Holmqvist betonade mycket kraftigt vikten av att samordna de olika skolornas undervisning. Det är givetvis önskvärt, att de olika skolorna inte kivar med varandra om elever och annat som de har anledning att tävla om. Men när det gäller själva undervisningen — kursformer, kurstyper, scheman och sådant — har vi ju en tillsynsmyndighet som skall sköta om samordningen och som skall godkänna de olika kurserna och kurs typerna och se till att man så effektivt som möjligt utnyttjar de medel som satsas för ändamålet.

Det är naturligtvis önskvärt att vi får så enhetliga typer av skolor som möjligt. Det finns emellertid också ett önskemål om att man får vissa variationer. Vi bör akta oss för att stöpa alla skolor i en form. Det har varit av stor betydelse för utvecklingen på detta område, att det har funnits skilda intressen, som har kunnat förverkliga sina önskemål i form av skolor med olika inriktning, av olika typer och med anknytning till den egna bygdens behov. Jag skulle tro, att särskilt utvecklingen av lantbruksundervisningen inom statsrådets eget hemlän är ett uttryck för värdet och vikten av att man har samband mellan den egna bygden och intresset hos de lokala instanserna för att bygga ut undervisningen.

Jag menar liksom herr Svedberg att parallellen mellan länskolnämnden och den regionala skolstyrelsen för lantbrukets yrkesskolor inte står sig, ty länskolnämnden har icke den ställning och de uppgifter för undervisningsväsendet i övrigt, som herr statsrådet vill ge de regionala skolstyrelserna. Varje skola, som är underkastad länskolnämndens regionala tillsyn, har en egen lokal skol-

styrelse, som handlägger dess angelägenheter. Skolstyrelsen är gemensam för de flesta skolorna inom samma kommun, men för yrkesskolorna med andra huvudmän har vi särskild styrelse för varje skola. De centrala verkstadsskolorna t. ex. har i regel en egen lokal styrelse. Om det finnes flera centrala verkstadsskolor under ett och samma landsting, kan de ha en gemensam styrelse. Andra yrkesskolor har särskild styrelse, som handhar den direkta ledningen men som står under länskolnämndens överinseende. Det föreligger således en väsensskillnad mellan länskolnämnden och den regionala skolstyrelse, som statsrådet föreslår på detta område.

Vi har ju inom de olika länen många olika folkhögskolor, för att nu ta en skolform som ligger ganska nära lantmannaskolorna. Folkhögskolor och dessa yrkesskolor har ju tidigare många gånger varit sammankopplade med varandra. Folkhögskolorna står under länskolnämndens tillsyn, men varje folkhögskola har givetvis sin egen styrelse. Inom ett län kan det finnas folkhögskolor, som har landsting som huvudman, det kan finnas s. k. rörelseskolor och skolor med andra huvudmän. Varje skolenhet har dock sin egen styrelse, och det är vad vi har avsett med förslaget i reservationen 1.

Jag är litet bekymrad över den skrivning, som jordbruksutskottets majoritet har gjort i detta avseende. I propositionen har statsrådet betonat, att om det fanns särskilda skäl, skulle man efter framställning från skolornas huvudman kunna undanta en viss skola från den regionala styrelsens överinseende. Man skulle kunna ge varje skola befogenhet att under den regionala styrelsen ha en egen lokal styrelse.

Jag är inte helt säker på att samma möjlighet yppar sig, om jordbruksutskottets förslag bifalles här i kväll. När man berör den regionala skolstyrelsen i jordbruksutskottets utlåtande å sid. 27, behandlar man också ett motionsyrkande av herr Jonasson m. fl., vilket går ut på att man skulle kunna få ha en lokal styrelse under den regionala styrelsen. Jord-

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

bruksutskottet skriver: »Därav följer att även yrkandena i motionsparet I: 626 och II: 755 om att huvudman för lantbrukets yrkesskola, som samverkar i regional styrelse, jämväl skall ha lokal styrelse för skolan ej heller kunnat bifallas av utskottet.»

Jag skulle vilja fråga om statsrådet har uppfattningen, att den möjlighet som han själv anvisar om lokal styrelse under den regionala styrelsen verkligen fortfarande står öppen med hänsyn till skrivningen som utskottet har gjort. I utskottsklämman står under punkt 1, att inom varje län skall inrättas en regional skolstyrelse för samtliga lantbrukets yrkesskolor. Därefter redogöres för hur denna skolstyrelse skall vara sammansatt. Men det står ingenting om undantagsmöjligheten för olika skolor att under den regionala skolstyrelsen även ha en lokal styrelse. Det är enligt min mening en skärpning av propositionens förslag, som jag personligen finner beklaglig.

Jag har, herr talman, ingen anledning att frängå yrkandet om bifall till reservationen 1.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag har undertecknat en motion, som rör tillsättande av rektorstjänster för här berörda skolor. Motionen har tillstyrkts av utskottet. Motionen innebär att rektor vid dessa skolor liksom hittills bör tillsättas av den lokala eller regionala styrelsen.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att helt kort motivera detta mitt ställningstagande.

För det första har, såsom redovisats i propositionen, i remissyttrandena över kommitténs förslag på denna punkt anförts ganska stora betänkligheter mot att man skulle frängå en gammal praxis, som enligt remissmyndigheternas mening ändå fört gott med sig under årens lopp. Det är det ena skälet.

Det andra skälet är att jag med ledning av delvis praktiska erfarenheter kan göra en jämförelse mellan tillsättande av rektorstjänster vid folkhögskolor

och vid de yrkesskolor som här åsyftas. När man gör denna jämförelse, måste man nog konstatera, att den utfaller till förmån för folkhögskolorna, där ju lekman får deltaga och utöva sitt inflytande över tillsättandet av rektorstjänsterna. Det gäller nämligen inte vilka tjänster som helst — det är inte fråga om tjänster som man helt enkelt kan tillsätta enbart efter pappersmeriter.

Jag har nämligen den uppfattningen, att tjänsten vid en sådan här skola skall tillsättas med en person, som i någon mån skall känna bygden och känna med bygden och känna människorna som finns inom det område, där skolan verkar. Han bör dessutom ha möjligheter att ha ett förtroendefullt samarbete med människorna och att dessutom inge förtroende hos människorna. Jag tror att dessa egenskaper hos en rektor väger lika tungt som andra egenskaper, som åberopats i den diskussion som pågått här i kväll. Av detta skäl har jag anslutit mig till förslaget att rektor i fortsättningen skall tillsättas av den lokala skolstyrelsen.

I den med 2 betecknade reservationen har anförts att det skulle bli ett bättre urval, om tillsynsmyndigheten finge utse rektor. Då vill jag fråga kammarens ärade ledamöter: Skulle detta innebära, om man tolkade det bokstavligt, att det hittills aldrig skett något gott urval på denna punkt? Skulle det alltså innebära att de lokala styrelserna hittills inte kunnat utse en kvalificerad rektor för dessa yrkesskolor? Men om man känner till skolornas utveckling åtminstone i mitt eget hemlän, kan jag påstå att de hittills har fyllt sin uppgift på ett mycket tillfredsställande sätt.

Jordbruksministern säger att av 15 tillsatta tjänster har 11 tjänster besatts med personer som varit bosatta inom länet. Jag betraktar detta som ett plus, ty i dessa fall har styrelsen och rektorn känt varandra och styrelsen har vetat vad den personen har gått för. Jag tycker att detta är av stor betydelse för skolan och dess utveckling som sådan.

Jag har, herr talman, velat anföra detta som motivering för mitt ställningsta-

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

gande i fråga om tillsättandet av rektorstjänst vid lantbrukets yrkesskolor.

Jag ber med detta, herr talman, att på denna punkt yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Harald Pettersson* (cp) och *Svanström* (cp).

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få återkomma till frågan om möjligheterna att bereda plats för yrkesbestämda elever vid den förberedande yrkesutbildningen vid jordbrukets yrkesskolor. Herr statsrådet var vänlig nog att svara med hänvisning till — om jag fattade honom rätt — vad han sagt i propositionen, nämligen att han förutsatt att ökade krav kommer att ställas på lantbruksskolornas kapacitet i vad avser den förberedande yrkesutbildningen. Det låter ju lovande för oss, som gärna vill försöka bygga jordbrukets yrkesskola på en bred grund.

Beträffande uttalandet i övrigt hänvisade herr statsrådet till vad utskottet anförde. Men, herr statsråd, utskottet har faktiskt ingenting sagt — det har ju bara först skrivit av vad statsrådet sagt och sedan skrivit av vad skolberedningen har sagt. Om nu statsrådet säger: »Detta och det har jag skrivit, och det svarar jag för, och det och det har andra skrivit och det får dessa svara för», så är jag mycket nöjd, ty det låter mycket lovande — jag hoppas bara att jag inte har missförstått det hela så att vi kan bygga ut den förberedande yrkesutbildningen vid jordbrukets yrkesskola i enlighet med behovet.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag tycker att det råder en smula förvirring i den fråga det här gäller. Jag har visserligen varit ordförande i en länskolnämnd i fyra år, men jag kan inte påminna mig att vi någon gång brytt oss om vilka som valts till ledamöter i yrkesskolornas styrelser, utan detta har landstinget helt fått sköta om. Vi har exempelvis någonting som

heter styrelsen för Örebro läns landstings yrkesskolor och samtliga ledamöter i yrkesskolans styrelse väljes av landstinget. Detta betyder ju att landstinget alltså anser sig ha det stora ansvaret. Det är möjligt att länskolnämnden så småningom kommer att få större inflytande i detta fall, men då kommer det sannolikt att bli ett samarbete mellan landsting och länskolnämnd.

Jag är för min del tacksam, om denna debatt har klarlagt någonting, men jag är inte säker på att så har skett. Det kan ju tänkas att det genom denna debatt kan skapas klarhet om vad som skall vara gällande.

Herr JONSSON (s):

Herr talman! Jag vill först säga ett par ord med anledning av herr Hjalmar Nilssons uttalande om tillsättande av rektorstjänst. Jag har här tidigare, liksom jordbruksministern, påpekat att den lokala styrelsen ju inte saknar möjlighet att påverka tillsättningen, ty den skall ge förord för någon av de sökande, men sedan har den kontrollerande myndigheten, lantbruksstyrelsen, möjlighet att utse en annan av de sökande.

Jag vill understryka vad herr Hjalmar Nilsson sade i sitt anförande, nämligen att en rektor för en skola inte bör vara vem som helst utan bör vara en person som har ledaregenskaper och som förmår att samordna och samarbeta och på bästa sätt utåt tillvarata en skolas intressen. Det är därför synnerligen betydelsefullt för en skola att verkligen få den mest kvalificerade person som står att få som rektor. Jag tror att största möjligheterna till detta finns, om tillsynsmyndigheten, d. v. s. lantbruksstyrelsen, får utse rektor.

Jag vill beträffande herr Eskilssons yttrande säga, att det i verkligheten inte råder någon skillnad mellan de av departementschefen anförda synpunkterna och de synpunkter som anförts av utskottet.

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är inte så övertygad som herr Lindahl om att det har klarat så mycket i denna debatt. I varje fall när jag hörde herr Lage Svedbergs resonemang om de regionala styrelserna och jämförelser med andra skolor var jag inte så övertygad om att vi kommit till klarhet i dessa frågor. Därför får jag lov att upprepa vad det egentligen är som föreslås.

Utredningen föreslog att det skulle bli uteslutande regionala styrelser. En stor del av remissinstanserna gick på den linjen, att det skulle vara lokala styrelser liksom hittills. Då tycker vi att vi funnit en god lösning när vi säger: Låt oss inrätta regionala styrelser, men i de län, där man vill ha kvar de lokala styrelserna, så må det stå landstingen fritt att få besluta härom. De må ha rätt att delegera över uppgifterna från den regionala styrelsen till de lokala styrelserna.

Därför tycker jag inte att det skulle behöva bli så stor diskussion om denna sak som det nu har blivit. Den lösning som föreslås i propositionen borde kunna tillmötesgå rimliga anspråk härvidlag.

Till herr Eskilsson vill jag säga, att den motion han åsyftar talar om att det skulle bli tvång att utse lokala styrelser. Detta avisar utskottet. Det är uppenbart att i de län där man vill ha en gemensam regional styrelse som styr och ställer helt över skolorna, där skall man få lov att välja den vägen, om man nu vill det.

Vad rektorerna beträffar blir det så, som herr Jonsson framhöll, att de regionala styrelserna får lov att lämna förslag, medan den högsta instansen, lantbruksstyrelsen, har att träffa avgörandet. Jag måste ju säga, att det skulle vara bra underligt om denna princip som går att tillämpa på andra områden utan att där möta så stora invändningar inte skulle gå att tillämpa här.

Jag har anledning att också ställa frågan: Varför skall man i fråga om denna verksamhet, som väsentligen bekostas av staten, tillämpa en annan ordning? Det

kan vidare diskuteras om det är rätt mot dem, som är anställda som lärare i skolorna, att deras möjligheter att komma vidare skall vara beroende av vid vilken skola de arbetar och vilka nära kontakter de eventuellt har med de lokala styrelserna. Därför tror jag att ett avgörande, centralt, som här är föreslaget, ur lärarnas synpunkt och även, som jag tidigare sagt, när det gäller att få fram de bästa krafterna i ledningen är att föredraga på denna punkt.

Jag har, herr talman, ingenting mer att tillägga.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag vill bara till herr Jonsson säga, att jag har uppmärksammat att de regionala styrelserna enligt propositionen skall lämna förord. Men vad innebär det? Jo, man sätter upp två eller tre på ett förslag och skickar det till tillsynsmyndigheten, som skall utse. Behagar inte förslagen, behöver myndigheten inte ta någon av de tre utan kan till och med ta en fjärde.

Vilket inflytande har då den regionala styrelsen? Jag betraktar detta förslag så, att man i praktiken sätter lekmannainflytandet åt sidan på denna punkt. Det är en sak, som jag för min personliga del icke vill vara med om.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, därvid dock punkterna IV—VII samt IX—XI komme att var för sig sammanföras.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten I framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Svedberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna pro-

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

position vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svedberg, Lage*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Svedberg m. fl.* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svedberg, Lage*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 54.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om punkten II, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Jonsson m. fl.* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jonsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Jonsson m. fl.* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jonsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 45.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten III förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Jonsson* vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jonsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20 punkten III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Jonsson* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. yrkesutbildningen på jordbrukets område

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jonasson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 115;
Nej — 11.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i punkterna IV—VII hemställt.

Ytterligare gjordes enligt de beträffande punkten VIII framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 634 och II: 763; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna IX—XI hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående besiktningveterinärernas vid kontrollslakterier anställningsförhållanden m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av allmänna beredningsutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behand-

lingen av vissa ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få lämna ett meddelande angående plena under återstoden av vårsessionen.

I morgon torsdag hålles bordläggningsplenium och på fredag arbetsplenium med gemensamma omröstningar klockan 11.00 och med fortsättning på kvällen. Lördagen den 26 dennes hålles icke arbetsplenium utan endast bordläggningsplenium. Måndagen den 28 och tisdagen den 29 hålles arbetsplenium. Där est annat ej erfordras till följd av att kamrarna under de sista plena av sessionen i något ärende fattar skiljaktiga beslut, kommer vårsessionen att avslutas tisdagen den 29 dennes.

Anmälades och bordlades särskilda utskottets memorial:

nr 5, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anslag för budgetåret 1962/63 till Vidareutbildning av lärare m. m.;

nr 6, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1962/63 till Folkskoleseminarierna: Utrustning; och

nr 7, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1962/63 till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 01.17.

In fidem

K.-G. Lindelöw